

วารสาร มมร วิชาการล้านนา

Academic Journal of MBU Lanna; Campus

ปีที่ 9 เล่มที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2563 Vol.9 No.1 January-June 2020

ISSN.2286-8267 (print)

ISSN.2697-4959 (online)

สำนักงานวารสาร มมร วิชาการล้านนา

วิทยาลัยศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา 103 ถนนพระปกเกล้า ตำบลพระสิงห์
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50200 Web: www.tci-thaijo.org/index.php/mbulncjournal

บทบรรณาธิการ

วารสาร มจร วิชาการล้านนา ของวิทยาลัยศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ฉบับนี้เป็นฉบับที่ 1 ของปี 2563 (เดือนมกราคม - มิถุนายน) นอกจากมีวัตถุประสงค์เป็นมติเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ใหม่ที่น่าสนใจทางด้านพระพุทธศาสนา และข้อมูลวิชาการที่ได้ผ่านการศึกษาค้นคว้า

วารสารฉบับนี้ มีส่วนเอื้อประโยชน์ได้พอสมควรต่อสถาบันการศึกษาที่นักศึกษาสังกัด ได้รับผลคะแนนในการประเมินคุณภาพการศึกษา และกลุ่มนักศึกษาที่ได้รับการตีพิมพ์บทความผลงานโดยตรงซึ่งมีผลกับการสำเร็จหลักสูตรตามเงื่อนไขของเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตวิทยาลัย และ นักวิชาการผู้สนใจทั่วไป สนองตอบวัตถุประสงค์อย่างครอบคลุม ภายใต้มาตรฐานทางวิชาการที่ผ่านการคัดกรองจากผู้เชี่ยวชาญเป็นอย่างดีเช่นเดิม พร้อมมีการพัฒนาในระบบองค์รวมให้มีมาตรฐานสากลยิ่งขึ้นไป

นักวิจัย นักศึกษา สาขาที่เกี่ยวข้องกับ สังคมศาสตร์ ศาสนาปรัชญา และศึกษาศาสตร์ ที่มีความต้องการจะส่งบทความสามารถส่งบทความวิจัยมาเพื่อขอรับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสาร มจร วิชาการล้านนา โดยส่งบทความออนไลน์ได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/mbulncjournal>

สอบถามรายละเอียดด้วยตัวเองที่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ หรือ โทร. 053-278-975 ต่อ 15, 086-672-4099

บรรณาธิการ

วารสาร มมร วิชาการล้านนา
Academic Journal of MBU; Lanna Campus

ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2563
ISSN 2286-8267 (Print), ISSN 2697-4959 (Online)

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่บทความทางวิชาการ และผลงานการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาในสาขาศาสนาและปรัชญา ศึกษาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ซึ่งเน้นองค์ความรู้ใหม่ทางพระพุทธศาสนา ที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาชุมชนและสังคมตามแนวพระพุทธศาสนาอันสอดคล้องกับปรัชญาของมหาวิทยาลัย

ลิขสิทธิ์

วิทยาลัยศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

ที่ปรึกษา

พระครูสุนทรมหาเจติยานุรักษ์, ผศ.ดร. พระมหาสกุล มหาวีโร, ผศ.ดร. พระมหาบุญสมบัติ ปากาโร ผศ.ดร.ตระกูล ชำนาญ

บรรณาธิการ

พระมหาวิโรศักดิ์ สุระเมธี, ผศ.ดร.

กองบรรณาธิการ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา	หน่วยงานภายนอก	
พระครูสมุทรโชติ จิระธมโม, ดร. ผศ.ดร.โพน นามณี ผศ.ดร.ทรงศักดิ์ พรหมดี ดร.อุเทน ลาพิงค์ ดร.ณรงค์ศักดิ์ ลุนสำโรง อาจารย์วิรัช ภูมาศรี	พระครูปริยัติยานุศาสตร์, ดร. รศ.ประวดี พันผาสุก ดร.วินิจ ผาเจริญ ดร. มนต์รี วิชัยวงศ์ ดร. เมืองอินทร์ ชรสวรรณ ดร.วินิจ ผาเจริญ รศ.ดร.สุวิทย์ รุ่งวิสัย รศ.สมหมาย เปรมจิตต์ รศ.ดร.สัญญา สะสอง ดร.จำเนียร ราชแพทยาคม ดร. มนต์รี วิชัยวงศ์ อาจารย์ อมฤต พัวไพรัช อาจารย์ จารุวรรณ ปฐมนพวงศ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี มหาวิทยาลัยพายัพ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

วารสารมมร วิชาการล้านนา ปี 9 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2563

พระครูสังฆรักษ์ จักรกฤษณ์ ภูริปัญโญ, ผศ.ดร. พระอธิวัฒน์ รตนวงโม (ธรรมวัฒน์ศิริ) ผศ.ดร.อภิรมย์ สีคำคำ ดร.สังเสริม แสงทอง ผศ.ดร.สุรพล พรหมกุล ผศ.ดร.ปัญญา คล้ายเดช พระมหาบุญนา สุานวีโร, ผศ.ดร. พระมหาประภาส ปรีชาโน, ดร. ศ.ดร.พศิน แดงจวง ดร.ฉัตรชัย ศิริกุลพันธ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	ดร.พิรุณ จันทรวาส ผศ.ดร.ประทีป พิษทองกลาง ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร รศ.ดร.รัตนะ ปัญญาภา รศ.ดร.สัญญา สะสอง ผศ.ดร.สมปอง สุวรรณภุม ดร.จำเนียร ราชแพทยาคม ดร.วินิจ ผาเจริญ ผศ.ดร.วีระ เลิศสมพร รศ.ดร.เกตุมณี มากมี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยพะเยา มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่

การประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ

ต้นฉบับจะต้องผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) โดยกองบรรณาธิการจะเป็นผู้สรรหาจากภายนอกมหาวิทยาลัยในสาขาวิชานั้นๆ จำนวน 2 ท่านต่อเรื่อง

พิมพ์ที่

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร 103 ถนนพระปกเกล้า ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมืองเชียงใหม่
จังหวัดเชียงใหม่ 50200

กำหนดออก

ปีละ 2 ฉบับ: ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน, ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

ส่งบทความออนไลน์ได้ที่

<https://www.tci-thaijo.org/index.php/mbulncjournal>

ความคิดเห็นในบทความของผู้เขียนบทความ ไม่ถือเป็นความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

สารบัญ

เนื้อหา	หน้า
๑ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร Political Participation of Students in Vocational School in Samutsakhon Province พิสิฐพงศ์ สีดาว.....	1
๑ การบริหารจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ The Education Management for Local Learning of Tambon Watket, Muang District, Chiang Mai for Early Childhood Development of Chiang Mai Municipality Child Development Center วันทนี ใจเฉพา.....	9
๑ นวัตกรรมการเป็นผู้นำ The Leader Innovation จักรวาล สุขไมตรี.....	16
๑ การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาสมรรถนะหลักและสมรรถนะตามหน้าที่ของบุคลากรเพื่อรองรับธุรกิจการจัดประชุม การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล และการแสดงสินค้าในจังหวัดเชียงใหม่ The Development of Training Course for Developing Core Competency and Functional Competency for Supporting Meeting Incentive Convention and Exhibition (MICE) Business in Chiang Mai Province มยุรี สมบูรณ์.....	23
๑ แนวทางการบริหารงานแนะแนวที่มุ่งเน้นทักษะความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุ่มน้อย อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก Guidelines of Guidance Management Manual that Focuses on the Understanding of Cultural Differences among Students at Choomchon Ban Mae Ku Noi School, Mae Sot District, Tak Province กิตติยา ตัญทั้ง.....	32
๑ การพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม Personnel's Development of Ministry of Industry พนัญญา ชนะสุข.....	40
๑ การใช้รูปแบบการสอนเอสเอวีไอ (SAVI) ในรายวิชาภาษาอังกฤษเรื่องการเฉลิมฉลอง (Celebrations) เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการฟังและอ่านคำศัพท์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอนุบาลเกษมวิทยา Using SAVI Teaching Model in English Courses the Topic "Celebrations" for Learning Achievement in Listening and Reading Skills in Second Graders at Anubankasemwittaya School อินทอร ลาเทศ.....	48

สารบัญ

เนื้อหา	หน้า
๑ รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเกษตรเพื่อนำไปสู่การลดภาระหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร กรณีศึกษา บ้านจู้ด ตำบลลำปางหลวงอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง Agricultural Community Management Model for Agricultural HoldingHouseholds Debt Decreasing : A Case Study of Baan Chut, Lampang Luang Sub-district, Ko Kha district, Lampang Province กาจัน กอริ.....	55
๑ พระกริ่ง Phra Kring พระครูปลัดสุราวุฒิ แสงมะโน.....	67
๑ ราวเทพยดากับผีสาว: เรื่องความท้าทายในที่ทำงานในประเทศไทยที่อาจารย์ผู้สอนภาษาอังกฤษชาวต่างชาติ ประสบด้วยตนเอง Like Gods and Ghosts : Foreign English teachers' personal accounts of challenges in the Thai workplace มัลลิกา วินทะไชย.....	77
๑ การมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านเขียวหลาน จำกัด อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี Activity Participation of Agricultural Cooperative Memberin Ban Chiawlan Limited, Ban Takhun District, Surat Thani Province สุดารัตน์ วาเรศ.....	87
๑ เปรียบเทียบการอธิบายจิตปัสสสรในพระไตรปิฎกอรรถกถา และนักวิชาการพุทธศาสนาเถรวาท A Comparative Explanation on the Pure Mind in Theravada Buddhist Tipitaka, Commentaries and Scholars พระมหารังสรรค์ อีรวทมน (ชัยสมภาร).....	95
๑ รูปแบบการเขียนบทความลงวารสาร.....	101

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร Political Participation of Students in Vocational School in Samutsakhon Province

พิสิฐพงศ์ สีดาว¹

Phisitphong Sidao

E-mail: Phisit.skn@gmail.com

จักรวาล สุขไมตรี²

Jagraval Sukmaitree

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร ที่มีเพศ อายุ ประเภทวิชา ระดับชั้นปี ที่แตกต่างกัน 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร ใช้การวิจัยเชิงผสมผสาน ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์จากผู้บริหาร จำนวน 5 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ จำนวน 274 คน

ผลการวิจัยพบว่า 1) การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร โดยรวม ทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาทางด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง มีค่าเฉลี่ย 3.34 ด้านการติดตามข่าวสารทางการเมือง มีค่าเฉลี่ย 3.18 ด้านการรณรงค์ทางการเมือง มีค่าเฉลี่ย 2.79 และด้านการชุมนุมทางการเมือง มีค่าเฉลี่ย 2.54 ตามลำดับ 2) ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร ที่มีประเภทวิชา และระดับชั้นปีต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมือง โดยรวมทั้ง 4 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนนักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร ที่มีเพศและอายุต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมืองโดยรวมทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกัน 3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ด้านการติดตามข่าวสารทางการเมือง ควรติดตามข่าวสารทางการเมืองในส่วนของคุณสมบัติที่มีความสำคัญ และมาจากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ ด้านการรณรงค์ทางการเมือง ทุกคนควรเป็นส่วนหนึ่งในการรณรงค์ทางการเมืองเพราะการรณรงค์ทางการเมืองเป็นกิจกรรมขับเคลื่อนการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ด้านการร่วมชุมนุมทางการเมือง ควรเข้าร่วม การชุมนุมทางการเมืองอย่างถูกต้องและสร้างสรรค์โดยจะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดและไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ด้านการลงคะแนนเลือกตั้ง ควรใช้สิทธิลงคะแนนเลือกตั้งทุกครั้งที่สามารถทำได้ และควรให้ความสำคัญกับการเลือกตั้งในทุกๆระดับ เพื่อแสดงให้เห็นว่านักศึกษาเป็นผู้นำที่และรักษาสีหน้าที่ตนเองมีตามวิถีทางแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมทางการเมือง, นักศึกษา, อาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the level of the political participation of students of vocational school in Samutsakhon Province, 2) to compare the level of political participation of students of vocational school in Samutsakhon Province based on their gender, age, subject, and grade, and 3) to suggest the developmental guideline for political participation of

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

students of vocational school in Samutsakhon Province. This research required a purposeful mixing of methods in data collection including Quantitative research, Qualitative research, and In-depth interview research. The samples were 5 administrators and 274 students. The data were collected from 5 administrators by using the form of the interview and from 274 students by using Questionnaires.

The results of study are as follow.

1) The average level of political participation of students of vocational school in Samutsakhon Province was at a middle level. The level could be ranged from the highest to the lowest level as follow: Political Voting was at 3.34, Political News Tracking was at 3.18, Political Campaigning was at 2.79, Political Rally was at 2.54. 2) The comparing result of political participation of students of vocational school in Samutsakhon Province regarding the different subject and grade was significantly different at the 0.05 level. Whereas the students who were different in gender and age, did not have the different level of political participation. 3) The suggestion for promoting political participation of students of vocational school in Samutsakhon Province were found that: (1) about Political News Tracking ; the students should follow the Important Political News through reliable sources, 2) about Political Campaigning; the students should participate in the political activity, which would be the way of democracy, (3) about Political Rally; the students should participate in the right and creative political activity, which they should comply with the law and should not make trouble and violence, and (4) about Political Voting; the students should vote on election at all the times that they could cooperate on always, and also in every elections. This would show that the students knew and followed the political rule of civil duty in the right way of democracy.

Keywords: Political participation, Student, Vocational school in Samutsakhon province

บทนำ

นับตั้งแต่เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง ที่คณะราษฎรได้เข้าทำการยึดอำนาจการปกครองจากสถาบันพระมหากษัตริย์ ในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ทำให้ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การก้าวเข้าสู่รูปแบบการปกครองรูปแบบใหม่ของประเทศไทย ยังเป็นสิ่งใหม่ หรือยังเข้าใจถึงการรับรู้ของประชาชนในขณะนั้น เนื่องด้วยเรื่องของการเมืองการปกครอง ณ เวลานั้น เป็นเรื่องของชนชั้นทางสังคม เช่น พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการบริพาร ผู้รับใช้ใกล้ชิด ข้าราชการ รวมไปถึงกลุ่มนายทุน แต่คณะราษฎรหรือรัฐบาลในชุดแรก ๆ ของไทย ที่เป็นผลผลิต แห่งการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้พยายามที่จะขับเคลื่อนการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยใช้รัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือชิ้นสำคัญในการดำเนินการเสมอมา ทั้งนี้เพราะรัฐธรรมนูญถือเป็นกฎหมายแม่บทที่มีศักดิ์และสิทธิโดยชอบเหนือกฎหมายอื่นทั้งปวง และวิธีการอันง่ายที่สุดในการทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือการทำให้ประชาชนเข้ามา มีส่วนร่วมในการเมืองการปกครองของประเทศ ผ่านการบัญญัติสิทธิทั้งหลายของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญ

เนื้อหาของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับพุทธศักราช 2560 ซึ่งมีผลบังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน มีเนื้อหาภายในรัฐธรรมนูญหลายมาตราที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามเจตนารมณ์เดิมของคณะราษฎรและตามวิถีทางแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยบัญญัติในลักษณะของการให้สิทธิที่ประชาชนพึงมี อันเป็นไปตามหลักความเสมอภาค และกำหนดให้เป็นหน้าที่ที่พึงปฏิบัติ โดยมีรัฐทำหน้าที่เป็นผู้ส่งเสริมการดำเนินการ เช่น เนื้อหาของรัฐธรรมนูญหมวด 3 ซึ่งว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ในมาตรา 34 ระบุว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น การจำกัดเสรีภาพดังกล่าวจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่ง

กฎหมายที่ตราขึ้นเฉพาะ เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ หรือเสรีภาพของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันสุขภาพของประชาชน เสรีภาพทางวิชาการย่อมได้รับความคุ้มครอง แต่การใช้เสรีภาพนั้น ต้องไม่ขัดต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทยหรือศีลธรรมอันดี ของประชาชน และต้องเคารพและไม่ปิดกั้นความเห็นต่างของบุคคลอื่น” (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2560) หรือในมาตรา 44 ที่บัญญัติไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุม โดยสงบและปราศจากอาวุธ การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยสาธารณะ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น” รวมไปถึงในมาตรา 49 ที่บัญญัติไว้ว่า “บุคคลจะใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมิได้” (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2560)

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับพุทธศักราช 2560 ยังบัญญัติไว้ในหมวด 4 หน้าที่ของปวงชนชาวไทย ในมาตรา 51 (7) ว่า “บุคคลมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง หรือลงประชามติอย่างอิสระ โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของประเทศเป็นสำคัญ” และท้ายที่สุด ในหมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 78 “รัฐพึงส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ การจัดทำบริการสาธารณะ ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ รวมถึงการตัดสินใจทางการเมือง และการอื่นใดบรรดาที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชน” (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2560)

จากบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่ารัฐบาลและประชาชนคือกลไกสำคัญในการร่วมกันขับเคลื่อนการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยไปพร้อมกัน ในทางใดทางหนึ่งหรือในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งผ่านกิจกรรมทางการเมืองตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้

กิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญกิจกรรมหนึ่ง คือ กิจกรรมการลงคะแนนเลือกตั้ง เพราะกิจกรรมการลงคะแนนเลือกตั้ง ถือเป็นการใช้สิทธิที่ตนมีอย่างป็นรูปธรรมในความเป็นสากล และสามารถเป็นผลในการชี้ขาดต่อการตัดสินใจร่วมกันได้ กิจกรรมการเลือกตั้งถือเป็นกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ประชาชนจะเข้ามาแสดงออกได้ง่ายที่สุด เมื่อพิจารณาจากผลการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการลงคะแนนเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของไทย สามครั้งล่าสุด (6 กุมภาพันธ์ 2548, 23 ธันวาคม 2551 และ 3 กรกฎาคม 2554) พบว่า มีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง มากกว่าร้อยละ 70 ทั้งสามครั้ง (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2561) แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมทางการเมืองในด้านการลงคะแนนเลือกตั้งนั้น คนไทยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญและพร้อมที่จะออกมาใช้สิทธิที่ตนเองมี ทำให้เกิดประเด็นคำถามต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้วิจัยตามมาว่า ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้านอื่น ๆ ประชาชนคนไทยได้ให้ความสำคัญเช่นเดียวกับการลงคะแนนเลือกตั้งหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ที่ถือได้ว่าเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาตามหลักการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้เรียนรู้ความเป็นพลเมืองผ่านแบบเรียน และเป็นผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วง 18 – 25 ปี ซึ่งเป็นผู้มีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ในหลายลักษณะตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งประกอบด้วยสถานศึกษาในสังกัดจำนวน 3 สถานศึกษา ได้แก่ วิทยาลัยเทคนิคสมุทรสาคร วิทยาลัยการอาชีพบ้านแพ้ว และวิทยาลัยประมงสมุทรสาคร เพื่อนำข้อมูลการวิจัยที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร ที่มีเพศ อายุ ประเภทวิชา ระดับชั้นปี ที่แตกต่างกัน
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ชั้นปีที่ 1 และ 2 ที่ศึกษาอยู่ในสถานศึกษา สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 870 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ชั้นปีที่ 1 และ 2 ที่ศึกษาอยู่ในสถานศึกษา สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งได้จากการคำนวณโดยใช้สูตรการคำนวณของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) จำนวน 274 คน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นผู้บริหารจำนวน 5 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงประกอบด้วย ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดสมุทรสาคร พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสมุทรสาคร ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคสมุทรสาคร ผู้อำนวยการวิทยาลัยการอาชีพบ้านแพ้ว และผู้อำนวยการวิทยาลัยประมงสมุทรสาคร

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย เริ่มจากศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของนักเรียน นักศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ เมื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องแล้ว นำความรู้ที่ได้จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมากำหนดกรอบแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในด้านต่าง ๆ เพื่อสร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ จากนั้นสร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่ครอบคลุมขอบเขตของการวิจัยโดยใช้คำถาม 2 รูปแบบ ทั้งคำถามปลายปิดในแบบสอบถามและคำถามปลายเปิดในแบบสัมภาษณ์ แล้วนำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาดำเนินการปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง จากนั้น นำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง ของเนื้อหา (Content Validity) หรือปรับปรุงแก้ไขความถูกต้องสมบูรณ์ของเนื้อหา และปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ เมื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงแล้ว นำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์หาค่าดัชนีและความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา (IOC) จากนั้น นำแบบสอบถามที่แก้ไขปรับปรุงแล้วตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในเขตพื้นที่ แต่มีคุณลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยนี้คือ นักศึกษาที่ศึกษาอยู่ในสถานศึกษา สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดนนทบุรี จำนวน 30 ชุด แล้วนำผลการตอบแบบสอบถามไปหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยใช้การวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha - Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) จากนั้นจึงนำเครื่องมือที่สมบูรณ์แล้วไปใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต่อไป

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการวิจัย ประกอบไปด้วยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยศึกษาแนวคิดจากเอกสาร ตำราวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดแนวคิดและกรอบคำถามของแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย แบ่งเครื่องมือที่ใช้ออกเป็นเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ และเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณในครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ประเพณีวิชา และระดับชั้นปี เป็นลักษณะแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Check List) จำนวน 4 ข้อ และตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร 4 ด้าน จำนวนรวม 20 ข้อ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ และตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์ แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 4 ข้อ

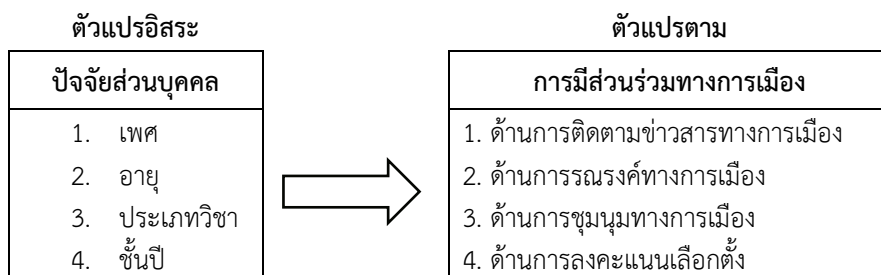
การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

วิเคราะห์ข้อมูลตามปัจจัยส่วนบุคคล จำแนกตาม เพศ อายุ ประเภทวิชาและระดับชั้นปี ใช้การวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) หาค่าร้อยละ (Percentage) และการอธิบายสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามในรูปแบบของตารางประกอบคำบรรยาย วิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของนักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) แล้วนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบคำบรรยาย และทดสอบสมมติฐานการวิจัยด้วยการวิเคราะห์เปรียบเทียบ หาค่าเฉลี่ยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาครที่เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ อายุ ประเภทวิชา และระดับชั้นปี โดยใช้สถิติ t - test คือ กลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม มีความเป็นอิสระต่อกัน ใช้ระดับความเชื่อมั่น 95% ดังนั้นถ้าเป็นไปตามสมมติฐาน ต่อเมื่อค่า Sig. น้อยกว่า .05 และใช้การทดสอบค่าความแปรปรวนแบบทางเดียว (One Way ANOVA/F-test) เมื่อพบความแตกต่างจะใช้การเปรียบเทียบหาค่าความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธี LSD (Least Significant Difference)

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยข้อมูลที่น่าวิเคราะห์เป็นข้อมูลซึ่งได้มาจากการสัมภาษณ์ และการจดบันทึกแล้วนำเสนอในรูปแบบการบรรยาย (Descriptive)

สรุปผลการวิจัย

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง โดยมีผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมทางการเมืองรายด้าน ดังนี้

1. ด้านการติดตามข่าวสารทางการเมือง โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ “การติดตามข่าวสารทางการเมือง ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต ฯ” ข้อที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา คือ “การศึกษาข่าวสารทางการเมืองของต่างประเทศ เพื่อเปรียบเทียบการเมืองของไทย” ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ “การเข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองเพื่อรับฟังข้อเท็จจริงต่าง ๆ มาเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจ”

2. ด้านการรณรงค์ทางการเมือง โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ “การนำเสนอข่าวสาร นำรู้เกี่ยวกับการเมืองให้กับผู้อื่น” ข้อที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา คือ “การชักจูงหรือนำชวนบุคคลอื่นให้ออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งบุคคลหรือพรรคการเมืองที่ท่านชื่นชอบ” ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ “การมีส่วนร่วมในการจัดประชุม อบรม ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง”

3. ด้านการร่วมชุมนุมทางการเมือง โดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ “การมีส่วนร่วมในการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ ในการร่วมชุมนุมทางการเมือง” ข้อที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา คือ “การมีส่วนร่วมในการชักชวนผู้อื่นเข้าร่วมการชุมนุมหรือประท้วง” ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ “การลงชื่อเพื่อเข้าร่วมถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง”

4. ด้านการลงคะแนนเลือกตั้ง โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมาก ไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ “การไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียง เพราะท่านเห็นว่าเป็นสิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ” ข้อที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา คือ “การออกไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทุกครั้งที่ท่านทำได้” ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ “การมีส่วนร่วมในการชักชวนให้ผู้อื่นไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง”

ผลทดสอบสมมติฐานการวิจัยโดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสังกัด อาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า นักศึกษาที่มีเพศ และอายุ ต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมือง โดยรวมทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกัน ส่วนนักศึกษาที่มี ประเภทวิชา และระดับชั้นปี ต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมืองที่ แตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณา เป็นรายด้าน มีดังนี้

สมมติฐานที่ 1 นักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาครที่มีเพศต่างกันมีส่วนร่วมทางการเมือง แตกต่างกัน

จากการทดสอบสมมติฐานการวิจัยพบว่า นักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาครที่มีเพศต่างกันมี ส่วนร่วมทางการเมือง ไม่แตกต่างกัน ทั้งในด้านการติดตามข่าวสารทางการเมือง การรณรงค์ทางการเมือง และการ ชุมชุมทางการเมือง ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สำหรับในด้านการลงคะแนนเลือกตั้ง มีส่วนร่วมทางการเมือง แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สมมติฐานที่ 2 นักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาครที่มีอายุต่างกันมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ แตกต่างกัน

จากการทดสอบสมมติฐานการวิจัยพบว่า นักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาครที่มีอายุต่างกันมี ส่วนร่วมทางการเมือง ไม่แตกต่างกัน ทั้งในด้านการรณรงค์ทางการเมือง และการลงคะแนนเลือกตั้ง ซึ่งไม่เป็นไป ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สำหรับในด้าน การติดตามข่าวสารทางการเมืองและการร่วมชุมนุมทางการเมือง แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สมมติฐานที่ 3 นักศึกษาอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร ที่มีประเภทวิชาต่างกันมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ แตกต่างกัน

จากการทดสอบสมมติฐานการวิจัยพบว่า นักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร ที่มีประเภทวิชา ต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมือง แตกต่างกัน ทั้งในด้านการติดตามข่าวสารทางการเมือง การรณรงค์ทางการเมือง การร่วมชุมนุมทางการเมืองและการลงคะแนนเลือกตั้ง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สมมติฐานที่ 4 นักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาครที่ศึกษาในระดับชั้นปีที่แตกต่างกัน มีส่วนร่วม ทางการเมืองแตกต่างกัน

จากการทดสอบสมมติฐานการวิจัยพบว่า นักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร ที่มีระดับชั้นปี ต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมือง แตกต่างกัน ทั้งในด้านการติดตามข่าวสารทางการเมือง การรณรงค์ทางการเมือง การร่วมชุมนุมทางการเมือง และการลงคะแนนเลือกตั้ง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัด สมุทรสาคร สรุปได้ดังนี้

1. ด้านการติดตามข่าวสารทางการเมือง สรุปได้ว่า นักศึกษาควรติดตามข่าวสารทางการเมืองในช่องทาง หรือสื่อต่าง ๆ ที่สามารถกระทำได้ให้มากขึ้น ทั้งนี้การติดตามข่าวสารทางการเมืองควรเลือกติดตามในส่วนของคุณมูล ที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับตัวของนักศึกษาโดยตรง และเพื่อความถูกต้องของคุณมูลที่นักศึกษาเลือกติดตาม นักศึกษาควรจะต้องเลือกติดตามข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้ เช่น ข่าวสารจากทางราชการ เป็นต้น

2. ด้านการรณรงค์ทางการเมือง สรุปได้ว่า นักศึกษาควรเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมรณรงค์ทางการเมือง โดย วิธีการรณรงค์ทางการเมืองที่นักศึกษาควรทำเพราะสามารถปฏิบัติได้ง่ายที่สุด คือการชักชวนคนใกล้ชิดในครอบครัว หรือผู้ที่มีความสัมพันธ์กับนักศึกษา ให้มีความรู้ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง และ ออกมาทำกิจกรรมทางการเมืองในลักษณะต่าง ๆ เช่น การลงคะแนนเลือกตั้ง เป็นต้น

3. ด้านการร่วมชุมนุมทางการเมือง สรุปได้ว่า หากนักศึกษามีความต้องการเข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง นักศึกษาจะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนด หรือกฎเกณฑ์ที่กฎหมายอนุญาตให้กระทำได้ และจะต้องเป็นการชุมนุมที่ไม่ สร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น เช่น ต้องไม่เป็นการชุมนุมที่ปิดช่องทางการสื่อสารสาธารณะ หรือการชุมนุมที่มีการใช้ เสี่ยงรบกวนผู้อื่นที่อยู่ในบริเวณพื้นที่นั้น ๆ และต้องเป็นการชุมนุมที่ปราศจากความรุนแรง

4. ด้านการลงคะแนนเลือกตั้ง สรุปได้ว่า นักศึกษาควรใช้สิทธิลงคะแนนเลือกตั้งทุกครั้งที่สามารถกระทำได้ และควรให้ความสำคัญกับการเลือกตั้งในทุกระดับ เพื่อแสดงให้เห็นว่านักศึกษาเป็นผู้รู้หน้าที่ และรักษาสีหน้าที่ตนเองมี นอกจากนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมสนับสนุน ให้นักศึกษาและประชาชนเห็นความสำคัญ ของการเลือกตั้งด้วย

โดยรวมสรุปได้ว่า นักศึกษาควรเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ทั้งด้านการติดตามข่าวสารทางการเมือง ด้านการรณรงค์ทางการเมือง ด้านการร่วมชุมนุมทางการเมือง และด้านการลงคะแนนเลือกตั้ง เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะทำให้นักศึกษาได้เป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนประเทศ ได้ใช้สิทธิที่ตนพึงมีในทางที่ถูกต้อง ซึ่งจะพัฒนาประเทศชาติให้ก้าวหน้าไปได้อย่างมั่นคง อันเป็นไปตามวิถีทางแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัย พบว่า นักศึกษามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า ในสถานการณ์ทางการเมืองตลอดระยะเวลา 5 ปี นับตั้งแต่ปี 2557 ที่ผ่านมามีเหตุการณ์รัฐประหาร พ.ศ. 2557 เกิดขึ้นในประเทศไทย ทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมือง ในหลาย ๆ กิจกรรมของนักศึกษาและประชาชนเป็นไปอย่างจำกัด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฐานิตา เฉลิมช่วง (2559) ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับเทศบาล จังหวัดฉะเชิงเทรา” ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในระดับเทศบาล จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุศรา โพธิสุข (2559) ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนโดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง

1. ด้านการติดตามข้อมูลข่าวสารทางการเมือง พบว่า นักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาครมีส่วนร่วมทางการเมือง อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า สื่อสารมวลชน ที่ทำหน้าที่ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง ถูกควบคุมดูแลการดำเนินการการเผยแพร่ให้เป็นไปอย่างเหมาะสมโดยรัฐบาลในช่วงเหตุการณ์รัฐประหาร พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา อีกทั้งช่องทางการในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางการเมืองของประชาชนก็เป็นไปอย่างจำกัด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุกฤตา จินดาพรม (2556) ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีไทยในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของภูมิภาคตะวันตก” ผลการศึกษาพบว่า สตรีไทย ในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของภูมิภาคตะวันตก มีการเปิดรับข่าวสารทางการเมือง ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

2. ด้านการรณรงค์ทางการเมือง พบว่า นักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาครมีส่วนร่วมทางการเมือง อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า การรณรงค์ทางการเมืองส่วนใหญ่ดำเนินการโดยหน่วยงานหรือสถาบันที่เกี่ยวข้อง เพราะต้องอาศัยความพร้อมหลาย ๆ ด้านเป็นปัจจัยในการดำเนินการ นักศึกษาจึงไม่สามารถดำเนินการรณรงค์ทางการเมืองขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมได้โดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุศรา โพธิสุข (2559) ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชน ด้านการรณรงค์ทางการเมืองท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลาง

3. ด้านการร่วมชุมนุมทางการเมือง พบว่า นักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร มีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า การเข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ปี 2557 ที่ผ่านมามีผลกระทบกระทำได้ เป็นไปตามประกาศคำสั่งหัวหน้าคณะ คสช.ที่ 3/2558 ทำให้นักศึกษาไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองด้านการร่วมชุมนุมทางการเมืองได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เทิดศักดิ์ ยอบแสงรัตน์ และ วราภรณ์ เทพสัมฤทธิ์พร (2560) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ทัศนคติการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต” ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษามีส่วนร่วมด้านการเป็นผู้ประท้วง อยู่ในระดับปานกลาง

4. ด้านการลงคะแนนเลือกตั้ง พบว่า นักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร มีส่วนร่วมทางการเมือง อยู่ในระดับ ปานกลาง ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีทัศนคติในเชิงลบต่อการเมือง ทำให้นักศึกษาอาจไม่ได้เห็นความสำคัญของการเลือกตั้งซึ่งมีผลกระทบต่อระบบการเมืองการปกครองของไทยโดยตรง สอดคล้องกับงานวิจัยของ เทิดศักดิ์ ยอบแสงรัตน์ และ วราภรณ์ เทพสัมฤทธิ์พร (2560) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ทัศนคติการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต” ผลการศึกษาพบว่า การมี ส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ด้านการเลือกตั้ง ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เพิ่มศักดิ์ วรรณยิ่ง, ณัฐวีร์ บุนนาค และ จตุพร บานชื่น (2559) ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมือง

เมืองของประชาชนในเขตอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนด้านการลงคะแนนเลือกตั้ง อยู่ในระดับปานกลาง

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร” โดยรวม 4 ด้าน แปลผลอยู่ในระดับปานกลาง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

1.1 ด้านการติดตามข่าวสารทางการเมือง ควรติดตามข่าวสารทางการเมืองในส่วนของคุณสมบัติ และมาจากแหล่งข้อมูล ที่น่าเชื่อถือได้ เช่น ข่าวสารจากทางราชการ เป็นต้น

1.2 ด้านการรณรงค์ทางการเมือง ทุกคนควรเป็นส่วนหนึ่งในการรณรงค์ทางการเมืองเพราะการรณรงค์ทางการเมืองเป็นกิจกรรมขับเคลื่อนการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

1.3 ด้านการร่วมชุมนุมทางการเมือง ควรเข้าร่วม การชุมนุมทางการเมืองอย่างถูกต้องและสร้างสรรค์ โดยจะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดและไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น

1.4 ด้านการลงคะแนนเลือกตั้ง ควรใช้สิทธิลงคะแนนเลือกตั้งทุกครั้งที่สามารถกระทำได้ และควรให้ความสำคัญกับการเลือกตั้งในทุกๆระดับ เพื่อแสดงให้เห็นว่านักศึกษาเป็นผู้นำที่ และรักษาสีหน้าที่ตนเองมีตามวิถีทางแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย ดังนี้

2.1 ควรศึกษาวิจัยเรื่อง บุคลากรทางการศึกษากับกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมือง

2.2 ควรศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้บริหารกับการส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในสถานศึกษา

2.3 ควรศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองของนักศึกษา

เอกสารอ้างอิง

ฐานิตา เฉลิมช่วง. (2559) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในระดับเทศบาล จังหวัดฉะเชิงเทรา. *วารสารชุมชนวิจัย*, 10(1), 82-90.

เทิดศักดิ์ ยอแสงรัตน์ และ วราภรณ์ เทพสัมฤทธิ์พร. (2560). ทักษะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต*, 13(2), 37-57.

บุศรา โพธิสุข. (2559). การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. *พินนาศรสาร*, 12(1), 151-164.

เพิ่มศักดิ์ วรรณยิ่ง, ณัฐวีร์ บุณนา และ จตุพร บานชื่น. (2559). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารสหวิทยาการการวิจัย : ฉบับบัณฑิตศึกษา*, 5(1), 150-160.

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพฯ: ธนาพรส.

สุกฤตา จินดาพร. (2556). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีไทยในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของภูมิภาคตะวันตก. *วารสารการเมืองการปกครอง*, 3(2), 118-133.

การบริหารจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่
The Education Management for Local Learning of Tambon Watket,
Muang District, Chiang Mai for Early Childhood Development of
Chiang Mai Municipality Child Development Center

วันทนี ใจเฉพาะ¹

Wantanee Jaichapor

E-mail: Nampopo@gmail.com

ชไมมน ศรีสุรักษ์²

Chamaimon Srisurak

ศิริมาศ โกศลย์พิพัฒน์²

Sirimas Kosanpipat

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาข้อมูลแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สำหรับใช้เป็นฐานข้อมูลในการหาวิธีการจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ 3) เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้ปกครอง และ 4) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบ PDCA ซึ่งสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่า t-test

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนวัดเกตมีผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 4 ท่าน ที่ได้รับการยืนยันจากชุมชนว่า เป็นผู้เชี่ยวชาญและมีความรู้ความสามารถจริง จากข้อมูลที่ได้มาประชุมผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาเพื่อใช้เป็นฐานในการพัฒนาเป็นคู่มือสำหรับการบริหารจัดการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษามีความเห็นชอบโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = 0.75) หลังจากที่นักเรียนกลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้ตามเนื้อหา คู่มือ นักเรียนมีพัฒนาการที่ดีขึ้นจากการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียน ซึ่งผู้ปกครองมีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$, S.D. = 0.63) โดยปัญหาที่พบ คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ยังขาดการสำรวจแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต ซึ่งเป็นตำบลที่สถานศึกษาตั้งอยู่ให้เป็นปัจจุบัน รวมไปถึงการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษา ยังไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขข้อมูล

คำสำคัญ: การบริหารจัดการศึกษา, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การพัฒนาเด็กปฐมวัย, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the data on the localized materials in learning of Wat Ket Subdistrict, Muang District, Chiang Mai Province to be the information for developing the educational management of the Local learning, 2) to develop preschoolers in Child Development Center in Chiang Mai Municipality, 3) to estimate the parent's satisfactions, and 4) to study the problems and obstacles by using PDCA cycle. The data were analyzed for frequency, percentage, mean, standard deviation, and t-test.

¹ นักศึกษา หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

The results of this study revealed that there were only 4 people of folk scholars in the community of Wat Ket, who were accepted as the expert scholars. The agreement of school boards was used as the educational administration guideline.

Generally, the agreement of the school boards was at a high level ($\bar{X} = 4.20$, S.D. = 0.75). The school-records of students who were the target groups of this study were developed in the good ways, from checking of the pre-test and post-test. The satisfaction of the students' parents was at a high level ($\bar{X} = 4.44$, S.D. = 0.63). The problems were found that the localized materials in learning of Wat Ket Subdistrict where was the located place of the Child Development Center under Chiang Mai Municipality had not been surveyed and updated. Furthermore, the localization of curriculum had not been improved.

Keywords: Educational Administration, the localized materials in learning, Development of Pre-School Children, Child Development Center

บทนำ

การบริหารจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ จากข้อมูลรายงานการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาครั้งที่ 1 ปีการศึกษา 2559 พบว่า ทางศูนย์พัฒนาเด็กเล็กยังขาดแบบแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน ตั้งแต่การเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นเขตตำบลพื้นที่ที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ตั้งอยู่ให้เป็นปัจจุบัน การนำข้อมูลที่ได้อ้างอิงเป็นฐานข้อมูลร่วมประชุมกับคณะกรรมการสถานศึกษาสำหรับพัฒนาเป็นคู่มือการบริหารจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะเป็นแนวทางสู่การนำไปใช้ประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนาเด็กปฐมวัยทั้ง 4 ด้าน

โดยแนวทางการพัฒนาเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ ให้เด็กเล็กมีความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญา ผ่านการอบรมเลี้ยงดู จัดประสบการณ์ และส่งเสริมพัฒนาการการเรียนรู้ เด็กจะต้องเรียนรู้จากสิ่งที่ใกล้ตัวไปหาไกลตัว และเป็นรูปธรรมไปหานามธรรม ซึ่งสัมพันธ์กับทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552, น. 25-26) โดยกล่าวไว้ว่า ให้เด็กปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวโดยเฉพาะเด็กปฐมวัย และสิ่งแวดล้อมที่เด็กเคยพบเห็น เคยชินมากที่สุดจะต่อยอดไปสู่ความเข้าใจและการเรียนรู้ขั้นสูงได้ดี คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น นั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับประโยชน์ที่เด็กจะได้รับหากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ได้ปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดีขึ้นให้มีระบบและแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเกิดแนวคิดที่จะแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ ให้เป็นไปตามมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2553) ว่าด้วยเรื่องแนวคิดหลักที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กนำมาใช้พัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อให้มุ่งสู่มาตรฐาน ซึ่งประกอบด้วยยุทธศาสตร์ 4 ได้แก่ 1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพเด็กปฐมวัย 2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาผู้บริหาร ครู และบุคลากร 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้และสร้างเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการ 4) และยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการวิจัย และวิธีการดำเนินงานของผู้วิจัยอีกด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สำหรับใช้เป็นฐานข้อมูลในการหาวิธีบริหารจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่

2. เพื่อศึกษาการพัฒนาเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ที่ได้เรียนรู้จากผลการบริหารจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่อการบริหารจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่
4. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคการบริหารจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และผสมผสานการวิจัยเชิงปริมาณ ในการหาวิธีการบริหารจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย

- 1.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- 1.2 ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้มาโดยวิธีเจาะจง ได้แก่

- 1) กลุ่มผู้ทรงภูมิปัญญาของตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 4 คน ได้แก่
  - ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านความเชื่อและศาสนา เรื่อง ความเชื่อในศาสนาพุทธ ผู้ทรงภูมิปัญญาที่ได้รับการยกย่องจากชุมชน คือ พระรังสิมันต์ ฉายาญาณโสภโณ
  - ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านประเพณีและพิธีกรรม เรื่อง เครื่องสักการะล้านนา ผู้ทรงภูมิปัญญาที่ได้รับการยกย่องจากชุมชน คือ อาจารย์ดาวประกาย บัวล้อม
  - ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารและผักพื้นบ้าน เรื่อง อาหารเมืองเหนือ ผู้ทรงภูมิปัญญาที่ได้รับการยกย่องจากชุมชน คือ แม่จันทร์ทิพย์ ทับทิมศรี
  - ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปวัฒนธรรม เรื่อง การฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง (เชิง) ผู้ทรงภูมิปัญญาที่ได้รับการยกย่องจากชุมชน คือ คุณลุงสมหวัง ฤทธิเดช

2) คณะกรรมการสถานศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ ที่ได้รับการแต่งตั้งตามหลักเกณฑ์ของหน่วยงาน ได้แก่ รองผู้อำนวยการสำนักการศึกษา 1 คน หัวหน้าสถานศึกษา จำนวน 1 คน หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 1 คน นักวิชาการศึกษา 1 คน ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา จำนวน 1 คน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 1 คน ผู้แทนชุมชน 1 คน ผู้นำทางศาสนา จำนวน 1 คน ผู้แทนผู้ปกครอง จำนวน 1 คน และครูผู้ดูแลเด็กของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ จำนวน 7 คน ในปีการศึกษา 2560 รวมทั้งหมด 16 คน

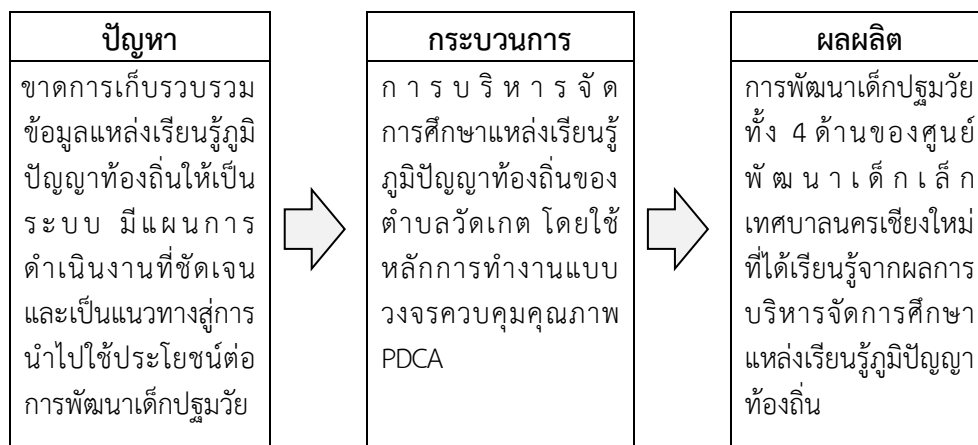
3) เด็กปฐมวัย ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นอนุบาลปีที่ 2 ในปีการศึกษา 2560 ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ จำนวน 24 คน

4) ผู้ปกครองนักเรียนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ ในปีการศึกษา 2560 จำนวน 120 คน

1.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการบริหารจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบล วัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยมีเนื้อหา 4 ด้านที่ได้รับการถ่ายทอดจากผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น 4 ท่านที่ได้รับการยกย่องจากชุมชน โดยการบริหารจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นครั้งนี้ใช้แนวคิดทฤษฎีการบริหารแบบวงจรควบคุมคุณภาพ PDCA ตามแนวคิดของ วอล์ทเทอร์ ชิวฮาร์ท (สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์, 2542, น. 188-190)

1.4 ขอบเขตด้านเวลา การวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาดำเนินการในปีการศึกษา 2560 (พฤษภาคม 2559 ถึง มีนาคม 2560)

2. กรอบแนวคิดการวิจัย

3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

- 3.1 แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- 3.2 แบบสอบถามของคณะกรรมการสถานศึกษา และประเด็นการสนทนากลุ่ม
- 3.3 แผนการจัดประสบการณ์ ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ตามเนื้อหาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- 3.4 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้สำหรับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ก่อนเรียนและหลังเรียน
- 3.5 แบบประเมินความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่อการบริหารจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่

4. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 4.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย
- 4.2 สร้างเครื่องมือให้ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการศึกษา
- 4.3 นำร่างเครื่องมือเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณา เพื่อตรวจสอบเนื้อหาและความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของงานวิจัย จากนั้นปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ
- 4.4 นำเครื่องมือที่ผ่านความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษา เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเหมาะสมและความเที่ยงตรงของเนื้อหา
- 4.5 นำเครื่องมือที่ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมและความเที่ยงตรงของเนื้อหาแล้ว จัดพิมพ์เป็นเครื่องมือฉบับสมบูรณ์ จากนั้นนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

5. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

- 5.1 ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในงานวิจัยของนักศึกษาในสังกัดกลุ่มเป้าหมาย
- 5.2 ผู้วิจัยนำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเสนอต่อกลุ่มเป้าหมาย
- 5.3 เมื่อได้รับอนุญาตจากกลุ่มเป้าหมายแล้ว ผู้วิจัยประสานงานกับกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้
  - 1) ผู้วิจัยนัดหมายวัน เวลากลุ่มเป้าหมาย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยด้วยตนเอง
  - 2) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์ และยืนยันความถูกต้องของเนื้อหาอีกครั้งหนึ่ง เพื่อนำผลที่ได้ไปใช้ในงานวิจัยต่อไป

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

6.1 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ เมื่อผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์แล้ว ทำการถอดเทปข้อมูลเพื่อยืนยันความถูกต้องของเนื้อหา พิจารณาประเด็นจากการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามจุดประสงค์และขอบเขตของการวิจัยที่กำหนด จัดหมวดหมู่ข้อมูลสังเคราะห์ และนำเสนอในรูปแบบตาราง

6.2 วิเคราะห์ข้อมูลหาค่าทางสถิติ ได้แก่ แบบสอบถามของคณะกรรมการสถานศึกษา แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้สำหรับนักเรียน และ แบบประเมินความพึงพอใจของผู้ปกครอง โดยหาค่า ดังนี้ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t- test ประกอบคำบรรยายสรุป

สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลแหล่งเรียนรู้ชุมชนวัดเกตมีผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 4 ท่าน ที่ได้รับการยืนยันจากชุมชนว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีความรู้ความสามารถจริง และคณะกรรมการสถานศึกษามีความเห็นชอบในการประชุมให้นำข้อมูลผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนวัดเกตมาใช้เป็นฐานในการพัฒนาเป็นคู่มือสำหรับการบริหารจัดการศึกษา ซึ่งมีความเห็นชอบโดยรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.20 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.75

2. นักเรียนกลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมของครูเนื้อหาตามคู่มือ นักเรียนมีพัฒนาการที่ดีขึ้นจากการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียน โดยทำแบบทดสอบก่อนเรียนค่าเฉลี่ย 4.46 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.18 และคะแนนนักเรียนเมื่อทำแบบทดสอบหลังเรียน หลังจากที่ได้เรียนรู้จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ นักเรียนได้คะแนนเฉลี่ยสูงขึ้น คิดเป็นค่าเฉลี่ย 9.42 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.78

3. ผู้ปกครองมีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.44 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.63

4. ปัญหาที่พบในการบริหารจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ยังขาดการสำรวจแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต ซึ่งเป็นตำบลที่สถานศึกษาตั้งอยู่ให้เป็นปัจจุบัน รวมไปถึงการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษายังไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขข้อมูล

อภิปรายผลการวิจัย

จากการบริหารจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้อภิปรายผล แบ่งเป็น 4 ตอน ได้แก่

1. จากการศึกษาบริบทชุมชนวัดเกต ซึ่งเป็นตำบลที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ตั้งอยู่ และยังขาดการเก็บรวบรวมข้อมูลแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน โดยได้รับการแนะนำผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นที่ยอมรับของชุมชน เป็นผู้เชี่ยวชาญภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีความรู้ความสามารถจริง โดยสอบถามข้อมูลและได้รับคำยืนยันจากผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดเกตการาม, ครูผู้รับผิดชอบงานชุมชนและศิลปวัฒนธรรมของโรงเรียนเทศบาลวัดเกตการาม รวมถึงประธานชุมชนวัดเกตการามพบว่า มีผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 4 ท่าน ใน 4 ด้าน

จากนั้นผู้วิจัยขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งในการประชุมใช้แบบสอบถาม และวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อชี้แจงข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนวัดเกตมาใช้เป็นฐานในการพัฒนาเป็นคู่มือสำหรับการบริหารจัดการศึกษา ในการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาได้มีมติในที่ประชุมให้เลือกเนื้อหาหน่วยการเรียนรู้ในคู่มือ เรื่อง อาหารเมืองเหนือ ซึ่งเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวนักเรียน เป็นเรื่องของอาหารการกินของคนในชุมชนเพื่อการดำรงชีวิต ไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 24 คน เพื่อเปรียบเทียบพัฒนาการเด็กจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาคู่มือตามคำแนะนำของคณะกรรมการสถานศึกษาเพื่อนำไปใช้ในการเรียนรู้ของนักเรียน และเก็บข้อมูลขั้นตอนต่อไป ได้แก่ ปรับเปลี่ยนรูปภาพให้สอดคล้องกับหัวข้อ, ตรวจสอบคำผิดในเอกสาร, ชี้แจงรายละเอียดในการ

ใช้คู่มือ, เพิ่มรายชื่อผู้ดำเนินงานและคณะกรรมการสถานศึกษา เป็นต้น ซึ่งการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษามีความเห็นชอบโดยรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.20 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.75 หากพิจารณาเป็นรายข้อจะพบปัญหาซึ่งเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ อันดับแรกศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ยังขาดการสำรวจแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต ซึ่งเป็นตำบลและชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่ รองลงมา ยังมีปัญหาการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษาให้เป็นปัจจุบัน โดยครูได้มีการนำความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนไปเผยแพร่ให้แก่เด็ก แต่ขาดการรวบรวมข้อมูลที่เป็นหลักฐานและการปรับปรุงให้เป็นปัจจุบัน นอกจากนี้ทางศูนย์พัฒนาเด็กเล็กยังขาดการจัดกิจกรรม หรือส่งเสริมให้เกิดการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกตในการจัดการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย รวมไปถึงการประยุกต์ความรู้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกตกับการใช้ชีวิตประจำวันของผู้เรียน และยังขาดการจัดทำคู่มือแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกตเพื่อความสะดวกต่อการค้นหาข้อมูลเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อผู้เรียนด้วย

2. จากการศึกษาการพัฒนาเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ที่ได้เรียนรู้จากผลการบริหารจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยนักเรียนกลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมของครูเนื้อหาตามคู่มือ นักเรียนมีพัฒนาการที่ดีขึ้นจากการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียน โดยทำแบบทดสอบก่อนเรียนค่าเฉลี่ย 4.46 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.18 และคะแนนนักเรียนเมื่อทำแบบทดสอบหลังเรียน หลังจากที่ได้เรียนรู้จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ นักเรียนได้คะแนนเฉลี่ยสูงขึ้น คิดเป็นค่าเฉลี่ย 9.42 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.78 ซึ่งสัมพันธ์กับทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552, น. 25-26) โดยกล่าวไว้ว่า ให้เด็กปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใกล้เคียงตัวโดยเฉพาะเด็กปฐมวัย และสิ่งแวดล้อมที่เด็กเคยพบเห็น เคยชินมากที่สุดจะค่อยๆ ไปสู่ความเข้าใจและการเรียนรู้ขั้นสูงได้ คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ซึ่งจากการทดลองนำเด็กไปเรียนรู้ตามเนื้อหาหน่วยการเรียนรู้ในคู่มือพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนมีระดับสูงขึ้นกว่าก่อนเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นในการเรียน เกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันมากกว่าการเรียนในห้องเรียน อีกทั้งนักเรียนได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

3. จากการศึกษาความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่อการบริหารจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยหลังจากผู้วิจัยได้นำนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 24 คน ไปเรียนรู้เรื่อง อาหารเมืองเหนือจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต ผู้วิจัยได้ทำเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้ปกครองได้แสดงความพึงพอใจของตนเองจากการประเมินหลังจากได้ทราบการชี้แจงรายละเอียดในที่ประชุมผู้ปกครองเกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่สูงขึ้นหลังจากนำนักเรียนไปทดลองเรียนรู้ตามเนื้อหาในคู่มือ พบว่า ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด คือ ผู้ปกครองมีความไว้วางใจ และเชื่อมั่นในคุณภาพการจัดการเรียนรู้โดยการบริหารจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ในครั้งนี้ ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ผู้ปกครองเห็นว่าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กยังขาดการจัดลำดับขั้นตอนการดำเนินงานการบริหารจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับ วาสนา เลื่อมเงิน (2550, น. 21) กล่าวถึงความพึงพอใจเป็นสภาพความรู้สึก ความชอบ ความพอใจของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่บ่งบอกถึงผลงานของหน่วยงานที่ประสบผลสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษาหรือการให้บริการ ผู้บริหารจะต้องดำเนินการให้ผู้ปกครองหรือผู้มาใช้บริการเกิดความพึงพอใจด้วย เพราะความเจริญก้าวหน้าของงานบริการเป็นปัจจัยที่สำคัญประการแรกที่เป็นตัวบ่งชี้ ก็คือจำนวนผู้ปกครองหรือจำนวนนักเรียนผู้มาใช้บริการ ดังนั้น ผู้บริหารที่ชาญฉลาดจึงควรอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาให้ลึกซึ้งถึงปัจจัยและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดความพึงพอใจ ทั้งผู้ปฏิบัติงานและ ผู้มาใช้บริการเพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารองค์กรให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด

4. จากการศึกษาปัญหา อุปสรรคการบริหารจัดการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ พบปัญหาและ

อุปสรรคในการดำเนินงาน คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลนครเชียงใหม่ยังขาดการสำรวจแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลวัดเกต ซึ่งเป็นตำบลที่สถานศึกษาตั้งอยู่ให้เป็นปัจจุบัน รวมไปถึงการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษายังไม่ได้ได้รับการปรับปรุงแก้ไขข้อมูล

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2553). *มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2552). *80 นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ*. กรุงเทพฯ: แดเน็กซ์ อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น.
- วาสนา เลื่อมเงิน. (2550). *ความพึงพอใจต่อคุณภาพการศึกษาของผู้ปกครองนักเรียนในศูนย์ เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษاب้านแพ่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มหาสารคาม เขต 1. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม).*
- สมศักดิ์ สีนุระเวชย์. (2542). *มุ่งสู่คุณภาพการศึกษา*. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.

นวัตกรรมการเป็นผู้นำ The Leader Innovation

จักรวาล สุขไมตรี¹

Jagraval Sukmaitree

E-mail: Jagraval.su@ssru.ac.th

จิตาภา บัวใหญ่รักษา²

Jidapa Buayairugsa

กิริติวรรณ กัลยาณมิตร³

Keratiwan Kalayanamitra

บทคัดย่อ

ผู้นำเป็นบุคคลที่เป็นหัวหน้า หรือผู้บังคับบัญชาที่มีสิทธิในการใช้อำนาจ ใช้อิทธิพล กับผู้ใต้บังคับบัญชา และผู้นำควรต้องมีภาวะผู้นำด้วย โดยมีความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจ ที่จะตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี มีลักษณะเป็นผู้นำที่ดี มีความสามารถในการจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเห็นและปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ สงบ เยือกเย็น นอบน้อมถ่อมตัว ตัดสินปัญหาที่เกิดขึ้นต่าง ๆ ได้อย่างทันท่วงที มีความเป็นกลาง ยืดหยุ่น กล้าหาญ ร่าเริง มองโลกในแง่ดี มีความพร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์มั่นคงไม่แปรปรวน เสมอต้นเสมอปลาย ซื่อสัตย์ สุจริต มีศีลธรรม มีคุณธรรม และจริยธรรม

ดังนั้น การที่จะให้ผู้นำมีความพร้อมที่จะเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ รู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ผู้นำต้องมีความสามารถในการคิดแบบใหม่ ๆ รู้จักการแก้ปัญหาอย่างรวดเร็ว ปรับเปลี่ยนวิธีการทำงาน หรือวิธีปฏิบัติงานให้มีความเป็นทันสมัยให้สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งผู้นำจะต้องสร้างนวัตกรรมให้กับตนเอง โดยปรับเปลี่ยนความรู้ ความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์ของตนเองให้เกิดการพัฒนาตนเองในสิ่งใหม่ ๆ เกิดวิธีการในการปฏิบัติงานใหม่ ๆ รู้จักและสามารถนำเทคโนโลยีต่างๆ ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา หรือองค์กร และพัฒนาภูมิปัญญาของตนเองให้เพิ่มสูงขึ้น มีความคิดในเชิงบวก สิ่งใดเป็นสิ่งที่บกพร่องที่ต้องแก้ไข ก็ยอมรับในการปรับปรุงแก้ไข ไม่ยึดมั่นถือมั่นในตนเอง รับฟังความคิดเห็นของทุก ๆ ฝ่าย ยึดถือประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ตลอดจนมีความเมตตา กรุณา มีคุณธรรม และจริยธรรมที่งดงาม

คำสำคัญ: นวัตกรรม, ผู้นำ, ภาวะผู้นำ

Abstract

The Leaders are the chiefs or superiors who are right to command on underlings. However, the effective leaders should have the leadership skills involving the knowledge and ability to guide or to make a decision. The good leaders should be able to convince the underlings for willingly working under the guidance and command. Moreover, the prospective personality of the good leaders are: prudence, humbleness, neutrality, flexibility, courteousness, honesty, morality and ethic. The leaders must always be cheerful, positive, and well emotional or spiritual stable.

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต และหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต วิทยาลัยนวัตกรรมและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

² อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยนวัตกรรมและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

³ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยนวัตกรรมและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Therefore, the leaders should prepare themselves to encounter with uncertain situations by thinking innovatively, knowing how to solve problems promptly and development of working methods that accord with the present globalization. Furthermore, the leaders have to build self-innovation: updating their knowledge and skills, creating new methods, and utilizing advanced technology for benefits of subordinates and organizations. It is necessary for the leaders to improve their own intellects, and to have a positive thinking, to accept and fix their failures. Also, they should listen to other's opinions. In addition, they should work for common interests, and work with compassion, ethics or morality.

Keywords: Innovation, Leader, Leadership

นวัตกรรม คืออะไร

การพัฒนาทุกสิ่งทุกอย่างจะให้ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว ขึ้นอยู่ที่มนุษย์เป็นสำคัญ เพราะมนุษย์เป็นแหล่งความรู้ เป็นผู้นำเอาความรู้ไปพัฒนา ปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดความเจริญก้าวหน้า เกิดประโยชน์ตามเป้าหมายที่วางไว้ และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชน ถือได้ว่าผู้นำเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมากที่สุดเนื่องจากความสำเร็จหรือความล้มเหลวของหน่วยงานย่อมขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการของผู้นำ และเป็นบุคคลที่มีอำนาจอิทธิพลในการบังคับบัญชาผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา มีการมอบหมายงานให้เป็นไปตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ถ้าผู้นำมีความรู้ มีความสามารถ มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักวิเคราะห์ ปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย และสามารถนำเทคโนโลยีต่าง ๆ ไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะเกิดผลผลิต ผลงานที่มีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลอย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตามหากผู้นำ ไม่มีความรู้ ความสามารถ ขาดความคิดสร้างสรรค์ ไม่สามารถปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายได้ และไม่สามารถนำเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ย่อมส่งผลให้ผลผลิต หรือผลงานที่ออกมาไม่มีประสิทธิภาพ และขาดประสิทธิผลเช่นกัน ดังนั้น การที่จะให้ผู้นำมีความพร้อมที่จะเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ รู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ผู้นำต้องมีความสามารถในการคิดแบบใหม่ ๆ รู้จักการแก้ปัญหาอย่างรวดเร็ว ปรับเปลี่ยนวิธีการทำงาน หรือวิธีปฏิบัติงานให้มีความเป็นทันสมัยให้สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ผู้นำจึงต้องสร้างนวัตกรรมให้กับตนเอง

คำว่า นวัตกรรม (Innovation) เป็นคำที่เราได้ยินมาตามสื่อต่างๆ หรือหน่วยงานต่างๆ อย่างหลากหลายกันไป นวัตกรรม คืออะไร เป็นอย่างไร แล้วไปเกี่ยวกับอะไร ซึ่งพจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัยและสมบูรณ์ (ฝ่ายวิชาการภาษาไทย, 2553, น. 555) ได้กล่าวไว้ว่า นวัตกรรม (Innovation) หมายถึง สิ่งประดิษฐ์คิดค้นขึ้นใหม่ หรือเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งอาจเป็นเทคโนโลยี ความคิด หรือผลิตภัณฑ์ และหาเหตุผลมาอธิบายความหมายตามที่ตนเข้าใจ เช่น ผู้นำ หมายถึง หัวหน้า หรือเป็นความคิดใหม่ เทคนิควิธีการใหม่ สิ่งใหม่ที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ นวัตกรรมนั้นเป็นสิ่งที่สร้างความรู้สึกว่าเป็นของใหม่ (เกษมสันต์ วัฒนาณรงค์, 2556, น. 20) นอกจากนี้ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552, น. 63) เห็นว่า เกณฑ์ที่จะพิจารณาว่าสิ่งใดเป็นนวัตกรรมนั้นมี 4 ประการ คือ

1. นวัตกรรมจะต้องเป็นสิ่งใหม่ทั้งหมด หรือบางส่วนอาจเป็นของเก่าใช้ไม่ได้ผลในอดีต แต่นำมาปรับปรุงใหม่ หรือเป็นของปัจจุบันที่เรานำมาปรับปรุงให้ดีขึ้น
2. มีการนำวิธีการจัดระบบมาใช้ โดยพิจารณาองค์ประกอบทั้งส่วนข้อมูลที่น่าเข้าไปในกระบวนการและผลลัพธ์ โดยกำหนดขั้นตอนการดำเนินการให้เหมาะสมก่อนที่จะทำการเปลี่ยนแปลง
3. มีการพิสูจน์ด้วยการวิจัยหรืออยู่ระหว่างการวิจัยว่า “สิ่งใหม่” นั้นจะช่วยแก้ปัญหาและการดำเนินงานบางอย่างได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงขึ้นกว่าเดิม
4. ยังไม่เป็นส่วนหนึ่งของระบบงานในปัจจุบันหาก “สิ่งใหม่” นั้น ได้รับการเผยแพร่และยอมรับจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบงานที่ดำเนินอยู่ในขณะนั้น ถือว่าสิ่งใหม่นั้นเป็นนวัตกรรม

รวมถึง กิดานันท์ มลิทอง (2543, น. 255-256) เห็นว่า หลักสำคัญในการนำนวัตกรรมไปใช้ ต้องคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. นวัตกรรมที่จะนำมาใช้นั้นมีจุดเด่นที่เห็นได้ชัดกว่าวัสดุ อุปกรณ์ หรือวิธีการที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมากนักน้อยเพียงใด

2. นวัตกรรมนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่กับระบบหรือสภาพที่เป็นอยู่
3. มีการวิจัยหรือการศึกษาที่ยืนยันแน่นอนแล้วว่า สามารถนำมาใช้ได้ดีในสภาวะการณ์ที่คล้ายคลึงกัน
4. นวัตกรรมนั้นมีความเกี่ยวข้องกับความต้องการของผู้ใช้อย่างจริงจัง

กล่าวโดยสรุป นวัตกรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงจากสิ่งเดิม ๆ เป็นสิ่งใหม่ ๆ โดยใช้ความรู้ความสามารถ ความคิด เพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้า ทันสมัย เกิดวิธีการทำงาน หรือวิธีปฏิบัติใหม่ ๆ อาจเป็นการปรับปรุงเสริมแต่งของเก่าให้เป็นของใหม่ให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น หรือปรับเปลี่ยนทุกอย่างให้เป็นของใหม่ทั้งหมด เช่น นวัตกรรมในการสร้างขวัญ กำลังใจ การสร้างแรงจูงใจ การสร้างบทบาทหน้าที่ การสร้างระบบการบริหารจัดการ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม สิ่งที่จะพิจารณาว่าสิ่งใดเป็นนวัตกรรมนั้น ต้องพิจารณาว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งใหม่ทั้งหมด หรือนำสิ่งที่มีอยู่เดิมมาปรับปรุงให้ดีขึ้น มีวิธีการในการจัดระบบบริหารจัดการอย่างชัดเจน รวมถึงมีการพิสูจน์แล้วว่าสิ่งที่ทำขึ้นมาใหม่นั้นสามารถช่วยแก้ปัญหาและทำให้การดำเนินงานบางอย่างหรือทั้งหมดเกิดประสิทธิภาพสูงขึ้น มีประสิทธิภาพอย่างเป็นรูปธรรม เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมหรือสภาพที่เป็นอยู่ ตลอดจนสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้งานจริง ๆ

ความหมายของผู้นำและภาวะผู้นำ

จากที่กล่าวมาแล้วในตอนต้น เราได้ทราบถึง ความหมายของนวัตกรรมไปเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ณ ตอนนี้อยากกล่าวถึงความหมายของผู้นำบ้าง ผู้นำ (Leader) คืออะไร นักวิชาการทั้งหลายได้พยายามอธิบายความหมายของคำว่า “ผู้นำ” ไว้แตกต่างกัน ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีมุมมอง และหาเหตุผลมาอธิบายความหมายตามที่ตนเข้าใจ เช่น ในพจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัยและสมบูรณ์ (ฝ่ายวิชาการภาษาไทย, 2553, น. 238) กล่าวว่า ผู้นำ หมายถึง หัวหน้าผู้มีตำแหน่งสูงสุด หรือ เป็นผู้ที่มีอิทธิพล มีศิลปะ มีอิทธิพลต่อกลุ่มชน เพื่อให้พวกเขามีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ เป็นผู้นำและแนะนำ เพราะผู้นำ ต้องคอยช่วยเหลือกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดตามความสามารถ ผู้นำไม่เพียงแต่ยืนอยู่เบื้องหลังกลุ่มที่คอยวางแผนและผลักดัน แต่ผู้นำ จะต้องยืนอยู่ข้างหน้ากลุ่มและนำกลุ่มปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย (บุญทัน ดอกไธสง, 2545, น. 266) สำหรับ ความหมายของภาวะผู้นำ นั้นก็มีนักวิชาการหลายท่านก็ได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำไว้อย่างหลากหลาย เช่น ภาวะผู้นำ (Leadership) หมายถึง ผู้มีคุณสมบัติ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ ความสามารถของบุคคลและชักนำให้คนทั้งหลายประสานกันและพากันไปสู่จุดมุ่งหมายที่ดีงาม (ธงชัย สันติวงษ์, 2545, น. 32) หรือการที่บุคคลหนึ่งหรือผู้นำพยายามที่จะใช้กำลังสมอง กำลังกาย และกำลังใจ เพื่อจูงใจหรือตลใจให้ผู้ตามกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามความประสงค์ตน เพื่อประโยชน์ส่วนรวม และการจูงใจหรือตลใจเช่นนั้น จะต้องไม่เป็นการบังคับ ตลอดจนต้องได้รับความยินยอมจากผู้ตามด้วย (ติน ปรัชญพฤทธิ์, 2538, น. 614)

กล่าวโดยสรุป ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจ ใช้อิทธิพล ประสานงาน และตัดสินใจ โดยจูงใจให้ผู้ตามหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ให้กระทำการใด ๆ เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ถึงแม้ว่าผู้ตามจะให้การยอมรับ หรือไม่ยอมรับก็ตาม สำหรับคำว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการของบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีอิทธิพล ต่อการตัดสินใจใด ๆ ในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีความสามารถในการสร้างแรงจูงใจให้บุคคล หรือกลุ่มคนยินยอมปฏิบัติตาม ในเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

คุณลักษณะของผู้นำ

สำหรับในเรื่องคุณลักษณะของผู้นำนั้น นิพนธ์ กินาวงศ์ (2545, น. 45-47) เห็นว่า ผู้บริหารจะทำหน้าที่ของตนได้ดีเพียงใด ประสบความสำเร็จมากน้อยหรือไม่ขึ้นอยู่กับทักษะ 3 ประการ คือ

1. ทักษะเชิงเทคนิค หมายถึง ความสามารถในการใช้ความรู้ เทคนิควิธีการที่เหมาะสมในการบริหารงานให้บรรลุ ต้องอาศัยประสบการณ์ ศึกษาอบรม ทักษะเชิงเทคนิคเป็นทักษะที่ผู้บริหารพัฒนาตนเองได้ไม่ยาก เพราะเป็นทักษะที่เกี่ยวข้องกับงาน

2. ทักษะเชิงมนุษยสัมพันธ์ หมายถึง ทักษะความสามารถของผู้บริหารในการทำงานร่วมกับสมาชิกของกลุ่ม สามารถสร้างความร่วมมือระหว่างสมาชิกของกลุ่ม สามารถสร้างแรงจูงใจ ทักษะเชิงมนุษยสัมพันธ์เป็นทักษะเกี่ยวกับการทำงานร่วมกับคนอื่น

3. ทักษะเชิงโนคติ หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจหน่วยงานในทุกลักษณะ เห็นความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานของตนกับหน่วยงานอื่น เป็นทักษะที่ผู้บริหารระดับหัวหน้างานจะขาดมิได้ เป็นทักษะเกี่ยวกับการตัดสินใจ

นอกจากนี้ ซิลดา ศรมณี และ พูนศรี สงวนชีพ (2532, น. 135-137) เห็นว่า คุณสมบัติของการเป็นผู้นำที่ดีควรมีลักษณะ ดังนี้

1. เฉลียวฉลาด ผู้นำที่ดีจะต้องมีความสามารถทางด้านสติปัญญาและคุณภาพทางสมองซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้นำ คนที่มีความเฉลียวฉลาดย่อมโน้มน้าวใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตามได้ง่าย

2. มีการศึกษาอบรมดี การศึกษาก่อให้เกิดความเฉลียวฉลาด การศึกษานี้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการเป็นผู้นำ ความรู้ย่อมทำให้คนนับหน้าถือตาจะพูดอะไรคนอื่นเขาก็เชื่อฟังและให้ความเคารพนับถือด้วย

3. มีความเชื่อมั่นในตนเอง ต้องมีกำลังใจเข้มแข็งเมื่อตัดสินใจจะทำกิจการใด ๆ ไป ก็จะต้องมีความเชื่อมั่นว่างานนั้นต้องสำเร็จ โดยไม่หวั่นไหวต่อเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น ซึ่งจะเป็นอุปสรรคในการดำเนินงานนั้น

4. เป็นคนมีเหตุผลดี คือ ความสามารถทางด้านเปรียบเทียบและการแปลความหมายอย่างมีเหตุผล มีความสามารถที่จะตีความหมายทางภาษาเป็นตัวเลข และจากตัวเลขเป็นถ้อยคำได้ ทำให้นักบริหารสามารถที่จะหาเหตุผลต่าง ๆ จากสาเหตุต่าง ๆ ได้ และสามารถแปลความหมายของสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ให้เป็นภาษาเขียนได้ ความสามารถทางด้านเหตุผลนี้พัฒนาได้ยากเพราะจำต้องมีความสามารถทางภาษา ทักษะและความรู้ทางด้านวิชาการประกอบด้วย

5. มีประสบการณ์ในการปกครองบังคับบัญชาเป็นอย่างดี ในการปฏิบัติงานจะทำให้ผู้นำสามารถคาดการณ์เกี่ยวกับงานได้ ฉะนั้น ในระยะเริ่มแรกย่อมต้องการผู้นำที่มีประสบการณ์ในทางปฏิบัติอย่างกว้างขวาง ผู้นำที่ดีจะต้องมีคุณสมบัติในด้านการตัดสินใจ วินิจฉัยสั่งการและการวางแผนพร้อมไปด้วย เพื่อจะได้เลือกทางที่ถูกต้องที่สุดในการดำเนินงานต่อไป

6. มีชื่อเสียงเกียรติคุณดี ข้อนี้เกี่ยวกับชื่อเสียงวงศ์ตระกูล ชาดิกำเนิดเพราะถ้ามีชื่อเสียงดี มีเกียรติคุณดี ย่อมเป็นที่เคารพนับถือของคนทั่วไป

7. สามารถเข้ากับคนได้ทุกชั้นและวรรณะได้เป็นอย่างดี

8. มีสุขภาพอนามัยดี

9. มีความสามารถเหนือระดับความสามารถของบุคคลธรรมดา

10. มีความรู้เกี่ยวกับงานทั่ว ๆ ไปขององค์กรหรือหน่วยงานที่ตนปฏิบัติอยู่โดยเฉพาะ

11. มีความสามารถเผชิญปัญหาเฉพาะหน้าที่จะเกิดขึ้นในขณะที่ปฏิบัติให้ได้ทันท่วงที

12. มีความสามารถคาดการณ์หรือทำนายเหตุการณ์หรือปัญหาที่จะเกิดขึ้นล่วงหน้า และหาทางป้องกันมิให้เหตุการณ์หรือปัญหานั้นเกิดขึ้นได้

กล่าวโดยสรุป คุณลักษณะของผู้นำนั้น เป็นเอกลักษณ์หรือเรื่องเฉพาะตัวของบุคคลนั้น ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกับบุคลิกภาพของแต่ละบุคคลด้วย โดยคุณลักษณะของผู้นำต้องเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้หลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้อย่างถ่องแท้ รู้ถึงความหมาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ต่าง ๆ รู้ประโยชน์ รู้จักผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำต่าง ๆ รวมถึงรู้จักตนเองเป็นอย่างดี และประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้อง เป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุคคลที่พบเห็น และมีความพอประมาณ ความพอดี เพื่อประกอบกิจ หน้าที่การงานที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม ตลอดจนให้เกียรติผู้อื่น รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ใช้อารมณ์เป็นที่ตั้งในการตัดสินใจ มีความเมตตา กรุณาต่อบุคคลอื่น ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

บทบาทหน้าที่ของผู้นำ

บทบาทหน้าที่ของผู้นำ หรือหัวหน้าหน่วยงานขององค์กรนั้นๆ จะต้องนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ตรงตามเป้าหมายขององค์กรที่วางไว้ ซึ่งกวี วงศ์พุ่ม (2536, น. 31) เห็นว่า งานที่ผู้นำต้องรับผิดชอบ

ตามที่องค์การกำหนดไว้ มีลักษณะประเภทงานที่ผู้นำ จะต้องทำและจะต้องใช้ผู้อื่น โดยงานที่ผู้นำจะต้องทำด้วยตนเอง เป็นงานที่ผู้ใต้บังคับบัญชาทำไม่ได้ เพราะขาดข้อมูล ขาดความรู้ ประสบการณ์ยังไม่ถึง ขาดการยอมรับ เป็นต้น สำหรับงานที่ต้องใช้ผู้อื่นทำแทนเพราะถ้าผู้นำทำเองก็จะไม่สำเร็จตามเวลาที่กำหนด ถือว่าเป็นการมอบหมายงาน แต่ยังคงต้องรับผิดชอบอยู่ สำหรับ นพพงษ์ บุญจิตราดุล (2534, น. 96) เห็นว่า บทบาทหน้าที่ของผู้นำนั้นมี 3 ประการ ดังนี้

1. เป็นผู้รักษาหรือประสานให้สมาชิกในกลุ่มอยู่ร่วมกัน โดยผู้นำจะต้องอยู่ใกล้ชิดมีความสัมพันธ์กับคนในกลุ่มและเป็นที่ยอมรับของคนในกลุ่มทำให้กลุ่มมีความสามัคคีกลมเกลียว
2. เป็นผู้ปฏิบัติการกิจของกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยผู้นำต้องมีความรับผิดชอบในกระบวนการการทำงานด้วยความมั่นคงและเข้าใจได้ ผู้นำจะต้องทำให้กลุ่มทำงานให้บรรลุตามเป้าหมาย
3. เป็นผู้อำนวยการให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ในกลุ่ม โดยเขาจะปฏิบัติงานในทางที่จะอำนวยความสะดวก ให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์และปฏิบัติกันด้วยดี ของสมาชิกในกลุ่ม การติดต่อสื่อสารที่ดีเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการช่วยให้หน้าที่นี้บรรลุเป้าหมาย

รวมถึง จักรวาล สุขไมตรี และ พระมหาแว่นฏาริณญ์ กิตติปัญญา (แสงสุรินทอง) (2560, น. 118) เห็นว่า หน้าที่ของผู้นำนั้นจะต้องเป็นนักบริหารที่ดี เป็นผู้วางนโยบาย วางแผน เป็นผู้เชี่ยวชาญ เป็นตัวแทนหรือผู้แทนของกลุ่มในการติดต่อประสานงานกับบุคคลอื่น หรือหน่วยงานภายนอก รวมถึงเป็นผู้มีสัมพันธภาพกับผู้ใต้บังคับบัญชา รวมถึงเป็นผู้ให้คุณให้โทษ เป็นสัญลักษณ์ของสมาชิก เป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นผู้ยอมรับผิดในการปฏิบัติงานของหน่วยงาน

กล่าวโดยสรุป หน้าที่ของผู้นำในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำระดับสูง ระดับกลาง หรือระดับล่าง หรือหัวหน้างาน หัวหน้าแผนกก็ตาม ซึ่งผู้นำจะต้องมีภาวะผู้นำในการบริหารจัดการ ทั้งในเรื่องของ การวางแผน การจัดองค์การ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุมงาน สำหรับบทบาทของผู้นำนั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเป็นผู้ทำให้สมาชิกในกลุ่มอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สามัคคี มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้

นวัตกรรมการเป็นผู้นำ

จากความหมายของคำว่า นวัตกรรม ผู้นำ และคุณลักษณะของผู้นำ รวมถึงบทบาทหน้าที่ของผู้นำตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า ผู้นำ เป็นบุคคลซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจ ใช้อิทธิพล ประสานงานในเรื่องต่างๆ ตัดสินใจ โดยจงใจให้ผู้ตามหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ปฏิบัติการใด ๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ อย่างไรก็ตามผู้นำ ก็ควรมีภาวะผู้นำด้วย โดยต้องมีความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจ สามารถปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ได้ในเรื่องที่จะตัดสินใจ และสามารถสร้างแรงจูงใจให้บุคคล หรือกลุ่มคนยินยอมปฏิบัติตาม รวมถึง ผู้นำควรมีคุณลักษณะที่มีความเหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ต้องเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้หลักเกณฑ์ รู้ประโยชน์ รู้จักผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ การต่าง ๆ และที่สำคัญ คือ ต้องรู้จักตนเองเป็นอย่างดี ประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้อง เป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุคคลที่พบเห็น มีความพอดี พอประมาณ ปฏิบัติหน้าที่การทำงานที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม มีความเมตตา กรุณาต่อบุคคลอื่น เพราะผู้นำมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้บริหาร ผู้กำหนดนโยบายและวางแผนงานต่าง ๆ เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญการในสาขาวิชาชีพนั้น ๆ เป็นตัวแทนของกลุ่มเพื่อติดต่อกับหน่วยงานหรือองค์กรภายนอก รวมถึงเป็นผู้ที่สร้างความสมานฉันท์ให้กับสมาชิกในองค์กรมิให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกัน ตลอดจนเป็นผู้ให้คุณและให้โทษกับสมาชิกในองค์กร อย่างไรก็ตาม การที่ผู้นำจะเปลี่ยนแปลงอะไรก็แล้วแต่ โดยเปลี่ยนแปลงจากสิ่งเดิมๆ ให้เป็นสิ่งที่ใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้า มีความเป็นทันสมัย หรือปรับเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติงานใหม่ ๆ ให้มีประสิทธิภาพที่ดีขึ้น เกิดประสิทธิผลอย่างเป็นรูปธรรม ผู้นำจะต้องปรับเปลี่ยนตนเองเสียก่อน โดยสร้างนวัตกรรมให้กับตนเอง เพราะการที่จะปรับเปลี่ยนผู้อื่น หรือสิ่งต่าง ๆ ให้ประสบผลสำเร็จ ต้องเริ่มต้นที่การปรับเปลี่ยนตนเอง

ดังนั้น นวัตกรรมการเป็นผู้นำ จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการพัฒนาตนเองของตัวผู้นำ โดยผู้นำจะต้องปรับเปลี่ยนความรู้ ความสามารถ ความคิดของตนเองให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ เกิดวิธีการทำงาน หรือวิธีปฏิบัติงานใหม่ๆ รู้จักการใช้หรือการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ต่อหน่วยงานหรือองค์กร เพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้า มีความเป็นทันสมัย มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลอย่างเป็นรูปธรรม เช่น

นวัตกรรมในการสร้างขวัญ กำลังใจ การสร้างแรงจูงใจ การสร้างบทบาทหน้าที่ การสร้างระบบการบริหารจัดการ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ ชันทอง ใจดี, วันจักร น้อยจันทร์ และ กัลยกร สังขชาติ (2562, น. 154-169) ที่เห็นว่า ความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะดำรงไว้ซึ่งความเป็นสมาชิกภาพขององค์กร ความเต็มใจที่จะทุ่มเทความพยายาม ในการปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์ขององค์กร และความเชื่อมั่น การยอมรับเป้าหมาย ค่านิยมขององค์กร มีผลต่อ ระดับความผูกพันต่อองค์กร นอกจากนี้ ความมั่นคงและความก้าวหน้า ความสำเร็จในงาน ความรับผิดชอบก็เป็น ปัจจัยที่มีผลต่อความผูกพันต่อองค์กร รวมถึงค้นหาตนเองเพื่อให้ทราบจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา เพื่อนำไปพัฒนา ปรับปรุง แก้ไขตนเองให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีความคิดในเชิงบวก คิดอย่างสร้างสรรค์ มุ่งมั่นที่จะ เปลี่ยนแปลงตนเองให้ดีขึ้นทั้งด้านความคิด และการประพฤติปฏิบัติ สิ่งใดเป็นสิ่งที่บกพร่องที่ต้องแก้ไข ก็ยอมรับใน การปรับปรุงแก้ไข ไม่ยึดมั่นถือมั่นในตนเองมากเกินไป รับฟังความคิดเห็นของทุก ๆ ฝ่าย ยึดถือประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าส่วนตน หรือพวกพ้อง ตลอดจนมีความเมตตา กรุณา มีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม และส่งเสริมให้บุคลากร ในองค์กรหรือผู้ใต้บังคับบัญชา มีทักษะในการสื่อสารที่ดีต่อกัน มีความสามัคคี สร้างความรู้สึก ความร่วมมือและ บรรยากาศในการทำงานร่วมกันเป็นอย่างดี ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม เกิดวัฒนธรรมองค์กรที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับ สัจจวรรณ ทรรพวุธ (2561, น. 102-113) เห็นว่า แนวทางการสร้างวัฒนธรรมองค์กรลักษณะ สร้างสรรค์ในการจัดการศึกษาจะต้องสร้างแรงบันดาลใจให้สมาชิกในองค์กรเข้าใจในบริบทภายใน ภายนอกของ การเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมองค์กร สมาชิกในองค์กรร่วมกันวิเคราะห์และประเมินวัฒนธรรม องค์กรลักษณะสร้างสรรค์ นำผลที่ได้จากการประเมินไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาวัฒนธรรมองค์กร นอกจากนี้ ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรในองค์กรแสวงหาความรู้ ความสามารถเพิ่มเติม เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพิ่มสูงขึ้น

สรุป

ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่เป็นหัวหน้า หรือมีตำแหน่งสูงสุด ในการอำนาจ ใช้อิทธิพล ประสานงาน และ ตัดสินใจ โดยใช้ความสามารถในการจูงใจบังคับบัญชาผู้ตามหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ปฏิบัติกิจกรรมหรือหน้าที่การงาน ใด ๆ เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ อย่างไรก็ตาม ผู้นำก็ควรมีภาวะผู้นำด้วย เพราะผู้นำจะต้องมีความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจ มีอิทธิพล ที่จะตัดสินใจในเรื่องนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ คุณลักษณะของผู้นำนั้น เป็นเอกลักษณ์หรือเรื่องเฉพาะตัวของบุคคล ซึ่งผู้นำต้องเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้หลักเกณฑ์ รู้ถึงความมุ่งหมายของ วัตถุประสงค์ต่าง ๆ รู้ถึงผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติกิจกรรมหรือกระทำต่าง ๆ ประพฤติและปฏิบัติตนในหน้าที่ การงานให้ถูกต้อง เป็นแบบอย่างที่ดี มีความพอดี พอประมาณ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความเมตตา กรุณาต่อ บุคคลอื่น อย่างไรก็ตาม ผู้นำก็ควรมีลักษณะผู้นำที่ดีด้วย กล่าวคือ ควรมีลักษณะที่เป็นการจูงใจหรือนำมาให้ ผู้ปฏิบัติงานตามคำสั่งมีความเห็นคล้อยตามและพยายามปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ ผู้นำควรมีความรู้ดี เป็นที่พอใจ ของผู้ที่พบเห็น มีความสงบเยือกเย็นเมื่อเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ที่เข้ามา นอบน้อมถ่อมตัว สามารถตัดสินใจปัญหาที่ เกิดขึ้นต่าง ๆ ได้อย่างทันทั่วทั้งที่มีความเป็นกลาง ยึดหยุ่น กล้าหาญ ร่าเริง มองโลกในแง่ดี มีความพร้อมทั้งร่างกาย และจิตใจในการรองรับงานหนักด้วยความเต็มใจ อารมณ์มั่นคงไม่แปรปรวน เสมอต้นเสมอปลาย มีความสามารถในการควบคุม ชี้แนะ แนะนำเรื่องต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ไม่ทอดถอนใจกังวล สามารถทำงานหลาย ๆ อย่างได้ รู้จัก หน้าที่ของตน กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาด้วยความยุติธรรมและเหมาะสมกับความรู้ ความสามารถและปริมาณงาน ปลุกฝังความรับผิดชอบให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ดูแลสวัสดิภาพของผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา อย่างสม่ำเสมอ และที่สำคัญที่สุด คือ ผู้นำต้องมีความซื่อสัตย์ สุจริต มีศีลธรรม มีคุณธรรม และจริยธรรม รวมถึง บทบาทของผู้นำนั้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเป็นผู้ประสานงานให้สมาชิกในกลุ่มอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความ สามัคคีต่อกัน ปฏิบัติภารกิจของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ และหน้าที่ของผู้นำในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำ ระดับสูง ระดับกลาง หรือระดับล่าง ต้องมีภาวะผู้นำในการบริหารจัดการได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของ การ วางแผน การจัดการ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุมงาน สำหรับ นวัตกรรมการเป็นผู้นำนั้น เป็นการเสริมสร้างให้ผู้นำปรับเปลี่ยนความรู้ ความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์ของ ตนเองให้เกิดการพัฒนาตนเองในสิ่งใหม่ ๆ เกิดวิธีการปฏิบัติงานใหม่ ๆ รู้จักและสามารถนำเทคโนโลยีต่างๆ ไปใช้ให้ เกิดประโยชน์ เกิดผลผลิต ผลงานทั้งต่อตนเอง ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ต่อหน่วยงานหรือองค์กร และพัฒนาภูมิปัญญา

ของตนเองให้เพิ่มสูงขึ้น มีความคิดในเชิงบวก มุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองให้ดีขึ้นทั้งด้านความคิด และการประพฤติปฏิบัติ สิ่งใดเป็นสิ่งที่บกพร่องที่ต้องแก้ไข ก็ยอมรับในการปรับปรุงแก้ไข ไม่ยึดมั่นถือมั่นในตนเอง รับฟังความคิดเห็นของทุก ๆ ฝ่าย ยึดถือประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน หรือพวกพ้อง ตลอดจนมีความเมตตา กรุณา มีคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงาม

เอกสารอ้างอิง

- กฤษมันต์ วัฒนานรงค์. (2556). *นวัตกรรมและเทคโนโลยีเทคนิคการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- กวี วงศ์พัฒน์. (2536). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพบัญชี.
- กิดานันท์ มลิทอง. (2543). *เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชันทอง ใจดี, วันจักร น้อยจันทร์ และ กัลป์ยกร สังขชาติ. (2562). ปัจจัยที่มีผลต่อความผูกพันในองค์การของกำลังพลกรมทหารพรานที่ 42 ตำบลท่าประดู่ อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 11(2), 154-169.
- จักรวาล สุขไมตรี และ พระมหาแว่นภูวัญญ์ กิตติปัญญา (แสงสุรินทอง). (2560). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาวะผู้นำของผู้ปกครองตามหลักพุทธธรรม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย).
- ชลิดา ศรมณี และ พูนศรี สงวนชีพ. (2532). *การบริหารงานบุคคล* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2552). *80 นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ*. กรุงเทพฯ: แดเน็กซ์ อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น.
- ติน ปรัชญพฤทธิ. (2538). *พฤติกรรมมนุษย์ในองค์กร*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2545). *หลักการบริหารและผู้นำ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสารการพิมพ์.
- นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์. (2534). *หลักการบริหารการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- นิพนธ์ กิनावงศ์. (2545). *หลักเบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนและการนิเทศการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: พิมพ์เนศ.
- บุญทัน ดอกโธสง. (2545). *การจัดการองค์กร* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ฝ่ายวิชาการภาษาไทย. (2553). *พจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัยและสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- สจิวรรณ ทรรพวุฒ. (2561). แนวทางการสร้างวัฒนธรรมองค์การลักษณะสร้างสรรค์ ในการจัดการศึกษาคุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 11(2), 102-113.

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาสมรรถนะหลักและสมรรถนะตามหน้าที่ของบุคลากรเพื่อรองรับธุรกิจการจัดประชุม การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล และการแสดงสินค้าในจังหวัดเชียงใหม่

The Development of Training Course for Developmental Core Competency and Functional Competency for Supporting the Meeting Incentive Convention and Exhibition (MICE) Business in Chiang Mai Province

มยุรี สมบูรณ์¹

Mayuree Somboon

E-mail: Nuchmayuree001@gmail.com

บงกชมาศ เอกเอี่ยม²

Bongkochmas Ek-lem

เฉลิมชัย ปัญญาดี²

Chalermchai Panyadee

อนุรักษ์ ปัญญาณวัฒน์³

Anurak Panyanuwat

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและหาช่องว่างสมรรถนะหลัก และสมรรถนะตามหน้าที่ ที่เหมาะสมกับบุคลากรธุรกิจไมซ์ (MICE) ในจังหวัดเชียงใหม่ 2) พัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อลดช่องว่างสมรรถนะ 3) ประเมินหลักสูตรการฝึกอบรม รูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสมผสาน พื้นที่วิจัย คือ สถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) นักศึกษาระดับอุดมศึกษา สาขาท่องเที่ยว และการโรงแรม ชั้นปีที่ 3 ในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 255 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง 2) กลุ่มตัวอย่างทดลองในการพัฒนา จำนวน 48 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบความสมัครใจ ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ชนิด ได้แก่ แบบสอบถาม แบบทดสอบ และการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติ t test และการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สมรรถนะที่เหมาะสมในการจัดการธุรกิจไมซ์ (MICE) ในจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย สมรรถนะหลัก 15 สมรรถนะเช่น ความรู้เกี่ยวกับลูกค้า ทักษะการสื่อสารที่ชัดเจน และสมรรถนะตามหน้าที่ 9 สมรรถนะ เช่น ความรู้เกี่ยวกับการจัดประชุม การจัดแสดงสินค้า เป็นต้น และพบว่าต้องเร่งพัฒนา 8 สมรรถนะหลักและ 5 สมรรถนะตามหน้าที่ จากการจัดเรียงลำดับความสำคัญของข้อมูล 2) นำหลักสูตรการฝึกอบรม ประกอบด้วยสมรรถนะ 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ (Knowledges) ด้านทักษะ (Skills) และด้านคุณลักษณะ (Attributes) ภาควิชาใช้เวลา 4 วัน วันละ 6 ชั่วโมงรวมทั้งสิ้น 24 ชั่วโมง และภาคปฏิบัติจากการปฏิบัติงานจริง จำนวน 26 ชั่วโมง สำหรับงานระดับภูมิภาค 50 ชั่วโมง และระดับนานาชาติ 70 ชั่วโมงดำเนินการฝึกอบรมกับกลุ่มตัวอย่าง 3) ผลประเมินหลักสูตรฝึกอบรม พบว่าผลประเมินคะแนนทดสอบความรู้ของผู้เข้ารับหลังการฝึกอบรมของกลุ่มตัวอย่าง 48 คนอยู่ในระดับสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตร, ธุรกิจการจัดประชุม, การท่องเที่ยว, การแสดงสินค้าในจังหวัดเชียงใหม่

¹ นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารศาสตร์ วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

³ อาจารย์ประจำคณะวิทยาลัย ศิลปะ สื่อ และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Abstract

The objectives of this research were 1) to study and find the gap of a core competency and functional competency which are suited for MICE business in Chiang Mai 2) to develop the training courses for reducing the gap of a competency 3) to estimate the training courses. This research is mixed methods research which the data are collected from the universities and colleges in Chiang Mai. The samples are of (1) 255 students of Tourism and Hospitality Management, 3rd year, selected by choosing, and (2) 48 volunteers chosen for testing. The tools used in this research consisted of 3 types: questionnaires, testing forms, and interview forms. The data were analyzed by using statistics, such as mean, standard deviation, t-test statistic, and descriptive writing.

The results are as follows. 1) Appropriate competencies for MICE business management in Chiang Mai were made of 15 core competencies i.e. knowledge about customers, clear communication skill, and 9 functional competencies i.e. knowledge about organizing the meeting and exhibition design, etc. In this case, 8 core competencies and 5 functional competencies have to grow developed swiftly, by sorting the important information. 2) The training courses including of 3 types: knowledges, skills, and attributes were used for training the students. The theoretical training was taught in class for 24 hours totally 4 days and 6 hours. The Practical training was for 26 hours, whereas the regional field was for 50 hours and the international field was for 70 hours. These training causes were used with the samples of this research. 3) The statistical evaluation of the causes was found that the test score after training was higher than before training which was from 48 samples at 0.05.

Keywords: Development of the training course, Meetings, Incentive Travel, Conventions, Exhibitions

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว และมีความสำคัญทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะธุรกิจการจัดประชุม การประชุมนานาชาติ การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล และการแสดงสินค้าหรือเรียกย่อ ๆ ว่า ไมซ์ (MICE) Meeting, Incentive, Convention, Exhibition เป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีการเจริญเติบโตสูงมากของประเทศไทย มีส่วนสำคัญต่อมูลค่าโดยรวมของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในปัจจุบัน เป็นธุรกิจใหม่ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นอย่างมาก โดยธุรกิจกลุ่มนี้มีรายได้ที่สูงกว่ารายได้จากการท่องเที่ยวธรรมดาถึง 2 - 6 เท่า ขึ้นกับแต่ละประเภทของการจัดงาน จากผลการสำรวจของสำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (องค์การมหาชน) หรือ สสปน. (2561) สรุปสถิติภาพรวมของอุตสาหกรรมไมซ์มีแนวโน้มเติบโตทุกปี และล่าสุดปีงบประมาณ 2561 ที่ผ่านมามีจำนวนนักเดินทางกลุ่มไมซ์ทั้งจากต่างประเทศและในประเทศ รวม 34,267,307 ราย สร้างรายได้ให้ประเทศไทย รวม 212,924 ล้านบาท นักเดินทางจากต่างประเทศทั้งสิ้น 1,255,985 ราย เพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมา ร้อยละ 19.85 ก่อให้เกิดรายได้จากการใช้จ่าย 95,623 ล้านบาท คิดเป็นอัตราการเติบโต ร้อยละ 8.10

เนื่องจากธุรกิจไมซ์เป็นธุรกิจที่เชื่อมโยงภาคการผลิตและการบริการเข้าด้วยกัน เช่น สถานที่จัดประชุม โรงแรม ที่พัก บริษัทนำเที่ยว ร้านค้าของที่ระลึก ร้านอาหาร สายการบิน สถานที่ท่องเที่ยว การโฆษณา/ประชาสัมพันธ์ การสื่อสารโทรคมนาคม การเกษตร ฯลฯ พบว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศกลุ่มไมซ์ (MICE) เป็นนักท่องเที่ยวคุณภาพ (Quality Visitor) มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนสูงกว่านักท่องเที่ยวระหว่างประเทศทั่วไป ประมาณ 6 เท่า จึงทำให้เกิดแรงผลักดันของรัฐบาลต่าง ๆ ในการก่อสร้างศูนย์ประชุมและแสดงสินค้าตามจังหวัดต่าง ๆ นายธนาธิบดิ์ สุภาแสน (การสื่อสารส่วนบุคคล, 18 มิถุนายน 2556) กล่าวว่า จังหวัดเชียงใหม่เป็นอีกเมืองที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและธุรกิจการท่องเที่ยวในจังหวัดภาคเหนือ โดยมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่พร้อม ไม่ว่าจะเป็นที่พัก ศูนย์ประชุม แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ธรรมชาติ และมีศักยภาพที่จะสามารถสร้างรายได้เพิ่มให้แก่ทั้งเมืองเชียงใหม่

และจังหวัดใกล้เคียงได้เป็นอย่างดีโดยผ่านการส่งเสริมอุตสาหกรรมไมซ์ (MICE) โดยในปี 2556 ที่ผ่านมานั้นรัฐบาลกำหนดให้เชียงใหม่เป็น “ปีแห่งไมซ์ ของจังหวัดเชียงใหม่” ได้มีการพัฒนาเชียงใหม่ให้เป็นจุดหมายปลายทางแห่งไมซ์-นครชีวิตและความหวัง ซึ่งสอดคล้องกับ ศุภวรรณ ตีระรัตน์ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 มิถุนายน 2556) กล่าวว่าสำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (องค์การมหาชน) หรือ TCEB (สสปน.) ได้ลงนามความร่วมมือกับจังหวัดเชียงใหม่ตั้งแต่ในปี พ.ศ.2552 เพื่อส่งเสริมให้จังหวัดเชียงใหม่เป็น “นครแห่งไมซ์” นับแต่นั้นเป็นต้นมาธุรกิจไมซ์ในประเทศไทยเติบโตอย่างต่อเนื่องจากจุดศูนย์กลางกรุงเทพมหานครออกสู่ภูมิภาคมาจนถึงปัจจุบันนี้

เนื่องจากธุรกิจไมซ์ (MICE) เป็นธุรกิจที่ใหม่ในวงการธุรกิจท่องเที่ยวในประเทศไทย โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่ที่เป็นจังหวัดที่มีการพัฒนาของเมืองรองมาจากเมืองหลวงคือกรุงเทพมหานคร มีการเติบโตอย่างรวดเร็วในส่วนของการบริการคมนาคม ระบบสาธารณูปโภค สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ สสปน. จึงประกาศให้เชียงใหม่เป็นหนึ่งใน 5 จังหวัดที่เป็น “ไมซ์ซิตี้ (MICE city) 5 จังหวัด” ได้แก่ กรุงเทพฯ เชียงใหม่ ขอนแก่น ภูเก็ต พัทยา (ขัตติยา กลัญทกะปกรณ์, 2557, น. 402 ; ปิณฑนา ชมพูพันธ์, 2551, น. 143 ; สุธิดา สุวรรณกันธา, 2554, น. 100 ; สำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ, 2560, น. 5-2) ได้มีความเห็นสอดคล้องกันว่า จุดอ่อนหรือปัญหาของอุตสาหกรรมนี้คือขาดบุคลากรที่มีสมรรถนะที่เหมาะสมในการรองรับ อีกทั้งขาดความรู้ ความเข้าใจในธุรกิจนี้ ผู้สอนก็ขาดประสบการณ์จากการปฏิบัติงานจริง ขาดสถาบันกลางที่จะกำกับมาตรฐานคุณภาพ ขาดหลักสูตรและการอบรมนอกเวลาปกติ ขาดหลักสูตรใหม่ ๆ ที่ต้องตามให้ทันการพัฒนาในภาคเอกชน จึงต้องมีการพัฒนาหลักสูตรไมซ์ที่เหมาะสมกับจังหวัดเชียงใหม่เพื่อนำไปปรับใช้ในหลักสูตรในสถาบันการศึกษาเพื่อผลิตบุคลากรที่มีคุณสมบัติตรงกับความต้องการของตลาดไมซ์ (MICE) ในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อการรองรับความเจริญเติบโตในธุรกิจไมซ์ (MICE) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของผู้วิจัยที่ต้องการจะพัฒนาสมรรถนะของนักศึกษา เพื่อเป็นการวางรากฐานความรู้ความเข้าใจของธุรกิจไมซ์ (MICE) นี้ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งอันจะนำพาจังหวัดเชียงใหม่ไปสู่การเป็น Hub of MICE ที่มีประสิทธิภาพในภูมิภาคนี้ต่อไป เนื่องจากธุรกิจไมซ์เป็นธุรกิจที่มีการใช้บุคลากรไม่คงที่ในแต่ละงาน บางงานเป็นงานเล็ก บางงานเป็นงานใหญ่ หรือนานาชาติ ไม่ได้มีงานที่เป็นลักษณะเดียวกันทุกงาน ทุกวัน โดยเฉพาะงานนานาชาติมีความจำเป็นต้องใช้บุคลากรที่มีความรู้ ทักษะ ความชำนาญสูง ความต้องการบุคลากรในการบริการมีจำนวนมากตามลักษณะของงานแต่ละครั้ง ปัญหาในการเตรียมบุคลากรเพื่อรองรับงานจึงเป็นปัญหาที่สำคัญปัญหาหนึ่ง ดังนั้นงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยนำร่องในการเตรียมบุคลากรที่มีให้มีความรู้ ทักษะ ความชำนาญเพื่อรองรับงานประชุมนานาชาติขนาดใหญ่ ซึ่งขาดบุคลากรที่มีความรู้ ทักษะ ความชำนาญที่เพียงพอในการรองรับการบริการ บทความวิจัยนี้ จะนำเสนอช่องว่างสมรรถนะหลักและสมรรถนะตามหน้าที่ พร้อมพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อลดช่องว่างของสมรรถนะ และประเมินหลักสูตรการฝึกอบรมสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจะก่อประโยชน์ทางวิชาการคือได้โครงสร้างหลักสูตรเพื่อพัฒนาสมรรถนะหลักและสมรรถนะตามหน้าที่ของธุรกิจไมซ์ในจังหวัดเชียงใหม่ที่เหมาะสม และเกิดประโยชน์เชิงนโยบายในด้านการนำหลักสูตรไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนนักศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อการเตรียมรองรับกับการใช้งานได้จริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาและหาช่องว่างสมรรถนะหลัก (Core Competency) และสมรรถนะตามหน้าที่ (Functional Competency) ที่เหมาะสมกับบุคลากรธุรกิจไมซ์ (MICE) ในจังหวัดเชียงใหม่
2. พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อลดช่องว่างของสมรรถนะหลักและสมรรถนะตามหน้าที่ของบุคลากรสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่
3. ประเมินหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาสมรรถนะหลักและสมรรถนะตามหน้าที่ของบุคลากรสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพมีขั้นตอนการวิจัย 3 ขั้นตอนรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 3 สาขาการท่องเที่ยวและการโรงแรม ระดับอุดมศึกษา ในจังหวัดเชียงใหม่จำนวน 7 สถาบันจำนวน 703 คน และกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากประชากร ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 255 คน ด้วยตารางของ Yamane เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยรายการสมรรถนะหลัก (Core competency) และสมรรถนะตามหน้าที่ (Functional Competency) ผู้วิจัยอ้างอิงและปรับปรุงจากหนังสือ คู่มือมาตรฐานการปฏิบัติงานผู้ประสานงานและผู้วางแผนปฏิบัติการไมซ์ (ไทย) (กองทุนส่งเสริมการจัดประชุมนานาชาติ, 2557, น. 38-41) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ว่าสมรรถนะหลักและสมรรถนะตามหน้าที่ดังกล่าวมีความเหมาะสมและเพียงพอสำหรับที่จะใช้กับจังหวัดเชียงใหม่อย่างน้อยเพียงใด โดยมีการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ด้วยวิธีการใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence : IOC) IOC ได้รายการของสมรรถนะหลัก จำนวน 15 ตัว และสมรรถนะตามหน้าที่จำนวน 9 ตัวที่ผู้เชี่ยวชาญได้มีการพิจารณาตามขั้นตอนของการวิจัยแล้ว และช่องว่างสมรรถนะหลักและสมรรถนะตามหน้าที่ โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) กับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อสำรวจสมรรถนะปัจจุบันและสมรรถนะที่คาดหวัง ข้อคำถามเป็นมาตราวัดประมาณค่า (Rating Scale) ด้วยเทคนิคการสุ่มกลุ่มตัวอย่างวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบบสอบถามแต่ละข้อนี้มีความเที่ยงตรง คือ มีค่าตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามนักศึกษาได้ค่า 0.986 โดยใช้สูตร Cronbachs Alpha ค่าที่ยอมรับได้คือ 0.80 นำผลการสำรวจที่ได้มาประเมินช่องว่างของสมรรถนะ โดยการจัดลำดับความสำคัญข้อมูล Priority Needs Index (PNI) ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของสมรรถนะหลักและสมรรถนะตามหน้าที่

ขั้นตอนที่ 2 นำลำดับความสำคัญของข้อมูล PNI ที่เป็นช่องว่างของสมรรถนะ ตามขั้นตอนที่ 1 มาเรียงลำดับตามค่า PNI มากสุดไปหาน้อยที่สุด นำไปสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาสมรรถนะจากทีมวิทยากรที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในอาชีพนี้และผู้วิจัยจำนวน 6 คนตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรการฝึกอบรม

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินหลักสูตรฝึกอบรม โดยใช้กับกลุ่มตัวอย่างทดลอง จำนวน 48 คนที่สมัครใจมาร่วมเข้ารับการฝึกอบรมตามหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น และใช้แบบทดสอบก่อนและหลังการเข้าฝึกอบรม (The one group Pre-Test and Post-Test design) เพื่อวัดการพัฒนาสมรรถนะและช่องว่างสมรรถนะลดลง การฝึกอบรมใช้เวลา 4 วัน รวมทั้งสิ้น 24 ชั่วโมงในภาคทฤษฎี สถิติที่ใช้คือค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติ t test และการฝึกอบรมภาคปฏิบัติจากการปฏิบัติงานจริง จำนวน 26 ชั่วโมงสำหรับงานภูมิภาค และ 46 ชั่วโมงสำหรับงานนานาชาติ การประเมินภาคปฏิบัติจากแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างจากวิทยากร และทีมพี่เลี้ยง

สรุปผลการวิจัย

ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาสมรรถนะหลักและสมรรถนะตามหน้าที่ของบุคลากรเพื่อรองรับธุรกิจการจัดประชุม การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล และการแสดงสินค้าในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 จากแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างพบว่ารายการสมรรถนะที่เหมาะสมกับบุคลากรที่จะมาทำงานในธุรกิจไมซ์ (MICE) ในจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ สมรรถนะหลัก (Core Competency) จำนวน 15 สมรรถนะ และสมรรถนะตามหน้าที่ (Functional Competency) จำนวน 9 สมรรถนะ ตามตารางที่ 1 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดลำดับตามความสำคัญของข้อมูล สมรรถนะหลักและสมรรถนะตามหน้าที่ (n=255)

สมรรถนะหลัก (Core Competency)	ปัจจุบัน		คาดหวัง		PNI
	$\bar{x}$	SD	$\bar{x}$	SD	
ด้านความรู้ (Knowledges)					
1. ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ด้านคุณลักษณะ ต้นทุนและการมีไว้ใช้	2.93	0.61	4.02	0.99	0.37
2. ความรู้เกี่ยวกับลูกค้า วัตถุประสงค์การจัดกิจกรรมไมซ์ ความต้องการเป้าหมายเชิงธุรกิจ ปัจจัยความสำเร็จหลักและกระบวนการตัดสินใจ	2.55	0.62	4.08	0.95	0.60*

สมรรถนะหลัก (Core Competency)	ปัจจุบัน		คาดหวัง		PNI
	$\bar{x}$	SD	$\bar{x}$	SD	
3. ความรู้เกี่ยวกับข่าวกรองทางการตลาด: แนวโน้มทางการตลาด และข่าวกรองเกี่ยวกับสถานการณ์และการแข่งขัน	2.47	0.79	4.14	0.92	0.68*
4. ความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ปัจจุบันทั้งในและต่างประเทศ	2.72	0.71	4.05	0.96	0.49
ด้านทักษะ (Skills)					
5. ทักษะการคิดที่เป็นตรรกะ การทำความเข้าใจ การประยุกต์ การวิเคราะห์ และการพิจารณา	2.67	0.68	4.10	0.98	0.53*
6. ทักษะการสื่อสารที่ชัดเจน กระชับและมีตรรกะ	2.72	0.73	4.15	0.90	0.53*
7. ทักษะการวางแผน และทำงานเป็นทีม	2.82	0.71	4.07	0.91	0.44
8. ทักษะการนำเสนอที่ชัดเจนและมีตรรกะ	2.64	0.75	4.05	0.95	0.53*
9. ทักษะต้นทุนกำไรเบื้องต้น	2.86	0.68	4.04	0.96	0.41
10. ทักษะการประสานงาน	2.95	0.67	4.10	0.95	0.39
ด้านคุณลักษณะ (Attributes)					
11. ความมีเกียรติในตนเอง	3.47	0.89	4.06	0.96	0.17
12. ทศนคติเชิงบวกเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน	3.82	0.98	4.04	0.89	0.06
13. ความช่างสังเกตและใส่ใจรายละเอียด	3.14	0.68	4.06	1.00	0.29*
14. ความมีจิตบริการ	3.21	0.64	4.09	0.95	0.28*
15. ความสามารถในการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลง	3.09	0.64	4.05	1.00	0.31*
สมรรถนะตามหน้าที่ (Functional Competency)	ปัจจุบัน		คาดหวัง		PNI
	$\bar{x}$	SD	$\bar{x}$	SD	
ด้านความรู้ (Kknowledges)					
1. ความรู้เกี่ยวกับอุตสาหกรรมการจัดประชุม การประชุมนานาชาติ ในประเด็นเกี่ยวกับแนวโน้มการตลาดและการแข่งขัน	2.93	0.68	4.08	0.96	0.39*
2. ความรู้เกี่ยวกับการจัดโครงการท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล การวางแผน การปฏิบัติการข้อกำหนดด้านโลจิสติกส์ ข้อบังคับด้านความปลอดภัยและความมั่นคง และการจัดการฝูงชน	3.69	0.89	4.08	0.80	0.10
3. ความรู้เกี่ยวกับงานนิทรรศการและงานแสดงสินค้าหลากหลาย ประเภทแนวทางการจัดการงานปฏิบัติการและองค์ประกอบของงาน	2.97	0.63	4.18	0.83	0.41*
ด้านทักษะ (Skills)					
4. ความกล้าแสดงออกด้วยความสุภาพ	3.98	0.94	4.21	0.79	0.06
5. การหลีกเลี่ยงการตีดราคาระหว่างคู่แข่งเชิงธุรกิจ	3.29	0.57	4.16	0.78	0.26*
ด้านคุณลักษณะ (Attributes)					
6. สำนึกด้านความแตกต่างทางวัฒนธรรม	3.87	0.93	4.13	0.82	0.07
ด้านคุณลักษณะ (Attributes)					
7. ความภาคภูมิใจในองค์กรวิชาชีพของตนเอง	3.17	0.73	4.15	0.78	0.31*
8. ประสบการณ์ทำงานในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล	3.09	0.68	4.09	0.79	0.33*
9. เครือข่ายส่วนตัว และเครือข่ายทางวิชาชีพในอุตสาหกรรมจัดงานนิทรรศการและงานแสดงสินค้า	3.45	0.74	4.02	0.78	0.16

*สมรรถนะที่จำเป็นเร่งด่วนในการนำมาพัฒนาเพื่อลดช่องว่าง

จากตารางที่ 1 ผู้วิจัยได้ผลการตอบแบบสอบถามสมรรถนะปัจจุบันและสมรรถนะที่คาดหวังจากกลุ่มตัวอย่าง และนำมาเรียงลำดับความสำคัญของข้อมูล (Priority Needs Index: PNI) เพื่อหาช่องว่างสมรรถนะหลักและสมรรถนะ

ตามหน้าที่ และเรียงลำดับความสำคัญของข้อมูลจากช่องว่างมากไปหาช่องว่างน้อยตามลำดับตามองค์ประกอบของสมรรถนะ(ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ) ผู้วิจัยพบว่าสมรรถนะที่ควรนำมาพัฒนาอย่างเร่งด่วนได้แก่

1. สมรรถนะหลัก (Core Competency Gap) 8 สมรรถนะที่จำเป็นต้องพัฒนามาก่อนจากทั้งหมด 15 สมรรถนะตามตารางที่ 1 ดังต่อไปนี้ 1. ความรู้เกี่ยวกับลูกค้า วัตถุประสงค์การจัดกิจกรรมไมซ์ ความต้องการเป้าหมายเชิงธุรกิจ ปัจจัยความสำเร็จหลักและกระบวนการตัดสินใจ 2. ความรู้เกี่ยวกับข่าวกรองทางการตลาด: แนวโน้มทางการตลาดและข่าวกรองเกี่ยวกับสถานการณ์และการแข่งขัน 3. ทักษะการคิดที่เป็นตรรกะ การทำความเข้าใจ การประยุกต์ การวิเคราะห์ และการพิจารณาที่เกี่ยวกับไมซ์ (MICE) 4. ทักษะการสื่อสารที่ชัดเจน กระชับและมีตรรกะ 5. ทักษะการนำเสนอที่ชัดเจนและมีตรรกะ 6. คุณลักษณะความช่างสังเกตและใส่ใจรายละเอียด 7. คุณลักษณะความความมีจิตบริการ 8. คุณลักษณะความสามารถในการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลง

2. สมรรถนะตามหน้าที่ (Functional Competency) 5 รายการจากทั้งหมด 9 รายการตามตารางที่ 1 ดังนี้ 1. การจัดประชุม ความรู้เกี่ยวกับอุตสาหกรรมการจัดประชุม และการประชุมนานาชาติในประเด็นเกี่ยวกับแนวโน้มตลาด และการแข่งขัน 2. ความภาคภูมิใจในองค์กรวิชาชีพของตนเอง 3. การหลีกเลี่ยงการติดราคาระหว่างคู่แข่งเชิงธุรกิจ 4. ประสบการณ์ทำงานในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล 5. ความรู้เกี่ยวกับงานนิทรรศการและงานแสดงสินค้าหลากหลายประเภท แนวทางการจัดการ งานปฏิบัติการ และองค์ประกอบของงาน

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาสมรรถนะหลักและสมรรถนะตามหน้าที่ ผู้วิจัยพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมจากการเรียงลำดับความสำคัญของข้อมูล (Priority Needs Index: PNI) เป็นช่องว่างสมรรถนะคือ สมรรถนะหลัก (Core Competency) จำนวน 8 สมรรถนะ และสมรรถนะตามหน้าที่ (Functional Competency) จำนวน 5 สมรรถนะ ที่จำเป็นต้องพัฒนาอย่างเร่งด่วน ตามผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 นำมาดำเนินการพัฒนาเป็นหลักสูตรฝึกอบรมตามสมรรถนะทั้งสอง ตามองค์ประกอบสมรรถนะแต่ละด้าน คือ ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะ (Skills) และด้านคุณลักษณะ (Attributes) การสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาสมรรถนะจากตัวผู้วิจัยและทีมวิทยากรที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในอาชีพนี้จำนวน 6 ท่านตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรการฝึกอบรมซึ่งการฝึกอบรมประกอบไปด้วยภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยการฝึกอบรมภาคทฤษฎีใช้เวลา 4 วัน วันละ 6 ชั่วโมงรวมทั้งสิ้น 24 ชั่วโมง และการฝึกอบรมภาคปฏิบัติจากการปฏิบัติงานจริงจำนวน 26 ชั่วโมงสำหรับงานในระดับภูมิภาค และ 46 ชั่วโมงสำหรับงานนานาชาติ ผลการวิจัยพบว่า การฝึกอบรมสำหรับงานระดับภูมิภาครวมทั้งสิ้น 50 ชั่วโมง และระดับนานาชาติรวมทั้งสิ้น 70 ชั่วโมง

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการประเมินหลักสูตรการฝึกอบรมภาคทฤษฎีของผู้เข้าอบรมตารางที่ 2 แสดง ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติทดสอบที และระดับนัยสำคัญทางสถิติในการทดสอบเปรียบเทียบคะแนนสอบก่อนและหลังการฝึกอบรม

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test ในการทดสอบเปรียบเทียบคะแนนสอบก่อนและหลังการฝึกอบรม (n=48)

การทดสอบ	($\bar{X}$)	S.D.	ความแตกต่างของข้อมูล ($\bar{D}$)	S.D.d	t	Sig.(1-tailed)
ก่อนฝึกอบรม	35.77	5.84	8.13	4.55	12.37	0.0000
หลังฝึกอบรม	43.90	3.78				

จากตารางที่ 2 ผลการประเมินหลักสูตรการฝึกอบรมภาคทฤษฎีพบว่าการทดสอบก่อนและหลังรับการฝึกอบรมภาคทฤษฎีของกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีคะแนนเฉลี่ย 35.77 ($\bar{X}$ = 35.77) และ 43.90 ($\bar{X}$ = 35.77) ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบผลคะแนนการทดสอบระหว่างก่อนรับการฝึกอบรม และหลังรับการฝึกอบรมของผู้รับการฝึกอบรม พบว่าคะแนนทดสอบของผู้รับการฝึกอบรมหลังรับการฝึกอบรมอยู่ในระดับสูงกว่าก่อนรับการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.5 และการประเมินภาคปฏิบัติจากแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างจากวิทยากร และทีมที่เสี่ยงพบว่า กลุ่มตัวอย่างนักศึกษาสามารถทำงานในหน้าที่ที่รับผิดชอบจากการปฏิบัติหน้างานจริงพบว่าผลการประเมินผลเป็นไปในทางบวกกับกลุ่มตัวอย่าง

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลผู้วิจัยอภิปรายผลตามลำดับวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. สมรรถนะหลัก(Core Competency) ในการจัดการธุรกิจไมซ์ (MICE) ที่เหมาะสมกับจังหวัดเชียงใหม่ ตามผลการวิจัยประกอบด้วยสมรรถนะ (Competency) 3 ด้านรวม 15 สมรรถนะ คือ สมรรถนะด้านความรู้ 4 สมรรถนะ สมรรถนะด้านทักษะ 6 สมรรถนะ และสมรรถนะด้านคุณลักษณะ 5 สมรรถนะ และ สมรรถนะตามหน้าที่ (Functional Competency) ในการจัดการธุรกิจไมซ์ (MICE) ที่เหมาะสมกับจังหวัดเชียงใหม่ ตามหน้าที่ของ M-I-C-E รวม 9 สมรรถนะ คือ สมรรถนะด้าน การจัดการประชุม Meeting Convention 1 สมรรถนะ สมรรถนะด้านการท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล Incentive 6 สมรรถนะ และสมรรถนะด้านการจัดแสดงและนิทรรศการ Exhibition 2 สมรรถนะ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ David C. McClelland (McClelland, D. C., 1973, p. 3-4) เรื่อง Competency ว่า “IQ ไม่ใช่ตัวชี้วัดที่ดีของผลงาน และความสำเร็จโดยรวม แต่ Competency กลับเป็นสิ่งที่สามารถทำนายความสำเร็จในงานที่ดีกว่า” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ผู้ที่ทำงานเก่งมิได้หมายถึง ผู้ที่เรียนเก่ง แต่ผู้ประสบผลสำเร็จในการทำงานต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการประยุกต์ใช้หลักการหรือองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวเองเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในงานที่ตนทำ ซึ่งบุคคลดังกล่าวเรียกว่าเป็นผู้มี Competency และสอดคล้องกับอาภรณ์ ภูววิทยพันธุ์ (2549, น. 23) กล่าวว่า ชีตความสามารถ หมายถึง ความสามารถ ศักยภาพหรือสมรรถนะ ซึ่งเป็นตัวกำหนดรายละเอียดของพฤติกรรม การแสดงออกอันจะส่งผลให้งานที่ได้รับมอบหมายประสบความสำเร็จ ซึ่งการกำหนดขีดความสามารถมองได้ 3 มิติ คือ ความรู้ (Knowledge : K) ทักษะ (Skill : S) และ คุณลักษณะ (Attributes : A) ทั้งนี้เป็นไปตาม สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2548) ได้กำหนดต้นแบบสมรรถนะ (Competency model) สำหรับระบบราชการพลเรือนไทย ซึ่งประกอบด้วยสมรรถนะ 2 ส่วนคือ 1) สมรรถนะหลัก(Core competency) คือคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมร่วมของตำแหน่งข้าราชการพลเรือนทุกตำแหน่งเพื่อหล่อหลอมค่านิยมและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ร่วมกัน 2) สมรรถนะประจำกลุ่มงาน (Function competency) คือ คุณลักษณะที่กำหนดเฉพาะสำหรับกลุ่มงานเพื่อสนับสนุนให้ข้าราชการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมแก่หน้าที่และส่งเสริมให้สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้น และช่องว่างของสมรรถนะ (Competency Gap) จะพบว่าช่องว่างสมรรถนะของสมรรถนะหลักและสมรรถนะตามหน้าที่เมื่อเรียงลำดับช่องว่างมากที่สุดไปหาช่องว่างน้อยที่สุดตามดัชนีการจัดลำดับความสำคัญของข้อมูล (PNI) และองค์ประกอบของสมรรถนะที่ประกอบไปด้วยความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ แล้วจะพบว่าช่องว่างที่มากที่สุดหมายถึงสมรรถนะตามความคาดหวังกับสมรรถนะในปัจจุบันของกลุ่มตัวอย่างมีความต่างกันมาก จำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อลดช่องว่างและพบว่าการฝึกอบรมเป็นเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรได้

2. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ผู้วิจัยได้ใช้ดัชนีการจัดลำดับความสำคัญของข้อมูล (PNI) ในการเรียงลำดับช่องว่างของสมรรถนะหลักและสมรรถนะตามหน้าที่ นำสมรรถนะตามการเรียงลำดับ (PNI) ช่องว่างมากที่สุดเรียงลำดับไปหาช่องว่างน้อยที่สุด ได้สมรรถนะหลักที่จำเป็นต้องพัฒนาจำนวน 8 สมรรถนะจากทั้งหมด 15 สมรรถนะและสมรรถนะตามหน้าที่ 9 สมรรถนะโดยคำนึงถึงองค์ประกอบ ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ มาจัดทำหลักสูตรฝึกอบรม สอดคล้องกับแนวคิดของ สมคิด บางโม (2539, น. 18-19) ทวีป อภิสิทธิ์ (2538, น. 28-30) และชูชัย สมิทธิไกร (2550, น. 29-41) กล่าวว่า การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม ครอบคลุมความจำเป็นในการฝึกอบรมและสัมพันธ์กับปัญหาที่เกี่ยวข้อง เช่น วิทยาการ เนื้อหาสาระ เวลา จะต้องสนองตอบจุดประสงค์ จัดทำโครงการฝึกอบรม เป็นแนวปฏิบัติการที่ระบุถึงหลักการและเหตุผลเป้าหมาย การฝึกอบรมมีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยขอความเห็นหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาสมรรถนะนี้จากคณะวิทยากรซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญมีความรู้ประสบการณ์ทางด้านวิชาชีพโดยตรง สอดคล้องกับแนวคิดของ Tyler (1949, p. 17) ที่ได้เสนอไว้ว่าการตั้งจุดประสงค์ของหลักสูตรต้องมาจากการศึกษาข้อมูลความคาดหวังของสังคมและคาดหวังว่าผู้เรียนควรมีลักษณะอย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับ Taba (1962, p. 438) ที่กล่าวว่าต้องมีการวินิจฉัยความต้องการ (Diagnosis of Needs) เพื่อศึกษาความต้องการและวินิจฉัยประสบการณ์ และความสนใจของผู้เรียนเพื่อกำหนดเนื้อหาหลักสูตร

3. ประเมินหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาสมรรถนะหลักและสมรรถนะตามหน้าที่ของนักศึกษา การศึกษาพบว่าผลการเรียนหลังการฝึกอบรมของกลุ่มตัวอย่างที่นำมาเข้ารับการฝึกจำนวน 47 คนทุกคนมีผลคะแนนสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินของสุวิมล ว่องวานิช (2550, น. 42) กล่าวว่าแบบจำลองการประเมินในความเห็นของ Tyler หมายถึงการเปรียบเทียบสิ่งที่ผู้เรียนสามารถกระทำได้จริงหลังจากที่ได้จัดการเรียนการสอนแล้ว (Pre – Post Test) กับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งได้กำหนดขึ้นไว้ก่อนที่จะจัดการเรียนการสอนจากแนวคิดพื้นฐานด้านหลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการประเมินการเรียนการสอน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำวิจัยไปใช้

1.1 ได้ทราบสมรรถนะหลัก และสมรรถนะตามหน้าที่ ที่เหมาะสมกับจังหวัดเชียงใหม่พร้อมทั้งทราบสมรรถนะปัจจุบันกับสมรรถนะที่คาดหวังของนักศึกษา เพื่อประโยชน์ของตัวนักศึกษาและสถาบันการศึกษาในการกำหนดวัตถุประสงค์และแผนการสอนวิชาเกี่ยวกับไมซ์ (MICE) ให้สอดคล้องกัน โดยการนำไปใช้หรือนำไปปรับใช้ในหลักสูตรการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย โดยสมรรถนะหลักเป็นสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับทุกคน ควรบรรจุลงในหลักสูตรการเรียนการสอน และสมรรถนะตามหน้าที่ควรแยกออกมาตามงานหรือหน้าที่ของ Meeting Incentive Convention และ Exhibition ให้มีความรู้ในทศด้านก่อนและเพิ่มเนื้อหาให้ละเอียดครอบคลุมมากขึ้นในแต่ละด้าน พร้อมทั้งเพิ่มการฝึกปฏิบัติงานจริงให้กับนักศึกษามากขึ้น

1.2 ได้หลักสูตรการพัฒนาสมรรถนะที่ผ่านการทดสอบ ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของการพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพไมซ์ (MICE) ที่เหมาะสมกับจังหวัดเชียงใหม่ และควรนำหลักสูตรนี้ไปพัฒนาต่อยอดการพัฒนาสมรรถนะหลักอีก 7 สมรรถนะและสมรรถนะตามหน้าที่อีก 4 สมรรถนะส่วนที่เหลือในสถาบันการศึกษาในการทำหลักสูตรไมซ์ เพื่อเป็นประโยชน์กับสถาบันอุดมศึกษาและภาคส่วนราชการระดับจังหวัดที่รับผิดชอบในการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ให้เป็นไมซ์ซิตี้ (MICE City) ที่สมบูรณ์แบบในแง่ของการพัฒนาบุคลากร

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะ ในแต่ละระดับการบังคับบัญชาเพิ่ม ในธุรกิจไมซ์ (MICE) เนื่องจากเป็นธุรกิจใหม่และสร้างรายได้มหาศาลให้กับประเทศ

2.2 ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาบุคลากร ที่อยู่ในห่วงโซ่อุปทานของธุรกิจไมซ์ แยกตามอาชีพ

เอกสารอ้างอิง

- กองทุนส่งเสริมการจัดประชุมนานาชาติ. (2557). *คู่มือมาตรฐานการปฏิบัติงาน ผู้ประสานงานและผู้วางแผนปฏิบัติการไมซ์ (ไทย)*. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยรังสิต.
- ขัตติยา กลัญทกะปกรณ์. (2557). *กลยุทธ์การบริหารจัดการธุรกิจไมซ์ในจังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) บัณฑิต, มหาวิทยาลัยแม่โจ้).
- ชูชัย สมितिไกร. (2550). *การสรรหา การคัดเลือก และการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทวีป อภิสิทธิ์. (2538). *เทคนิคการเป็นวิทยากรและฝึกอบรม*. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ.
- ธานินทร์ สุภาแสน. (2556, 18 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย มยุรี สมบูรณ์ [การบันทึกเสียง]. ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่, เชียงใหม่
- ปิลันธนา ชมพูนันท์. (2551). *การศึกษาศักยภาพการจัดการประชุมและนิทรรศการของจังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) บัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- สมคิด บางโม. (2539). *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- สำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ. (2560). *โครงการสำรวจสถิติการจัดประชุม การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล และการจัดงานแสดงสินค้านานาชาติในประเทศไทย ประจำปีงบประมาณ 2560*. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (องค์การมหาชน).
- สำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ. (2561). *โครงการสำรวจสถิติการจัดประชุมการท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัลและการจัดงานแสดงสินค้านานาชาติในประเทศไทย ประจำปีงบประมาณ 2561*. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (องค์การมหาชน).
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2548). *การปรับใช้สมรรถนะในการบริหารทรัพยากรมนุษย์:เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง สมรรถนะข้าราชการไทย*. สืบค้น 15 มกราคม 2557, จาก <http://ocsc.go.th/veform/PDF/competency.pdf>.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2550). *การประเมินผลการเรียนรู้แนวใหม่*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุธิดา สุวรรณกันทา. (2554). *ความท้าทายของจังหวัดเชียงใหม่ต่อการเป็นนครศูนย์กลางการประชุมและแสดงสินค้านานาชาติในกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคุ่มน้ำโขงและเอเชียใต้*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- ศุภวรรณ ตีระรัตน์. (2556, 30 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย มยุรี สมบูรณ์ [การบันทึกเสียง]. รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ, กรุงเทพฯ.
- อาภรณ์ ภูวพิณธุ์. (2549). *Competency Dictionary*. กรุงเทพฯ: เอชอาร์เซ็นเตอร์.
- McClelland, D. C. (1973). Testing for competency Rather Than for Intelligence. *American Psychologist*. 29(1), 3-4.
- Taba, H. (1962). *Curriculum Development: Theory and Practice*. New York: Harcourt, Brace & World.
- Tyler, R.W. (1949). *Basic Principles of Curriculum and Instruction*. Chicago: University of Chicago Press.

แนวทางการบริหารงานแนะแนวที่มุ่งเน้นทักษะความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมของ
นักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุน้อย อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก
Guidelines of Guidance Management Manual that Focuses
on the Understanding of Cultural Differences among Students
at Choomchon Ban Mae Ku Noi School, Mae Sot District, Tak Province

กิตติยา ต้อยทั้ง¹

Kittiya Tuithang

E-mail: nhoo.ktuithang@gmail.com

สนิธ หาจัตรัส²

Sanit Hajaturat

สำเนา หมั่นแจ่ม²

Samnao Muenjaem

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาการบริหารงานแนะแนวของโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุน้อย อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก และ 2) แนวทางการบริหารงานแนะแนวที่มุ่งเน้นทักษะความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุน้อย อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย จำนวน 16 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กรอบการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการจัดหมวดหมู่และบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาสภาพปัญหาการบริหารงานแนะแนวโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุน้อย อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก คณะครูและบุคลากรโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุน้อยไม่มีความรู้ด้านการแนะแนวหรือผ่านการอบรมด้านการแนะแนว ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญในการแนะแนว อีกทั้งยังมีการโยกย้ายเปลี่ยนแปลงบุคลากรบ่อยครั้งจึงทำให้การบริหารงานแนะแนวของโรงเรียนไม่มีความต่อเนื่อง ประกอบกับนักเรียนส่วนมากของโรงเรียนเป็นนักเรียนชาติพันธุ์ การดำเนินการแนะแนวจึงเป็นเรื่องค่อนข้างยุ่งยาก อีกทั้งทางโรงเรียนยังไม่มีสื่อสารเพื่อทำความเข้าใจและสร้างข้อตกลงในการเข้ามาอยู่ร่วมกันในโรงเรียน จากสภาพปัญหาเหล่านี้จึงสรุปเป็นสาระสำคัญเพื่อหาแนวทางการบริหารงานแนะแนวที่มุ่งเน้นทักษะความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุน้อย ตามกรอบมาตรฐานการแนะแนว 3 ด้าน คือ 1) ด้านคุณภาพผู้เรียน 2) ด้านคุณภาพการดำเนินงานแนะแนว และ 3) ด้านคุณภาพการบริการจัดการแนะแนว

คำสำคัญ: การบริหารงานแนะแนว, ทักษะความเข้าใจ, ความแตกต่างทางวัฒนธรรม

Abstract

This research is a qualitative research. The objectives were: 1) to study the problems of management guidance of Choomchon Ban Mae Ku Noi School, Mae Sot District, Tak Province, and 2) to study the process of the management guidance focusing on the awareness of cultural differences among students of Choomchon Ban Mae Ku Noi School, Mae Sot District, Tak Province.

¹ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

² อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

The population of this research consisted of 16 people. The tool for collecting the data was the In-depth Interview Form. The data was analyzed by the classification and descriptive writing.

The results of the study the problems of management guidance of Choomchon Ban Mae Ku Noi School, Mae Sot District, Tak Province, showed that teachers and personals of Choomchon Ban Mae Koo Noi School did not know about the management guidance and did not attend the training cause of the management guidance. It may be said that the personnel who had knowledge of the guidance in this school was not available. Because there were personnel changes in duties frequently, the management guidance in school did not continuously run. Otherwise, one reason is that the most of students in this school are ethnic students. The guidance is quite difficult for teacher to communicate with the students. It is complicated to make understanding and agreement to students. This problem is the information to find out the way solve the management guidance focusing on an awareness of students who have the cultural differences at Choomchon Ban Mae Ku Noi School as in 3 frameworks: 1) quality of students 2) quality of operational guidance, and 3) quality of management guidance services.

Keywords: Guidance management, Understanding skills, Cultural differences

บทนำ

กระแสการจัดการศึกษาบนฐานพหุวัฒนธรรมเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการปฏิรูปการศึกษาของทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย ความเป็นโลกาภิวัตน์และการย้ายถิ่นของผู้คนเป็นปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและการเกิดขึ้นของสังคมพหุวัฒนธรรม หากไม่มีความเข้าใจและเคารพความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม อาจส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมซึ่งเป็นประเด็นที่น่าเป็นห่วงสำหรับเด็กและเยาวชน ดังนั้นจึงควรสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมและวัฒนธรรมให้กับเด็กและเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ในอนาคต (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ, 2557)

ปฏิญญาเซอา-หัวหิน ว่าด้วยการเสริมสร้างความร่วมมือด้านการศึกษา เพื่อบรรลุประชาคมอาเซียนที่เอื้ออาทรและแบ่งปัน ประกอบด้วยการกำหนดบทบาทให้ภาคการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่ความสำเร็จ โดยบทบาทของภาคการศึกษาในเสาสังคมและวัฒนธรรม ได้ให้คำปฏิญาณว่า ความมุ่งมั่นและข้อผูกพันของผู้นำอาเซียนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการศึกษาเพื่อให้เกิดประชาคมอาเซียนที่มีความเชื่อมโยง ประชาคมอาเซียนและเพื่อประชาชนอาเซียน ซึ่งกล่าวได้ว่า “การศึกษา” เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่ความสำเร็จ สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของผู้นำอาเซียนทั้ง 10 ประเทศที่กล่าวว่า “ความร่วมมือด้านการศึกษาเป็นหัวใจสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถของประเทศสมาชิก และเป็นมิติที่สำคัญของเสาหลักทั้งสามด้านของประชาคมอาเซียน และได้ย้ำถึงบทบาทของการศึกษาในการเพิ่มความตระหนักในความเป็นอาเซียนและอัตลักษณ์ของอาเซียน รวมทั้งการส่งเสริมความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรมในอาเซียนด้วย ” (สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ, 2552) จากความสำคัญของการศึกษาดังกล่าว “การแนะแนว” ถือเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่สามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาเยาวชนไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 10 วรรค 1 กำหนดให้การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกัน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐจะต้องจัดการศึกษาให้ทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ถือได้ว่าเป็นกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของเด็กในการเข้ารับการศึกษาของประเทศ อีกทั้ง ปฏิญญาจอมเทียนขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ให้ประเทศสมาชิกจัดการศึกษาตลอดชีวิต

(Education For All) แก่พลเมืองในประเทศอย่างเท่าเทียมกัน พร้อมทั้งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2548 ให้สถานศึกษารับเด็กนักเรียนที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรเข้าเรียนและมีสิทธิได้รับเงินอุดหนุนรายหัว เช่นเดียวกับเด็กไทยทั่วไป โดยกระทรวงศึกษาธิการ ได้มีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย การรับเด็กที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรเข้าเรียนในปี พ.ศ.2548 ได้เปิดโอกาสให้เด็กที่ไม่มีสัญชาติไทยที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยได้เข้าเรียนในสถานศึกษาของรัฐ ได้อย่างกว้างขวาง และได้รับการสนับสนุนเงินค่าใช้จ่ายรายหัว เช่นเดียวกัน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 มีพื้นที่บริการทางการศึกษารอบคลุม 5 อำเภอ ชายแดนฝั่งตะวันตกของจังหวัดตาก คือ อำเภอแม่สอด อำเภอแม่ระมาด อำเภอท่าสองยาง อำเภอพบพระ และอำเภอ อุ่มผาง ซึ่งมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงและมีแนวเขตติดต่อกับสาธารณรัฐแห่ง-สหภาพเมียนมาร์ (Republic of the Union of Myanmar) ระยะทางประมาณ 580 กิโลเมตร ทำให้นักเรียนที่เข้ามาเรียน ในสถานศึกษาเป็นกลุ่ม เด็กไทยและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เช่น เมียนมาร์ กะเหรี่ยง ม้ง มอญ ลาหู่ ลีซู ฯลฯ รวมทั้งนักเรียนต่างด้าวที่เป็น สัญชาติพม่าหรือไม่สัญชาติเข้ามาเรียนเป็นจำนวนมาก (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 2561, น. 69)

โรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุ่มน้อย ซึ่งเป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตากเขต 2 เปิดทำการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และรับนักเรียนที่มีความหลากหลายทาง เชื้อชาติเข้ามาเรียนเป็นจำนวนมาก อีกทั้งการจัดการศึกษาในบริบทที่มีนักเรียนหลายเชื้อชาติในโรงเรียนเดียวกันนั้น การแนะแนว ถือว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อสร้างความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพื่อให้อยู่ร่วมกัน จึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวท่ามกลางความหลากหลาย และการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ คือ การสร้าง ทักษะทางสังคม และการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม (Social and Cross-Cultural Skills) ซึ่งถือเป็นทักษะที่จะช่วยให้ ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้บนความแตกต่าง เข้าใจความต่างทางความคิด วัฒนธรรม ภาษา ศาสนา ประเพณี วิถี ชีวิต การเมือง การปกครอง ภูมิหลัง ประสบการณ์ เพื่อการเรียนรู้ การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ โดยไม่มีการ แบ่งแยกทางชาติพันธุ์ ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2559) และครูถือว่าเป็นบุคคล สำคัญในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับนักเรียน ดังนั้นครูจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในความ หลากหลายทางวัฒนธรรมและระบบงานแนะแนวที่มุ่งเน้นความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมของนักเรียน และ เพื่อเป็นการเสริมสร้างความมั่นใจในการทำงาน ลดเวลาในการเรียนรู้งานซ้ำซากเนื่องจากบุคลากรมีการย้ายเข้าย้าย ออกบ่อยๆ ลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในการทำงาน ดังนั้นการสร้างกรอบการทำงาน จะช่วยกำหนดบทบาท หน้าที่ที่ชัดเจน และลดปัญหาต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพปัญหาการบริหาร การแนะแนวของโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุ่มน้อย เพื่อหาแนวทางการบริหารการแนะแนวที่มุ่งเน้นทักษะความเข้าใจความ แตกต่างทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุ่มน้อย อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบริหารงานแนะแนวของโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุ่มน้อย อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก
2. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารงานแนะแนวที่มุ่งเน้นทักษะความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมของ นักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุ่มน้อย อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัญหาการบริหารงานแนะแนวของโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุ่มน้อย อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในขั้นตอนนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรของโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุ่มน้อย อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 จำนวนทั้งสิ้นรวม 16 คน ทั้งนี้ไม่รวมผู้วิจัย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

กรอบสัมภาษณ์เชิงลึก (in depth-Interview) เป็นเครื่องมือที่ใช้ประกอบในการสัมภาษณ์สภาพปัญหาการบริหารงานแนะแนวของโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุ่มน้อย

3. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

3.1 ศึกษาเอกสารมาตรฐานการแนะแนวของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

3.2 นำข้อมูลที่ได้จากขั้นที่ 1 มาเป็นกรอบในการสร้างข้อคำถาม

3.3 นำกรอบคำถามที่ได้จากขั้นที่ 2 เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อการปรับปรุงแก้ไข

3.4 จัดพิมพ์กรอบการสัมภาษณ์เชิงลึกฉบับสมบูรณ์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ขอความอนุเคราะห์จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ทำหนังสือถึงผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุ่มน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

4.2 เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 16 คน

4.3 นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อจัดหมวดหมู่ตามกรอบมาตรฐานการแนะแนวของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ และเขียนบรรยายเชิงพรรณนาเกี่ยวกับสภาพปัญหาที่พบ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาแนวทางการบริหารงานแนะแนวที่มุ่งเน้นทักษะความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุ่มน้อย อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

การศึกษาแนวทางการบริหารงานแนะแนวที่มุ่งเน้นทักษะความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมของนักเรียน มีผู้ให้ข้อมูล คือโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 จำนวน 3 โรงเรียน โรงเรียนละ 2 คน คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และ ครูแนะแนว รวมทั้งสิ้น 6 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

กรอบสัมภาษณ์เชิงลึก (in depth-Interview form) เป็นเครื่องมือที่ใช้ประกอบในการสัมภาษณ์ จากกรณีศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศในการบริหารงานแนะแนวที่มุ่งเน้นทักษะความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมของนักเรียน จำนวน 3 โรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 เพื่อศึกษาหาความเหมือน ความแตกต่างและความสัมพันธ์กับเอกสารมาตรฐานการบริหารงานแนะแนว และนำมาสร้างเป็นกรอบแนวทางการบริหารงานแนะแนวที่มุ่งเน้นทักษะความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม ของโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุ่มน้อย อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

3. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

3.1 นำข้อค้นพบปัญหาที่ได้จากวัตถุประสงค์ข้อ 1 มาหาความเหมือนความแตกต่างที่สัมพันธ์กับเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างกรอบแนวทางการสัมภาษณ์เพื่อหาแนวทางการบริหารงานแนะแนวที่มุ่งเน้นทักษะความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม ของโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุ่มน้อย อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

3.2 นำข้อมูลที่ได้จากขั้นที่ 1 มาเป็นกรอบในการสร้างแนวทางการบริหารงานแนะแนวที่มุ่งเน้นทักษะความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมของโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุ่มน้อย อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

3.3 นำกรอบแนวทาง เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อการปรับปรุงแก้ไข

3.4 จัดพิมพ์กรอบการสัมภาษณ์เชิงลึกฉบับสมบูรณ์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ขอความอนุเคราะห์จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ทำหนังสือถึงผู้อำนวยการโรงเรียนทั้ง 3 โรงเรียน เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.2 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 6 คน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาสรุปเป็นแนวทางการบริหารงานแนะแนวที่มุ่งเน้นทักษะความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม สำหรับโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุ่มน้อย อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก

สรุปผลการวิจัย

ผลของการศึกษาสภาพการบริหารงานแนะแนวของโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุ่มน้อย พบว่าคณะครูและบุคลากรโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุ่มน้อย มีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาตรี มีประสบการณ์ทำงานอยู่ในระหว่าง 5 – 10 ปี และไม่มีความรู้ด้านการแนะแนวหรือผ่านการอบรมด้านการแนะแนว ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญในการแนะแนว อีกทั้งยังมีการโยกย้ายเปลี่ยนแปลงบุคลากรบ่อยครั้งจึงทำให้การบริหารงานแนะแนวของโรงเรียนไม่มีความต่อเนื่อง ประกอบกับนักเรียนส่วนมากของโรงเรียนเป็นนักเรียนชาติพันธุ์ การดำเนินการแนะแนวจึงเป็นเรื่องค่อนข้างยุ่งยาก และครูคือผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ไม่มีความรู้ความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นของนักเรียนชาติพันธุ์เหล่านั้น อีกทั้งทางโรงเรียนยังไม่มีสื่อสารเพื่อทำความเข้าใจและสร้างข้อตกลงในการเข้ามาอยู่ร่วมกันในโรงเรียน จากสภาพปัญหาเหล่านี้จึงสรุปเป็นสาระสำคัญเพื่อหาแนวทางการบริหารงานแนะแนวที่มุ่งเน้นทักษะความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมของนักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุ่มน้อย ตามกรอบมาตรฐานการแนะแนว 3 ด้านคือ 1) ด้านคุณภาพผู้เรียน 2) ด้านคุณภาพการดำเนินงานแนะแนว และ 3) ด้านคุณภาพการบริหารจัดการแนะแนว เป็น ดังนี้

1. ด้านคุณภาพผู้เรียน

1.1 ผู้เรียนรู้จัก เข้าใจ รักและเห็นคุณค่าในตัวเองและผู้อื่น

- จัดกิจกรรมพี่รับน้อง เพื่อสร้างความคุ้นเคยให้กับนักเรียน และเป็นการสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียนที่มาจากต่างเชื้อชาติ ต่างภาษา ให้เกิดความรัก และสามัคคีกัน

- จัดกิจกรรมแต่งกายประจำชนเผ่าทุกวันอังคารเพื่อให้นักเรียนเกิดความภูมิใจในตนเอง
- จัดงานนิทรรศการสืบสานวัฒนธรรมชนเผ่า เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
- จัดสัปดาห์วิชาการ ให้นักเรียนได้แสดงผลงานตามความชอบและความถนัดของนักเรียน
- ส่งนักเรียนเข้าร่วมการแข่งขันทักษะวิชาการ
- จัดการเรียนการสอนรายวิชาภาษาพม่าเพิ่มเติมในหลักสูตรสถานศึกษา
- มีโครงการเสนอขานักเรียนประจำวันเสาร์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
- จัดโครงการคลินิกภาษาไทย
- จัดโครงการเด็กเรียนดีพี่สอนน้อง
- จัดกิจกรรมออกค่ายจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน

1.2 ผู้เรียนสามารถวางแผนชีวิตด้านการศึกษา ด้านอาชีพ และด้านส่วนตัวและสังคม

- จัดหาข้อมูล และโครงการแนะแนวทางการศึกษาต่อ
- จัดตั้งร้านค้าสหกรณ์ให้นักเรียนเป็นสมาชิกและเป็นเจ้าหน้าที่ในการดำเนินงานเพื่อเป็นการฝึก

ทักษะอาชีพ

- จัดกิจกรรมการแนะนำการใช้ชีวิตในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม
- จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพให้กับนักเรียน เพื่อสร้างความตระหนักในการดูแลสุขภาพร่างกาย

ให้สมบูรณ์แข็งแรง

- จัดกิจกรรมตลาดนัดอาชีพให้กับนักเรียน เป็นการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และแนะนำอาชีพ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ด้านคุณภาพการดำเนินงานแนะแนว

2.1 ครูแนะแนว/ครูที่ทำหน้าที่แนะแนวดำเนินงานแนะแนวตามหลักการ ปรัชญา ขอบข่าย เป้าหมาย และจรรยาบรรณทางการแนะแนว

- จัดอบรมความรู้แก่ครูและบุคลากรเป็นการภายในทุกปีการศึกษา
- ส่งครูเข้ารับการอบรมด้านจิตวิทยา การแนะแนว การให้คำปรึกษา ที่เป็นประโยชน์ต่อการแนะแนวให้กับนักเรียนกับหน่วยงานต่างๆ
- ครูมีการพัฒนา ตามกระบวนการ PLC
- ครูจัดกิจกรรมแนะแนวเพื่อการพัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหาให้กับนักเรียนครอบคลุมทั้งด้านการศึกษา ด้านอาชีพ และด้านส่วนตัวและสังคม
- ครูศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนแต่ละคนเผ่า และร่วมกันวางแผนการจัดกิจกรรมเพื่อปรับทัศนคติของนักเรียนให้สามารถอยู่ร่วมกันได้
- จัดคลินิกรับฟังปัญหา และให้คำปรึกษาเบื้องต้น

2.2 สถานศึกษาจัดบริการแนะแนวและส่งเสริมระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

- จัดเก็บข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อให้ทราบข้อมูลส่วนตัวของนักเรียนและครอบครัว
- ครูสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพและบุคลิกภาพของนักเรียน
- ครูและผู้บริหารให้ข้อมูลด้านต่างๆ ของโรงเรียนเพื่อใช้ในการปรับตัวอยู่ในโรงเรียนได้
- ผู้บริหารและครูติดต่อประสานกับหน่วยงานต่างๆ ที่มีความรู้ความสามารถ และมีความชำนาญในการจัดกิจกรรมที่สนองความถนัด ความสนใจ และความสามารถแก่ผู้เรียนทุกคน
- มีแบบประเมิน (SDQ) เพื่อใช้เป็นข้อมูลในติดตามการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ทั้งนักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ และนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาไปแล้ว
- จัดหาทุนการศึกษาให้กับนักเรียนยากจน

2.3 สถานศึกษาจัดกิจกรรมแนะแนวตามหลักสูตรสถานศึกษา

- สถานศึกษาแต่งตั้งครูรับผิดชอบดำเนินการกิจกรรมแนะแนวตามหลักสูตรสถานศึกษาครอบคลุมทั้งด้านการศึกษา ด้านอาชีพ และด้านส่วนตัวและสังคม
- จัดให้มีครูติดตามดูแลนักเรียน และให้คำแนะนำแก่ผู้ปกครองนักเรียนในด้านการศึกษาต่อและด้านอาชีพ

3. ด้านคุณภาพการบริหารจัดการแนะแนว

- 3.1 กำหนดนโยบายให้มีการจัดกิจกรรมแนะแนวตามหลักสูตรสถานศึกษา
- 3.2 จัดโครงสร้างการบริหารจัดการแนะแนว
- 3.3 แต่งตั้งคณะกรรมการและกำหนดบทบาทหน้าที่ และภารกิจที่ชัดเจน
- 3.4 จัดทำแผนปฏิบัติงานแนะแนว
- 3.5 จัดให้ครูเข้ารับการอบรมทางจิตวิทยา และการแนะแนวกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 3.6 จัดครูและบุคลากรให้เพียงพอต่อการดำเนินงานแนะแนว
- 3.7 ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานมีความรู้ความสามารถ และมีความชำนาญในการจัดกิจกรรมที่สนองความถนัด ความสนใจ และความสามารถแก่ผู้เรียนทุกคน
- 3.8 นิเทศ กำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน และนำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนางานแนะแนวอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

ปัญหาในการบริหารงานแนะแนวของโรงเรียนชุมชนบ้านแม่กุ่มน้อย การจัดการศึกษาบนความแตกต่างทางวัฒนธรรม นักเรียนมีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ความเชื่อ ทัศนคติ ขนบประเพณี วิธีการดำเนินชีวิตที่ต่างกัน ส่งผลให้นักเรียนขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น และเมื่อต้องทำกิจกรรมร่วมกับทางโรงเรียน นักเรียนกลุ่มนี้มักไม่ให้ความร่วมมือในการร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น อีกทั้งนักเรียนไม่ให้ความสำคัญกับการเรียน และจะมีปัญหาการเลิกเรียนกลางคัน เหล่านี้มีสาเหตุหลักเนื่องมาจากความ

หลากหลายทางวัฒนธรรม ทำให้ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนและทุกกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น คือ การสื่อสารที่ใช้คนละภาษา วัฒนธรรม ขนบประเพณี วิธีการดำเนินชีวิตที่ค่อนข้างแตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติวิทย์ เดชชนากร (2559) เรื่อง การจัดการศึกษาในโรงเรียนพหุวัฒนธรรม : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านร่องล้าน ตำบลร่มเย็น อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ว่าโรงเรียนที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลาย อาจก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นภายในโรงเรียน มุ่งจัดการศึกษาเพื่อเด็กไทย โดยไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่าง ทำให้เด็กนักเรียนชาติพันธุ์ขาดความมั่นใจในตนเอง ไม่กล้าแสดงออก จึงทำให้เกิดการสูญหายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ และส่งผลเชื่อมโยงในทุกกิจกรรมของทางโรงเรียน แนวทางในการบริหารจัดการ คือ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ และโครงการพิเศษที่จัดเพื่อสร้างความเข้าใจ การอยู่ร่วมกัน ส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานอื่น จัดหาทุนการศึกษาให้กับนักเรียนอย่างทั่วถึง มีการแนะแนวในด้านการศึกษาด้านอาชีพ ด้านส่วนตัวและสังคม เพื่อให้นักเรียนสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมภายในและภายนอกโรงเรียนได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ เกศรา น้อยคะนิง (2560, น. 113) เรื่อง การพัฒนาแนวทางการบริหารงานแนะแนวโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา 20 กล่าวว่า การแนะแนวมีความสำคัญต่อการพัฒนาตัวนักเรียนในทุกด้าน เพื่อให้นักเรียนหรือผู้รับบริการสามารถที่จะเผชิญกับปัญหาทั้งในปัจจุบันและอนาคต สามารถปรับตัวและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ด้านคุณภาพการดำเนินงาน ทางโรงเรียนขาดบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญในการดำเนินงานแนะแนว จึงทำให้ทางโรงเรียนไม่มีระบบการบริหารจัดการงานแนะแนวอย่างเป็นรูปธรรม ไม่มีการจัดกิจกรรมแนะแนวตามหลักสูตรสถานศึกษา และไม่มีแบบแผนในการปฏิบัติงานแนะแนวที่ชัดเจน ดังนั้นโรงเรียนจำเป็นต้องส่งเสริมให้ครู/ผู้ที่ทำหน้าที่เข้ารับการศึกษาค้นคว้าหรืออบรมทางการแนะแนวโดยเฉพาะเพื่อให้มีความรู้และทักษะที่เหมาะสมกับงาน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรพลย์ อริยะรัศมีทรัพย์ (2554) เรื่อง การศึกษาปัญหาและความต้องการแนะแนวของผู้บริหารสถานศึกษาและครูในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า การแนะแนวเป็นกระบวนการส่งเสริมและช่วยเหลือบุคคล ให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ รู้จักและเข้าใจตนเอง เข้าใจสภาพแวดล้อม สามารถเลือกตัดสินใจแก้ปัญหาและปรับตัวได้อย่างเหมาะสม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เป็นคนได้อย่างสมบูรณ์และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และด้านคุณภาพการบริหารจัดการแนะแนว ทางโรงเรียนไม่มีแผนการดำเนินงานแนะแนวที่เป็นรูปธรรม แนวทางการบริหารงานแนะแนวโดยการสร้างเครือข่ายของสถานศึกษา ด้านงานติดตามและประเมินผล ประกอบด้วย ติดตามผู้เรียนที่ได้รับการช่วยเหลือจากสมาชิกเครือข่าย จัดให้มีกล่องรับฟังความคิดเห็น จัดทำสถิติผู้เรียนที่จบการศึกษา เชิญพ่อแม่ ผู้ปกครองมาประชุมทุกภาคเรียน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 สถานศึกษาควรหันมาให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการแนะแนวอย่างจริงจัง เพื่อสร้างความตระหนักในการเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างซึ่งกันและกัน ซึ่งปัจจุบันพบปัญหาเหล่านี้้อย่างแพร่หลาย

1.2 สถานศึกษาควรรณรงค์และให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิมนุษยชนให้มากขึ้น เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนที่ก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

1.3 สถานศึกษาทุกแห่งต้องสร้างความตระหนักให้ผู้เรียนมีความเข้าใจทางด้านวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของนักเรียนชาติพันธุ์ที่เข้ามารับการศึกษาในประเทศไทย

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ควรศึกษาเพื่อติดตามผลการดำเนินงานตามแนวทางการบริหารงานแนะแนวที่มุ่งเน้นความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมของนักเรียน และนำมาประเมินผล และพัฒนาให้เกิดประโยชน์กับสถานศึกษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *แนวการจัดกิจกรรมแนะแนว ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

- กิตติวิทย์ เดชชนากร. (2559). การจัดการศึกษาในโรงเรียนพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษา: โรงเรียนบ้านร่องล้าน ตำบลร่มเย็น อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- เกศรา น้อยคง. (2560). การพัฒนาแนวทางการบริหารงานแนะแนวโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 20. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม).
- พรวิทย์ อริยะรัตน์ (2554). การศึกษาปัญหาและความต้องการแนะแนวของผู้บริหารสถานศึกษาและครูในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).
- สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ. (2552). ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยการเสริมสร้างความร่วมมือด้านการศึกษา. ใน การประชุมคณะมนตรีประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ. (2557). เอกสารประกอบการประชุม คณะกรรมการกำกับทิศทางเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การทำงานด้านวิชาการของแผนสุขภาพเด็ก เยาวชน และครอบครัว ครั้งที่ 2/2557. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2. (2561). รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ 2560. ตาก: กลุ่มงานนโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2.

การพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม Personnel Development of Ministry of Industry

พนัญญา ชนะสุข¹

Pananya Chanasuk

E-mail: Pauthak@gmail.com

จักรวาล สุขไมตรี²

Jagraval Sukmaitree

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของข้าราชการที่มีต่อการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการที่มีต่อการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน และระยะเวลารับราชการ แตกต่างกัน และเพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม ดำเนินการโดยรูปแบบการวิจัยเชิงผสม ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ จากการใช้แบบสอบถาม จำนวน 344 คน ซึ่งมาจากใช้สูตรของทอว์ ยามาเน่ ในการหาจำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่าง และสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple probability of selection) และการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 5 ท่าน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (F-test/One-Way ANOVA) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจะทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการ LSD (Least Significant Difference)

ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการกระทรวงอุตสาหกรรมที่ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ 1) ด้านการฝึกอบรม 2) ด้านการศึกษาต่อ และ 3) ด้านการพัฒนาตนเอง ตามลำดับ และจากการทดสอบสมมติฐานการวิจัยพบว่า ข้าราชการกระทรวงอุตสาหกรรมที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลารับราชการ แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบุคลากรกระทรวงอุตสาหกรรม โดยรวมทั้ง 3 ด้าน ไม่แตกต่างกัน ส่วนข้าราชการกระทรวงอุตสาหกรรมที่มีตำแหน่งงานมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบุคลากรกระทรวงอุตสาหกรรมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

แนวทางการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรมพบว่า 1) ด้านการฝึกอบรม ควรรักษามาตรฐานการฝึกอบรมให้เป็นที่ยอมรับของบุคลากร การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมให้ครอบคลุมทุกตำแหน่งงาน พัฒนารูปแบบวิธีการ และเนื้อหาการฝึกอบรมให้มีความทันสมัยอยู่เสมอเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของบุคลากรและองค์กรได้ 2) ด้านการศึกษาต่อควรรักษาระดับการพัฒนาบุคลากรด้วยการศึกษาต่อ และควรเพิ่มเติมการพัฒนาการศึกษาต่อในหลากหลายสาขาวิชา สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานการศึกษาและหน่วยงานอื่น ๆ ในเรื่องทุนการศึกษา และออกแบบสาขาวิชาที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการในการศึกษาต่อของบุคลากรในหน่วยงานให้สามารถนำความรู้ไปใช้ได้ตรงกับการปฏิบัติงาน 3) ด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองควรส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรมีการศึกษาด้วยตนเอง โดยมีการสร้างแหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งเพิ่มช่องทางในการศึกษาเรียนรู้ให้มากยิ่งขึ้นตลอดจนสร้างพื้นที่เพื่อให้บุคลากรได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองรวมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

คำสำคัญ: การพัฒนาบุคลากร, กระทรวงอุตสาหกรรม, การฝึกอบรม, การศึกษาต่อ, การพัฒนาตนเอง

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Abstract

The objective of this research were 1) to study the opinion of the government officers of Ministry of Industry for developing the personnel of Ministry of Industry, 2) to compare the opinion of government officers for developing the personnel of Ministry of Industry based on their gender, age, educational level, job position, and duration of working, and 3) to suggest the way to develop the personnel of Ministry of Industry. This study is mixed methods of Qualitative and Quantitative research. The questionnaires were used to collect the data from 344 samples randomized with the Taro Yamane form and the form of Simple probability of selection, and the interview forms were used with 5 interviewees. The statistics used for this research were frequency, mean, percentage, standard deviation, F-test, and LSD test.

The results of the study showed that:

1) Generally, the opinion of the government officers of Ministry of Industry was at a highest level by descending order: (1) training, (2) further studying, and (3) Self-improving.

2) From the hypothesis testing, it showed that the opinions of the government officers of Ministry of Industry who were differences of gender, age, educational qualification, and government service period with the personnel development of the Ministry of Industry in 3 aspects, were not different. Whereas the opinions of the government officers of Ministry of Industry who were differences of the position, were significantly different at .05.

3) The way to develop the personnel of the Ministry of Industry were as follows: (1) In Training, the personnel should keep the training course and improve the course to be suitable for everyone in every position. The course should be fresh and new that give need and knowledge for the personals. (2) In further study, the personals should be encouraged to apply for scholarships and to study further relevant to the line of work in order to put knowledge into work and for career advancement, and (3) In Self-development, transferring knowledge from work experiences should be expanded among personnel.

Keywords: Personnel's development, Ministry of Industry, Training, further study, self-development

บทนำ

บุคลากรถือเป็นหัวใจของทุกองค์กร เนื่องจากเป็นฟันเฟืองและกำลังสำคัญที่ขับเคลื่อนองค์กรให้บรรลุจุดมุ่งหมาย องค์กรจึงต้องมุ่งพัฒนาบุคลากรให้สอดคล้องกับเป้าหมายและยุทธศาสตร์ที่วางไว้ ประกอบกับปัจจุบันกระแสโลกเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การวางแผนพัฒนาบุคลากรต้องรองรับเพื่อให้เท่าทันต่อสถานการณ์ดังกล่าว ให้องค์กรสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก การพัฒนาบุคลากรให้ขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561, น. 24) ตามนโยบายของรัฐบาล จึงเป็นความท้าทายของงานด้านการพัฒนาบุคลากรเตรียมคนเพื่อขับเคลื่อนประเทศ ดังนั้นงานด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลจึงมีบทบาทสำคัญที่จะต้องเลือกสรรคนดี มีความรู้ ความสามารถเข้ามาปฏิบัติงาน เมื่อคัดสรรให้บุคลากรเข้ามาอยู่ในองค์กรแล้ว องค์กรยังต้องดูแลฝึกอบรมและพัฒนาให้บุคลากรมีความรู้ ความสามารถเพิ่มมากขึ้นมีทักษะที่หลากหลาย และประสบการณ์ที่รองรับต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยเฉพาะความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีที่จะเป็นพลังเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และพร้อมจะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตามเป้าหมายขององค์กรและประเทศชาติ การพัฒนาบุคลากรเป็นหน้าที่หรือภารกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งที่องค์กรต้องปฏิบัติมากบ้างน้อยบ้างตามนโยบายของแต่ละองค์กร (พิไลวรรณ อินทรักษา, 2550) โดยเชื่อว่าการพัฒนาบุคลากรเป็นหน้าที่ที่สำคัญและจำเป็นที่องค์กรทุกองค์กรต้องกระทำอย่างสม่ำเสมอ ถึงแม้ว่าจะต้องสูญเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน แต่องค์กรจะได้รับประโยชน์ ซึ่งการพัฒนาบุคลากรสามารถจำแนก

ประเภทต่างๆ ได้หลายอย่าง องค์การจึงควรพิจารณาคุณลักษณะที่แตกต่างของบุคคลเพื่อจะได้ดำเนินการให้การตอบสนองได้ถูกต้องตรงกับเป้าหมายขององค์การ

กระทรวงอุตสาหกรรมในฐานะหน่วยงานที่มีหน้าที่ส่งเสริมพัฒนาอุตสาหกรรมและผู้ประกอบการ ตลอดจนมีหน้าที่กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมไทย ชี้นำและเตือนภัยภาคอุตสาหกรรม ให้ก้าวทันโลก ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการทั้งวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม วิสาหกิจชุมชน ให้มีความเข้มแข็ง สามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก (กระทรวงอุตสาหกรรม, 2559) จากภารกิจหน้าที่ของกระทรวงดังกล่าวจะเห็นได้ว่า บุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรมเป็นผู้มีหน้าที่ต้องบริการให้คำแนะนำและคำปรึกษาแก่ประชาชนและผู้ประกอบการ อีกทั้งยังเป็นหน่วยงานหลักด้านอุตสาหกรรมของไทย ดังนั้น การพัฒนาบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนผู้ประกอบการ และสังคม รวมทั้งส่งเสริมขีดความสามารถอุตสาหกรรมและพัฒนาอุตสาหกรรมไทยสู่ความยั่งยืนจึงเป็นหน้าที่สำคัญ

การพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรมนั้นมีลักษณะวิธีการคล้ายกับหน่วยงานอื่น ๆ ซึ่งโดยส่วนใหญ่ จะใช้วิธีการฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน การส่งบุคลากรไปศึกษาอบรมกับหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐและภาคเอกชน การสนับสนุนให้บุคลากรมีการศึกษาต่อ การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน เป็นต้น รวมทั้งกระทรวงอุตสาหกรรมได้มีการจัดทำ แผนการพัฒนาบุคลากรกระทรวงอุตสาหกรรมขึ้นในทุกปี เพื่อเป็นการกำหนดเป้าหมายและทิศทาง การพัฒนาบุคลากร ให้มีความสอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์ของกระทรวงและของประเทศ ในการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และสมรรถนะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานของบุคลากร แต่อย่างไรก็ตามแผนการพัฒนาบุคลากรกระทรวงอุตสาหกรรมที่กำหนดขึ้นก็ยังประสบปัญหาที่ไม่สามารถจัดทำแผนการ พัฒนาบุคลากรกระทรวงอุตสาหกรรม ได้ครบในทุกตำแหน่งงาน ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากงบประมาณที่ไม่เพียงพอ เนื่องจากกระทรวงอุตสาหกรรมมีบุคลากรเป็นจำนวนมาก ปฏิบัติงานอยู่ในสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดทุกจังหวัดทั่วประเทศ และมีตำแหน่งงานที่หลากหลายทั้งสายงานหลัก และสายงานสนับสนุน จึงทำให้ไม่สามารถจัดการพัฒนาได้ครบทุกตำแหน่งงาน สามารถจัดโครงการได้เพียงสำหรับสายงานหลักเท่านั้น และถึงแม้ว่าในปัจจุบันได้มีการสำรวจและจัดทำแผนพัฒนารายบุคคล (Individual Development Plan ; IDP) แต่ก็ยังไม่สามารถนำไปสร้างกระบวนการพัฒนาได้อย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากบุคลากรมีความต้องการในการพัฒนารายบุคคลที่มีความหลากหลาย แต่งบประมาณมีอย่างจำกัด

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาและพัฒนาบุคลากรว่าวิธีการพัฒนาบุคลากรแบบใดจะตรงต่อความต้องการของบุคลากรและสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ มีความคุ้มค่าสูงสุด เนื่องจากบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรมจะเป็นผู้ที่ต้องคอยช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก ตลอดจนสนับสนุนและส่งเสริมผู้ประกอบการ ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่บุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรมจะต้องเพิ่มพูนองค์ความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ ตลอดจนความเชี่ยวชาญในการทำงาน ดังนั้น การพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรมจึงมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานเป็นอย่างมาก โดยผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้จะสามารถนำมาเป็นแนวทางในการวางแผนการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของข้าราชการที่มีต่อการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการที่มีต่อการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม ซึ่งมีเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน และระยะเวลารับราชการ แตกต่างกัน
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ข้าราชการกระทรวงอุตสาหกรรมซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 2,465 คน และผู้วิจัยได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 344 คน โดยใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) และได้สุ่มตัวอย่างโดยใช้หลักความน่าจะเป็น (Probability Sampling) ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple probability

of selection) โดยการจับฉลากโดยสร้างกรอบตัวอย่าง คือ บัญชีรายชื่อของข้าราชการกระทรวงอุตสาหกรรม ทำฉลาก 2,465 ใบ เรียงจากเลขที่ 1 ถึง 2,465 คลุกเคล้าให้ทั่วโดยทุกใบมีโอกาสถูกจับขึ้นมาเท่า ๆ กัน ให้จับออกมาเพียง 344 ใบซึ่งหมายเลขที่ ถูกจับได้ ทั้ง 344 ใบนั้นคือเลขที่ของข้าราชการที่ใช้เป็นตัวอย่างในการวิจัย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ และมีแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้บริหารกระทรวงอุตสาหกรรมต่อการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรมเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดเนื้อหาและรูปแบบ ดังนี้

1) การศึกษาเอกสาร บทความ ตำราทางวิชาการ แนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจัดทำเป็นแบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน และระยะเวลาการรับราชการ มีลักษณะเป็นคำถามแบบเลือกตอบ (Check list)

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม ใน 3 ด้าน คือ ด้านการฝึกอบรม ด้านการศึกษาต่อ และด้านการพัฒนาตนเอง โดยมีลักษณะเป็นคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) ตามรูปแบบของ Likert's scale

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม โดยมีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด

2) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง พร้อมแนบหนังสือขอความอนุเคราะห์ให้พื้นที่ในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลต่อข้าราชการกระทรวงอุตสาหกรรม จำนวน 344 คน ในกระทรวงอุตสาหกรรม ถนนพระรามที่ 6 แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ

2) การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง มีแบบสัมภาษณ์พร้อมแนบหนังสือขอความร่วมมือในการจัดเก็บข้อมูลทำการวิจัยต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 5 ท่าน

3.การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ด้วยการนำผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาลงรหัสโปรแกรมคอมพิวเตอร์ จากนั้นได้ทำการวิเคราะห์และสรุปผล ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ลักษณะข้อคำถามแบบเลือกตอบ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน และระยะเวลาการรับราชการ โดยใช้ค่าร้อยละ

ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามแบบมาตราส่วนเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ตอนที่ 3 เป็นข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรมมีลักษณะข้อคำถามแบบปลายเปิด และสรุปเป็นความเรียงแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลสรุปเป็นความเรียง

สรุปผลการวิจัย

ความคิดเห็นของข้าราชการต่อการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรมใน 3 ด้าน คือ ด้านการฝึกอบรม ด้านการศึกษาต่อและด้านการพัฒนาตนเอง โดยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยพบว่าด้านการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด แผลผลอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการศึกษาต่อ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และด้านการพัฒนาตนเองมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากโดยในแต่ละด้านมีรายละเอียด ดังนี้

1. ความคิดเห็นต่อการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม ด้านการฝึกอบรม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่าข้อที่ว่าการฝึกอบรมเป็นการสร้างเครือข่ายในการทำงานร่วมกันมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือข้อที่ว่าการฝึก อบรมสามารถช่วยพัฒนาและยกระดับความรู้ความสามารถท่านได้ ข้อที่ว่าการฝึกอบรมช่วยพัฒนาบุคลากรโดยวิธีการฝึกอบรม ข้อที่ว่าการฝึกอบรมจะช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และข้อที่ว่าการฝึกอบรมช่วยให้เกิดความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีจำเป็นในการปฏิบัติงาน ส่วนข้อที่ว่าสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการปฏิบัติงานได้ทันที มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดตามลำดับ

2. ความคิดเห็นต่อการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม ด้านการศึกษาต่อ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่าข้อที่ว่าการศึกษาต่อจะช่วยให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และข้อที่ว่าการศึกษาต่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดรองลงมาคือ ข้อที่ว่าการศึกษาต่อเป็นการเตรียมความพร้อมของบุคลากรต่อหน้าที่และความต้องการขององค์กรในอนาคตได้ ข้อที่ว่าการศึกษาต่อสามารถสร้างโอกาสในการเลื่อนสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้นต่อไป ข้อที่ว่าการฝึกอบรมช่วยพัฒนาบุคลากรโดยวิธีการ ศึกษาต่อ และข้อที่ว่าการฝึกอบรมช่วยเพิ่มความรู้เพิ่มเติมในระดับที่สูงขึ้น มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดตามลำดับ

3. ความคิดเห็นต่อการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม ด้านการพัฒนาตนเอง โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่าข้อที่ว่าการพัฒนาบุคคลโดยการเลือกวิธีการพัฒนาตนเองตามความถนัดและสนใจของแต่ละบุคคลมีความเหมาะสมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือข้อที่ว่าการพัฒนาตนเองจะสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และข้อที่ว่าการพัฒนาตนเองเป็นวิธีการที่จะทำให้ท่านเข้าใจได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น ข้อที่ว่าการพัฒนาตนเองไปแลกเปลี่ยนกับบุคคลอื่นในองค์กรได้ ข้อที่ว่าการพัฒนาตนเองเป็นการเปิดโอกาสให้ท่านได้แสดงความสามารถและศักยภาพที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในออกมา และข้อที่ว่าการพัฒนาตนเองจะก่อให้เกิดขยายความรู้และสัมประสมประสบการณ์ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดตามลำดับ

ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย โดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานการวิจัย การพัฒนาบุคลากรกระทรวงอุตสาหกรรม ที่มีเพศ อายุ การศึกษา ตำแหน่งงาน และระยะเวลาการรับราชการแตกต่างกัน ซึ่งพบว่า ข้าราชการกระทรวงอุตสาหกรรมที่มีเพศ อายุ การศึกษา และระยะเวลาการรับราชการต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบุคลากรกระทรวงอุตสาหกรรมโดยรวมทั้ง 3 ด้านไม่แตกต่างกัน และพบว่า ข้าราชการกระทรวงอุตสาหกรรมที่มีตำแหน่งงานต่างกันมีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบุคลากรกระทรวงอุตสาหกรรม โดยรวมทั้ง 3 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเมื่อแยกทดสอบในแต่ละด้าน มีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านการฝึกอบรม พบว่า ข้าราชการกระทรวงอุตสาหกรรมที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาการรับราชการต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบุคลากรกระทรวงอุตสาหกรรมไม่แตกต่างกันแต่ข้าราชการกระทรวงอุตสาหกรรมที่มีตำแหน่งงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบุคลากรกระทรวงอุตสาหกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยตำแหน่งอำนวยการสูงมีค่ามากที่สุด รองลงมาคือ ตำแหน่งอาวุโส ตำแหน่งอำนวยการต้น ตำแหน่งชำนาญงาน ตำแหน่งชำนาญการพิเศษ ตำแหน่งปฏิบัติการ ตำแหน่งชำนาญการ ตำแหน่งปฏิบัติงาน ตำแหน่งบริหารต้น ตำแหน่งบริหารสูง และตำแหน่งเชี่ยวชาญ ตามลำดับ

2. ด้านการศึกษาต่อ พบว่า ข้าราชการกระทรวงอุตสาหกรรมที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาการรับราชการต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบุคลากรกระทรวงอุตสาหกรรมไม่แตกต่างกัน แต่ข้าราชการกระทรวงอุตสาหกรรมที่มีตำแหน่งงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบุคลากรกระทรวงอุตสาหกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยตำแหน่งอำนวยการสูงมีค่ามากที่สุด รองลงมาคือ ตำแหน่งอาวุโส ตำแหน่งอำนวยการต้น ตำแหน่งชำนาญการพิเศษ ตำแหน่งปฏิบัติการ ตำแหน่งปฏิบัติงาน ตำแหน่งชำนาญการ ตำแหน่งชำนาญงาน ตำแหน่งบริหารต้น ตำแหน่งบริหารสูง และตำแหน่งเชี่ยวชาญ ตามลำดับ

3. ด้านการพัฒนาตนเอง พบว่า ข้าราชการกระทรวงอุตสาหกรรมที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาการรับราชการต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบุคลากรกระทรวงอุตสาหกรรมไม่แตกต่างกัน แต่ข้าราชการกระทรวงอุตสาหกรรมที่มีตำแหน่งงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบุคลากรกระทรวงอุตสาหกรรม

แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่าตำแหน่งอำนวยการสูงมีค่ามากที่สุด รองลงมาคือ ตำแหน่งชำนาญการพิเศษ ตำแหน่งอำนวยการต้นและตำแหน่งบริหารต้นมีค่าเท่ากัน ตำแหน่งปฏิบัติงาน ตำแหน่งปฏิบัติการ ตำแหน่งชำนาญการ ตำแหน่งอาวุโส ตำแหน่งชำนาญงาน ตำแหน่งบริหารสูง และตำแหน่งเชี่ยวชาญ ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ข้าราชการกระทรวงอุตสาหกรรมมีเพศ อายุ การศึกษา และระยะเวลาการรับราชการต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบุคลากรกระทรวงอุตสาหกรรมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้ และข้าราชการกระทรวงอุตสาหกรรมที่มีตำแหน่งงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาบุคลากรกระทรวงอุตสาหกรรมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาความคิดเห็นของข้าราชการต่อการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม ผู้ศึกษาได้นำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

ความคิดเห็นต่อการพัฒนาบุคลากรกระทรวงอุตสาหกรรมผลการวิจัยพบว่าข้าราชการกระทรวงอุตสาหกรรมที่ตอบแบบสอบถาม มีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม โดยรวมทั้ง 3 ด้าน มีค่าแปลผลอยู่ในระดับมากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่าข้าราชการกระทรวงอุตสาหกรรมมีความพึงพอใจต่อการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม ทำให้ในภาพรวมมีการแปลผลอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากระทรวงอุตสาหกรรมมีการดำเนินการในการพัฒนาบุคลากรในหลายด้าน ทั้งด้านการจัดการฝึกอบรม ด้านการจัดให้มีการศึกษาต่อ และด้านการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จีระสุข ชินะโชติ (2552) ที่ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพนักงานที่มีต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสถานวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย” ผลการศึกษาพบว่า พนักงานสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งในด้านการพัฒนาการศึกษา และการฝึกอบรมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเมื่อเปรียบเทียบเป็นจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลในภาพรวมพบว่าบุคลากรที่มีเพศ สถานภาพ ระดับการศึกษา และระดับการทำงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไม่แตกต่างกัน แต่บุคลากรที่มีอายุ และอายุการทำงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ทฤษฎีสองปัจจัยของ เฮิร์ชเบิร์ก (Two Factors Theory) (อ้างถึงใน พรทิพย์ สุติยะ, 2550, น. 5) ที่ได้กล่าวว่า แนวคิดที่ช่วยจูงใจประกอบด้วย ปัจจัยจูงใจ 2 เรื่องใหญ่ ๆ คือ ปัจจัยจูงใจที่เป็นตัวกระตุ้นในการทำงาน และปัจจัยจูงใจที่รักษาสุขลักษณะจิตหรือปัจจัยจูงใจที่บำรุงรักษาจิตใจ โดยที่ความคิดเห็นของข้าราชการกระทรวงอุตสาหกรรมที่มีต่อการพัฒนากระทรวงอุตสาหกรรมที่อยู่ในระดับมากที่สุดอาจอธิบายได้ว่าการพัฒนาบุคลากรใน 3 ด้าน ทั้งด้านการฝึกอบรม ด้านการศึกษาต่อ และด้านการพัฒนาตนเองล้วนแล้วแต่เป็นการสร้างแรงจูงใจที่เป็นตัวกระตุ้นในการทำงาน กล่าวคือเป็นการสร้างเสริมความรู้ความสามารถของบุคลากรให้ เกิดความรู้ใหม่ ๆ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถทำให้งานประสบความสำเร็จ ได้รับการยอมรับจากผู้บังคับบัญชา ซึ่งจะ เป็นโอกาสที่นำไปสู่ความก้าวหน้าในหน้าที่และความรับผิดชอบในงานที่จะท้าทายมากยิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต

การพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม ด้านการฝึกอบรมพบว่าโดยรวมมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า บุคลากรกระทรวงอุตสาหกรรมมีการพัฒนาบุคลากรโดยวิธีการฝึกอบรมเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากเป็นวิธีการที่สามารถ เรียนรู้ได้อย่างสม่ำเสมอ โดยมีการจัดการฝึกอบรมขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของบุคลากร ซึ่งในแต่ละปีกระทรวงอุตสาหกรรมจะได้มีการสำรวจความต้องการในการพัฒนาตนเอง หรือ Individual development plan (IDP) เพื่อนำมาจัดทำเป็นหลักสูตรที่ตรงต่อความต้องการของบุคลากร สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ให้ความเห็นว่า การพัฒนาบุคลากรโดยวิธีการฝึกอบรมในปัจจุบัน ยังคงมีความสำคัญและจำเป็นอยู่ เนื่องจากเป็นรูปแบบที่มีการถ่ายทอดความรู้จากผู้ที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในแต่ละหัวข้อวิชาบรรยาย รวมทั้งสามารถถ่ายทอดความรู้ในเฉพาะด้าน ที่หน่วยงานได้ตั้งเป้าหมายและยุทธศาสตร์ไว้ อีกทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้บุคลากรได้ซักถามข้อสงสัย ตลอดจนแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ร่วมกันได้ในระหว่างการฝึกอบรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทิพวรรณ บัวงาม (2558) ที่ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของศาลยุติธรรมภาค 6” ผลการวิจัยพบว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของศาลยุติธรรมภาค 6 ด้านการฝึกอบรมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

การพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม ด้านการศึกษาตอบว่า โดยรวมมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่าบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรมมีความคิดเห็นในด้านที่ต่อการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เห็นว่าการศึกษาต่อเป็นการเตรียมบุคลากรให้มีความพร้อมในการปฏิบัติงานในตำแหน่งที่สูงขึ้น ซึ่งนอกจากจะเป็นโอกาสในการก้าวสู่ตำแหน่งสูงขึ้นแล้ว ยังเป็นโอกาสที่จะได้ศึกษาให้รู้ลึกขึ้น เป็นการเปิดโลกทัศน์ให้กว้างขวางขึ้น อีกทั้งยังก่อให้เกิดความรู้และความความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ซึ่งจะช่วยให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพ เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ เข้ามาช่วยในการทำงานให้ดียิ่งขึ้นได้อีกด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของ วณิชา แสนรัมย์ (2551) ที่ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานสหกรณ์จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัยพบว่าบุคลากรของสำนักงานสหกรณ์จังหวัดอุบลราชธานีมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยวิธีศึกษาต่ออยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าบุคลากรของสำนักงานสหกรณ์จังหวัดอุบลราชธานีเห็นว่าการศึกษาต่อเป็นวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ดี และส่วนใหญ่ต้องการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

การพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม ด้านการพัฒนาตนเองพบว่า โดยรวมมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า ปัจจุบันการพัฒนาตนเองมีวิธีการที่หลากหลาย ดังนั้นบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรมจึงสามารถเลือกการพัฒนาได้อย่างเหมาะสมกับวิธีการเรียนรู้ของแต่ละคนได้อย่างดี สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 5 ท่าน ต่างก็ให้ความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า การพัฒนาการทำงานของบุคลากรวิธีการเรียนรู้จากการทำงาน (On job training) เป็นวิธีการที่สามารถส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรให้เรียนรู้และมีประสบการณ์ในงานที่ทำอยู่ได้ดีที่สุด เพราะทำให้เกิดความเชี่ยวชาญมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อได้ลงมือปฏิบัติงานด้วยตนเอง ก็จะช่วยทำให้สามารถเข้าใจและมองเห็นภาพการทำงานได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เอกพงศ์ ต่อม (2556) ที่ได้วิจัยเรื่อง “ความต้องการพัฒนาตนเองของข้าราชการตำรวจชั้นประทวน กองบังคับการอำนวยการตำรวจภูธรภาค 9 อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา” ผลการวิจัยพบว่าข้าราชการตำรวจชั้นประทวน กองบังคับการอำนวยการตำรวจภูธรภาค 9 อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา มีความต้องการในการพัฒนาตนเองอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ด้านการฝึกอบรม

จากผลการศึกษาวิจัยการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม ในด้านการฝึกอบรมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งเป็นไปในทิศทางที่ดีที่แสดงให้เห็นว่าข้าราชการกระทรวงอุตสาหกรรมมีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาทักษะ ความรู้ความสามารถของตนเองด้วยวิธีฝึกอบรม ดังนั้นหน่วยงานจึงควรรักษามาตรฐานการฝึกอบรมให้เป็นที่ยอมรับของบุคลากร รวมทั้งมีการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมให้ครอบคลุมทุกตำแหน่งงาน พัฒนารูปแบบ วิธีการ และเนื้อหาการฝึกอบรมให้มีความทันสมัยอยู่เสมอเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของบุคลากรและองค์กรได้

2. ด้านการศึกษาต่อ

ผลการศึกษาวิจัยการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม ด้านการศึกษาต่ออยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบุคลากรมีความคิดเห็นที่ดีต่อการพัฒนาโดยวิธีการศึกษาต่อ ดังนั้นหน่วยงานจึงควรรักษาระดับการพัฒนาบุคลากรด้วยการศึกษาต่อ และควรเพิ่มเติมการพัฒนาการศึกษาต่อในหลากหลายสาขาวิชา สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานการศึกษาและหน่วยงานอื่น ๆ ในเรื่องทุนการศึกษา และออกแบบสาขาวิชาที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการในการศึกษาต่อของบุคลากรในหน่วยงาน ให้สามารถนำความรู้ไปใช้ได้ตรงกับการทำงาน

3. ด้านการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ผลการศึกษาวิจัยการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงอุตสาหกรรม ในด้านการเรียนรู้ด้วยตนเองอยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้นหน่วยงานจึงควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรมีการศึกษาด้วยตนเอง โดยมีการสร้างแหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งเพิ่มช่องทางในการศึกษาเรียนรู้ให้มากยิ่งขึ้นตลอดจนสร้างพื้นที่เพื่อให้บุคลากรได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองรวมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบุคลากรกระทรวงอุตสาหกรรม” ตามที่นำเสนอไปแล้วนั้น ยังมีประเด็นที่น่าสนใจในการทำการศึกษวิจัยเพิ่มเติมเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากรให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในประเด็นที่ควรวิจัยเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

1. ควรศึกษาเรื่อง “ความต้องการพัฒนาตนเองของบุคลากรในองค์กร”
2. ควรศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมการพัฒนาความรู้ด้วยการพัฒนาตนเอง”
3. ควรศึกษาเรื่อง “การสร้างแนวทางการพัฒนาบุคลากรตามหลักอิทธิบาท 4”

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงอุตสาหกรรม. (2559). แผนยุทธศาสตร์กระทรวงอุตสาหกรรม พ.ศ. 2560-2564. สืบค้น 10 เมษายน 2561, จาก http://www.industry.go.th/center_mng/index.php/2016-04-24-18-07-42/2016-04-24-18-09-38/2016-04-24-18-10-07/item/9493-2560-2564
- จีระสุข ชินะโชติ. (2552). ความคิดเห็นของพนักงานที่มีต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสถานีวิทย์ กระจายเสียงแห่งประเทศไทย. (สารนิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต).
- ทิพวรรณ บัวงาม. (2558). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของศาลยุติธรรมภาค 6. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พิไลวรรณ อินทรักษา. (2550). การดำเนินงานในส่วนงานการฝึกอบรม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา).
- พรทิพย์ สุตติยะ. (2550). ปัจจัยจูงใจในการทำงานของพนักงานธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) สาขาในอำเภอเมือง เชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วนิชา แสนรัมย์เย็น. (2551). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานสหกรณ์จังหวัดอุบลราชธานี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช).
- เอกพงศ์ ต่อม. (2556). ความต้องการพัฒนาตนเองของข้าราชการตำรวจชั้นประทวน กองบังคับการอำนวยการ ตำรวจภูธรภาค 9 อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย).
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579). สืบค้น 10 เมษายน 2561, จาก http://www.nesdb.go.th/download/document/SAC/NS_Draft planApr2018.pdf

การใช้รูปแบบการสอนเอสเอวีไอ (SAVI) ในรายวิชาภาษาอังกฤษ
เรื่องเฉลิมฉลอง (Celebrations) เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการฟัง
และอ่านคำศัพท์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอนุบาลเกษมวิทยา
Using SAVI Teaching Model in English Courses the Topic “Celebrations”
for Learning Achievement in Listening and Reading Skills in Second Graders
at Anubankasemwittaya School

อินทอร ลาเทศ¹

Inthuon Lathet

E-mail: Oninn_lt@hotmail.co.th

ศุภานัน สิทธิเลิศ²

Supanan Sittilert

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการฟังและการอ่านคำศัพท์ภาษาอังกฤษ เรื่องเฉลิมฉลอง (Celebrations) ก่อนและหลังเรียนโดยใช้รูปแบบเอสเอวีไอ (SAVI) 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้รูปแบบเอสเอวีไอ (SAVI) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอนุบาลเกษมวิทยา โดยการสุ่มแบบกลุ่ม (cluster random sampling) จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านการฟังและการอ่านคำศัพท์เรื่องเฉลิมฉลอง (Celebrations) ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้รูปแบบเอสเอวีไอ สถิติที่ใช้ในการวิจัยค่าเฉลี่ยเลขคณิต เบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติการทดสอบค่า (t-test) ชนิด Paired Samples Test จากผลการวิจัยพบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการฟังและอ่านคำศัพท์ เรื่องเฉลิมฉลอง (Celebrations) โดยใช้รูปแบบเอสเอวีไอ (SAVI) หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่านักเรียนมีพฤติกรรมการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับดีมาก

คำสำคัญ: ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, การจัดการเรียนรู้รูปแบบเอสเอวีไอ

Abstract

The objectives of this research were 1) to compare the outcome of learning English in listening and reading skills through the vocabularies in the topic ‘Celebrations’ by testing before and after studying with SAVI teaching model, and 2) to study learning behavior of students who have studied with the SAVI model. The samples of this research were 30 students from 1 classroom of Primary 2 of Anubankasemwittaya School, choosing by cluster random. The tools used in this study were the pre-test and post-test forms to check outcome of studying by testing the skills of listening and reading through the vocabularies in the topic ‘Celebrations’ with the SAVI teaching model. The statistics used for analyzing included percentage, mean, standard deviation t-test

¹ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

² อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

statistic, and Paired Samples Test. The results of the research were found that 1) the outcome of studying English of students in listening and reading skills through the vocabularies in the topic 'Celebrations' with the SAVI teaching model, after checking the post-test showed the higher score than the score of the pre-test, which statistical level was at .05 2, and 2) The analytical results of learning behavior of students showed that the learning behavior of students was totally at a high level.

Keywords: Learning Achievement, Studying by using SAVI teaching model

บทนำ

ปัจจุบันกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศเป็นสาระการเรียนรู้ที่มีความสำคัญมาก โดยได้บรรจุไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ฉบับปีพุทธศักราช 2551 มีการกำหนดสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ มาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดไว้เป็นมาตรฐานระดับชาติ และกระจายอำนาจให้สถานศึกษาต่างๆ นำไปสู่การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและจัดทำรายวิชาภาษา ต่างประเทศได้อย่างอิสระตามความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และตามจุดเน้นของสถานศึกษาเอง วิชาภาษาอังกฤษจึงเป็นภาษาต่างประเทศที่สถานศึกษาทุกแห่งกำหนดให้เป็นรายวิชาพื้นฐานหรือเป็นวิชาบังคับให้เรียนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นยังพบว่า สถานศึกษาหลายแห่งได้มีการพัฒนาหลักสูตรภาษาอังกฤษ และจัดการเรียนการสอนเป็นภาษาอังกฤษทั้งระบบ คู่ขนานไปกับหลักสูตรภาษาไทย และมีโรงเรียนนานาชาติที่จัดการเรียนการสอนเป็นภาษาอังกฤษเกิดขึ้นมากมาย และ สำคัญคือเป็นการจัดการศึกษาที่ได้รับความนิยมจากผู้ปกครองที่มีฐานะดี

จากการวิเคราะห์งานวิจัยของแรกขวัญ นามสว่าง (2558) พบว่าผู้บริหารและครูผู้สอนวิชาภาษาอังกฤษในโรงเรียนต่างๆ ทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด ได้มีความพยายามในการศึกษาค้นคว้าหาวิธีการจัดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และมีคุณภาพมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดในระดับชาติ โดยการศึกษาอบรมและการทำวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ และพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 และที่ 3 ส่วนใหญ่อ่านภาษาอังกฤษไม่ออก ซึ่งมีผลมาจากนักเรียนไม่มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับรูป เสียง สระ และพยัญชนะ ทำให้นักเรียนมีปัญหาด้านการฟัง พูด อ่าน และเขียน ส่งผลให้นักเรียนไม่สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้ กลายเป็นเด็กขาดความมั่นใจ ไม่กล้าแสดงออก มีเจตคติที่ไม่ดีต่อวิชาภาษาอังกฤษ และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษต่ำกว่าเกณฑ์ของโรงเรียน สอดคล้องกับทิตินา แชนนี (2557, น. 25-29) ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้รูปแบบเอสเอวีไอ (SAVI) เป็นแนวทางหนึ่งที่จะพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษ โดยเน้นการฝึกฝนทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 โดยการจัดการเรียนรู้รูปแบบเอสเอวีไอ (SAVI) ประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเอส (S : Somatic) เป็นขั้นเรียนรู้จากการเคลื่อนไหว การลงมือกระทำการเคลื่อนไหว ขยับร่างกาย ขั้นเอ (A : Auditory) เป็นขั้นการเรียนรู้จากการฟังและพูด การอ่านออกเสียง ขั้นวี (V : Visual) เป็นขั้นการเรียนรู้จากการสังเกตและสร้างจินตภาพ ขั้นไอ (I : Intellectual) เป็นขั้นการเรียนรู้จากการคิดไตร่ตรองและแก้ปัญหา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอนุบาลเกษมวิทยา ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้รูปแบบเอสเอวีไอ (SAVI) วิชาภาษาอังกฤษ
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการฟังและการอ่านคำศัพท์ภาษาอังกฤษ เรื่องการเฉลิมฉลอง (Celebrations) ก่อนและหลังเรียนโดยใช้รูปแบบเอสเอวีไอ (SAVI) ในวิชาภาษาอังกฤษ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอนุบาลเกษมวิทยา
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจในรูปแบบการสอน (SAVI) ประเมินความพึงพอใจของนักเรียนด้วยคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 7 ด้าน ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความกล้าแสดงออก ความสุขกับการเรียน ความตั้งใจเรียน ความมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตการวิจัย

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา สารที่ใช้การนำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในครั้งนี้ เป็นเนื้อหาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอนุบาลเกษมวิทยา เรื่องการเฉลิมฉลอง (Celebrations) โดยมุ่งพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทักษะการฟังและการอ่านคำศัพท์ภาษาอังกฤษ โดยแบ่งออกเป็น 4 เรื่อง ดังนี้ คำศัพท์เกี่ยวกับงานเลี้ยง คำศัพท์เกี่ยวกับวันเกิด คำศัพท์เกี่ยวกับวันคริสต์มาสและวันปีใหม่ และคำศัพท์อวยพรพฤติกรรมการเรียนรู้ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 7 ด้าน

1.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 โรงเรียนอนุบาลเกษมวิทยา อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร จำนวน 2 ห้อง รวมนักเรียน 60 คน โดยแต่ละห้องความสามารถเก่ง ปานกลาง และอ่อน

1.3 ขอบเขตด้านตัวแปร ตัวแปรต้น ได้แก่ การจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบเอสเอวีไอ (SAVI) ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการฟังและอ่านคำศัพท์ภาษาอังกฤษพฤติกรรมการเรียนรู้ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 7 ด้าน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ตัวแปรต้น

การออกแบบการจัดการเรียนรู้แบบเอสเอวีไอ (SAVI)

ตัวแปรตาม

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษ
- ทักษะการฟัง
- ทักษะการอ่าน
พฤติกรรมการเรียนรู้ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 7 ด้าน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูล โดยใช้เวลา 8 คาบเรียน คาบละ 50 นาที โดยไม่รวมการปฐมนิเทศ การทดสอบก่อนเรียน และการทดสอบหลังเรียน

2.1 คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการฟังและอ่านคำศัพท์เรื่องการเฉลิมฉลอง (Celebrations) ก่อนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบเอสเอวีไอ (SAVI)

2.2 ดำเนินการทดลองตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่องคำศัพท์งานเลี้ยง แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 คำศัพท์เกี่ยวกับวันเกิด แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 คำศัพท์เกี่ยวกับวันคริสต์มาส แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 คำศัพท์อวยพร ตามรูปแบบเอสเอวีไอ (SAVI) และบันทึกผลคะแนนระหว่างเรียน

2.3 คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการฟังและอ่านคำศัพท์เรื่องการเฉลิมฉลอง (Celebrations) หลังการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบเอสเอวีไอ (SAVI)

2.4 คะแนนผลการประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ หลังการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบเอสเอวีไอ (SAVI)

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการฟัง-อ่านคำศัพท์ภาษาอังกฤษ เรื่องการเฉลิมฉลอง ก่อนและหลังเรียนตามรูปแบบเอสเอวีไอ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอนุบาลเกษมวิทยา

ผลการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการฟัง-อ่านคำศัพท์ภาษาอังกฤษเรื่องการเฉลิมฉลอง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอนุบาลเกษมวิทยาที่ได้รับการจัดการเรียนรู้รูปแบบเอสเอวีไอ

H0 : ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการฟัง-อ่านคำศัพท์ภาษาอังกฤษเรื่องการเฉลิมฉลองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเกษมวิทยาที่ได้รับการจัดการเรียนรู้รูปแบบเอสเอวีไอ ก่อนเรียนและหลังเรียนไม่แตกต่างกัน

H1 : ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการฟัง-อ่านคำศัพท์ภาษาอังกฤษเรื่องการเฉลิมฉลองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอนุบาลเกษมวิทยาที่ได้รับการจัดการเรียนรู้รูปแบบเอสเอวีไอ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

วิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนตามรูปแบบเอสเอวีไอ รวมทั้งได้ทำการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนโดยใช้การทดสอบ Paired – Samples Test ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) ก็ต่อเมื่อค่า p-value น้อยกว่าหรือเท่ากับ 0.05 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการฟัง-อ่านคำศัพท์ภาษาอังกฤษเรื่องการเฉลิมฉลองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนอนุบาลเกษมวิทยา ก่อนและหลังที่ได้รับการจัดการเรียนรู้รูปแบบเอสเอวีไอ

การจัดการเรียนรู้รูปแบบเอสเอวีไอ(SAVI)	$\bar{X}$	S.D.	t	df	p-value
ก่อนเรียน	11.50	1.65	-34.564	29	.000
หลังเรียน	25.63	1.54			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการฟัง-อ่านคำศัพท์ภาษาอังกฤษเรื่องการเฉลิมฉลองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอนุบาลเกษมวิทยา ก่อนและหลังที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบเอสเอวีไอ มีค่า p-value เท่ากับ 0.00 นั่นคือปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H0) กล่าวคือผลต่างของค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการฟัง-อ่านคำศัพท์ภาษาอังกฤษเรื่องการเฉลิมฉลองของชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเกษมวิทยาที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบเอสเอวีไอหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการเรียนรู้ วิชาภาษาอังกฤษ เรื่องการเฉลิมฉลองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอนุบาลเกษมวิทยา ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนรู้ทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความกล้าแสดงออก ความสุขกับการเรียน ความตั้งใจเรียน ความมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ความมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้รูปแบบเอสเอวีไอ อยู่ในระดับดีมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.25 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .08

อภิปรายผลการวิจัย

บทความวิจัยนี้ ข้อค้นพบที่กล่าวไว้เกี่ยวกับการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการฟังและอ่านคำศัพท์ เรื่องการเฉลิมฉลอง (Celebrations) โดยใช้รูปแบบเอสเอวีไอ (SAVI) รายวิชาภาษาอังกฤษ และพฤติกรรมการเรียนรู้โดยการจัดการเรียนรู้รูปแบบเอสเอวีไอ (SAVI) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ผู้วิจัยนำมาอภิปรายผล มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จากการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนรูปแบบเอสเอวีไอ (SAVI) มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการฟังและการอ่านคำศัพท์ภาษาอังกฤษ เรื่องการเฉลิมฉลอง (Celebrations) หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน แสดงให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้รูปแบบเอสเอวีไอ (SAVI) มีการพัฒนานักเรียนให้ได้ฝึกฝนการฟัง และฝึกการอ่านคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ทั้งนี้จะเกิดความจำและความเข้าใจที่คงทน สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ของโรเจอร์ที่กล่าวว่า มนุษย์จะสามารถพัฒนาตนเองได้ดีหากอยู่ในสภาพการณ์ที่ผ่อนคลายและเอื้อต่อการเรียนรู้ (supportive atmosphere) และเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (student-center teaching) โดยครูใช้วิธีการสอนแบบชี้แนะ (non-directive) และทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน (facilitator) และการเรียนรู้จะเน้น

กระบวนการ (process learning) เป็นสำคัญ ดังนั้นนักเรียนสามารถฝึกฝนจนเกิดความเข้าใจที่คงทนด้วยตนเองทำให้นักเรียนเกิดความตื่นตัว จากการศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้พบว่า แนวการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับรูปแบบเอสเอวีไอ ได้แก่ งานวิจัยของสุภาวดี คงจันทร์ (2556) ศึกษาผลการสอนภาษาอังกฤษด้วยวิธีสอนอ่าน DR-TA ร่วมกับการใช้เพลงสากลที่มีต่อความสามารถในการฟังและความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ความสามารถในการฟังและและความเข้าใจในการอ่านครั้งนี้ นักเรียนได้ใช้ประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่จากการเรียนภาษาอังกฤษด้วยวิธีสอนการอ่าน DR-TA ร่วมกับการใช้เพลงสากล ส่งผลให้นักเรียนทำคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มาอันเนื่องจากวิธีการสอนอ่าน DR-TA (Directed Reading - Thinking Activity) เป็นวิธีการสอนที่มีขั้นตอน เป็นกระบวนการที่เน้นการฝึกคิด การคาดเดา จากการอ่านและแปลความหมาย เพื่อทำให้ผู้เรียนได้มีความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ช่วยให้มีศักยภาพทั้งในด้านการเรียนและความจำได้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของชลดา รักแจ้ง (2557) ศึกษาการพัฒนาชุดกิจกรรมภาษาอังกฤษ เพื่อส่งเสริมทักษะการฟังภาษาอังกฤษสำหรับเด็กปฐมวัย พบว่าชุดกิจกรรมภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมทักษะการฟังภาษาอังกฤษสำหรับเด็กปฐมวัยประกอบด้วยชุดกิจกรรมย่อยจำนวน 4 หน่วยได้แก่ 1) My body 2) My family 3) Animal 4) Number แต่ละชุดประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนการสอนและหนังสือเล่มใหญ่ กิจกรรมการเรียนรู้ประกอบด้วย การอ่านหนังสือร่วมกัน เพลงเกม และปริศนาคำทายชุดกิจกรรมที่สร้างขึ้นมามีคุณภาพในระดับดี ทำให้ทักษะการฟังภาษาอังกฤษของนักเรียนหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมภาษาอังกฤษสูงกว่าก่อนได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากข้อค้นพบที่ว่า พฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้รูปแบบเอสเอวีไอ โดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก โดยเฉพาะพฤติกรรมการเรียนรู้ด้านความสุขกับการเรียน นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับดีมากเป็นลำดับแรก ($\bar{X}$ = 3.50, S.D. = 0.68) ที่เป็นดังนี้อาจเป็นเพราะการสอนรูปแบบเอสเอวีไอสนับสนุนให้นักเรียนได้ลงมือทำกิจกรรม สนุกสนานกับกิจกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของลัดดา หวังภิชิต (2557) ศึกษาการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ภาษาอังกฤษที่เสริมสร้างความสุขในการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาโรงเรียนสาธิต สังกัดสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา พบว่าผลการประเมินความสุขในการเรียนรู้ของนักเรียนตั้งแต่ช่วงที่ 1 จนถึงช่วงที่ 5 มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 และพบว่าผลการประเมินความสุขในการเรียนรู้เพิ่มขึ้นในทุกช่วงการทดลองโดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 ซึ่งเป็นผลมาจากการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย โดยสอดคล้องกับลักษณะวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนจะช่วยเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์เชิงรูปธรรม การสังเกตอย่างไตร่ตรอง การสร้างมโนทัศน์เชิงนามธรรมประกอบกับการเรียนรู้จากเรื่องราวในชีวิตจริงและทดลองปฏิบัติจริง สถานการณ์ จริงจนเกิดความสุขในการเรียนรู้ ซึ่งการแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ที่บ่งชี้ถึงความสุขกับการเรียนคือ นักเรียนภาคภูมิใจในงานที่ทำทุกครั้ง นักเรียนหัวเราะและยิ้มแย้มแจ่มใสตลอดการเรียน นักเรียนให้ความร่วมมือและช่วยเหลือเพื่อน ลำดับถัดมา พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านความรับผิดชอบ นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X}$ = 3.44, S.D. = 0.76) ที่เป็นดังนี้อาจเป็นเพราะการสอนรูปแบบเอสเอวีไอสนับสนุนให้นักเรียนรู้จักรับผิดชอบหน้าที่ของตนเองไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมของตนเอง หรือทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น อ้างถึงในกระทรวงศึกษาธิการ (2551, น. 7) กล่าวว่า ความรู้สำนึกในจิตใจเมื่อทำอะไรหรือมีหน้าที่อะไรแล้วต้องทำให้สำเร็จและได้ผลดี และจะต้องรับผลที่เกิดขึ้นทั้งผิดและ ชอบไม่ใช่ว่าความชอบอย่างเดียวแล้วโยนความผิดให้ผู้อื่น ผู้ปฏิบัติหน้าที่โดยสมบูรณ์ เรียกว่า ผู้มีความรับผิดชอบ ซึ่งการแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ที่บ่งชี้ถึงความรับผิดชอบคือ นักเรียนเข้าเรียนตรงเวลาทุกครั้ง นักเรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนด นักเรียนส่งงานครบทุกครั้ง ลำดับถัดมา พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านความตั้งใจเรียน นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X}$ = 3.50, S.D. = 0.68) ที่เป็นดังนี้อาจเป็นเพราะการสอนรูปแบบเอสเอวีไอสนับสนุนให้นักเรียนตื่นตัวและจดจ่อกับกิจกรรมที่ทำอย่างตั้งใจ อ้างถึงในลาฮาเดร์เน (Lahaderne, 1968, p. 320-324) กล่าวถึงพฤติกรรมการตั้งใจเรียนว่า ความสนใจและมีสมาธิในการทำกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียน จดจ่อกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน มีพฤติกรรมสนใจฟังครูอธิบาย มองกระดาน มองอุปกรณ์ ถามและตอบคำถามเกี่ยวกับบทเรียน เข้าใจกิจกรรมในการเรียนที่ครูมอบหมาย และให้ความร่วมมือกับเพื่อนร่วมชั้นเรียนในกิจกรรม ซึ่งการแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ที่บ่งชี้ถึงความตั้งใจเรียนคือ นักเรียนกระตือรือร้นในการเรียนทุกครั้ง นักเรียนฟังและอ่านคำศัพท์อย่างตั้งใจ นักเรียนฝึกฝนการอ่านคำศัพท์ด้วยตนเอง ลำดับถัดมา พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านความมีส่วนร่วมในกิจกรรม

นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.43$, S.D. = 0.87) ที่เป็นดังนี้อาจเป็นเพราะการสอนรูปแบบเอสเอวีไอสนับสนุนให้นักเรียนทำงานกลุ่มร่วมกันอย่างเต็มใจ อ้างถึงในวิลเลียม (William, 1980 อ้างถึงใน ธนวัฒน์ ลำภิลา นนท์, 2550, น. 9) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องทางสังคมด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์ (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายกลุ่มนั้น ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกลุ่ม ซึ่งการแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ที่บ่งชี้ถึงความตั้งใจในเรียนคือ นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจ นักเรียนเป็นผู้นำในการทำงานกลุ่ม นักเรียนเป็นผู้ตามในการทำงานกลุ่ม นักเรียนร่วมทำงานกลุ่มจนงานเสร็จทุกครั้ง ลำดับถัดมา พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านความซื่อสัตย์ นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.42$, S.D. = 0.69) ที่เป็นดังนี้อาจเป็นเพราะการสอนรูปแบบเอสเอวีไอสนับสนุนให้นักเรียนซื่อสัตย์กับตัวเอง และผู้อื่น เช่น ซื่อสัตย์ในด้านการทำงานด้วยตนเอง หรือซื่อสัตย์กับผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กน้อยก็ตาม สอดคล้องกับงานวิจัยของ มาตุสร โพธิ์จันทร์ (2560) ศึกษาเจตคติทางวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบพีโออี (POE) รายวิชาเคมี เรื่องธาตุและสารประกอบในอุตสาหกรรม ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนมัธยมวัดสุทธาราม พบว่า เจตคติทางวิทยาศาสตร์ด้านความซื่อสัตย์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.65 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.30 ซึ่งหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งการแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ที่บ่งชี้ถึงความซื่อสัตย์คือ นักเรียนทำงานด้วยตนเองทุกครั้ง นักเรียนขออนุญาตก่อนหยิบของผู้อื่น นักเรียนคืนสิ่งของที่ยืมเพื่อนทุกครั้ง ลำดับถัดมา พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านความกล้าแสดงออก นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.42$, S.D. = 0.74) ที่เป็นดังนี้อาจเป็นเพราะการสอนรูปแบบเอสเอวีไอสนับสนุนให้นักเรียนได้ลงมือร่วมกิจกรรมหน้าชั้น หรือเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น หรือแสดงออกตามสถานการณ์จำลองต่าง ๆ อ้างถึงใน อัญชลี ฉิมพลี (2551, น. 8) กล่าวว่า บุคลิกของบุคคลที่มีความกล้าหาญในการแสดงออกกล้าเผชิญกับเหตุการณ์ต่างๆ และตัดสินใจด้วยความมั่นใจ มีความภาคภูมิใจในตนเอง สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับทฤษฎีของอีริคสัน (สิริมาภิญโญนันตพงษ์, 2545, น. 46-49) ได้กล่าวถึงการสร้างความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กที่ควรตระหนักว่า ถ้าเด็กมีโอกาสทำสิ่งต่างๆ และได้รับการยอมรับ ให้อิสระแก่เด็กในการเลือกทำกิจกรรมต่างๆ ผู้ใหญ่ให้ออกโอกาสเด็กในการซักถามปัญหา เปิดโอกาสให้เด็กทดลองทำกิจกรรมต่างๆด้วยตนเอง ย่อมเป็นการสร้างความเชื่อมั่นในตนเองให้กับเด็กได้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีความต้องการพื้นฐานของมาสโลว์ (Maslow Feeney, 1987 อ้างถึงใน สิริมาภิญโญนันตพงษ์, 2545, น. 24-26) ที่กล่าวว่า ความเชื่อมั่นในตนเองนั้น สามารถปลูกฝังให้เกิดขึ้นได้ เพราะทุกคนในสังคมมีความปรารถนาที่จะได้รับความสำเร็จ ต้องการให้คนอื่นยอมรับกับความสำเร็จของตนด้วย ถ้าความต้องการนี้ได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอ จะทำให้บุคคลมีความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งการแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ที่บ่งชี้ถึงความกล้าแสดงออกคือ นักเรียนตอบคำถามครูทันที นักเรียนอ่านคำศัพท์เสียงดังฟังชัด นักเรียนอาสาทำกิจกรรมหน้าชั้นทุกครั้ง และลำดับสุดท้าย พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านความมีปฏิสัมพันธ์ด้วยตนเอง นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.33$, S.D. = 0.79) ที่เป็นดังนี้อาจเป็นเพราะการสอนรูปแบบเอสเอวีไอสนับสนุนให้นักเรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนในชั้นเรียน เกิดประสบการณ์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ อ้างถึงในทิศา ขัมมณี (2554, น. 90-96) กล่าวไว้ว่า การให้ความช่วยเหลือชี้แนะแก่เด็ก ซึ่งอยู่ในลักษณะของ Assisted learning หรือ Scaffolding เป็น สิ่งสำคัญมากเพราะสามารถช่วยพัฒนาเด็กให้ไปถึงระดับที่อยู่ในศักยภาพของเด็ก ได้ การเรียนรู้แบบสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง เป็นรูปแบบการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางสังคม และการปฏิบัติจริง โดยผู้เรียนจะเรียนรู้และสร้างความรู้ได้จากสังคมที่อยู่ จากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน หรือจากเพื่อน ผู้เรียนจะเรียนรู้วิธีการหาแนวคิดรวบยอดด้วยตัวเอง โดยแต่ละคนก็จะมีวิธีการของที่แตกต่างกันเนื่องจากมีภูมิหลังและประสบการณ์ ที่แตกต่างกัน ในการร่วมกันคิด และเข้าถึงองค์ความรู้ที่แท้จริง ซึ่งการแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ที่บ่งชี้ถึงความมีปฏิสัมพันธ์ด้วยตนเองคือ นักเรียนแสดงความเคารพครูทุกครั้ง นักเรียนชอบทักทายเพื่อนๆ ก่อนเสมอ นักเรียนชอบอาสาเพื่อนทำงาน

การจัดการเรียนรู้รูปแบบเอสเอวีไอ (SAVI) เป็นรูปแบบการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของการเรียนรู้ ซึ่งสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านการฟังและการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอนุบาลเกษมวิทยา และช่วยส่งเสริมการแสดงออกของพฤติกรรมความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความกล้าแสดงออก ความสุขกับการเรียน ความตั้งใจเรียน ความปฏิสัมพันธ์ด้วยตนเอง และมีส่วนร่วมในกิจกรรม ดังนั้น

การจัดการเรียนรู้รูปแบบเอสเอวีไอจึงเป็นวิธีหนึ่งที่เหมาะสมในการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษ เพื่อสร้างความมั่นใจในการใช้ภาษาอังกฤษของผู้เรียนเป็นการวางรากฐานในการศึกษาต่อในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผู้สอนควรนำการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบเอสเอวีไอ (SAVI) ไปใช้ในการจัดกิจกรรมในระดับชั้นอื่น หรือนำไปปรับใช้ร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้อื่น เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับนักเรียน
2. ผู้สอนควรศึกษาขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบเอสเอวีไอ (SAVI) ก่อนนำไปปฏิบัติกับผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551*. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ชลดา รักแจ้ง. (2557). *การพัฒนาชุดกิจกรรมภาษาอังกฤษ เพื่อส่งเสริมทักษะการฟังภาษาอังกฤษสำหรับเด็กปฐมวัย*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม).
- ทิตนา แคมมณี. (2554). *ศาสตร์การสอน* (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตนา แคมมณี. (2557). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนวัฒน์ ลำภิลานนท์. (2550). *การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น เทศบาลเมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร).
- มาธูรส โพธิ์จันทร์. (2560). *การศึกษาเจตคติทางวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบพีโออี (POE) รายวิชาเคมี เรื่องธาตุและสารประกอบในอุตสาหกรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนมัธยมวัดสุทธธาราม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา).
- แรกขวัญ นามสว่าง. (2558). *การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ด้านการอ่าน ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2-3*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี).
- ลัดดา หวังภิชิต. (2557). *การพัฒนาแบบการเรียนรู้ภาษาอังกฤษที่เสริมสร้างความสุขในการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาโรงเรียนสาธิต สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).
- สิริมา ภิญโญนนตพงษ์. (2545). *การวัดและประเมินผลแนวใหม่ได้แก่ปฐมวัย*. กรุงเทพฯ: สาขาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุภาวดี คงจันทร์. (2556). *ผลการสอนภาษาอังกฤษด้วยวิธีสอนอ่าน DR-TA ร่วมกับการใช้เพลงสากลที่มีต่อความสามารถในการฟังและความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยทักษิณ).
- อัญชลี นิมพลี. (2551). *ความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการสอนแบบเดินเรื่อง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).
- Lahaderne, H. M. (1968). Attitudinal and intellectual correlates of attention: a case study of four sixth-grade classrooms. *Journal of Education Psychology*, 59(5), 320-324.

รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเกษตรเพื่อนำไปสู่การลดภาวะหนี้สิน
ของครัวเรือนเกษตรกร กรณีศึกษา บ้านจู้ด ตำบลลำปางหลวงอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
Agricultural Community Management Model for Agricultural Holding
Households Debt Decreasing : A Case Study of Baan Chut,
Lampang Luang Sub-district, Ko Kha district, Lampang Province

กาจณ์ กอริ¹

Kart Korree

E-mail: Jojj2021300 @gmail.com

อภิชาติ ไตรแสง²

Apichart Traisaeng

เฉลิมชัย ปัญญาดี²

Chalermchai Panyadee

สมคิด แก้วทิพย์²

Somkit Kaewthip

เมธี พยอเมยงค์³

Methee Payomyong

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสถานะหนี้สินและวิธีการจัดการหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร 2) เพื่อศึกษาปัจจัยหรือเงื่อนไขที่มีผลต่อการก่อเกิดการมีภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร และ 3) เพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดการชุมชนเกษตรที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่การลดสถานะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม แบ่งประชากรออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ครัวเรือนเกษตรกรบ้านจู้ด หมู่ที่ 5 ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ซึ่งทำการเกษตรในปีการผลิต 2560/2561 ติดต่อกัน 3 ปี จำนวน 58 ครัวเรือน การเก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และกลุ่มที่ 2 การสนทนากลุ่มโดยคัดเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้แทนครัวเรือนเกษตรกร จำนวน 8 คน ผู้นำหมู่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 4 คน ผู้นำอาสาหรือปราชญ์ทางการเกษตรหมู่บ้าน จำนวน 2 คน และผู้แทนองค์กรที่เกี่ยวข้อง จำนวน 8 คน รวมจำนวน 22 คน และการศึกษาข้อมูลจากเอกสารองค์กรที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย พบว่า 1) ครัวเรือนเกษตรกรมีภาวะหนี้สิน เฉลี่ยครัวเรือนละ 276,427 บาท แหล่งเงินทุนที่มีภาวะหนี้สินมากที่สุด ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาเกาะคา มีการชำระหนี้สิน เฉลี่ยครัวเรือนละ 61,389 บาทต่อปี 2) ปัจจัยหรือเงื่อนไขสำคัญจากความเห็นของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรที่ส่งผลต่อการก่อเกิดสถานะหนี้สิน แบ่งเป็น 5 ด้าน เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ 2.1) ด้านสภาพครัวเรือนเกษตรกร ได้แก่ การขาดความรู้และทักษะในการทำการเกษตร และการขาดความสามารถในการบริหารจัดการของครัวเรือนเกษตรกร 2.2) ด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ได้แก่ การบริโภคนิยม มีพฤติกรรมซื้อสินค้าผ่อนส่ง และการลอกเลียนแบบ และการไม่รวมกลุ่มกันทำกิจกรรม 2.3) ด้านสภาพแวดล้อมและภัยธรรมชาติ ได้แก่ การขาดแคลนน้ำ ลักษณะดินแห้งแล้ง และการระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช 2.4) ด้านสภาพเศรษฐกิจ ได้แก่ กลไกการตลาดที่ไม่เป็นธรรม และขาดการบริหารจัดการเครื่องมือทำการเกษตร 2.5) ด้านนโยบายทางการเมือง ได้แก่ เงินช่วยเหลือ

¹ นักศึกษาปริญญาเอก วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

² อาจารย์ประจำวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่

³ ผู้อำนวยการสำนักอำนวยการ สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง จังหวัดเชียงใหม่

เกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปีไม่เพียงพอ และ 3) รูปแบบการจัดการชุมชนเกษตรที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่การลดสถานะหนี้สิน ได้แก่ ครัวเรือนเกษตรกรควรนำตัวอย่างดินไปวิเคราะห์ค่าดิน ควรเพิ่มปริมาณแหล่งน้ำทำการเกษตร ควรทำการเกษตรแบบผสมผสาน ครัวเรือนเกษตรกรควรลดการบริโภคนิยม คือ ควรลดพฤติกรรมการซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยและการลอกเลียนแบบ ควรจัดทำบัญชีครัวเรือน และความสัมพันธ์ของชุมชนกับองค์กรที่เกี่ยวข้อง ควรเป็นความสัมพันธ์ในรูปของเครือข่าย เสริมสร้างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และมีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงแลกเปลี่ยนกัน

คำสำคัญ: ภาวะหนี้สิน, วิธีการจัดการหนี้สิน, การปรับตัวของเกษตรกร

Abstract

This is a research study that had 3 main objectives. They were 1) to study the indebtedness and debt management of the agriculturists' families, 2) to study factors or conditions that affect the formation of debts of the agriculturists, and 3) to study and develop appropriate agricultural community management models to lead to a reduction of debts of the agriculturists, namely. The methodology employed in the study was a participatory action research study. The population had divided into 2 groups Which were Group 1: Agriculturists' families from 58 families from Baan Jude, Moo 5, Ban Lampang Luang Sub-district, Koh Kar District in Lampang Province. They did their farming in the years 2017/2518, The agriculturists have been in agriculture for 3 consecutive years. The research tools were structured interview, and Group 2: focus group discussion, and specific selection. There were 22 participants in the study consisted of 8 family representatives, 4 village leaders, and members, 2 senior or knowledgeable agricultural folks and 8 representatives from related organizations, and related document studies.

The results of the study were as follows: 1) On average, the agriculturists had debt 276,427 baht/family. The most important source of their debt was Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives, Koh Kar Branch. On average, they had to pay debt 61, 389 baht/year. 2) Based on the opinions of the heads of the families, factors that caused them to have debts could be divided into 5 aspects according to their importance sorted in descending order as follows: 2.1) Firstly, it was the conditions of the agriculturists' families. Their family members lack of knowledge and skills of agriculture and lack of family management capability. 2.2) Secondly, it was the social and cultural aspects of the community. For example, Their family members were consumerism and had the behavior of buying goods for installments and liked to imitate other people's behaviors and they did not do activities in groups. 2.3) Thirdly, there were some problems in the environment and natural disasters. They lacked water and had very dry land and outbreaks of pest diseases and pests. 2.4) Fourthly, it was economic conditions which included unfair marketing mechanisms, and lack of agricultural tools management. 2.5) Finally, it was the political aspect, namely, the insufficient financial support for agriculturists to grow paddy rice, and 3) The appropriate models for agricultural community management to lead to debt reduction were as follows: The agricultural families should take a sample of soil to analyze for soil quality, increase the numbers of agricultural water sources, do integrated farming. The family members should reduce their own consumerism behaviors, reduce the buying goods for installment and imitation other people's behavior, learn how to do family accounting, and Community Relations with Related Organizations: The community should have a network to help each other in the form of interaction.

Keywords: Debt condition, Debt management, Farmer adaptation

บทนำ

จากการสำรวจการเกษตรและการสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตรทั่วประเทศตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 จนถึง พ.ศ.2556 พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรมีภาวะหนี้สินเพิ่มมากขึ้น (กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2558, น. 164-175) ในปีเดียวกัน ครัวเรือนเกษตรกรภาคเหนือมีภาวะหนี้สินเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน (กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2558, น. 151-156) สำหรับภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร จังหวัดลำปาง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2552 พบว่า เพิ่มมากขึ้นทุกอำเภอ และเมื่อพิจารณาถึงภาวะการลดหนี้สินถึงกำหนดที่ต้องชำระประจำปีบัญชี 2558 ไตรมาส 1 (วันที่ 1 เมษายน จนถึงวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2558) พบว่า อำเภอเกาะคา ลดภาวะหนี้สินได้น้อยที่สุด (จุราพร จันทรขาว, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 ธันวาคม 2558) ตำบลที่ลดภาวะหนี้สินได้น้อยที่สุด คือ ตำบลลำปางหลวง ร้อยละ 22.16 ในตำบลลำปางหลวง บ้านจู้ด หมู่ที่ 5 ลดภาวะหนี้สินได้น้อยที่สุด ร้อยละ 18.44 (เพิ่มศักดิ์ เพิ่มพูนทวิชัย, การสัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2558) จากข้อมูลบ้านจู้ด หมู่ที่ 5 พบว่ามีประชากร จำนวน 262 ครัวเรือน (พิเชษฐ องค์ศิริวิทยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 มีนาคม 2560) เป็นครัวเรือนตามบัญชีรายชื่อผู้ทำการเกษตร ประจำปีการผลิต 2560/2561 คือ ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2560 ถึงวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2561 จำนวน 86 ครัวเรือน ร้อยละ 32.82 (พิมพ์พิชชา ภูทิพย์, การสัมภาษณ์, 3 สิงหาคม 2560) จากการขาดศักยภาพในการลดหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านจู้ด หมู่ที่ 5 ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยจึงได้ลงพื้นที่อย่างไม่เป็นทางการพบปะกับผู้นำหมู่บ้าน ประธานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเกาะคา และเกษตรกรอำเภอเกาะคา โดยได้พูดคุยข้อสงสัยเกี่ยวกับสถานะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร สาเหตุการก่อเกิดสถานะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรซึ่งเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อัตราการผ่อนชำระสถานะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่ต่ำ จนทำให้ครัวเรือนเกษตรกรมีภาระผูกพันกับการเป็นหนี้สินซึ่งเพิ่มพูนมากขึ้น ทั้งนี้จากปัญหาสถานะหนี้สินระดับครัวเรือนดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนบ้านจู้ดเป็นหมู่บ้านที่มีสถานะหนี้สินค่อนข้างสูงแต่มีอัตราการผ่อนชำระหนี้สินต่ำ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาภาวะหนี้สินและวิธีการจัดการหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่มีผลต่อการก่อเกิดการมีภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร และรูปแบบการจัดการชุมชนเกษตรกรที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่การลดสถานะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรบ้านจู้ด หมู่ที่ 5 ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานะหนี้สินและวิธีการจัดการหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร บ้านจู้ด หมู่ที่ 5 ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษาปัจจัยหรือเงื่อนไขที่มีผลต่อการก่อเกิดการมีภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร บ้านจู้ด หมู่ที่ 5 ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
3. เพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดการชุมชนเกษตรกรที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่การลดสถานะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร บ้านจู้ด หมู่ที่ 5 ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยแบ่งประชากรออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ครัวเรือนเกษตรกรในปีการผลิต 2560/2561 ที่ทำการเกษตรติดต่อกัน 3 ปี จำนวน 58 ครัวเรือน เก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และกลุ่มที่ 2 ผู้แทนครัวเรือนเกษตรกร จำนวน 8 คน ผู้นำหมู่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 4 คน ผู้อาวุโสหรือปราชญ์ทางการเกษตรหมู่บ้าน จำนวน 2 คน และผู้แทนองค์กรที่เกี่ยวข้อง จำนวน 8 คน รวมจำนวน 22 คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสนทนากลุ่ม และการศึกษาข้อมูลจากเอกสารองค์กรที่เกี่ยวข้อง

1. ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ 3 ประการ คือ 1) ประชากร ได้แก่ ครัวเรือนเกษตรกรบ้านจู้ด หมู่ที่ 5 ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง 2) พื้นที่ ได้แก่ บ้านจู้ด หมู่ที่ 5 ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง และ 3) เวลา ตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ.2558-กันยายน พ.ศ.2561

2. วิธีการศึกษาวิจัย ได้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาข้อมูลทั่วไป

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติที่ได้จัดทำสำมะโนการเกษตรในปี พ.ศ. 2546 และ พ.ศ. 2556 และการสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตรในปี พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2551 ซึ่งมีข้อมูลสถิติเกี่ยวกับสถานะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรทั่วประเทศ และภาคเหนือ และได้ศึกษาสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน ได้แก่ ประวัติหมู่บ้าน จำนวนประชากร จำนวนครัวเรือน พื้นที่ทำการเกษตร ลักษณะการทำการเกษตร สภาพแวดล้อม ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม การปกครอง สถานะหนี้สินและวิธีการจัดการหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่มีผลต่อการก่อเกิดการมีภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร จากหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร จำนวน 58 ครัวเรือน ผู้นำท้องที่ และผู้นำท้องถิ่น โดยจัดทำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และได้ศึกษาสถานะหนี้สินและวิธีการจัดการหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร และปัจจัยหรือเงื่อนไขที่มีผลต่อการก่อเกิดการมีภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร จากแหล่งเงินทุนให้กู้ยืม โดยการทำหนังสือจากหน่วยงานต้นสังกัดของผู้วิจัย (มณฑลทหารบกที่ 32 ค่ายสุรศักดิ์มนตรี อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง) ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำหนังสือถึงผู้ใหญ่บ้านจู้ด กำนันตำบลลำปางหลวง นายกเทศบาลตำบลลำปางหลวง และนายอำเภอเกาะคา เพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ในการเข้าทำการศึกษาวิจัยดังกล่าว

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal: PRA) โดยผ่านกระบวนการเสวนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก จัดกลุ่มผู้ร่วมเสวนาแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งประชุมกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย ด้วยการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุปัญหา วิธีการแก้ไขปัญหา เพื่อให้เข้าใจปัญหาที่แท้จริง ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1.1 ผู้วิจัยและผู้เสวนาช่วยกันกำหนดประเด็นและวิธีการศึกษาตามคำถามการวิจัย
- 1.2 จัดแบ่งกลุ่มผู้เสวนาออกเป็นกลุ่มย่อยเพื่อสะดวกในการสอบถามและสัมภาษณ์ข้อมูล
- 1.3 สังเกต สอบถาม และสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยเป็นผู้ตั้งประเด็นถามตามที่กำหนด แล้วให้ผู้ให้ข้อมูลตอบและเล่าให้ฟัง ผู้วิจัยทำการจดบันทึก บันทึกเสียง และถ่ายภาพประกอบเป็นหลักฐาน
- 1.4 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้อาจจัดเรียงและบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

2. การตรวจสอบความถูกต้องข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลที่ถูกต้อง มีความตรง และเชื่อถือได้ดังนี้

- 2.1 การตรวจสอบโดยให้ผู้ให้ข้อมูลฟังจากการจดบันทึก บันทึกเสียง ภาพประกอบ และยืนยันความถูกต้องของข้อมูลทุกประเภทที่บันทึก หลังจากนั้นบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรแล้วอ่านให้ผู้ให้ข้อมูลฟังเพื่อยืนยันความถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง
- 2.2 ตรวจสอบข้อมูลตามวิธีการดังกล่าวแล้วได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงกันถือว่าข้อมูลนั้นเป็นข้อมูลจริงแล้วจึงดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาจัดกระทำ ดังนี้

- 3.1 ในแต่ละกลุ่มผู้ร่วมเสวนาจัดแยกประเภทข้อมูล ได้แก่ สถานะหนี้สินครัวเรือนเกษตรกรในปัจจุบันและมีวิธีการจัดการหนี้สินเป็นอย่างไร และปัจจัยหรือเงื่อนไขใดที่มีผลต่อการก่อเกิดสถานะหนี้สินครัวเรือนเกษตรกรในปัจจุบัน
- 3.2 นำเอาข้อมูลแต่ละกลุ่มมาจัดแยกประเภทผู้เสวนา โดยจัดเรียบเรียงและวิเคราะห์เชิงบรรยาย (พรรณนาวิเคราะห์)

ขั้นที่ 3 การสร้างการเรียนรู้ตามเทคนิคกระบวนการ AIC (Appreciation-Influence-Control)

1. การรวมกลุ่มประชุมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และระดมความคิด ใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของแต่ละคนมากำหนดวิธีการ
2. การวิเคราะห์ทางแก้ไขในเชิงรูปธรรม โดยวิเคราะห์เงื่อนไขปัจจัยทั้งภายในและนอกชุมชนเพื่อจัดการกับเงื่อนไขต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้แนวทางแก้ไขปัญหามีผลสำเร็จในขั้นปฏิบัติ
3. การแปลแนวทางแก้ไขสู่แผนปฏิบัติ เป็นการนำแนวทางแก้ไขปัญหามาผ่านการวิเคราะห์ในเชิงรูปธรรมและในเชิงของการจัดการกับเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติ ซึ่งจะได้แผนชุมชนในการพัฒนา

รูปแบบการจัดการชุมชนเกษตรที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่การลดสถานะหนี้สินครัวเรือนเกษตรกร

สรุปผลการวิจัย

1. สถานะหนี้สินและวิธีการจัดการหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร

ครัวเรือนเกษตรกรผู้ทำการเกษตร ประจำปีการผลิต 2560/2561 จำนวน 58 ครัวเรือน หัวหน้าครัวเรือน เกษตรกรจบการศึกษาไม่เกินชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 68.96 มีสมาชิกเฉลี่ยครัวเรือนละ 3.76 คน มีพื้นที่ทำการเกษตร เฉลี่ยครัวเรือนละ 6 ไร่ 3 งาน 50 ตารางวา เป็นพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุด ร้อยละ 95.06 มีสระน้ำในพื้นที่ทำการเกษตร ร้อยละ 2.38 นอกนั้นเป็นพื้นที่ทำกิจกรรมทางการเกษตรประเภทอื่น และสิ่งปลูกสร้างหรือพื้นที่ใช้สอยต่างๆ

มีรายได้จากการประกอบอาชีพ เฉลี่ยครัวเรือนละ 246,248 บาทต่อปี ได้แก่ รับจ้างทั่วไป ร้อยละ 34.76 ค่าขาย ร้อยละ 33.57 ทำงานภาครัฐ ร้อยละ 23.40 ทำการเกษตร ร้อยละ 4.27 และทำงานภาคเอกชน ร้อยละ 4.00 ของรายได้ เมื่อหักลดหย่อนค่าใช้จ่ายต่างๆ ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรและคู่สมรสคนละ 60,000 บาท การเลี้ยงดู บุตรคนละ 30,000 บาท การเลี้ยงดูบิดาและมารดาคนละ 30,000 บาท การดูแลผู้พิการหรือทุพพลภาพคนละ 60,000 บาท และอื่นๆ ทำให้มีรายได้สุทธิไม่ถึง 150,000 บาทต่อปี จึงได้รับการยกเว้นการเสียภาษีรายได้บุคคลธรรมดา ประจำปี และนอกจากรายได้จากการประกอบอาชีพแล้ว ครัวเรือนเกษตรกรยังได้รับเบี้ยยังชีพและเบี้ยความพิการ และ เงินค่าเก็บเกี่ยวและค่าปรับปรุงคุณภาพข้าวจากรัฐบาล เป็นเงิน 872,400 บาท จึงทำให้มีรายได้จากการประกอบอาชีพ และการช่วยเหลือภาครัฐ เฉลี่ยครัวเรือนละ 261,290 บาทต่อปี

มีค่าใช้จ่าย เฉลี่ยครัวเรือนละ 220,126 บาทต่อปี แบ่งเป็น อาหารและน้ำบริโภค ร้อยละ 37.42 การศึกษา ร้อยละ 21.02 เสื้อผ้าและสิ่งของเครื่องใช้ ร้อยละ 14.04 น้ำมันเชื้อเพลิง ร้อยละ 12.95 น้ำอุปโภคและไฟฟ้า ร้อยละ 5.41 บันเทิงและสิ่งของ ร้อยละ 4.72 พิธีกรรมทางศาสนาและกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ร้อยละ 3.37 และยารักษาโรคและการรักษาพยาบาล ร้อยละ 1.07 ของค่าใช้จ่าย

มีครัวเรือนเกษตรกรที่มีสถานะหนี้สิน ร้อยละ 82.76 ของครัวเรือนเกษตรกร เฉลี่ยครัวเรือนละ 276,427 บาท แบ่งเป็น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาเกาะคา ร้อยละ 36.45 ธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินในพื้นที่ ร้อยละ 19.33 สหกรณ์การเกษตรเกาะคา จำกัด ร้อยละ 16.93 กองทุนการศึกษา ร้อยละ 11.06 สหกรณ์นิคมห้างฉัตร ร้อยละ 7.99 กองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 3.53 สหกรณ์หน่วยงานราชการ ร้อยละ 2.64 เครือญาติ ร้อยละ 1.32 เงินกู้ธนาคาร ร้อยละ 0.60 และสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนบ้านจู้ด จำกัด ร้อยละ 0.15 ของสถานะหนี้สิน

สาเหตุการก่อเกิดสถานะหนี้สิน ได้แก่ ทำการเกษตร ร้อยละ 36.26 ลงทุนค้าขาย ร้อยละ 19.75 ค่าใช้จ่าย ภายในครัวเรือน ร้อยละ 24.19 การศึกษาของบุตร ร้อยละ 11.21 และการปรับปรุงซ่อมแซมบ้านพักอาศัย ร้อยละ 8.59 ของสถานะหนี้สิน ซึ่งครัวเรือนเกษตรกรที่มีสถานะหนี้สินมีการชำระหนี้สิน เฉลี่ยครัวเรือนละ 61,389 บาทต่อปี โดย ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ชำระหนี้สินเป็นรายเดือน ทั้งนี้ เมื่อรวมค่าใช้จ่ายและการชำระหนี้สินของครัวเรือน เกษตรกรที่ทำการเกษตร จำนวน 58 ครัวเรือนแล้ว ครัวเรือนเกษตรกรมีรายจ่ายเฉลี่ยครัวเรือนละ 270,930 บาทต่อปี ส่งผลให้มีเงินคงเหลือติดลบ เฉลี่ยครัวเรือนละ 9,640 บาทต่อปี

2. ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่มีผลต่อการก่อเกิดการมีภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร 5 ด้าน ดังนี้

2.1 ปัจจัยด้านสภาพครัวเรือนเกษตรกร ได้แก่

1) การขาดความรู้และทักษะในการทำการเกษตร หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรเห็นว่า มีผลต่อการก่อเกิดภาวะหนี้สิน ร้อยละ 82.80 เนื่องจากหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรมีระดับความรู้ไม่สูงมาก และไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมเสริมสร้างทักษะเพิ่มเติม จึงทำการเกษตรแบบเดิมๆ ขาดความรู้ในวิชาการแผนใหม่ ไม่ได้พัฒนาให้ก้าวทันต่อ สภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป ส่งผลให้มีค่าใช้จ่ายสูงขึ้น

2) การขาดความสามารถในการบริหารจัดการของครัวเรือนเกษตรกร หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร เห็นว่า มีผลต่อการก่อเกิดภาวะหนี้สิน ร้อยละ 72.40 เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรขาดการวางแผนและส่วนใหญ่กู้หนี้สิน มาไม่ได้ใช้จ่ายเงินตรงตามวัตถุประสงค์ หรืออาจกู้หนี้สินมาตรงตามวัตถุประสงค์แต่ขาดการประเมินความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น สภาพอากาศที่แปรปรวน การแพร่ระบาดของโรคติดต่อ หรือราคาผลผลิตที่ตกต่ำ เป็นต้น จึงส่งผลต่อการก่อเกิดภาวะหนี้สิน

2.2 ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ได้แก่

1) การบริโภคนิยมมีพฤติกรรมซื้อสินค้าผ่อนส่งและการลอกเลียนแบบ หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรเห็นว่า มีผลต่อการก่อเกิดภาวะหนี้สิน ร้อยละ 81.00 โดยดูได้จากเมื่อก่อน การทำนาปลูกข้าวร่วมแรงร่วมใจกันทำใช้แรงงานและโคกระบือที่มีอยู่ ผลผลิตออกมาเก็บไว้บริโภคภายในครัวเรือนที่เหลือจึงขาย ต่อมาเมื่อความเจริญเข้ามาเกิดกระแสสังคมและความทันสมัยที่ทำตามๆกัน ครัวเรือนเกษตรกรเริ่มเรียนรู้ความสะดวกสบายจึงว่าจ้างเครื่องมือพร้อมแรงงานในการทำเกษตร ประกอบกับการใช้จ่ายเงินที่ฟุ่มเฟือยมากเกินไปจนเกินกว่ารายได้และความจำเป็น การซื้อสินค้าผ่อนส่ง และการลอกเลียนแบบ จึงส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายสูงมากขึ้น

2) การรวมกลุ่มทำกิจกรรมไม่เข้มแข็ง หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรเห็นว่า มีผลต่อการก่อเกิดภาวะหนี้สิน ร้อยละ 77.60 เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรบางส่วนคิดว่าการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมหรือการสร้างระบบเครือข่ายไม่คุ้มค่าเท่ากับการไปค้าขายหรือรับจ้างทำงานทั่วไปด้วยตนเอง บางครัวเรือนเกษตรกรทำงานอยู่ที่บ้านก็ไม่ได้มีการรวมกลุ่มกับครัวเรือนอื่น ทำให้มีรายได้ไม่สูงมาก

2.3 ปัจจัยจากสภาพแวดล้อมและภัยธรรมชาติ ได้แก่

1) ลักษณะดินในพื้นที่ทำการเกษตรแห้งแล้ง หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรเห็นว่า มีผลต่อการก่อเกิดภาวะหนี้สิน ร้อยละ 94.83 เนื่องจากสภาพพื้นที่ทำการเกษตรเป็นดินร่วนละเอียด เนื้อดินบนเป็นดินร่วนปนทราย เนื้อดินล่างเป็นดินร่วนเหนียวปนทราย มีน้ำแข็งในฤดูฝนการระบายน้ำไม่ดี ในฤดูแล้งแห้งมากและเก็บน้ำไม่อยู่ จะเห็นได้ว่าเป็นปัญหาและส่งผลต่อรายได้ที่ลดลงเช่นกัน

2) การขาดแคลนน้ำทำการเกษตร หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรเห็นว่า มีผลต่อการก่อเกิดภาวะหนี้สิน ร้อยละ 96.55 เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรพึ่งพาน้ำจาก 3 แหล่ง ได้แก่ น้ำฝนตามธรรมชาติ ซึ่งบางปีมีมากก็พอเพียงบางปีมีน้อยก็เกิดสภาวะแล้ง, น้ำจากคลองชลประทาน ยังต้องอาศัยปริมาณน้ำฝนตามธรรมชาติที่ตกเหนืออ่างเก็บน้ำว่ามากน้อยเพียงใด อีกทั้ง ระบบคลองชลประทานเข้าพื้นที่ทำการเกษตรก็ยังไม่แล้วเสร็จ และสระน้ำในพื้นที่ทำการเกษตร ร้อยละ 2.38 ซึ่งไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร จะเห็นได้ว่าส่งผลต่อรายได้จากการทำการเกษตรเป็นอย่างมาก

3) การระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรเห็นว่า มีผลต่อการก่อเกิดภาวะหนี้สิน ร้อยละ 93.10 เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรต้องจัดซื้อสารเคมีซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูง นอกจากนี้การใช้สารเคมียังส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและภาวะสุขภาพครัวเรือนเกษตรกรอีกด้วย

2.4 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่

1) กลไกการตลาดที่ไม่เป็นธรรม หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรเห็นว่า มีผลต่อการก่อเกิดภาวะหนี้สิน ร้อยละ 89.70 เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในการเพาะปลูกข้าวมาก เมื่อเก็บเกี่ยวจะต้องเร่งขายให้เร็วที่สุดและได้ราคาสูงที่สุด แต่เท่าที่ผ่านมาราคาขายข้าวเปลือกสดถูกกำหนดโดยโรงสีซึ่งให้ราคาต่ำ ครัวเรือนเกษตรกรไม่มีสิทธิในการต่อรองราคาให้สูงขึ้นได้ หากจะเก็บเป็นข้าวเปลือกแห้งเพื่อรอขายเมื่อราคาดี ก็ไม่สามารถทำได้เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรมีความจำเป็นต้องใช้จ่ายเงินภายในครัวเรือนหรือนำไปชำระค่าใช้จ่ายทางการเกษตรที่ได้นำมาใช้ก่อน จากกลไกการตลาดที่ไม่เป็นธรรม ส่งผลต่อการก่อเกิดภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรเป็นอย่างมาก

2) การขาดการบริหารจัดการเครื่องมือทำการเกษตร หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรเห็นว่า มีผลต่อการก่อเกิดภาวะหนี้สิน ร้อยละ 79.30 เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรส่วนน้อยมีเครื่องมือทำการเกษตร และไม่มีเครื่องมือทำการเกษตรประเภทใดที่เป็นของส่วนรวมกลุ่มหรือชุมชน ซึ่งการว่าจ้างเครื่องมือทำการเกษตรย่อมทำให้เสียค่าใช้จ่ายมากขึ้น หากมีการบริหารจัดการเครื่องมือทำการเกษตรแบบเป็นกลุ่ม เช่น กลุ่มเครือญาติหรือกลุ่มชุมชน ก็จะสามารถลดค่าใช้จ่ายได้เป็นอย่างมาก

2.5 ปัจจัยด้านนโยบายทางการเมือง ได้แก่ เงินช่วยเหลือเกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปีไม่เพียงพอ หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรเห็นว่า มีผลต่อการก่อเกิดภาวะหนี้สิน ร้อยละ 93.10 ในปีการผลิต 2560/2561 รัฐบาลมีนโยบายช่วยเหลือ ได้แก่ โครงการสินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือกนาปี ค่าฝากเก็บตันละ 1,500 บาท วงเงินสินเชื่อข้าวเปลือกเหนียว 10,200 บาทต่อตัน ครัวเรือนเกษตรกรเห็นว่า หากจำหน่ายไม่ได้ตามวงเงินสินเชื่อจะทำให้ก่อเกิดหนี้สิน, เงินช่วยเหลือค่าเก็บเกี่ยวและปรับปรุงคุณภาพ ไร่ละ 1,500 บาท ไม่เกิน 12 ไร่ ครัวเรือนเกษตรกรเห็นว่า ไม่เพียงพอ, โครงการสินเชื่อเพื่อสร้างยุ้งฉางรายละ 150,000 บาท ครัวเรือนเกษตรกรเห็นว่าไม่มีความจำเป็นเนื่องจากส่วนใหญ่จำหน่ายเป็นข้าวเปลือกเหนียวสด และโครงการประกันภัยข้าวนาปี คำนวณความเสียหายจากภัยพิบัติทาง

ธรรมชาติ เบี้ยประกันไร่ละ 90 บาท เกษตรกรชำระไร่ละ 36 บาท รัฐบาลอุดหนุนไร่ละ 54 บาท คัดครองไร่ละ 1,260 บาท คราวเรือนเกษตรกรเห็นว่าไม่จำเป็น

3. รูปแบบการจัดการชุมชนเกษตรกรที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่การลดสถานะหนี้สิน ได้แก่

3.1 คราวเรือนเกษตรกรควรทราบสภาพความอุดมสมบูรณ์ของดินในพื้นที่ทำการเกษตรเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องเหมาะสมสำหรับพื้นที่แต่ละแห่งและพืชแต่ละชนิด และควรทำและใช้ประโยชน์จากจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ (EM) และการใช้ปุ๋ยพืชสดซึ่งเป็นปุ๋ยอินทรีย์ชนิดหนึ่งจากพืชตระกูลถั่ว เช่น ปอเทือง และพืชตระกูลถั่วต่างๆ เป็นต้น จะทำให้ลดค่าใช้จ่ายได้เป็นอย่างมาก

3.2 การเพิ่มปริมาณแหล่งน้ำทำการเกษตร ควรสร้างกลุ่มและเครือข่ายภายในชุมชนร่วมทุนกันขุดสระน้ำให้เพียงพอต่อการทำการเกษตร โดยขุดเป็นสระน้ำขนาดเล็กหลายๆ แห่ง คล้ายขนมครก แต่ละแห่งให้มีปริมาณ 1,260 ลูกบาศก์เมตร พื้นที่ 1 งาน ลึก 3-4 เมตร หรือน้อยกว่า ให้ลึก 5-6 เมตร ซึ่งพื้นที่สระน้ำที่เหมาะสมคือ ร้อยละ 25 ของพื้นที่ทำการเกษตร ลึก 4-5 เมตร และการรวมกลุ่มกันทำและใช้ประโยชน์จากจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ (EM) ต่อการพัฒนาแหล่งน้ำในพื้นที่ทำการเกษตร จะสามารถลดค่าใช้จ่ายได้เป็นอย่างมาก

3.3 การทำเกษตรแบบผสมผสาน นอกจากการทำนาปลูกข้าวนาปีแล้วคราวเรือนเกษตรกรควรทำกิจกรรมการเกษตรเพิ่มเติมโดยอาศัยภูมิปัญญาดั้งเดิมและการลงทุนไม่สูงมากนัก ได้แก่ การปลูกพืชผักสวนครัว พืชไร่ และพืชสวน ทั้งพืชระยะสั้น และระยะปานกลาง การเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่พันธุ์พื้นเมือง หรือการเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น กบปลาฟร็อก ซึ่งจะก่อให้เกิดรายได้ตลอดทั้งปี เป็นต้น

3.4 คราวเรือนเกษตรกรควรปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการลดการบริโภคนิยม ลดค่าใช้จ่ายที่สูงหรือไม่จำเป็น ลดพฤติกรรมการซื้อสินค้าฟุ่มเฟือย ลดการลอกเลียนแบบ ลดการซื้อสิ่งของด้วยเงินผ่อน ไม่ซื้อสิ่งของทันทีโดยไม่ดูราคาหรือไม่คิดก่อนซื้อ ไม่ใช้จ่ายด้วยบัตรเครดิตโดยไม่จำเป็น และให้สร้างนิสัยการออมเงิน เป็นต้น

3.5 การจัดทำบัญชีครัวเรือน คราวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้จัดทำบัญชีครัวเรือน เนื่องจากเห็นว่าไม่มีประโยชน์ในการจัดทำบัญชีครัวเรือน การจัดทำบัญชียุ่งยากซับซ้อนเกินไป ขาดความเคยชินในการจดบันทึก รายจ่ายมารายได้น้อยไม่ยากจด ไม่มีเวลา ไม่มีเงินมาก ไม่ถนัด และไม่เข้าใจการจดบันทึก เป็นต้น ทั้งนี้ หากคราวเรือนเกษตรกรได้จัดทำบัญชีครัวเรือนจะเกิดประโยชน์หลายประการ เช่น ช่วยให้ควบคุมการใช้จ่ายได้ ช่วยในการคำนวณผลว่ากำไรหรือขาดทุนเท่าไร และช่วยให้ทราบฐานะทางการเงินว่ามีทรัพย์สินและหนี้สินอย่างไร เป็นต้น

3.6 การสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนกับองค์กรที่เกี่ยวข้อง นอกจากคราวเรือนเกษตรกรจะสร้างกลุ่มและเครือข่ายภายในชุมชนแล้ว คราวเรือนเกษตรกรควรสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับองค์กรที่เกี่ยวข้องในรูปของการเสริมสร้างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และการมีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงแลกเปลี่ยนกัน

อภิปรายผลการวิจัย

1. สถานะหนี้สินและวิธีการจัดการหนี้สินของคราวเรือนเกษตรกร

จากคราวเรือนเกษตรกรบ้านจู้ดซึ่งมีสถานะหนี้สิน ร้อยละ 82.76 ของคราวเรือนเกษตรกร เป็นสถานะหนี้สินมากที่สุดกับ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาเกาะคา ร้อยละ 36.45 ของสถานะหนี้สิน คราวเรือนเกษตรกรมีเงินคงเหลือเฉลี่ยติดลบคราวเรือนละ 9,640 บาทต่อปี ซึ่งคาดว่าจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ หากคราวเรือนเกษตรกรยังทำการเกษตรในรูปแบบเดิมๆ ไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางการเงิน ไม่ประกอบอาชีพเสริมเพิ่มเติม หรือไม่ทำกิจกรรมลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ จากสถานะหนี้สินของคราวเรือนเกษตรกรที่เพิ่มมากขึ้นส่งผลให้ชุมชนบ้านจู้ดมีแนวโน้มสถานะหนี้สินเพิ่มขึ้นและมีอัตราการผ่อนชำระหนี้สินลดลง ซึ่งสอดคล้องกับการสำรวจของแม่ใจโพธิ์ (นักข่าวพลเมืองสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส, 2559) ซึ่งสำรวจความคิดเห็นของเกษตรกรทั่วประเทศ พบว่า เกษตรกรมีสถานะหนี้สิน ร้อยละ 90.03 และเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 79.95 กู้ยืมเงินมาจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร โดยสถานะหนี้สินในปัจจุบันเมื่อเปรียบเทียบกับปีที่ผ่านมา พบว่า ร้อยละ 47.88 มีภาระหนี้สินมากขึ้น ร้อยละ 40.28 มีภาระหนี้สินที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และร้อยละ 11.84 ที่มีสถานะหนี้สินลดลง

2. ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่มีผลต่อการก่อเกิดการมีสถานะหนี้สินของคราวเรือนเกษตรกร

2.1 ปัจจัยด้านสภาพคราวเรือนเกษตรกร

1) การขาดความรู้และทักษะในการทำการเกษตร เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรยังขาดการศึกษาความรู้ตามแบบแผนสมัยใหม่และยังก้าวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จึงส่งผลให้มีรายได้ไม่สูงมาก ซึ่งสอดคล้องกับบทความทางวิชาการของเลิศภูมิ จันทรเพ็ญกุล (2560, น. 13-16) ได้กล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องส่งเสริมความรู้ให้แก่เกษตรกร ซึ่งการที่เกษตรกรมีความรู้จะทำให้ขาดศักยภาพในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยในการทำการเกษตร หลักในการส่งเสริมความรู้ให้แก่เกษตรกร ได้แก่ “สอนบุคคลเป้าหมายให้รู้จักช่วยตัวเอง ด้วยตัวของเขาเอง” เน้นให้เกษตรกรช่วยตนเองบนพื้นฐานของความต้องการที่แท้จริง มีเป้าหมายหลัก คือ เพื่อให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยยอมรับวิทยาการเกษตรใหม่ที่ดี เพื่อนำไปปรับปรุงการผลิตของตนเอง ส่งผลให้มีการเพิ่มผลผลิต เพิ่มรายได้ และฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น ตามลำดับ

2) การขาดความสามารถในการบริหารจัดการของครัวเรือนเกษตรกร เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรภูหนี่สินมาแต่ไม่ได้ใช้จ่ายเงินตรงตามวัตถุประสงค์ หรือขาดการประเมินความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในการทำการเกษตร จากปัญหาเหล่านี้ควรเสริมสร้างความรู้ ความสามารถ และทักษะการบริหารจัดการให้แก่หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร โดยใช้หลักการพึ่งพาตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับสถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย อ้างถึงในการค้นคว้าแบบอิสระของกานดาพันธุ์ วันทยะ (2551, น. 13-14) ได้กล่าวไว้ว่า การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท ประกอบด้วย การพึ่งตนเอง 5 ด้าน คือ 1) ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาและเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของตนเอง 2) ด้านเศรษฐกิจ เดิมมุ่งที่การเพิ่มรายได้และไม่มีมุมมองที่การลดรายจ่าย จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือ จะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อน โดยยึดหลักพออยู่พอกิน และพอใช้ 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาดพร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่าโดยยึดอยู่บนหลักการความยั่งยืน 4) ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นທີ່พึ่งตนเอง มีจิตสำนึกจิตใจเอื้ออาทรเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และ 5) ด้านสังคมวัฒนธรรม ต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายที่แข็งแรงและเป็นอิสระ

2.2 ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน

1) การบริโภคนิยม มีพฤติกรรมซื้อสินค้าผ่อนส่ง และการลอกเลียนแบบ ซึ่งสอดคล้องกับครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ที่มีค่านิยมต้องการความสะดวกสบายความเป็นอยู่ในการใช้ชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นภายในครัวเรือนหรือในการประกอบอาชีพ ดังนั้น จึงใช้จ่ายเงินเกินความจำเป็น คือ การภูหนี่สินแล้วซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกินความจำเป็นเกินกว่าฐานะรายได้ค่าครองชีพ หรือสิ่งของนั้นไม่ได้ใช้ประโยชน์แต่มีครอบครองไว้เพื่อเป็นการแสดงถึงค่านิยมความมั่งมีของครัวเรือนให้แก่สังคมได้รับรู้ โดยซื้อแล้วผ่อนส่งชำระเงินเป็นรายเดือน ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรกรมีสถานะหนี้สินเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ พฤติกรรมการลอกเลียนแบบไม่ได้มีอยู่เฉพาะในครัวเรือนแต่ได้แพร่กระจายไปในระดับชุมชนที่แต่ละครัวเรือนเกษตรกรมีพฤติกรรมลอกเลียนแบบซึ่งกันและกัน

2) การรวมกลุ่มทำกิจกรรมไม่เข้มแข็ง จากการรวมกลุ่มทำกิจกรรมไม่เข้มแข็งและไม่มีระบบเครือข่ายกลุ่มกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทำให้รายได้ของครัวเรือนเกษตรกรไม่สูงมาก จึงควรเสริมสร้างความรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมครัวเรือนเกษตรกรให้คำนึงถึงประโยชน์ของการรวมกลุ่มทำกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการบริหารจัดการสหกรณ์ สำนักงานสหกรณ์จังหวัดอำนาจเจริญ (2556, น. 13) ได้กล่าวไว้ในบทความเผยแพร่ความรู้ว่า การรวมตัวกันของเกษตรกรนับเป็นแนวทางสำคัญ เพราะการรวมตัวกันนอกจากจะเป็นการเพิ่มอำนาจต่อรอง ทั้งด้านการซื้อปัจจัยการผลิตและขายผลผลิตแล้ว ยังนำมาซึ่งความร่วมมือกันของหมู่คณะ ก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ เช่น เกษตรกรสามารถซื้อปัจจัยการผลิตได้ในราคาที่ถูกลง เกษตรกรสามารถจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาที่สูงขึ้น เกษตรกรได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากเจ้าหน้าที่ได้รวดเร็วขึ้น เกษตรกรมีพลังต่อรองกับกลุ่มต่าง ๆ ได้มากขึ้น และเกษตรกรสามารถขอรับความช่วยเหลือจากรัฐได้ดีกว่าที่จะเรียกร้องโดยคนใดคนหนึ่งนอกกลุ่ม เป็นต้น

2.3 ปัจจัยสภาพแวดล้อมและภัยธรรมชาติ

1) ลักษณะดินทำการเกษตรแห้งแล้ง เป็นปัญหาสำคัญที่ต้องแก้ไขเพราะพบว่าบางพื้นที่กักเก็บน้ำได้ บางพื้นที่กักเก็บได้ไม่นานก็แห้ง และบางพื้นที่กักเก็บน้ำไม่ได้เลย แนวทางการแก้ไขสอดคล้องกับบทความทางวิชาการของพนธ์วิ สหรัตน์ (2554, น. 26-30) ได้กล่าวถึงการจัดการดินโดยเพิ่มอินทรีย์วัตถุให้แก่ดินด้วยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ มีวิธีการปฏิบัติ คือ การใช้ปุ๋ยพืชสด ซึ่งเป็นปุ๋ยอินทรีย์ชนิดหนึ่งที่ได้จากการไถกลบ ต้น ใบ และส่วนต่าง ๆ ของพืช โดยเฉพาะพืชตระกูลถั่วในระยะช่วงออกดอกอันเป็นช่วงที่มีธาตุอาหารสูงสุด แล้วปล่อยให้เน่าเปื่อยผุพัง

ย่อยสลายเป็นอาหารแก่พืชที่จะปลูกตามมา พืชที่ใช้ปลูกเป็นปุ๋ยพืชสด ได้แก่ โสนอินเดีย ปอเทือง อัญชัน ไมยราพ ไร้หนาม พืชตระกูลถั่วต่าง ๆ เป็นต้น ประโยชน์ของปุ๋ยพืชสดมีมากมาย เช่น เพิ่มปริมาณอินทรีย์วัตถุในดิน เพิ่มธาตุไนโตรเจนซึ่งเป็นอาหารหลักให้แก่พืช รักษาความชุ่มชื้นในดินและให้ดินอุ้มน้ำได้ดีขึ้น ทำให้ดินร่วนซุยสะดวกในการเตรียมดินและไถพรวน เป็นต้น

2) การขาดแคลนน้ำทำการเกษตร เนื่องจากสระน้ำในพื้นที่ทำการเกษตร มีร้อยละ 2.38 ของพื้นที่ทำการเกษตร ไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร ซึ่งปริมาณน้ำที่เหมาะสมต่อการทำการเกษตรสอดคล้องกับอำพล เสนาณรงค์ (2540, น. 1-6) อ้างถึงในงานวิจัยของ ชลย์รัตน์ เพชรรัตน์ (2545, น. 22) ได้กล่าวถึงการแก้ไขปัญหาเกษตรกรรายย่อยอยู่ในเขตใช้น้ำฝนว่า หลักที่สำคัญต้องมีน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตรต่อการเพาะปลูก 1 ไร่ ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ดิน ปริมาณน้ำฝน และสภาพแวดล้อม ทั้งนี้อุปสรรคที่สำคัญที่สุด คือ สระได้รับน้ำได้เต็มในช่วงฤดูฝนจะมีการระเหยวันละ 1 เซนติเมตร โดยเฉลี่ย 1 ปี ฝนไม่ตก 300 วัน ระดับน้ำจะลดลง 3 เมตร

3) การระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช จากที่ได้กล่าวไว้ว่าครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ทำนาปลูกข้าวนาปี ก่อนการปลูกข้าวครัวเรือนเกษตรกรจะพ่นยาฆ่าหญ้า เมื่อปลูกข้าวแล้วก็พ่นยาป้องกันโรคระบาดและแมลงศัตรูข้าว ซึ่งเป็นการสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายเป็นอย่างมาก และยังเป็นอันตรายต่อครัวเรือนเกษตรกรและผู้บริโภคอีกด้วย วิธีหนึ่งในการแก้ไขปัญหา คือ การทำและใช้ประโยชน์จากจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ (EM) ทดแทนการใช้สารเคมี ซึ่งสอดคล้องกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (2559, น. 54-58) ได้กล่าวถึงการทำให้และการใช้ประโยชน์จากจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ (EM) เช่น สารไล่ศัตรูพืช (สโตจู/EM5) สารไล่ศัตรูพืชสูตรเข้มข้น (ซูเปอร์สโตจู) สารสูตรป้องกันเชื้อราหรือไร สารสูตรไล่หอยหรือเพลี้ยไฟป้องกันใบข้าวไหม้ สารสมุนไพรปราบศัตรูพืชปราบหญ้า สารสมุนไพรชะลอการเจริญเติบโตของเชื้อราเอ็นแท็กโมไนต์ และสารสกัดชีวภาพ เป็นต้น

2.4 ปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจ

1) กลไกการตลาดที่ไม่เป็นธรรม สอดคล้องกับบทความในการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง การปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อความเป็นธรรมในสังคม ซึ่ง เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ (2552, น. 43-44) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาการทางเศรษฐกิจของประเทศที่การบริหารถูกครอบงำโดยกลุ่มทุนผูกขาดขนาดใหญ่มีแนวโน้มที่จะส่งผลให้เกิดช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวยมากขึ้น เนื่องจากนโยบายต่าง ๆ ทั้งในด้านการส่งเสริมและในด้านการกำกับควบคุมธุรกิจต่างมุ่งเน้นไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์แก่ธุรกิจขนาดใหญ่มากกว่าธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมซึ่งเป็นแหล่งการจ้างงานและเป็นแหล่งกำเนิดแห่งองค์ความรู้และนวัตกรรมที่สำคัญของประเทศ นอกจากนี้ ความเหลื่อมล้ำของรายได้ในภาคธุรกิจก็จะนำไปสู่ปัญหาความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เมื่อธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมซึ่งเป็นแหล่งรายได้ของประชากรจำนวนมากไม่มีพื้นที่ทำกิน และจะเกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำอื่น ๆ อีก เช่น การเข้าถึงแหล่งเงินทุน การเข้าถึงเทคโนโลยี และการตลาด เป็นต้น

2) การขาดการบริหารจัดการเครื่องมือทำการเกษตร ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น หากมีการบริหารจัดการเครื่องมือทำการเกษตรเป็นกลุ่มก็จะสามารถลดสถานะหนี้สินได้ ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอุ่มแสง (เกษตรทิพย์) ตำบลคู อำเภอราชไศล จังหวัดศรีสะเกษ (2559) ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการเครื่องจักรกลการเกษตร ไว้ว่า ปัจจุบันกลุ่มมีสมาชิก จำนวน 1,254 คน พื้นที่การเพาะปลูกเฉลี่ยคนละ 16.7 ไร่ เกษตรกรสามารถบริหารจัดการเครื่องจักรกลการเกษตรในแต่ละขั้นตอนของการปลูกข้าวอินทรีย์ได้อย่างเหมาะสม เช่น การเตรียมดิน เกษตรกรใช้รถแทรกเตอร์ตอพ่วงกับอุปกรณ์เตรียมดินได้หลากหลาย เพราะมีการทำนาแห้งและนาแฉ่ม จากนั้นเมื่อถึงขั้นตอนการเพาะปลูกได้ใช้รถดำนาและเครื่องหยอดแทนการทำนาหว่าน ทำให้ต้นข้าวมีระยะห่างระหว่างกอที่เหมาะสมและลดค่าใช้จ่ายแรงงานคนในการปลูก นอกจากนี้ ในช่วงฤดูเก็บเกี่ยว ทางกลุ่มได้ใช้รถเกี่ยวนาข้าว ทำให้เก็บเกี่ยวได้ทันเวลาส่งผลให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ หลังจากเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว ได้ใช้เครื่องอัดฟาง เพื่อลดการเผาไหม้ฟางและลดมลพิษภายในชุมชน ซึ่งการปลูกข้าวด้วยวิธีใช้รถดำนา พบว่า ได้ผลผลิตไร่ละ 540 กิโลกรัม ได้กำไรไร่ละ 4,442 บาท ส่วนวิธีหยอดแห้ง ได้ผลผลิตไร่ละ 530 กิโลกรัม และได้กำไรไร่ละ 4,606 บาท ทั้งนี้ กลุ่มมีการแต่งตั้งคณะทำงานเครื่องจักรกลการเกษตรขึ้นมา เพื่อทำการสำรวจความต้องการและอธิบายเงื่อนไขการให้บริการต่าง ๆ ก่อน เช่น ลักษณะพื้นที่ วิธีการทำนา และราคการให้บริการ หลังจากนั้นจะทำแผนออกให้บริการแก่สมาชิกต่อไป

2.5 ปัจจัยด้านนโยบายทางการเมือง

เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายมาก ราคาผลผลิตต่ำ เงินช่วยเหลือเกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปีไม่เพียงพอ จึงทำให้เกิดภาวะขาดทุน ซึ่งภาครัฐได้ให้การช่วยเหลือในรูปของโครงการต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตาม ครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 93.10 เห็นว่าเงินช่วยเหลือไม่เพียงพอหรือบางโครงการก็ไม่มีผลสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับวันรัตน์ ต๊ะวิชัย (การสื่อสารส่วนบุคคล, 7 มีนาคม 2561) ได้กล่าวว่า โครงการสินเชื่อช่วยเหลือชะลอการขายข้าวเปลือกนาปี ปัญหา คือ ยิ่งฉางชาวบ้านขายไม่ไปหมดแล้ว วิธีการทำนาเก็บเกี่ยวข้าวจะเอาใส่รถไปโรงสีขายสดเลยไม่ตากแห้ง ไม่เก็บข้าวไว้ในยังฉาง และถ้าขายได้ราคาไม่ถึงจะทำยังไง หรือเงินช่วยเหลือค่าเก็บเกี่ยวและปรับปรุงคุณภาพ สอดคล้องกับคำกล่าวของสม พักสิน (การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 มีนาคม 2561) ว่า ปีนี้ได้ไร่ละ 1,500 บาท ดีกว่าเมื่อปีที่แล้วได้ไร่ละ 1,200 บาท น้อยไป ข้าวขายไม่ได้เลยราคาข้าวถูกมากไม่พอกับค่าใช้จ่ายที่ลงทุนไป ไม่ค่อยอยากขายได้แต่เก็บข้าวไว้กินตลอดทั้งปีเท่านั้น รัฐบาลควรช่วยเงินมากกว่านี้ ไร่ละ 2,000 บาท ขวานาพออยู่ได้ หรือคำกล่าวของสม เครื่องชัย (การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มีนาคม 2561) เกี่ยวกับโครงการสินเชื่อเพื่อสร้างยังฉางว่า วิธีการเก็บข้าวเปลือกของครัวเรือนเกษตรกร คือ ส่วนใหญ่เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวเปลือกแล้วจะจำหน่ายเป็นข้าวเปลือกสดให้แก่โรงสีทันที จะเหลือเก็บเป็นข้าวเปลือกแห้งตาก 3 แดด เฉพาะให้เพียงพอบริโภคตลอดทั้งปี โดยจะเก็บใส่กระสอบ ๆ ละ 30-35 กิโลกรัม ไว้ในห้องเก็บสิ่งของหรือใต้บันไดบ้าน จะนำออกไปสีเพื่อบริโภคครั้งละ 2-3 กระสอบเท่านั้น ส่วนโครงการประกันภัยข้าวนาปี คุ่มครองความเสียหายจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ ศัตรูพืช และโรคระบาด สอดคล้องกับคำกล่าวของอุทัย ตันโย (การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 มีนาคม 2561) ว่า ชาวบ้านทำนาไม่ค่อยมีเงินจะต้องไปเสียค่าเบี้ยประกันไร่ละ 36 บาท ชาวบ้านคงไม่เอา หากภาครัฐจะช่วยก็ไม่ต้องให้ชาวบ้านไปเสียเบี้ยประกันเหมือนกับว่าเป็นการประกันความเสี่ยง ทุกวันนี้อาชีพชาวนาปลูกข้าวก็เสี่ยงมากพออยู่แล้ว ไหนจะฝนแล้ง ราคาผลผลิตที่ตกต่ำ ภาครัฐก็ไม่สามารถควบคุมได้อยู่แล้ว

3. รูปแบบการจัดการชุมชนเกษตรกรที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่การลดสถานะหนี้สิน ได้แก่

3.1 การปรับปรุงดินที่แห้งแล้งในพื้นที่ทำการเกษตร นอกจากการปรับปรุงดินโดยการเพิ่มอินทรีย์วัตถุให้แก่ดินด้วยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์แล้ว ครัวเรือนเกษตรกรควรประสานกับองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อจะได้ทราบลักษณะดินทำการเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2554, น. 17-18) ซึ่งได้แนะนำว่าครัวเรือนเกษตรกรควรนำตัวอย่างดินไปให้สถานีพัฒนาที่ดิน วิเคราะห์ค่าดินเพื่อที่จะทราบความอุดมสมบูรณ์ปริมาณธาตุอาหารในดินที่พืชต้องการ ซึ่งสถานีพัฒนาที่ดินจะได้ให้คำแนะนำแต่ละพื้นที่และพืชแต่ละชนิดที่จะปลูก เช่น ให้เพิ่มปุ๋ยอินทรีย์ ใส่ปูน หรือวิธีปรับปรุงอื่น ๆ เป็นต้น

3.2 การเพิ่มปริมาณแหล่งน้ำทำการเกษตร นอกจากความจำเป็นที่ต้องเพิ่มปริมาณแหล่งน้ำให้เพียงพอต่อการทำการเกษตรตลอดทั้งปีแล้ว ครัวเรือนเกษตรกรควรทราบถึงวิธีการให้น้ำแก่พืชแต่ละชนิด ซึ่งวิธีการให้น้ำเพื่อการเกษตรไว้ว่า วิธีการให้น้ำ แบ่งเป็น 4 แบบ คือ 1) การให้น้ำแบบฉีดฝอย (sprinkler irrigation) จะให้น้ำแก่พืชโดยการฉีดน้ำจากหัวฉีดขึ้นไปในอากาศแล้วให้น้ำตกลงมาเป็นฝอย โดยมีรูปทรงการแผ่กระจายของหยดน้ำสม่ำเสมอ 2) การให้น้ำทางผิวดิน (surface irrigation) โดยการขังหรือปล่อยให้ไหลไปบนผิวดินและซึมลงไปในดินตรงบริเวณที่มีรากพืช 3) การให้น้ำทางใต้ผิวดิน (subsurface irrigation) เป็นการให้น้ำโดยการยกระดับน้ำใต้ดินให้ขึ้นมาอยู่ในระดับที่น้ำจะไหลซึมขึ้นมาสู่เขตรากได้ และ 4) การให้น้ำแบบหยด (drip irrigation) เป็นการให้น้ำแก่พืชที่จุดใดจุดหนึ่งหรือหลาย ๆ จุดบนผิวดินหรือในเขตราก วิธีนี้จะให้ประสิทธิภาพสูงเนื่องจากมีการระเหยสูญเสียน้อย

3.3 การทำเกษตรแบบผสมผสาน เพื่อเสริมสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของนภดล หงส์ศรีพันธ์ (2552, น. 27) ได้กล่าวถึงการเพิ่มรายได้จากการทำการเกษตรแบบผสมผสานไว้ว่า หลักการดำเนินงานโดยเน้นให้มีความหลากหลายของกิจกรรมการผลิต เพื่อลดความเสี่ยงต่อผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากความผันแปรของภูมิอากาศ และราคาพืชผลที่มีความไม่แน่นอน นอกจากนั้นการใช้ทรัพยากรที่สามารถจัดหาได้ในไร่นาของเกษตรกร โดยไม่ต้องใช้เงินในการลงทุน ช่วยให้เกษตรกรไม่เสี่ยงต่อภาวะการขาดทุน เกษตรกรจะมีความเป็นอิสระในการดำรงชีพ โดยไม่ต้องพึ่งพาการกู้เงินทำให้เกิดหนี้สิน มีอาหาร ยารักษาโรค(สมุนไพร) และปัจจัยพื้นฐานอื่นที่จำเป็นต่อการดำรงชีพในชีวิตประจำวัน ผลผลิตที่ได้รับจากระบบเกษตรในไร่นาของตนเองจะยังผลให้สภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกรดีขึ้น ผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคหรือส่วนที่ผลิตเพื่อขายก็จะเป็นรายได้เพื่อการใช้จ่ายในสิ่งอื่นที่ไม่สามารถผลิตได้ และการทำเกษตรผสมผสานสามารถสร้างแรงงานในครัวเรือน ลดการอพยพแรงงานออกนอกชุมชน และก่อเกิดรายได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

3.4 การลดการบริโภคนิยม ลดพฤติกรรมการซื้อขายสินค้าผ่านส่ง และการลอกเลียนแบบ ครั้วเรือนเกษตรกรควรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยการพึ่งพาตนเองก่อน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของเกรียงไกร ธุระพันธ์ (2551, น. 14-15) ได้กล่าวถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงคือ การพยายามพึ่งพาตัวเองช่วยเหลือตัวเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ให้ “พอมี พอกิน” โดยเฉพาะอาหารและที่อยู่อาศัย ส่วนที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ก็แลกเปลี่ยนหรือซื้อจากภายนอกบ้าง แต่ควรซื้อและใช้ของที่ผลิตได้ในท้องถิ่นให้มากที่สุดพยายามก่อนให้น้อยที่สุด และควรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน และพอใจในสิ่งที่ได้รับมาโดยชอบธรรม ไม่ฟุ้งเฟ้อเพื่อให้มีรายจ่ายไม่เกินรายรับ เศรษฐกิจแบบพอเพียง คือ การยึดทางสายกลาง (มัธยมาปฏิพา) ในการดำรงชีวิต โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง 5 ประการ คือ พึ่งตนเองได้ทางใจ พึ่งตนเองได้ทางสังคม พึ่งตนเองได้ทางธรรมชาติ พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี และพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจให้มากที่สุด

3.5 การจัดทำบัญชีครัวเรือน วิธีและประโยชน์ในการจัดทำบัญชีครัวเรือนสอดคล้องกับวาริพน มงคลสมัย (2551) อ้างถึงในรายงานการวิจัยของจิรัฐ ชวนชม, ธีรรัตน์ คายัง, สวรรยา พิณเนียม, ชิตชม กันจุฬา และ นิธิพัฒน์ สุทธิธรรม (2559, น. 17) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้ทางบัญชีตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง พบว่ารูปแบบการจัดทำบัญชีครัวเรือนของชุมชน เป็นสมุดบัญชีตามรูปแบบของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร ชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้บันทึกบัญชีครัวเรือน เพราะชุมชนขาดความเข้าใจในการทำบัญชีครัวเรือน ผลการพัฒนาแบบการจัดทำบัญชีครัวเรือน พบว่า ชุมชนสนใจการบันทึกบัญชีครัวเรือนตามรูปแบบสมุดบัญชีโดยการแยกค่าใช้จ่ายที่จำเป็นและไม่จำเป็นออกจากกัน และการนำแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการใช้จ่ายเงิน ส่งผลให้ชุมชนลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นและมีเงินออมมากขึ้น

3.6 การสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนกับองค์กรที่เกี่ยวข้องในรูปของการเสริมสร้างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และการมีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงแลกเปลี่ยนกัน ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับอาคม บุตรวงศ์ (2549) อ้างถึงในงานวิจัยของวิชญ์ หยกจินดา (2557, น. 39-40) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น พบว่า กลไกสำคัญที่ทำให้สมาชิกองค์กรชาวบ้านมีส่วนร่วม มีการเรียนรู้ มีความเชื่อ และมีอุดมการณ์ ได้แก่ ความผูกพันเป็นเครือญาติ การมีผลประโยชน์ร่วมกัน ผู้นำและสมาชิกมีบทบาทร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งวิธีการในกระบวนการมีส่วนร่วม ได้แก่ การร่วมประชุมอภิปรายปัญหาหารือกัน การวางแผนร่วมกัน การร่วมกันปฏิบัติกิจกรรม การร่วมประเมินและสรุปผลกิจกรรม ผลการเปลี่ยนแปลงจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรม คือ องค์กรท้องถิ่นมีความเข้าใจสถานการณ์ความมั่นคงของกลุ่ม ความรู้สึกร่วมกันมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของในกิจกรรม ความเข้มแข็งของกลุ่ม และการสร้างกิจกรรมหรือโครงการใหม่ ๆ ส่งผลให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์เพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัย ครั้วเรือนเกษตรกรควรใช้วิถีชีวิตอย่างพอเพียง รู้จักประหยัด ด้วยการลดการบริโภคนิยมและการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ลดพฤติกรรมการซื้อขายสินค้าผ่านส่งและการลอกเลียนแบบใช้จ่ายเกินความจำเป็น มีการประกอบอาชีพเสริมและการทำกิจกรรมอื่นเสริม โดยใช้ทรัพยากรของตนเองหรือชุมชนและภูมิปัญญาดั้งเดิมให้มากที่สุด จะทำให้ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นและสามารถพึ่งพาตนเองได้

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ควรส่งเสริมครัวเรือนเกษตรกรให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นการทำเกษตรแบบผสมผสานหรือการทำกิจกรรมทางการเกษตรประเภทอื่นเพิ่มเติมให้มีความหลากหลาย โดยเน้นการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมและสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชนให้เข้มแข็งมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2554). *คู่มือ คำแนะนำการใช้ปุ๋ยเคมีร่วมกับปุ๋ยอินทรีย์อย่างมีประสิทธิภาพตามคำวิเคราะห์ดิน สำหรับการปลูกพืชเศรษฐกิจรายตำบล ประจำปีการเพาะปลูก 2554-2556 อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง*. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2558). *สำมะโนการเกษตร พ.ศ.2556 ทั่วราชอาณาจักร*. กรุงเทพฯ: กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.
- กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2558). *สำมะโนการเกษตร พ.ศ.2556 ภาคเหนือ*. กรุงเทพฯ: กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

- กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอุ่มแสง (เกษตรทิพย์). (2559). การบริหารจัดการเครื่องจักรกลการเกษตร (Machinery pool model). สืบค้น 20 เมษายน 2562, จาก <https://www.kubotasolutions.com/knowledge/rice/detail/289>
- กานดาพันธุ์ วันทยะ. (2551). ปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการพึ่งพาตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. (2559). ชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนสู่เศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.
- เกรียงไกร ธุระพันธ์. (2551). ตัวบ่งชี้ครอบครัวเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในชนบท อำเภอเมืองจังหวัดอุดรธานี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยขอนแก่น).
- จุราพร จันทรขาว. (2558, 4 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย กางจน์ กอริ [การบันทึกเสียง]. ผู้อำนวยการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, ลำปาง.
- จิรัฐ ขวนชม, อดิรัตน์ ค่ายัง, สวรรยา พิณเนียม, ชิตชม กันจุฬา และ นิธิพัฒน์ สุทธิธรรม. (2559). การจัดทำบัญชีครัวเรือนของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.
- ชลัยรัตน์ เพชรรัตน์. (2545). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ของเกษตรกรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).
- เดือนเด่น นิคมบริรักษ์. (2552). การผูกขาดกับความเหลื่อมล้ำในภาคธุรกิจ. ใน การสัมมนาทางวิชาการประจำปี 2552 เรื่อง การปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อความเป็นธรรมในสังคม. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- นภดล หงส์ศรีพันธ์. (2552). การปรับตัวของเกษตรกรสู่การเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาหมู่บ้านป่าไผ่ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- นิรันดร์ ต๊ะวิชัย. (2561, 7 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย กางจน์ กอริ [การบันทึกเสียง]. ผู้นำชุมชน หมู่ 5 บ้านจู้ด ตำบลลำปางหลวงอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง, ลำปาง.
- นักข่าวพลเมืองสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส. (2559). เกษตรกรไทยปี 59 เป็นหนี้มากขึ้น ชี้นำผลผลิตราคาตกและภัยธรรมชาติเป็นสาเหตุมากที่สุด. สืบค้น 20 เมษายน 2562, จาก <https://www.citizenthaipbs.net/node/11670>
- พิเชษฐ องค์ศิริวิทยา. (2560, 26 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย กางจน์ กอริ [การบันทึกเสียง]. นักวิชาการพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลำปาง, ลำปาง.
- พิมพ์พิชชา ภูทิพย์. (2560, 3 สิงหาคม). สัมภาษณ์โดย กางจน์ กอริ [การบันทึกเสียง]. เกษตรอำเภอเกาะคา, ลำปาง.
- พันธ์ทวี สหะรัตน์. (2554). การจัดการดิน. กำแพงเพชร: วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีกำแพงเพชร.
- เพิ่มศักดิ์ เพิ่มพูนทวิชัย. (2558, 13 ธันวาคม).). สัมภาษณ์โดย กางจน์ กอริ [การบันทึกเสียง]. ผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เพื่อการเกษตร สาขาเกาะคา, ลำปาง.
- เลิศภูมิ จันทรเพ็ญกุล. (2560). การส่งเสริมการเกษตร. บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- วิชญ์ หยกจินดา. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน หมู่บ้านทุ่งกว้าง ตำบลทับไทร อำเภอไผ่แก่น จังหวัดจันทบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยบูรพา).
- สม เครื่องชัย. (2561, 13 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย กางจน์ กอริ [การบันทึกเสียง]. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ 5 บ้านจู้ด ตำบลลำปางหลวงอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง, ลำปาง.
- สม พักสิน. (2561, 24 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย กางจน์ กอริ [การบันทึกเสียง]. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ 5 บ้านจู้ด ตำบลลำปางหลวงอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง, ลำปาง.
- สำนักงานสหกรณ์จังหวัดอำนาจเจริญ. (2556). การจัดการองค์ความรู้ เรื่องการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วม. อำนาจเจริญ: สำนักงานสหกรณ์จังหวัดอำนาจเจริญ.
- อุทัย ต้นโย. (การสัมภาษณ์, 12 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย กางจน์ กอริ [การบันทึกเสียง]. กรรมการหมู่บ้าน หมู่ 5 บ้านจู้ด ตำบลลำปางหลวงอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง, ลำปาง.

พระกริ่ง Phra Kring

พระครูปลัดสุราวุธ แสงมะโน¹

Phrakhrupalad Surawut Saengmano

E-mail: Surawutsung@gmail.com

พระปลัดวสันต์ เกษงาม²

Phrapalad Wasan Teerawaro

บัญชา ธรรมบุตร³

Bancha Thammabut

แสงอาทิตย์ ไทยมิตร⁴

Saengatit Thaimit

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาความหมายและประวัติความเป็นมาของพระกริ่ง 2) เพื่อศึกษาพุทธลักษณะของพระกริ่ง 3) เพื่อศึกษาอำนาจภาพของพระกริ่ง ผลการศึกษาพบว่า พระกริ่งหมายถึง คำที่ใช้เรียกพระเครื่องที่ทำด้วยโลหะ ภายในกลวง บรรจุก้อนโลหะซึ่งเขียนอักขระไว้ เขียนแล้วมีเสียงดัง โดยมีจุดเริ่มต้นการสร้างพระกริ่งขึ้นที่ทิเบตเป็นแห่งแรก และได้เผยแผ่ความเชื่อเหล่านั้นเข้าสู่ประเทศจีน ตั้งแต่สมัยราชวงศ์สุย ราว พ.ศ. 1158 เข้าสู่ประเทศไทยช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 สมัยกษัตริย์จักรวรรดิที่ 7 ซึ่งได้พบพระกริ่งที่อโรคยาศาลา ซึ่งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พุทธลักษณะของพระกริ่งในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา เช่น ทิเบต จีน กัมพูชา และไทย ได้อาศัยต้นแบบศิลปะแบบปาละของอินเดีย แต่ผู้สร้างในแต่ละประเทศได้ดัดแปลงให้แตกต่างกันไปตามศิลปกรรมในประเทศของตน พระกริ่งนั้นเป็นพระที่หาได้ยาก เป็นที่นิยมอย่างมากในประเทศไทย และมีอำนาจป้องกันอันตราย ด้านการรักษาโรค และอำนาจด้านจิตใจ

คำสำคัญ: พระกริ่ง

Abstract

This article has the following objectives. 1) To study the meaning and history of Phra Kring. 2) To study the Buddha characteristics of Phra Kring. 3) To study the majestic power of Phra Kring. The results shown that Phra Kring means the name of metal amulet, hollow inside and contains with chunk metals which wrote the special character and had a noise when shaking. The beginning of creation was in Tibet and propagate those belief to China since the Sui Dynasty around 1158 B.E. and entered Thailand during the 18th century Buddhism in the reign of King Jayavaraman VII and which was found Phra Kring at the Arokaya Sala Which was in the northeastern of Thailand. The characteristics of Phra Kring in buddhist countries such as Tibet, China, Cambodia and Thailand and relied on the Pala art model of India. But creators in each country have adapted in the different parts of their country. Phra Kring is a rare amulet and very popular in Thailand with power to prevent dangers, to treat of diseases and have a majestic power to the mind.

Keywords: Phra Kring

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

² อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

³ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

⁴ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

บทนำ

ประเทศไทยเป็นเมืองพุทธ คนไทยส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนานิกายเถรวาท และมีบางส่วนที่นับถือพุทธศาสนานิกายมหายานด้วย โดยพระพุทธศาสนาทั้งสองนิกายนี้ได้ผสมกลมกลืนอยู่ในสังคมวัฒนธรรมประเพณีของไทยมาแต่โบราณ และนอกจากการเคารพกราบไหว้พระพุทธรูปซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็ยังนิยมพกพระเครื่อง (ย่อมาจากคำว่าพระเครื่องราง) คือพระพุทธรูปองค์เล็กๆ ติดตัวไว้ตลอดเวลา โดยเชื่อว่า อำนาจพุทธคุณในพระเครื่องนั้นจะช่วยป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ได้ ซึ่งนอกจากจะถือว่าเป็นของสำคัญมีคุณค่าต่อจิตใจแล้ว พระเครื่องบางองค์ บางรุ่นปัจจุบันหาได้ยากเพราะมีการสร้างขึ้นมาน้อยมาก เช่นพระกริ่ง เป็นต้น และเชื่อกันว่าใครมีไว้บูชาย่อมมีแต่สิริมงคล เพราะมีพุทธคุณสูงในด้านแคล้วคลาด อยู่ยงคงกระพัน เมตตามหานิยม เกิดความสุขความเจริญ และยังใช้ทำน้ำพุทธมนต์เพื่อรักษาโรคได้ด้วย จึงมีการเช่าบูชาในราคาที่สูงมาก

พระกริ่งเป็นพระเครื่องที่มีผู้รู้จักและเป็นที่นิยมแพร่หลายกันมาก ซึ่งเป็นรูปเคารพแทนองค์พระไภษัชยคุรุพุทธเจ้าในพุทธศาสนานิกายมหายาน ที่พุทธศาสนิกชนให้ความศรัทธาเลื่อมใสในฐานะที่เป็นพระพุทธรูปเจ้าผู้เป็นครูแพทย์ ครูแห่งยา หรือหมอยา และเนื่องจากพุทธศาสนานิกายมหายานนั้นนับถือพระพุทธรูปเจ้าและพระโพธิสัตว์หลายพระองค์ พระไภษัชยคุรุพุทธะ จึงได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นพระพุทธรูปเจ้าที่สำคัญมากพระองค์หนึ่ง ในพระสูตรของมหายานชื่อ ไภษัชยคุรุไวฑูรยประภาตถาคตสูตร ได้กล่าวถึงพระพุทธรูปเจ้าชื่อไภษัชยคุรุ โดยคำว่าไภษัชแปลว่า หมอยา ไหวฑูรยประภา แปลว่า มีพระกายสีฟ้าเข้มดุจไฟพุทรี ทางทิเบตบอกว่าเป็นสรีราปิสลาสลี ซึ่งเป็นหินธรรมชาติสีฟ้าเข้ม ถ้ามีแร่ทองคำผ่านก็จะปรากฏเส้นสีทองงดงาม ถ้าเห็นปฏิมาพระพุทธรูปเจ้าที่มีพระวรกายสีฟ้า หรือสีฟ้าเข้ม ก็รู้ได้โดยทันทีว่าคือรูปแทนองค์ของพระไภษัชยคุรุพุทธเจ้านั่นเอง นอกจากนี้ พุทธลักษณะของพระกริ่ง ยังแตกต่างจากพระเครื่ององค์อื่น ๆ ทั่วไป คือเป็นรูปหล่อลอยองค์ สีส่อนข้างดำ เมื่อเขย่าแล้วจะมีเสียงดังอยู่ภายในองค์พระเสียงที่ได้ยินนั้นคือลูกกริ่งซึ่งเขียนเป็นอักขระที่มีความหมายแทนองค์พระพุทธรูปเจ้า ทำให้ผู้มีพระกริ่งไว้บูชานั้น รู้สึกถึงความพิเศษที่แตกต่างออกไปว่า นอกจากจะมีรูปแบบที่ไม่เหมือนพระเครื่องโดยทั่วไปแล้ว ก็ยังเป็นพระเครื่องที่มีพระพุทธรูปเจ้าอยู่ภายในด้วย ซึ่งนอกจากจะมีไว้เคารพบูชาเพื่อป้องกันสรรพภัยอันตรายต่าง ๆ เช่น พระกริ่งที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยา และติดไว้ที่พระมาลาเบี่ยงของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ก็ยังเชื่อว่าจะสามารถใช้ทำนมนต์เพื่อรักษาโรคภัยต่าง ๆ ให้ทุเลาและหายไปได้ด้วย ดังที่สมเด็จพระสังฆราช (แพ ติสฺสเทว) ซึ่งในขณะนั้น ดำรงสมณศักดิ์เป็นพระศรีสมโพธิ ได้นำพระกริ่งมาแช่น้ำเพื่อทำน้ำพุทธมนต์ให้กับสมเด็จพระวันรัต (แดง) พระอุปัชฌาย์ของท่านที่อาพาธเป็นอหิวาตกโรค แล้วอธิษฐานให้หายจากโรค ตามรับสั่งของสมเด็จพระวชิรญาณวโรรส เมื่อสมเด็จพระวันรัตได้ฉันน้ำพระพุทธมนต์แล้วก็ทำให้อาการของโรคนั้นทุเลาลงจนหายเป็นปกติ พระกริ่งที่มีชื่อเสียงเป็นที่นิยมของประเทศไทย ได้แก่ พระกริ่งปวเรศ วัดบวรนิเวศวิหาร พระกริ่งชัยวัฒน์ ของสมเด็จพระสังฆราช (แพ) วัดสุทัศน์เทพวราราม เป็นต้น

ความหมายของพระกริ่ง

ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของคำว่า "กริ่ง" ไว้ว่า "ใช้เรียกพระเครื่องที่ทำด้วยโลหะ ข้างในกลวง มีก้อนโลหะลงอักขระไว้แทนองค์พระพุทธรูปเจ้า เขย่าดังกรีก ๆ ว่า พระกริ่ง, ทางเหนือเรียกว่า มะหิง." ซึ่งถ้าหากเขย่าดู ก็จะยินเสียงดังออกมาจากภายในองค์พระนั้นจริง ส่วนคำว่า "กริ่ง" นี้ สมเด็จพระสังฆราช (แพ ติสฺสเทว) พระสงฆ์ผู้มีความรู้และความเชี่ยวชาญในการสร้างพระกริ่งของประเทศไทย ได้รับสั่งว่า คำว่า "กริ่ง" มาจากคำถามที่ว่า "กิง กุสโล" (กิง กุสะโล) กล่าวคือเมื่อพระโยคาวจรบำเพ็ญสมณธรรม มีจิตผ่านกุศลธรรมทั้งปวงเป็นลำดับไปแล้ว ถึงขั้นสุดท้าย จิตเสวยอุเบกขาเวทนา ปุญญาภิสังขาร (สภาพที่ปรุงแต่งกรรมฝ่ายดี ได้แก่ กุศลเจตนา) เปลี่ยนเป็น อเนกชา (สภาพที่ปรุงแต่งภพอันมั่นคง ไม่หวั่นไหว ได้แก่ ภาวะจิตที่มั่นคงแน่วแน่ด้วยสมาธิแห่งจตุตถฌาน คือ ฌานที่ 4) เป็นเหตุให้พระโยคาวจรพอใจขึ้นว่า "กิง กุสโล" นี่เป็นกุศลอะไร เพราะเป็นธรรมที่เกิดขึ้น แปลกประหลาด ไม่เหมือนกับกุศลอื่นที่ผ่านมา ดังนั้น คำว่า "กิง กุสโล" จึงเป็นชื่อของ อเนกชา คือ "นิพพุติ" แปลว่า "ดับสนิท" ซึ่งก็หมายถึงพระนิพพานนั่นเอง นี่เป็นคำบอกเล่าของท่านศาสตราจารย์แสง มนวิฑูร ได้กล่าวไว้ (จำนงค์ ทองประเสริฐ, 2546)

ประวัติความเป็นมาของพระกริ่ง

พระกริ่งเป็นพระพุทธรูปขนาดเล็ก รูปแบบขององค์พระโดยทั่วไปคือเป็นพระพุทธรูปประทับบนฐานบัวคว่ำบัวหงายที่มีกลีบบัวเฉพาะเพียงด้านหน้า พระหัตถ์ขวาแสดงปางมารวิชัย พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพล่า บนฝ่าพระหัตถ์มีหม้อยาหรือผลไม้ที่เป็นยาว่างไว้ ซึ่งพุทธลักษณะมีความใกล้เคียงกับพระโฆษชัยคุรุฯ จนทำให้นักวิชาการสรุปว่าพระกริ่งทุกองค์คือพระโฆษชัยคุรุพุทธเจ้า

พระโฆษชัยคุรุฯในทิเบตนั้นมีพระนามว่า “มันลา” (Manla) แปลว่าโอสถิเศษ (เสฐียร พันธงชัย, 2512, น. 88) แสดงให้เห็นความเชื่อในการนับถือพระโฆษชัยคุรุฯในฐานะพระพุทธรูปเจ้าผู้เป็นแพทย์ คือเชื่อว่าอำนาจพุทธคุณของพระองค์สามารถช่วยเหลือและรักษาเหล่าสรรพสัตว์ให้หายจากโรคร้ายต่างๆได้ โดยอ้างถึงปณิธาน 12 ข้อของพระโฆษชัยคุรุฯ ก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธรูปเจ้า ซึ่งหนึ่งในปณิธานนั้นคือ ทรงตั้งใจที่จะช่วยเหลือผู้ที่เจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งท่านได้อธิษฐานไว้ว่า ในโลกธาตุของท่านนั้น ขอให้ปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บ ใครที่เจ็บไข้เมื่อนึกถึงท่าน สวดมนต์ถึงท่านก็จะได้รับการเยียวยาบำบัดรักษาให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บต่างๆได้อย่างอัศจรรย์ (ธมมัทธานิกาย, 2549, น. 8) ดังนั้น ถ้าผู้ใดเจ็บป่วยร่างกายทรุดโทรมก็ให้เอามือไปลูบพระโฆษชัยคุรุฯที่ตรงนั้น แต่วิธีนี้ได้ทำให้องค์พระชำรุดและสึกกร่อนจากการลูบของผู้ที่มารับการรักษา จึงมีการคิดสร้างพระโฆษชัยคุรุฯขนาดเล็กที่เรียกว่า “พระกริ่ง” ขึ้นโดยใช้แช่ลงในน้ำ เพื่อให้หน้านั้นเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ และให้ผู้ไม่สบายได้อธิษฐานจิต แล้วดื่มน้ำแทนการลูบที่องค์พระ ก็จะทำให้ผู้เจ็บป่วยหายจากความไม่สบายต่าง ๆ ได้เช่นกัน และเพื่อให้พระโฆษชัยคุรุฯขนาดเล็กที่สร้างขึ้นถึงพร้อมด้วยพุทธภาวะอันสมบูรณ์ จึงได้สร้างผลโลหะขึ้นแล้วประจุลงไว้ภายในองค์พระนั้นด้วย (พินัย ศักดิ์เสนีย์, 2511, น. 7)

จากข้อมูลดังกล่าวไว้ในตำนานเกี่ยวกับการเผยแผ่พุทธศาสนาของประเทศทิเบตว่า ท่านคุรุปัทมสมภพ และคณาจารย์ชาวอินเดียได้นำพระพุทธรูปศานามหายานนิกายตันตระและความเชื่อเกี่ยวกับพระโฆษชัยคุรุฯ เข้าไปเผยแผ่ในทิเบตราวปี พ.ศ. 1290 อย่างไรก็ตาม ยังไม่เคยพบรูปเคารพพระโฆษชัยคุรุฯในประเทศอินเดีย ดังนั้นจึงยังไม่พบหลักฐานประติมากรรมพระกริ่งด้วยเช่นกัน มีแต่คัมภีร์ที่กล่าวอ้างถึงการสร้างพระพุทธรูปของทิเบตนั้นว่าได้ใช้รูปแบบทางศิลปกรรมของพระโฆษชัยคุรุฯ จากประเทศอินเดียเป็นต้นแบบ เนื่องจากมีการพบหลักฐานทางศิลปกรรมซึ่งทำเป็นประติมากรรมลอยตัว องค์พระพุทธรูปประทับขัดสมาธิเพชร บนฐานบัวคว่ำบัวหงาย พระหัตถ์ขวาแสดงปางมารวิชัย พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพล่า มีวัตถุทรงกลมวางบนฝ่าพระหัตถ์ ซึ่งลักษณะดังกล่าวตรงกับพุทธลักษณะของพระกริ่ง และแสดงถึงอิทธิพลของศิลปะแบบปาละของอินเดีย แต่จากการที่เราไม่พบรูปเคารพในประเทศนี้ก็ทำให้ไม่สามารถกล่าวได้อย่างชัดเจนว่า มีการสร้างพระกริ่งขึ้นในประเทศอินเดียมาก่อน ดังนั้น เท่าที่พบหลักฐานทางศิลปกรรมในปัจจุบันนี้คงกล่าวได้ว่า จุดเริ่มต้นการสร้างพระกริ่งนั้นเกิดขึ้นที่ประเทศทิเบตเป็นแห่งแรก และจากข้อมูลทั้งด้านเอกสารและงานศิลปกรรม ก็เป็นเครื่องยืนยันว่าในประเทศทิเบตนี้ มีความเชื่อเกี่ยวกับพระกริ่งเกิดขึ้นก่อนแน่นอน และเกิดขึ้นหลังจากที่ท่านคุรุปัทมสมภพได้นำความเชื่อเกี่ยวกับพระโฆษชัยคุรุฯเข้าไปเผยแผ่ในทิเบตแล้วในปี พ.ศ. 1290 ดังนั้นการสร้างพระกริ่งจึงน่าจะเกิดขึ้นราวปลายพุทธศตวรรษที่ 13- 14 คือหลังจากที่ความเชื่อเกี่ยวกับพระโฆษชัยคุรุฯ ได้เข้าสู่ประเทศทิเบตและเป็นที่ยอมรับแล้วนั่นเอง

จากนั้นก็เผยแพร่ความเชื่อเหล่านั้นเข้าสู่ประเทศจีน ตั้งแต่สมัยราชวงศ์สุย ราว พ.ศ. 1158 และได้รับยกย่องสูงสุดในสมัยราชวงศ์ถัง พ.ศ. 1160-1450 (มาลินี คัมภีร์ญาณนนท์, 2542, น. 2) และในช่วงเวลานี้อาจได้เกิดแนวคิดการสร้างพระกริ่งขึ้นเป็นครั้งแรก โดยส่วนหนึ่งอาจได้รับอิทธิพลมาจากประเทศทิเบต เนื่องจากในประเทศจีนก็มีความเชื่อในเรื่องอำนาจพุทธคุณของพระโฆษชัยคุรุฯว่าสามารถช่วยรักษาคนเจ็บป่วยได้ และเกิดแนวคิดสร้างพระกริ่งขึ้น เพื่อใช้ในการทำพิธีกรรมเช่นเดียวกับในประเทศทิเบตเช่นกัน

ต่อมาพุทธศาสนมหายานได้เข้าสู่ประเทศกัมพูชาราวพุทธศตวรรษที่ 15 แต่ในเวลานั้นพุทธศาสนมหายานนับถือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรเป็นพระผู้ดูแลและปกป้องมนุษย์ให้พ้นจากภัยพิบัติ ความเชื่อในการบูชาพระโฆษชัยคุรุฯ จึงยังไม่เป็นที่ศรัทธาและได้รับการนับถือ แต่หลักฐานการพบพระกริ่งที่เรียกว่าพระกริ่งบาแก้งอยู่บนยอดเขาพนมบาแก้ง ที่สร้างขึ้นช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 15 (สุภัทรดิศ ดิศกุล, 2539, น. 36) ไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนที่ระบุได้ว่าเป็นพระกริ่งที่สร้างขึ้นในประเทศนี้ และพุทธลักษณะของพระกริ่งที่พบนี้ คล้ายกับพระกริ่งใหญ่ของจีน นักวิชาการหลายท่านเช่นสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพจึงสันนิษฐานว่า พระกริ่งที่พบบนเขาพนมบาแก้งนั้นอาจเป็นของที่นำเข้ามาจากเมืองจีน (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2537, น. 81)

ราวพุทธศตวรรษที่ 17 กษัตริย์เขมรพระนามว่าพระเจ้าปทุมสุริยวงศ์ (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ทรงพระราชทานความเห็นว่าเป็นพระเจ้าปทุมสุริยวงศ์ น่าจะหมายถึงกษัตริย์สุริยวรมันที่ 2 ของอาณาจักรขอม) ได้โปรดให้สร้างพระกริ่งขึ้นบ้าง โดยอาศัยรูปแบบพระกริ่งเงินเป็นต้นแบบ พระกริ่งที่สร้างขึ้นนี้ถูกเรียกว่าพระกริ่งพระปทุม เมื่อพระกริ่งพระปทุมได้รับศรัทธาจากชาวกัมพูชาแล้ว และในสมัยกษัตริย์ชัยวรมันที่ 7 ราวพุทธศตวรรษที่ 18 เราได้พบจารึกหลายหลักที่มีการกล่าวถึงการบูชาพระไภษัชยคุรุฯ เช่นจารึกปราสาทตาพรหม จารึกปราสาทตาเมือนโต๊ด และในช่วงเวลาดังกล่าวได้มีการสร้างพระกริ่ง ซึ่งอาจเป็นพระกริ่งแบบแรกที่ช่างเขมรสร้างขึ้นตามแนวคิดของช่างเขมรที่มีลักษณะเฉพาะตามความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ ที่เรียกว่า “พระกริ่งตักแตน” (พินัย ศักดิ์เสนี, 2511, น. 14)

ความเชื่อในการบูชาพระไภษัชยคุรุฯ เข้าสู่ประเทศไทยช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 สมัยกษัตริย์ชัยวรมันที่ 7 ของอาณาจักรขอม ปรากฏหลักฐานที่โรยศาลาซึ่งโปรดให้สร้างขึ้นในอาณาจักรของพระองค์ ซึ่งพบอยู่ในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เกี่ยวกับการบูชาพระไภษัชยคุรุฯ ก่อนทำพิธีการรักษาผู้ที่เจ็บป่วยตามข้อมูลที่ได้จากจารึก เช่น จารึกด่านประคำ จารึกปราสาทตาเมือนโต๊ด แสดงให้เห็นถึงความเชื่อในการบูชาพระไภษัชยคุรุฯ และการมีอยู่จริง จึงกล่าวได้ว่าการบูชาพระไภษัชยคุรุฯ ในฐานะพระพุทธรูปเจ้าแพทย์ผู้ปกปักรักษามนุษย์ให้หายจากโรคต่าง ๆ รวมทั้งป้องกันภัยอันตราย คงเป็นความเชื่อที่เข้าสู่ประเทศไทยในราวพุทธศตวรรษที่ 18 จากอิทธิพลของกษัตริย์ชัยวรมันที่ 7 และก่อนหน้านั้นในประเทศไทยคงไม่เคยมีความเชื่อในการบูชาพระไภษัชยคุรุฯ มาก่อน เพราะยังไม่เคยพบจารึกที่ใดที่กล่าวถึงพระกริ่งในเมืองไทยในสมัยนั้น

ตามประวัติการสร้างพระกริ่งในสมัยรัตนโกสินทร์กล่าวว่า ได้ใช้ตำราการสร้างพระกริ่งที่ได้รับสืบทอดมาจากพระพนรัตน์ เจ้าอาวาสวัดป่าแก้ว ที่มีชีวิตอยู่ในสมัยอยุธยาเป็นต้นแบบ (มอนต์ จันทนากร, 2527, น. 6) ซึ่งพระพนรัตน์ได้ตำราการสร้างพระกริ่งมาจากตำราการสร้างพระกริ่งปทุมฯของขอม อย่างไรก็ตามไม่มีข้อมูลที่สามารถยืนยันได้ว่าในสมัยอยุธยามีการสร้างพระกริ่งขึ้น และไม่พบหลักฐานที่ชัดเจนว่ามีตำราดังกล่าวอยู่จริง

จนกระทั่ง พ.ศ. 2425 สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ พระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าฤกษ์ เป็นพระราชโอรสในกรมพระราชวังบวรมหาเสนานุรักษ์ รัชกาลที่ 2 (ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม, 2525, น. 134) ได้สร้างพระกริ่งขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ตามประวัติกล่าวว่าพระองค์ได้ใช้ตำราการสร้างจากตำราการสร้างพระกริ่งพระปทุมฯ ที่พระองค์ได้รับสืบทอดมาจากกรมพระปรมาภิไธยวิสุทธิธรรมรังษี ดั่งนั้นพุทธลักษณะของพระกริ่งที่สร้างขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ตามตำราส่วนใหญ่กล่าวว่ามีพุทธลักษณะใกล้เคียงกับพุทธลักษณะของพระกริ่งพระปทุมฯ แต่มีการดัดแปลงให้มีลักษณะเฉพาะแสดงรูปแบบศิลปกรรมไทยมากขึ้น และหลังจากที่พระมหาสมณเจ้ากรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ได้สร้างพระกริ่งขึ้น ก็มีการสร้างพระกริ่งขึ้นในประเทศไทยอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันนี้

พุทธลักษณะของพระกริ่ง

พุทธลักษณะที่สำคัญของพระกริ่ง มีต้นแบบเป็นศิลปกรรมอินเดียแบบปาละที่เจริญอยู่ในเวลาที่ท่านครูปัทมสมภพนำพุทธศาสนมหายานนิกายตันตระเข้าไปเผยแผ่ในทิเบต ลักษณะจึงเป็นพระพุทธรูปแบบมหายาน อันเป็นสัญลักษณ์แทนพระไภษัชยคุรุพุทธเจ้า ประทับนั่งบนดอกบัว ซึ่งถือว่าเป็นครุฑธาตุที่เป็นสัญลักษณ์ของโพธิจิตแห่งคัมภีร์มหาไวโรจนสูตร พระหัตถ์ซ้ายถือเครื่องพุทธบริโภคน้ำ เช่นหม้อน้ำ หรือพุทธอุปโภคเช่น วัชระ เป็นสัญลักษณ์ของปัญญาอันกล้าแข็งของพระญาณพุทธะ ผู้ตัดซึ่งอวิชชาและกิเลสสิ้นแล้ว และในองค์พระประจุผลโลหะแต่ละผลโลหะนั้นเป็นสัญลักษณ์หมายถึงพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ ทำให้พระกริ่งที่สร้างขึ้นนั้นสมบูรณ์ด้วยพุทธภาวะ มีกฤตยาคุณ อาถรรพณ์ ทั้งพระเดชและพระคุณ ตามคัมภีร์มนตรยานเรียกว่า จตุรอาถรรพณ์ (พินัย ศักดิ์เสนี, 2511, น. 41-42) เมื่อท่านครูปัทมสมภพนำพุทธศาสนมหายานแบบตันตระเข้ามาในทิเบตเวลานั้นได้สร้างพระพุทธรูปขึ้นโดยนำรูปเคารพของพระไภษัชยคุรุมาเป็นต้นแบบ การสร้างพระพุทธรูปเหล่านั้นในครั้งแรกจึงมีตั้งแต่ขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ และในเวลาต่อมาจึงได้ทำจำลองให้มีขนาดเล็กลงแล้วใช้แช่ในน้ำเพื่อทำนํ้ามนต์ให้ผู้เจ็บป่วยดื่มนํ้ามนต์เพื่อรักษาอาการไม่สบายต่าง ๆ บนความเชื่อในอำนาจพุทธคุณนั้น

พุทธลักษณะของพระกริ่งในประเทศพุทธต่างๆ

พุทธลักษณะของพระกริ่งที่สร้างขึ้นในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาได้แก่ ทิเบต จีน กัมพูชา และไทย แม้จะอาศัยต้นแบบศิลปะแบบปาละของอินเดีย แต่ผู้สร้างในแต่ละประเทศก็ได้ดัดแปลงให้แตกต่างกันไปตาม ศิลปกรรมของประเทศตน ซึ่งสามารถแบ่งตามพุทธลักษณะใหญ่ ๆ ได้ดังนี้คือ

พระกริ่งทิเบตและจีน

พุทธลักษณะที่สำคัญของพระกริ่งทิเบตมีลักษณะเป็นพระพุทธรูปแบบมหายาน ประทับนั่งขัดสมาธิเพชร บนฐานบัวคว่ำบัวหงาย 7 คู่ พระหัตถ์ขวาแสดงปางมารวิชัย พระหัตถ์ซ้ายถือวัชระ พระศอกคล้องลูกประคำ ทรงเครื่องทรงอย่างนักบวชครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา ไม่สวมเครื่องประดับ พระพักตร์ค่อนข้างกลม เม็ดพระศกขมวดเป็นก้นหอยขนาดเล็ก เป็นประติมากรรมลอยตัวมีเนื้อสัมฤทธิ์ทอง (สีเหลือง) และสัมฤทธิ์เงิน (เนื้อขาว) บางท่านเรียก สัมฤทธิ์ขาว ซึ่งเป็นเนื้อสัมฤทธิ์ที่พบน้อย ภายในบรรจุเม็ดโลหะทรงกลมเพื่อให้เวลาเช่าแล้วเกิดเสียงดังกริ่ง กริ่ง โดยเม็ดโลหะนี้ลงอักขระเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธรูปเจ้าแต่ละพระองค์ ส่วนพระกริ่งของจีนนั้น พุทธลักษณะโดยทั่วไปก็คล้ายกับพระกริ่งทิเบต แต่ก็ได้แสดงพุทธศิลป์แบบจีนไว้ด้วยเช่นกัน เช่น การแสดงปางในพระหัตถ์ขวาก็จะแสดงปางประทานพรหรือประทานอภัย ซึ่งเป็นปางของพระโฆษชัยคุรุที่เป็นที่นิยมของจีน รวมถึงวัตุที่วางบนพระหัตถ์ซ้ายจะเปลี่ยนเป็นหม้อยาเพราะพระโฆษชัยคุรุของจีนจะถือหม้อยา หรือลักษณะของพระเนตรที่ทำเป็นเส้นตรงปลายเฉียงขึ้น เหมือนกับลักษณะพระเนตรของพระพุทธรูปจีนทั่วไป (ผาสุข อินทราวุธ, 2543, น. 192) นอกจากนั้นการทำตุ่มไขปลาที่ขอบชายจีวรก็เป็นพุทธศิลป์แบบจีน ซึ่งไม่เคยพบในการสร้างพระกริ่งทิเบต ดังจะเห็นได้จากพระกริ่งใหญ่จีน เป็นต้น ส่วนพระกริ่งบาเก็งของจีนนั้นได้คงรูปลักษณะแบบศิลปะทิเบตมากกว่า ศิลปะจีน และพระกริ่งหนองแส จะมีพุทธลักษณะที่สำคัญที่ต่างจากพระกริ่งแบบอื่นคือ พระกริ่งหนองแสนี้หล่อตัน ไม่มีเม็ดโลหะขนาดเล็กอยู่ในองค์พระ เนื่องจากต้องการแสดงให้เห็นว่าพระกริ่งหนองแสนี้สร้างขึ้นในพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน มากกว่าพุทธศาสนาแบบตันตระซึ่งเห็นได้จากการทำพระเกศาในลักษณะรัดเกล้าเป็นมวย

พระกริ่งกัมพูชา

พระเจ้าปทุมสุริยวงศ์กษัตริย์ขอมเป็นกษัตริย์ที่ศรัทธาในอำนาจพุทธคุณของพระกริ่งจึงโปรดให้สร้างพระกริ่งขึ้น ทำให้พระกริ่งที่สร้างขึ้นนี้ถูกเรียกว่า "พระกริ่งปทุมหรือพระกริ่งพระปทุม" มีอายุประมาณ 1,000 ปี พุทธลักษณะที่สำคัญของพระกริ่งปทุมนี้ คือมีขนาดใหญ่ที่สุด องค์พระประทับขัดสมาธิเพชรบนฐานบัวคว่ำบัวหงาย 7 คู่ ทางด้านหน้า ด้านหลังของฐานพระเป็นฐานเรียบไม่มีกิลีบบัวหรือเครื่องหมายอื่นๆ พระพักตร์เรียวยาวคล้ายรูปไข่ พระเนตรนูนเด่นมองลงต่ำอย่างสำรวม พระศอกคล้องลูกประคำ พระองค์เพรียวบาง พระหัตถ์ขวาแสดงปางมารวิชัย พระหัตถ์ซ้ายถือวัชระ พระศกขมวดเป็นก้นหอยขนาดเล็ก ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา ทรงเครื่องทรงอย่างนักบวช องค์พระบรรจุเม็ดโลหะหรือลูกกริ่งไว้ด้านใน ส่วน "พระกริ่งอุบาเก็ง" แตกต่างจากพระกริ่งบาเก็งของจีน (ซึ่งมีลักษณะของพระกริ่งทิเบตมากกว่าจีน) และพระกริ่งปทุม ตรงที่พระกริ่งอุบาเก็ง จะมีพระพักตร์และพระเนตรทำเป็นแบบจีน คือพระพักตร์ค่อนข้างกลมและพระเนตรเป็นเส้นตรงปลายเฉียงขึ้น พระหัตถ์ขวาแสดงปางมารวิชัย พระหัตถ์ซ้ายถือวัชระหรือหม้อน้ำมนต์ ประทับบนฐานบัวที่มีลายกิลีบบัวอยู่ด้านหน้า 7 คู่ และฐานด้านหลังแอ่นเป็นร่องลึกมากกว่า ส่วนพระกริ่งหน้าตักแต่นั้นเรียกตามลักษณะพระพักตร์ซึ่งคล้ายตักแต่น กล่าวกันว่าพระกริ่งประเภทนี้สร้างขึ้นโดยช่างพื้นเมืองชาวเขมรตามความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ ตอนพระนารายณ์ปราบอสูรตรีบุรุษ มีการสลักสัญลักษณ์รูปโอมไว้ใต้ฐานพระ ส่วนพุทธลักษณะที่แตกต่างออกไปอีกคือ ทำเป็นประติมากรรมนั่งขัดสมาธิเพชรบนฐานที่มีตุ่มกลมๆคล้ายฐานบัวทางด้านหน้า ส่วนด้านหลังของฐานพระทำเป็นกิลีบบัวรูปสามเหลี่ยมซ้อนกัน 2 ชั้น พระเศียรใหญ่ พระเกศาทำเป็นปมขนาดใหญ่ พระศอกสั้นมีลูกประคำขนาดใหญ่คล้องไว้ พระเนตรโปน พระนาสิกใหญ่ พระหัตถ์ทั้งสองข้างประสานกันไว้เหนือพระเพลาจรดพวงลูกประคำ พระหัตถ์ขวาลือดอกบัว จากพุทธลักษณะนี้ พบว่าไม่มีการรักษาพุทธลักษณะในการสร้างพระกริ่งที่มีมาตั้งแต่ในอดีตเลย รูปแบบทางศิลปกรรมที่ปรากฏจะเห็นว่าไม่มีความละเอียดอ่อน และขาดความสวยงาม เช่นการทำพระเนตรที่โปน พระโอษฐ์กว้าง พระศอกสั้น ทำให้ต่างไปจากที่เคยมีมาในประเทศจีนและประเทศทิเบต เช่นลักษณะของการวางพระหัตถ์ที่แสดงปางสมาธิ แทนปางมารวิชัย หรือวัตุที่อยู่ในพระหัตถ์ซ้ายที่มักเป็นวัชระก็เปลี่ยนเป็นลือดอกบัวในพระหัตถ์ขวา รวมถึง

ลักษณะของฐานบัวที่เดิมมักทำเป็นฐานบัวคว่ำบัวหงาย 7 คู่ ก็เปลี่ยนเป็นบัวตุ้มกลมที่มีลักษณะเป็นตุ้ม หรือเป็นฐานเกลี้ยง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในองค์พระยังคงใส่ลูกกริ่งคงไว้ตามลักษณะของพระกริ่งดั้งเดิมเช่นกัน พระกริ่งไทย

กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้กล่าวไว้ในหนังสือนิราศนครวัดว่า ในสมัยรัชกาลที่ 4 พระอมรโมลี แห่งวัดบุปผารามได้เดินทางไปส่งพระมหาปธานราชาคณะธรรมยุติที่ประเทศกัมพูชา เมื่อท่านเดินทางกลับพระมหาปธานได้มอบพระกริ่งกลับมาเพื่อใช้ป้องกันอันตรายขณะเดินทาง และเมื่อท่านกลับถึงกรุงเทพฯ ท่านได้มอบพระกริ่งดังกล่าวให้พระยาอภัยนันทริการามาย (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2469, น. 80) พระกริ่งที่พบในช่วงต้นของกรุงรัตนโกสินทร์นั้น นักวิชาการทั่วไปเชื่อว่าเป็นพระกริ่งที่นำเข้ามาจากประเทศกัมพูชา ซึ่งกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเรียกพระกริ่งเหล่านั้นว่าพระกริ่งพระเจ้าปทุมวงศ์ ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าปทุมสุริยวงศ์ตาม แบบที่ช่างจินคิดขึ้นตามความเชื่อในฝ่ายมหายาน

พุทธลักษณะของพระกริ่งที่พบในประเทศไทยช่วงแรก มักทำเป็นประติมากรรมลอยองค์ขนาดเล็ก ความสูงไม่เกิน 2 นิ้ว มี 2 ชนิดโดยองค์ขนาดใหญ่มีสีดำ ส่วนองค์ที่มีสีเหลืองจะมีขนาดเล็กกว่า ประทับนั่งขัดสมาธิเพชรบนฐานบัวที่ทำลึบบัวเฉพาะด้านหน้า 7 คู่ ฐานด้านหลังเรียบไม่มีลวดลาย พระพักตร์กลมเรียบแบบรูปไข่คล้ายพระพักตร์พระพุทธรูปแบบจีน พระเนตรมองลงต่ำ พระเกศาขมวดเป็นก้นหอยขนาดเล็ก ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวาขอบชายจีวรมักทำเป็นตุ้มไขปลา พระหัตถ์ขวาแสดงปางมารวิชัย พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลาบนฝ่าพระหัตถ์มีหมอน้ำมันต์ ภายในองค์พระมีเม็ดโลหะรูปกลมขนาดเล็กใส่ไว้ด้านใน เมื่อเขย่าองค์พระจะทำให้เกิดเสียงดังกริ่ง กริ่ง

การสร้างพระกริ่งครั้งแรกขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์นั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ได้นำวิธีการสร้างและพุทธลักษณะของพระกริ่งปทุมมาเป็นต้นแบบในการสร้างพระกริ่งรุ่นแรก (ณัฐภูมิ สุทธิสงคราม, 2525, น. 126) ส่วนที่เรียกกันว่า กริ่งปวเรศ และเชื่อกันว่าพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ทรงรับมาจากสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส โดยรับสืบทอดกันมาจากพระพนรัตน์ เจ้าอาวาสวัดป่าแก้ว ซึ่งกล่าวกันว่าท่านได้รับสืบทอดกันมาจากประเทศกัมพูชาอีกต่อหนึ่ง แต่ไม่สามารถหาหลักฐานการมีอยู่ของตำราดังกล่าวได้ อย่างไรก็ตาม ในเอกสารพระเครื่องวัดบวรได้กล่าวไว้ว่า พระกริ่งปวเรศนั้นใช้พระกริ่งจีนเป็นต้นแบบในการสร้าง และได้มีการดัดแปลงให้มีลักษณะเฉพาะ ให้แสดงรูปแบบศิลปกรรมไทยมากขึ้น เช่น การเพิ่มกลีบบัวอีก 1 คู่ บริเวณด้านหลังของฐานพระ หรือลักษณะของพระเนตรที่เหลื่อมมองลงต่ำ พระกริ่งปวเรศที่สร้างขึ้นในรุ่นแรกนี้มีไม่เกิน 30 องค์ เพื่อถวายแด่เจ้านายชั้นสูงโดยเฉพาะ หลังจากนั้นก็ไม่มีการสร้างพระกริ่งปวเรศขึ้นที่วัดบวรนิเวศนี้อีกจนกระทั่ง พ.ศ.2528 หลักฐานสำคัญคือ ที่ฐานของพระกริ่งปวเรศทุกองค์จะมีจารึกอักษร "ปวร" ไว้ทุกองค์ และระบุเวลาที่สร้างไว้ว่าเป็นปี พ.ศ. 2425 (มูลนิธิวัดบวรนิเวศวิหาร, 2539, น. 1-4)

พุทธลักษณะของพระกริ่งปวเรศที่สร้างรุ่นแรกนี้ สร้างเป็นองค์พระขนาดเล็กสูง 2 นิ้วสร้างด้วยเนื้อนวโลหะ คือโลหะ 9 อย่าง จึงเรียกว่า "นวโลหะ" คือ ทองคำ, เงิน, ทองแดง, สังกะสี, พรอท, บริสุทธิ์, เหล็กละลายตัว, จั้วน้ำเงิน, และชิน องค์พระมีสีเหลืองอ่อนเปรี้ยวบางได้สัดส่วน แต่งกายอย่างนักบวชไม่สวมเครื่องประดับ พระศอไม่คล้องลูกประคำ ครองจีวรห่มเฉียงเปิดอังสาขวา ขอบจีวรเรียบไม่มีตุ้มไขปลา พระหัตถ์ขวาแสดงปางมารวิชัย พระหัตถ์ซ้ายถือหมอน้ำมันต์ พระพักตร์รูปไข่คล้ายพระพักตร์พระพุทธรูปสมัยอุทอง พระเนตรโปนมองลงต่ำ พระเกศาขมวดเป็นก้นหอย ประทับขัดสมาธิเพชรบนฐานบัวคว่ำบัวหงาย 8 คู่ ซึ่งหมายถึงโลกตรองภิญญา 8 ภายในองค์พระมีการใส่เม็ดโลหะหรือลูกกริ่งซึ่งจารึกนามอดีตพระพุทธเจ้าไว้ (พินัย ศักดิ์เสนีย์, 2511, น. 72-73) ซึ่งมักใช้โลหะชนิดเดียวกับที่ทำองค์พระ แต่บางท่านกล่าวว่าเดิมทีเดียวลูกกริ่งของพระกริ่งปวเรศนั้นทำด้วยเหล็กไหล ซึ่งถือกันว่าเป็นโลหะที่ก่อให้เกิดความอยู่ยงคงกระพัน ผู้อยู่ในวงการพระเครื่องเชื่อว่าพระกริ่งปวเรศมีการสร้างขึ้น 2 ครั้ง โดยครั้งแรกอุดฐานด้วยทองแดง ครั้งที่สองอุดฐานด้วยทองเหลือง แต่ไม่มีหลักฐานยืนยันแน่ชัดเกี่ยวกับเรื่องนี้

ต่อมามีการสร้างพระกริ่งที่วัดบวรฯขึ้นอีกในปี พ.ศ. 2487 เรียกว่าพระกริ่งบัวรอบ โดยที่ฐานบัวมีกลีบบัวสลัปลึกใหญ่ซ้อนกันสองชั้นอยู่รอบฐานทั้งด้านหน้าและด้านหลังทำให้พระกริ่งรุ่นนี้ได้ชื่อตามการเปลี่ยนแปลงพุทธลักษณะนั้น ส่วนองค์พระจะมีสีน้ำตาลแก่ และที่ก้นฐานพระปิดด้วยทองแดงทำบุ๋มเป็นแอ่งคล้ายก้นกระต่อนอกจากนี้ ยังมีการสร้างพระกริ่งไพรีพิณาศ ขึ้นอีกเมื่อปี 2469 ซึ่งพุทธลักษณะทั่วไปคล้ายกับพระกริ่งรุ่นเดิมๆ มีความคล้ายกันมาก จะต่างกันที่พระกริ่งไพรีพิณาศนั้นสร้างด้วยทองคำสมทองเหลือง และมีการพิมพ์อักษร "ไพรีพิณาศ" ไว้ที่ด้านหลังของฐานพระทุกองค์ (พ. สุวรรณ, 2540, น. 19-22) พระกริ่งไพรีพิณาศนี้มี 2 พิมพ์ แบ่งแยกโดย

ฐานบัวคือ ฐานแบบบัวแหลม และฐานแบบบัวเหลี่ยม นอกจากนั้นยังได้นำเอาพุทธลักษณะของพระโพธิ์พินาศมาผสมเช่นพระหัตถ์ขวาที่แสดงปางประทานอภัย และการที่บนพระหัตถ์ซ้ายซึ่งวางไว้เหนือพระเพลาไม่มีหมอนน้ำมันหรือวัชร ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญของพระกริ่งและพระโกษชัยคุรุฯ บนฝ่าพระหัตถ์ ซึ่งน่าจะเป็นแนวคิดที่ต้องการแสดงพุทธลักษณะที่สำคัญของพระโพธิ์พินาศให้ปรากฏอย่างชัดเจนมากกว่าแสดงพุทธลักษณะของพระโกษชัยคุรุฯ

ต่อมาเจ้าคุณเผ่า วัดมกุฏกษัตริยาราม ได้นำแบบของพระองค์ไปจัดสร้างขึ้นบ้าง แต่ไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน หลังจากสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาปวเรศฯ สิ้นพระชนม์ ตำราการสร้างพระกริ่งตกทอดมายัง "สมเด็จพระพุฒาจารย์ (มา)" หรือ "ท่านเจ้ามา" วัดสามปลื้ม เมื่อครั้งมีสมณศักดิ์เป็น "พระมงคลทิพมุนี" ท่านเคยดำริว่าเมื่ออายุครบ 80 ปีจะสร้างพระกริ่งตามตำรับเดิมที่ได้รับตกทอดมา แต่ท่านก็มรณภาพลงเสียก่อน ตำรานี้จึงตกไปอยู่กับสมเด็จพระสังฆราช (แพ) วัดสุทัศน์ฯ พุทธลักษณะของพระกริ่งของวัดสุทัศน์ฯ ที่สร้างขึ้นโดยสมเด็จพระสังฆราช (แพ) ดิสสุเทว) ซึ่งขณะนั้นมีสมณศักดิ์เป็นที่พระเทพโมลี แต่พระกริ่งเทพโมลีนี้อาจไม่ใช่พระกริ่งรุ่นแรกของวัดสุทัศน์ เพราะได้พบพระกริ่งอยู่ในบาตรเก่าเก็บไว้บนหลังศาลาการเปรียญใน พ.ศ. 2482 แต่ไม่สามารถระบุสร้างได้ พุทธลักษณะนั้นใกล้เคียงกับพระกริ่งปวเรศ และยังคงลักษณะผสมผสานกันระหว่างพระกริ่งทิเบตจีน และกัมพูชาด้วย หลังจากนั้นก็มีกริ่งสร้างพระกริ่งต่อมาอีกหลายรุ่น เช่น พระกริ่งสมเด็จพระสังฆราช (แพ) รุ่นพรหมมุนี (สมณศักดิ์ในขณะนั้น) พระกริ่งปลัดจิว พระกริ่งเขมรน้อย ซึ่งส่วนใหญ่สร้างจากนวโลหะสีดำ ซึ่งแตกต่างกันกับรุ่นแรกๆ เพียงเล็กน้อยเท่านั้นในพุทธลักษณะหรือกลีบบัวที่ฐาน นอกจากนี้ยังมีการสร้างพระกริ่งรุ่นอุดมออกเทศา ซึ่งส่วนผสมนั้น มีเศษของสมเด็จพระสังฆราช(แพ) ผสมอยู่ด้วยนั่นเอง และนำไปเป็นทุนสร้างโรงเรียนวัดช้าง บางคนจึงเรียกพระกริ่งรุ่นนี้ว่า พระกริ่งวัดช้าง ตามชื่อโรงเรียนนั่นเอง หรือพระกริ่งจักรพรรดิ (ที่เรียกเช่นนี้เพราะลักษณะที่ใช้ในการสร้างพระกริ่งรุ่นนี้เป็นราชาฤกษ์) ที่สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2546 โดยพระวิสุทธิธำมิตี เจ้าอาวาสในเวลานั้น ซึ่งยังคงรักษารูปแบบพุทธลักษณะเดิมๆ ไว้ (สมาคมสำนักวัดสุทัศน์เทพวราราม, 2546, น. 95.)

พระกริ่งรุ่นอื่นๆ เช่น พระกริ่งนเรศวร พระกริ่งนเรศวรวังจันทน์ และพระกริ่งนเรศวรพระองค์ดำ ซึ่งสร้างที่โรงเรียนพิษณุโลกวิทยาคม พบว่าเป็นพระราชวังจันทน์ที่เดิมสมเด็จพระนเรศวรเคยประทับอยู่ (สมคิด ศรีสิงห์, 2543, น. 32) ก็ยังคงนำเอาต้นแบบพระกริ่งเทพโมลีของสมเด็จพระสังฆราช (แพ) มาเป็นต้นแบบมีส่วนที่แตกต่างกันก็เป็นเพียงการแทรกศิลปกรรมล้านนาเข้าไปในพุทธลักษณะนั้นด้วยเท่านั้นเอง หรือพระกริ่งนเรศวรรุ่นพุทธหัตถ์ซึ่งมีศิลปสมัยอุทองเข้าไปผสมผสานอยู่ด้วย นอกจากนั้นบนฝ่าพระหัตถ์ซ้ายไม่มีวัชรหรือหมอนน้ำมันที่เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญของพระกริ่งไว้ ซึ่งในปัจจุบันปริมาณพระกริ่งต่างๆ ที่สร้างขึ้นในเมืองไทยมักจะยึดรูปแบบเดิมไว้มากกว่าพระกริ่งที่มีพุทธลักษณะที่แตกต่างออกไป ทั้งยังมีผู้สร้างเป็นจำนวนน้อย และไม่เป็นที่ยอมรับ เช่นพระกริ่งรุ่นก่อนๆ เช่นพระกริ่งปวเรศ วัดบวรนิเวศวิหาร และพระกริ่งชัยวัฒน์ ของสมเด็จพระสังฆราช (แพ) วัดสุทัศน์ ซึ่งมีผู้นิยมหาไปบูชาแต่ก็หาได้ยากมาก ซึ่งนอกจากความเชื่อเรื่องที่ว่ามีพุทธคุณสูงแล้ว ก็ยังมีความศรัทธาเชื่อมั่นในครูบาอาจารย์ผู้สร้างในสมัยก่อนอีกด้วย

อานภาพของพระกริ่ง

จากการศึกษาได้พบว่า ความเชื่อในพุทธคุณของพระกริ่งนี้ แม้จะมาจากพุทธศาสนาฝ่ายมหายานก็ตาม แต่ก็ทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาต่อชาวพุทธฝ่ายเถรวาทด้วยเช่นกัน เพราะมีความเชื่อมั่นในพระรัตนตรัยและเครื่องรางของขลังแต่เดิมอยู่แล้ว ในคัมภีร์มหายานลลิตวิสตระ ซึ่งกล่าวถึงพระพุทธรูปประวัติของฝ่ายมหายาน คล้ายหนังสือปฐมสมโพธิของไทย ที่นักปราชญ์ไทยรวบรวมจากคัมภีร์ต่างๆ ในพระไตรปิฎกมาแต่งเป็นคัมภีร์หนึ่ง โดยคัมภีร์มหายานลลิตวิสตระของประเทศอินเดีย มีข้อความที่กล่าวสรรเสริญพระพุทธรูปเจ้าแพทย์ผู้สามารถปิดเป่าโรคภัยไข้เจ็บให้หายได้ ซึ่งหมายถึงพระโกษชัยคุรุฯ ที่เป็นต้นกำเนิดของพระกริ่งนี้ โดยกล่าวว่าพระพุทธรูปเจ้าพระองค์นี้ไม่เคยลงมาอุบัติในมนุษยโลก แต่แท้ที่จริงก็คือการแสดงภาคของพระพุทธรูปเจ้าที่เรารู้จักคุ้นเคยในภาคของการเป็นหมอผู้เยียวยา ดังนั้น พระปรมาจารย์ฝ่ายเหนือผู้ถือคัมภีร์สันสกฤตจึงได้สร้างรูปแทนองค์ขึ้นโดยมีพุทธลักษณะที่สำคัญเช่น องค์พระประทับบนดอกบัว พระหัตถ์ซ้ายถือเครื่องพุทธบริโภคน้ำ เช่นหมอน้ำ หรือพุทธอุปโภคเช่น วัชร เป็นต้น และในองค์พระประจุผลโลหะไว้ภายใน พระกริ่งที่สร้างขึ้นนั้นก็สมบุรณ์ด้วยพุทธภาวะ มีกฤตยาคุณอาภรณ์ คือมีทั้งพระเดชและพระคุณตามคัมภีร์มนตรยานเรียกว่า จตุรอาภรณ์ ได้แก่

1. ธรรมภาวะบูชา บูชาเพื่อความสงบสุขตามธรรมชาติ ให้รอดพ้นจากโรคภัย อุทกภัย อัคคีภัย และ ราชภัยทั้งปวง รวมทั้งภัยจากศัตรูส่วนตัวของผู้บูชานั้น
2. ยศภาวะบูชา บูชาเพื่อความก้าวหน้า ให้เลื่อนยศตำแหน่งการงาน ให้เกิดผลในทาง การค้า ขอบุทธธิดา เพิ่มความสุขสมบูรณ์ให้ยิ่ง ๆ ขึ้นกว่าเดิม
3. มารภาวะบูชา การบูชาแบบนี้เป็นพิธีอาถรรพณ์สำหรับปราบศัตรูที่เป็นภัยต่อศาสนา พระสูตรเช่นนี้ให้กระทำการถวายคุณให้ตาย เป็นการช่วยมิให้ผู้นั้นประกอบความเลวยิ่งขึ้นไปอีกและจะกระทำได้อีกเมื่อมีเหตุผลสมบูรณ์ไม่เช่นนั้นแล้วผู้ทำถวายคุณวิธีนี้จะเป็บบาปหนักอาจารย์จะไม่มอบให้ศิษย์คนใดง่าย ๆ
4. เมตตภาวะบูชา บูชาให้เกิดชื่อเสียงเกียรติคุณให้เป็นที่เคารพรักใคร่ของบุคคล เรียกว่าเมตตาตามหานิยม นั่นเอง (พินัย ศักดิ์เสณีย์, 2511, น. 41-42)

อานภาพของพระกริ่งด้านป้องกันอันตราย

การนำสัญลักษณ์ต่างๆของพระโขนงชัยคุรุ มาเป็นตัวกำหนดรูปแบบองค์พระ เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ด้วยพุทธภาวะ และการประจุผลโลหะไว้ภายในองค์พระเพื่อให้เกิดกฤตยาคุณและจตุรอาถรรพณ์ ก็แสดงว่าพระกริ่งที่สร้างขึ้นนั้นผู้สร้างหวังให้มีอำนาจพุทธคุณด้านป้องกันภัยอันตรายต่างๆ ซึ่งจตุรอาถรรพณ์นี้ พบได้ในตำนานการสร้างพระกริ่งของกัมพูชาสมัยพระเจ้าปทุมสุริยวงศ์ โดยยึดถือคัมภีร์มนตรยานและอาถรรพเวทของมหาไวโรจนากัมโพธิวิภูวโรตตยาธิฐาน หรือตามประวัติการสร้างพระกริ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ที่กล่าวว่า ตำราการสร้างพระกริ่งที่ได้รับสืบทอดมาจากพระพนรัตน์ เจ้าอาวาสวัดป่าแก้ว ที่มีชีวิตอยู่ในสมัยอยุธยาเป็นต้นแบบ ซึ่งตำราการสร้างพระกริ่งได้มาจากตำราการสร้างพระกริ่งปทุมฯของขอม โดยในตำนานได้กล่าวไว้ว่าพระกริ่งที่สร้างขึ้นนั้นติดไว้ที่พระมาลาเบี่ยงของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช แต่จากภาพพระมาลาเบี่ยงที่แสดงลักษณะพระพุทธรูปที่ประดับไว้บนพระมาลาเบี่ยงดังกล่าวพบว่าเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ 1 องค์ อยู่ตรงกลางแสดงปางประทานอภัย ด้านข้างเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิอยู่รอบจำนวน 16 องค์ โดยพระพุทธรูปดังกล่าวเป็นพระพุทธรูปสมัยลพบุรีอายุไม่เก่าไปกว่า พ.ศ. 1850 ซึ่งไม่ใช่พุทธลักษณะของพระกริ่งดังที่อ้างกันแต่อย่างใด (กุชชงค์ จันทวิษ, 2528, น. 43) ซึ่งถ้าพิจารณาจากเหตุผลก็มีความเป็นไปได้ตามตำนานที่กล่าวอ้างไว้ เพราะพระกริ่งมีขนาดเล็กกว่าพระพุทธรูปปกติ สามารถพกพาติดตัวไปได้ทุกที่ ไม่เหมือนพระพุทธรูปขนาดใหญ่อื่นๆ

ในช่วงต้นของกรุงรัตนโกสินทร์มีการกล่าวถึงเรื่องราวเกี่ยวกับพระกริ่งอยู่มาก ในสมัยรัชกาลที่ 4 พระอมรโมลี วัดบุปผารามได้เดินทางไปสรงพระมหาปราน พระราชาคณะธรรมยุติที่ประเทศกัมพูชา เมื่อท่านเดินทางกลับพระมหาปรานได้มอบพระกริ่งกลับมาเพื่อใช้ป้องกันอันตรายขณะเดินทาง และเมื่อท่านกลับถึงกรุงเทพฯ ท่านได้มอบพระกริ่งดังกล่าวให้พระยาอภัยนันทริกามาตย์ จึงเชื่อว่าในช่วงแรกนั้น มีไว้เพื่อให้อำนาจพุทธคุณด้านแคล้วคลาด และป้องกันอันตรายขณะเดินทางนั่นเอง แต่ต่อมาเมื่อมีการสร้างพระกริ่งปวเรศขึ้น ก็ได้รับการยอมรับว่ามีอำนาจพุทธคุณด้านบำบัดโรคภัยไข้เจ็บนานาชนิด อยู่ยงคงกระพัน ป้องกันโจรผู้ร้าย แคล้วคลาด และเมตตาตามหานิยม ขณะเดียวกันเมื่อพระหัตถ์ซ้ายของพระกริ่งปวเรศถือหมอนามันต์ จึงทำให้มีอำนาจพุทธคุณในการทำน้ำพุทมนต์ โดยการนำพระกริ่งแช่น้ำ เพื่อให้ให้น้ำนั้นเป็นน้ำพุทมนต์ แม้ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาของพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ใช้พระกริ่งปวเรศนี้ทำน้ำพุทมนต์ที่ใช้ในพิธีสมโภชมุขานึกในรัชกาลนั้นด้วย

ส่วนพระกริ่งไพรีพิณาศนั้นตามประวัติของพระไพรีพิณาศกล่าวว่า มีผู้นำพระพุทธรูปมาถวายพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในช่วงเวลาใกล้เคียงกับหม่อมไกรสรถูกสำเร็จโทษ พระองค์จึงพระราชทานนามพระพุทธรูปองค์นั้นว่า "พระไพรีพิณาศ" มีอำนาจพุทธคุณช่วยให้ศัตรูแพ้พ่ายดังนั้นอำนาจพุทธคุณของพระกริ่งไพรีพิณาศ จึงเกิดจากการรวมความเชื่อระหว่างพระโขนงชัยคุรุและพระไพรีพิณาศไว้ด้วยกันคือ ป้องกันศัตรูซึ่งเป็นความเชื่อในอำนาจพุทธคุณของพระไพรีพิณาศ รวมกับความเชื่อในอำนาจพุทธคุณของพระโขนงชัยคุรุ ในเรื่องการป้องกันสรรพภัยอันตรายต่าง ๆ เกิดความสุขความเจริญ และเมตตาตามหานิยมด้วย

อานภาพของพระกริ่งด้านการรักษาโรค

ความเชื่อในการบูชาพระกริ่งหรือพระปฎิมาโขนงชัยคุรุพุทธเจ้า ในพระสูตรของมหายาน โดยยึดถือตามพระนามว่า "มันลา" ในภาษาทิเบตที่แปลว่า "โอสถวิเศษ" แสดงให้เห็นความเชื่อในการนับถือพระโขนงชัยคุรุใน

ฐานะพระพุทธเจ้าแพทย์ ว่าจะสามารถช่วยเหลือและรักษาเหล่าสรรพสัตว์ให้หายจากโรคร้ายต่างๆได้ด้วยการลูบที่องค์พระ ซึ่งทำให้องค์พระชำระเสียหาย จึงได้มีการคิดทำพระกริ่งขนาดเล็ก นำไปแช่น้ำและสวดมนต์ระลึกถึงพุทธคุณ เพื่อทำเป็นน้ำพุทธมนต์เพื่อนำไปรักษาโรค และก็ยังเป็นความเชื่อที่นับถือสืบต่อกันมาเช่นกัน

ความเชื่อเรื่องพุทธคุณด้านการรักษาโรคภัยไข้เจ็บนั้น เป็นตำนานหรือจุดเริ่มต้นของการสร้างพระกริ่งที่วัดสุทัศน์ฯ กล่าวว่าการเกิดจากการที่สมเด็จพระสังฆราช (แพ ตีลาธุ) ขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นพระศรีสมโพธิ ท่านได้ทรงเห็นอำนาจพุทธคุณของพระกริ่งที่ช่วยให้พระวันรัต (แดง) พระอุปัชฌาย์ของพระองค์ ที่อาพาธเป็นอหิวาตกโรคให้หายจากอาการอาพาธ โดยสมเด็จพระวชิรญาณวโรสได้รับสั่งให้น้ำพระกริ่งมาแช่น้ำเพื่อทำน้ำพุทธมนต์แล้วอธิษฐานขอให้หายจากโรค และเมื่อพระวันรัตได้ฉิน้ำพุทธมนต์แล้ว อาการก็ทุเลาลงจนหายเป็นปกติ อำนาจพุทธคุณของพระกริ่งจึงเป็นที่เชื่อถือในวงการพระเครื่อง โดยเชื่อกันว่าพระกริ่งทุกรุ่นที่สร้างโดยสมเด็จพระสังฆราช (แพ) นั้นนอกจากจะใช้ทำน้ำพุทธมนต์เพื่อรักษาโรคแล้ว ยังมีอำนาจพุทธคุณด้านป้องกันภัยพิบัติ ดลบันดาลให้ผู้บูชาประสบแต่ความสุขความเจริญและมีเมตตามหานิยม ขณะเดียวกันเมื่อนำพุทธลักษณะของพระกริ่งรูปแบบของประเทศอื่นมาผสมผสานด้วยแล้ว ความเชื่อในอำนาจพุทธคุณของพระกริ่งจึงเท่ากับได้รวมอำนาจพุทธคุณของพระกริ่งอื่นเข้ามาด้วย กล่าวคือผู้ทำการบูชาจะพบกับความสำเร็จสมหวังทุกประการ ส่วนความเชื่อเดิมเรื่องช่วยขจัดโรคภัยหรือช่วยรักษาอาการเจ็บป่วยของพระกริ่งนั้น ต่อมาก็พบว่าไม่ได้เป็นความเชื่อที่สำคัญของพระกริ่งที่สร้างในสมัยหลังเช่นพระกริ่งไพรีพิณาศ อาจเนื่องจากความรู้ทางการแพทย์ในประเทศไทยได้พัฒนาขึ้น และไม่มีผู้ใดนำพระกริ่งไปแช่น้ำเพื่อทำน้ำมนต์ในการรักษาโรคอีก จึงเกิดความคิดในการนำรูปแบบอันผสมผสานเพื่อให้เกิดศรัทธาในอำนาจพุทธคุณที่มากขึ้น อีกทั้งผู้คนทั่วไปและพระมหากษัตริย์ก็ให้ความศรัทธากับพระกริ่งในการทำน้ำพุทธมนต์มากกว่าที่จะนำไปใช้เพื่อการรักษาโรคตามความเชื่อแบบดั้งเดิมอีก

อานาภาพของพระกริ่งด้านจิตใจ

ความเชื่อในพุทธคุณของพระกริ่งนั้น กล่าวกันว่า ผู้ใดมีพระกริ่งไว้บูชา สามารถสวดมนต์ทำสมาธิระลึกถึงท่าน เพื่ออธิษฐานขอबारมีได้ และอำนาจแห่งพุทธคุณจะสามารถป้องกันและขจัดภัยอันตรายต่างๆ ให้แคล้วคลาดจากอุบัติเหตุทั้งปวง รวมถึงดลบันดาลให้ผู้มีไว้บูชานั้นประสบแต่ความสุขความเจริญ มีเมตตามหานิยมเป็นที่รักแก่คนทั้งหลาย ดังปรากฏพระประวัติของพระโภชชัยคุรุฯ ในพระสุตรสันสกฤตสูตรหนึ่ง คือ “พระพุทธโภชชัยคุรุไวฑูรยประภาราชามูลปนิธานสูตร” กล่าวไว้ว่าเมื่อพระองค์ยังทรงเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีอยู่ ได้ทรงตั้งมหาปณิธาน 12 ประการ เพื่อยังความต้องการแห่งสรรพสัตว์ให้บรรลู่ และเชื่อกันว่า “ผู้ใดก็ดี ได้บูชาพระโภชชัยคุรุพุทธเจ้า ด้วยความเลื่อมใสแล้ว ก็จักเจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปราศจากภัยพิบัติ ไม่ฝืนร้าย ศัตรูราหูทำอันตรายมิได้ สัตว์ร้ายทำอันตรายมิได้ โจรภัยทำอันตรายมิได้ ยาพิษทำอันตรายมิได้ ฯลฯ” (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2543) ดังนั้น การบูชาด้วยการสวดมนต์ทำสมาธิ อย่างมีศรัทธายึดมั่นในองค์พระกริ่งนั้น ย่อมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้ถูกต้องตามธรรม และมีชีวิตที่ดีขึ้น เกิดความตั้งใจปฏิบัติอย่างแท้จริง จนสามารถเอาชนะโรคภัยไข้เจ็บ คือเวทนาอันเกิดขึ้นทางกายและใจ ไม่สามารถทำร้ายจิตใจของผู้ปฏิบัติได้อีกต่อไป ทั้งนี้ สิ่งหนึ่งที่ต้องยอมรับก็คือ ในโลกนี้ยังมีคนที่เจ็บป่วยทางจิตใจ จากกิเลส ตัณหา อุปาทาน และอกุศลกรรม ที่ยังไม่สามารถปฏิบัติละวางขั้นสูง หรือยังไปไม่ถึงขั้นวิปัสสนา ที่จะเข้าถึงความจริงแท้ หรือมีปัญหาที่จะแห่งทะเลกิเลสทั้งปวงได้ แต่การได้เห็นรูปเคารพด้วยจิตศรัทธาในองค์พระกริ่งซึ่งเป็นที่ยอมรับว่ามีพุทธคุณสูง การได้กราบไหว้รูปเคารพ ย่อมมีความหมาย ให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจได้ในระดับหนึ่ง และศรัทธาจะน้อมนำจิตใจของคนเหล่านั้นไปสู่สัมมาทิฐิ และหนทางแห่งอริยมรรค 8 ให้บรรลู่ธรรมที่สูงขึ้น เพื่อหลุดพ้นจากโรคร้ายคือกิเลสที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจมนุษย์เราจนกว่าจะถึงที่สุดแห่งทุกข์อย่างถาวรต่อไป

สรุป

บทความเรื่องพระกริ่งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเรื่องความหมาย ประวัติความเป็นมาของพระกริ่งพุทธลักษณะของพระกริ่งในประเทศที่นับถือศาสนาพุทธต่าง ๆ และความเชื่อในอำนาจพุทธคุณของพระกริ่งที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า พระกริ่งมีความหมายถึงพระเครื่องที่ทำด้วยโลหะ ภายในมีลักษณะกลวง บรรจุก้อนโลหะซึ่งลงอักขระไว้เป็นเครื่องหมายแทนองค์พระพุทธเจ้า และเมื่อเขย่าดูจะได้ยินเสียงดัง

ออกมาจากภายในองค์พระนั้น ทำให้มีความแตกต่างจากพระเครื่องโดยทั่วไป ประวัติความเป็นมาของพระกริ่งนั้น ตามตำรากล่าวว่าเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นเพื่อแทนองค์พระโฆสขยคุรุพุทธเจ้าซึ่งเป็นพระพุทธรูปองค์หนึ่งในพุทธศาสนิกายมหายาน และเป็นที่เคารพศรัทธาว่าเป็นพระพุทธรูปเจ้าผู้รักษาโรค และสามารถป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ได้ด้วย ต่อมาได้ทำให้มีขนาดเล็กลงและนำไปแช่น้ำเพื่อทำเป็นน้ำพุทมนต์ โดยเริ่มมีการสร้างขึ้นในทิเบต และเผยแพร่ความเชื่อไปยังจีน กัมพูชา และไทย พุทธลักษณะของพระกริ่งนั้นมีต้นแบบมาจากศิลปะแบบปาละของอินเดีย แต่ประเทศต่าง ๆ ได้ผสมผสานศิลปกรรมในรูปแบบของตนเข้าไปในการสร้างพระกริ่งด้วย ทำให้มีพุทธลักษณะแตกต่างกันไป ประกอบด้วยพุทธลักษณะใหญ่ ๆ 3 แบบคือ พระกริ่งทิเบตและจีน พระกริ่งกัมพูชา และพระกริ่งไทย พระกริ่งเป็นพระที่หาได้ยากมาก เพราะมีผู้สร้างจำนวนน้อย แต่ผู้คนกลับมีความเคารพศรัทธาในพุทธคุณของพระกริ่งมาก จึงเป็นที่ต้องการอย่างสูง ด้วยเชื่อว่า มีอานุภาพต่าง ๆ มากมาย ผู้ใดมีไว้ครอบครอง ย่อมได้รับอานุภาพแห่งพุทธคุณถึง 3 ประการคือ อานุภาพด้านแคล้วคลาด ป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ และป้องกันโจรผู้ร้าย อานุภาพด้านการรักษาโรคให้ทุเลาและหายเป็นปกติได้ ด้วยการนำพระกริ่งไปแช่น้ำ และสวดมนต์ระลึกถึงพระโฆสขยคุรุพุทธเจ้า เพื่อให้น้ำนั้นเป็นน้ำพุทมนต์และนำน้ำนั้นมารับประทาน และอานุภาพต่อจิตใจ คือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ด้วยการสวดมนต์ระลึกถึงและอธิษฐานขอพรจากพระโฆสขยคุรุพุทธเจ้า ซึ่งการกระทำเช่นนี้ย่อมจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในทางที่ดีขึ้น ด้วยการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และเป็นหนทางที่จะนำไปสู่ความสุขความเจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ มีเมตตามหานิยมอย่างสูง อนึ่ง ศรัทธาที่มั่นคงเหล่านี้ย่อมเป็นหนทางนำไปสู่อริยมรรค 8 เพื่อที่จะขจัดกิเลสอันเป็นโรคร้ายที่ฝังลึกภายในจิตใจให้หมดไป และถึงที่สุดทุกข์คือ นิพพานในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- จ่านงค์ ทองประเสริฐ. (2546). *ภาษาไทย 5 นาที ชุดที่ 3*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิจ่านงค์ ทองประเสริฐ.
- ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. (2525). *ประวัติและผลงานสำคัญของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ : ผู้ประทานกำเนิดพระกริ่งไทย*. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์น.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา. (2469). *ตำนานพุทธเจดีย์สยาม*. พระนคร: ไสภณพิพิธธรรมานการ.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา. (2479). *นิราศนครวัด*. พระนคร: ไสภณพิพิธธรรมานการ.
- ธัมมมัทธานิกขุณี. (2549). *พระพุทธรูปผู้ยิ่งใหญ่*. สืบค้น 4 เมษายน 2563, จาก http://www.thaibhikkhunis.org/index.php?option=com_8
- ผาสุข อินทรารุจ. (2543). *พุทธปฏิมาฝ่ายมหายาน*. กรุงเทพฯ: อักษรสมัย.
- พ. สุวรรณ. (2540). *ประวัติความเป็นมาพระไพรีพินาศ*. กรุงเทพฯ: แสงดาว-สร้อยทอง.
- พินัย ศักดิ์เสนีย์. (2511). *นามานุกรมพระเครื่อง*. กรุงเทพฯ: ผดุงศึกษา.
- ภุชงค์ จันทวิษ. (2528). พระมาลาเบี่ยงเลียงสมัย. *วารสารศิลปวัฒนธรรม*, 6(9), 42-43.
- มอนต์ จันทนาการ. (2527). *ทำเนียบพระกริ่ง พระชัยวัฒน์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นครช่าง.
- มาลินี คัมภีร์ญาณนนท์. (2542). *ประวัติศาสตร์จีน*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- มูลนิธิวัดบวรนิเวศวิหาร. (2539). *พระกริ่ง พระชัยวัฒน์ ปวเรศ วัดบวรนิเวศวิหาร*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมคิด ศรีสิงห์. (2543). *ตำนานพระกริ่งนเรศวร*. กรุงเทพฯ: [ม.ป.พ.].
- สมาคมสำนักวัดสุทัศนเทพวราราม. (2546). *พระกริ่งคู่แผ่นดิน*. กรุงเทพฯ: คอมม่า ดีไซน์แอนด์พริ้นท์.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล. (2539). *ศิลปะขอม*. กรุงเทพฯ: ศูรสภา.
- เสฐียร พันธรั้งษ์. (2512). *พุทธศาสนมหายาน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ประยูรวงศ์.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2543). *กระแสพุทธธรรมฝ่ายมหายาน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ราวเทพยดา กับ ผีसा่ง : เรื่องความท้าทายในที่ทำงานในประเทศไทย
 ที่อาจารย์ผู้สอนภาษาอังกฤษชาวต่างชาติประสบด้วยตนเอง
 Like Gods and Ghosts: Foreign English teachers' Personal Accounts
 of Challenges in the Thai workplace

มัลลิกา วินทะไชย¹

Monlika Wintachai

E-mail: Molly.winny@hotmail.com

เฉลิมชัย วงศ์รักษ์²

Chalermchai Wongrak

อรรธรณ เกษแก้ว³

Orawan Ketkaew

บทคัดย่อ

ชาวต่างชาติที่ทำงานในต่างประเทศอาจต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการที่ก่อให้เกิดปัญหาหากจะแก้ไข การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นวิเคราะห์การรับรู้ของผู้เข้าร่วมการวิจัยในเรื่องได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างไปจากคนอื่น ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบในขณะที่ทำงานในประเทศไทย กับเพื่อนร่วมงานและนักเรียนนักศึกษาชาวไทย งานวิจัยเชิงวาทกรรมวิเคราะห์หนึ่งเป็นการศึกษาเรื่องราวส่วนบุคคลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครูสอนภาษาอังกฤษชาวต่างชาติในโรงเรียนและมหาวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ผู้เข้าร่วมการวิจัยทุกคนคิดว่าพวกเขาได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างไปจากเพื่อนร่วมงานและนักเรียนนักศึกษาชาวไทย ผู้เข้าร่วมงานวิจัยทุกคนทั้งที่เป็นเจ้าของภาษา คือพูดภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่และคนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศสามารถระลึกได้ถึงประสบการณ์ที่บ่งชี้ได้เป็นนัยและประสบการณ์ที่เป็นที่ชัดเจนใจ อันแสดงถึงความเป็นอื่นของตนเองในสังคมไทย อย่างไรก็ตามครูสอนภาษาอังกฤษชาวผิวขาวมีประสบการณ์การถูกปฏิบัติต่อในเชิงบวกมากกว่าครูสอนภาษาอังกฤษคนเอเชียที่ไม่ได้เป็นเจ้าของภาษา ผลการวิจัยนี้อาจเป็นประโยชน์สำหรับโรงเรียนและมหาวิทยาลัยที่ต้องการปรับปรุงกระบวนการคัดเลือกครูสอนภาษาอังกฤษและการฝึกอบรมครู รวมทั้งอาจเป็นจุดเริ่มต้นให้มีการศึกษาวิจัยในด้านนี้มากขึ้นต่อไป

คำสำคัญ: ครูต่างชาติ, ครูสอนภาษาอังกฤษ, ความท้าทาย

Abstract

Foreigners working abroad may regularly face a number of challenges that they may struggle to cope with. This study focuses on participants' perceptions of the positive and negative differential treatment they receive while living and working in Thailand with Thai colleagues and students. This discursive study explores personal accounts derived from interviews with foreign English teachers at schools and universities in the Northeast of Thailand. All the participants considered that they received different treatment from their Thai colleagues and students. While all the participants recalled both

¹ Ban Khaem School (Thamsenanusorn), Ubon Ratchathani

² Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University

³ Faculty of Humanities and Social Sciences, Surindra Rajabhat University

implicit and explicit experiences of otherness in Thai society—regardless of their native or non-native English speaker profiles—white native English speaking teachers were more likely to report extraordinarily positive treatment compared to Asian non-native English speaking teachers of English. These findings may be useful for schools and universities seeking to improve their recruitment processes, working atmosphere, and teacher training, while it should also prompt larger scale research in this area.

Keywords: Foreign teachers, English teachers, Challenges

Introduction

The ever-increasing global demand for English teachers and specialists has been coupled with the spread of the discourse of language commodification, with English having been given the highest economic and social value in the world's job markets. The economic power of the Anglophone countries such as the United States of America, the United Kingdom, and Australia has made English one of the most sought-after forms of “linguistic capital” (Bourdieu, 1977; Grin, 2001; Park, 2011; Park & Wee, 2014). The desire to accumulate this linguistic capital has resulted in countries investing in English teaching, including by employing a large number of foreign English teachers for all levels of education.

These foreign English teachers include short-term and long-term migrant employees, with work contracts ranging from a few months to a number of years. In Western countries, many migrant workers are required to work in uncomfortable situations, with locals sometimes disliking them for the perception that they have taken local jobs. Unlike migrants in Western countries, the global mobility of foreign English teachers typically does not result in challenges of the same magnitude. Nevertheless, it is not possible to claim that foreign English teachers live and work in challenge-free situations in their host country. In fact, because the work and life circumstances of foreign English teachers is not a traditional focus of research in field of English Language Teaching (ELT), the challenges such foreign teachers face are largely unexplored, including in terms of their daily encounters with Thai neighbours, colleagues, and students.

Foreign English teachers can be found in all types of school contexts in Thailand, from small village schools to large urban schools and universities. A number of studies have been conducted with foreign teachers on a variety of subjects (for example, see Bishop, Chandang & Sumettikoon, 2017; Gleeson, 2012; Bishop, Phusion & Malasri, 2016). Some studies involving foreign English teachers indirectly reflect the challenges they face (Hoy, 2009), while others provide a glimpse into the challenges (Ketkaew, 2011) and some focus on specific types of challenges (Sipe, 2011). Accordingly, the full extent of the challenges that these foreign “English people” (Evans, 1993) have at work and in daily life is largely unexplored. Since the number of foreign teachers is increasing in Thai schools and universities, it is imperative that this area of ELT is opened up and researched to ensure that the complexity of the challenges can be discerned to develop better policies and practices and support foreign English teachers.

Literature review

To highlight the challenges experienced by foreign English teachers in Thailand, the scope of the present study was narrowed and is expressed in the following research question: *In what ways are foreign English teachers in the Northeast of Thailand treated by Thais?* Using this question, the study's theoretical framework was developed around several concepts, including the concept of discrimination in general as well as the concepts of linguistic imperialism and native-speakerism in ELT.

There are a range of understandings of discrimination as a social concept, but as Vandenhoe (2005, p. 34) asserts, there is now a widely agreed set of criteria for discrimination. The first criterion on the list defines discrimination as “differential treatments”, while subsequent criteria include ensuring whether any differential treatment is justifiable. The verification process of discrimination experiences—as required by legal proceedings—is not relevant for the purpose of this study, since it focuses only on foreign teachers’ own perceptions of being treated differently. Subsequently, the first criterion of discrimination is useful and sufficient for the study. Using this definition of discrimination, the study examines the foreign teachers’ recollections of events in which they believed they were treated differently by Thais.

Differential treatment can occur in a variety of forms. Studies on workplace discriminatory practices which have a focus that is close to the purpose of the present study have found general categories of explicit and implicit discrimination, as well as more specific discrimination types that are related to biased profiling and unfair organisational processes. The explicit type of differential treatment is characterised by being overt and intentional (Gutek, Cohen, & Tsui, 1996). Examples of explicit differential treatment include verbal antagonism, avoidance, segregation, physical attacks, and extermination (Allport, 1954). In contrast, subtle forms of differential treatment are more ambiguous and unconscious (see Cortina, 2008; Deitch, Barsky, Butz, Chan, Brief, & Brabrdley, 2003; Dipboye & Halverson, 2004; Dovidio & Hebl, 2005; Fiske 1998, Rowe, 1990). Subtle discrimination practices are typically not clearly seen as discriminatory practices, but they constitute actionable mistreatment since they underline discriminatory beliefs and attitudes towards particular individuals or outgroup members (Crocker, Major, & Steel, 1998). Some researchers refer to this type of differential treatment as everyday discrimination (Essed, 1991), which is a pervasive phenomenon in the workplace since it frequently recurs. Since it is often ambiguous and unconscious, everyday discrimination can be disguised in many ways, such as segregation in welfare provisions for different people despite belonging to the same organisation. People who conduct subtle differential treatment with others will not even consider such actions to be discrimination due to habitual practices.

Other more specifically career-related differential practices include biased profiling and unfair institutional processes. Profiling discrimination refers to beliefs about an individual based on their prior profile, which may include the individual’s racial stereotypical qualifications or given habitual orientations. According to Gutek, Cohen, and Tsui (1996), such a belief is related to characteristics of social groups that are perceived to be ‘other’ or an outgroup, including their ethnic, gender, cultural, geographical, and economic background. Predetermined profiling of individuals may result in them either facing real difficulties or experiencing privileges without fair consideration of their true capacities. For instance, white people might be generally considered to be better speakers of English, subsequently resulting in them being offered better employment opportunities as English teachers. Another career-related differential practice is related to institutional processes or the influence of existing networks within the organisation on organisational practice and decision making, especially in relation to hiring and promotion (Waldinger & Lichter, 2003). For instance, an individual might be hired on the basis of a recommendation from someone within the organisation. It is difficult to investigate this type of differential practice since the recruitment process is usually confidential.

Several concepts in ELT can be used to further explain these types of differential treatment, including recent interest in the concepts of linguistic imperialism and native-speakerism. For focus within the present study, it is argued that national ideology must be considered. Linguistic imperialism and native-speakerism are related to the expansion of English to different parts of the world and the

subsequent development of linguistic inequality. Phillipson (1992) argued that the global influence of English is a form of imperialism. The impact of linguistic imperialism is similar to that of colonialism, in that the power of English and the cultures associated with it have come to dominate and threaten local languages and cultures (see Crystal, 1997; Blommaert, 2010). Nonetheless, the power of English can manifest differently for “English people” (Evans, 1993), that is, between native and non-native English speakers. In ELT, this gave rise to Holliday’s (2005) concept of native-speakerism, in which native speakers are ideal English teachers. Native-speakerism creates an asymmetric power relation among native and non-native English speakers sharing the same profession.

Moreover, in different contexts, ELT is governed by the cultural and ideological framework of that specific country or school where the English teacher is working. The manifestation of native-speakerism must be contextualised within this local context in order to identify the various extents of its influence and reactions (see also Canagarajah, 1999). In Thailand, language ideology is reflected in Smalley’s (1994) social hierarchy of languages Thailand which still holds true today. In Thailand, English is still a foreign language, despite the power of the language having increasingly permeated in different domains of language use in the country. The foreign language status of English in Thailand limits it to a language of international communication and of specific groups, such as students at international schools. Additionally, this status of English has constrained the influence of native-speakerism in ELT in Thailand, while it also has implications for Thai English teachers and other non-native and native-English counterparts. ELT is an area of contested power relations within the Thai linguistic ideological framework, and it is difficult to understand how differential practices can manifest without first examining the personal experiences of foreign English teachers.

Methodology

This research is a qualitative study which includes an analysis of oral discourse data about differential treatment of foreign English teachers in Thailand. In language-related research, qualitative methods such as interviews helps acquire deeper personal information, since it allows participants to freely recount their opinions and experiences (Mackey and Gass, 2005). Studies which explore native-speakerism are often criticised for their reliance on the researcher’s self-reflections and fragments of personal experience (Holliday, 2005). Accordingly, the present study conducted interviews with nine foreign English teachers of different nationalities, gender, and work contexts in Northeast Thailand in order to acquire a rich source of discourse data.

The participants were labelled K1 to K9 to protect their identities. K1, K2, K3, K4, and K5 are all from the United States of America. K1, K2, and K3 are male and have experience teaching at schools and universities in Northeast Thailand. K4 is male and K5 is female and they both only had experience of teaching at universities. K6 is also a university lecturer and from the United Kingdom. The three other teachers were from Asian countries, with K7 and K8 both female from the Philippines, while K9 is male from Indonesia. K7 and K9 are university lecturers while K8 was a schoolteacher.

All the participants were asked whether they felt they were treated differently by Thai colleagues, students, or the general public. They were then asked to recount specific events. These personal recounts in English were then transcribed and analysed. The analysis relied on the concepts of critical discourse analysis (Fairclough, 1995). The language used in the recounts were considered in terms of their association with differential treatment according to the study’s theoretical framework. The recounted events were then categorised by different kinds of differential treatments, as follows.

Result

The foreign English teachers' recounts reveal three groups of differential treatment that the teachers experienced, including explicit, implicit, and profiling-related differential treatment. Different treatment related to the organisation's processes were not found in the present study. In this section, the categories within the three main groups of differential treatment are presented and discussed with example instances from the data.

1. Explicit differential treatment Two categories of explicit differential treatment were found, namely avoidance and exclusion.

1.1 Avoidance

The participants recalled incidents in which they were intentionally avoided by people. For example, K2 described an experience of Thai children who laughed at him, and they then ran away once he greeted them:

"I don't know. It seems like they're shy and I say 'hello'. And they're like 'hee kiki'. Hahaha. It's just a laugh like they're shy. I just like say, 'hello, hi' and they run away. A lot of people don't talk to me very much. Lol" (K2).

This event happened while K2 was working as an English teacher at an elementary school in Yasothon province. While working there, he felt many that students avoided talking to him. When he greeted them, they often simply laughed and ran away. From the above excerpt, K2 interpreted that it could be because the kids were too shy to talk to him. However, their reactions in the form of laughter and running away are acts of avoidance. The fact that K2 commented that *"A lot of people don't talk to me very much"* shows that he often experienced this differential treatment. Despite his laughter at the end of the excerpt, having the students avoid him was not a good experience for him.

Shyness is one thing, but when people regularly avoid foreign English teachers it can cause negative emotional impacts on the teacher. K2 revealed that he actually felt that the students were scared of him, as he continued *"Ahhh... made me feel like I am scary. Like I don't see I am friendly enough"*.

The Thai students and staff also appeared to avoid the foreign English teachers due to their inability to talk to them in English. K5 explained that *"So sometimes I feel like people were nervous to speak English with me so they avoided talking to me"*. K2 recounted an incident when he was in the office with three Thai colleagues who he had never spoken to, despite sharing an office for three months. K2 considered that the linguistic differences caused his colleagues to avoid him, but felt uncomfortable when they met.

All the foreign English teachers experienced avoidance and attempted to account for it as a consequence of shyness, fear, or the language barrier. This is beyond the scope of the present study, but would be a suitable subject for further study. Nonetheless, teachers who regularly experience avoidance can be detrimental for them as it is easy for them to imagine that this is the result of a fundamental difference.

1.2 Exclusion

The data shows that exclusion occurred in response to a social group's explicit act of excluding the foreign English teachers from joining activities. Many participants felt that they were explicitly not included in activities in the workplace. K2 said that *"It is about the exclusion so I felt left out of activity"*.

According to K2, exclusion occurred regularly and became a normal practice that he simply had to accept. K2 continued to explain that there were too many incidents for him to give specific details. Other participants echoed this perception and described having been excluded from activities so often that they did not know what was happening in the organisation. At times, they felt as if they were invisible like ghosts. Moreover, this exclusion often meant that they were either not informed about events, or they were the last person to be told. K4 described his story of exclusion as follows:

“They had a trip to Cambodia to [a university] and I didn’t go. It wasn’t mentioned to me” (K4).

The trip was planned by people in his workplace, and while many people went, he was not informed of it. Since the workplace was small, K4 felt that he was explicitly excluded. The participant felt frustrated when he was made aware of what was going on. It did not matter whether he could go with them, but he felt that he should have known what was happening as a member of a small organisation.

Indeed, not being informed was an important challenge for all the participants. At times they were informed, but typically much later than their Thai colleagues (K8). Being informed about things too late often caused issues because they were unsure what their Thai colleagues had done or expected from them. In particular, K3 described feelings of having been left out:

“I would give it in terms of information about what is happening. I definitely feel I’m behind native colleagues. I don’t know what is happening” (K3).

The other foreign teachers had similar experiences of being intentionally left out and left knowing nothing about what was happened, with K3 explaining that he felt like he was *“behind native colleagues”*, indicating that information was shared with Thai colleagues before himself. These examples highlight how the foreign English teachers were not treated in the same way as their native colleagues.

Occasionally information was transmitted to Thais in front of them, but they were left practically excluded and unaware because it was all explained in Thai. In this way, the Thai language was a tool to exclude the foreigners in the workplace, despite being members of the same English department and their Thai colleagues did not have difficulties communicating in English. This was shown in K1’s account:

“Well, they knew that I didn’t speak Thai very well so they wanted to make sure that I don’t understand something. So they speak Thai only because they knew my Thai was bad so they wanted to keep some information away from me. Keep a secret, plan to go somewhere and not include me” (K1).

K1 was confident that his colleagues were hiding things from him by speaking in Thai and that their deliberate action was to “not include” him. Participants K6, K7, and K8 all recalled being in a meeting room with colleagues speaking in Thai for most of the time, despite knowing they were there and did not understand what was being said. Aware that all their colleagues spoke good English, the participants felt they were intentionally excluded from the discussion.

2. Implicit differential treatment

One subtle type of differential treatment found in the study was varying implicit special treatment directed towards white and Asian colleagues.

At times, the white native English speaking participants were implicitly granted special positive status from Thai colleagues at their workplace. For example, instead of letting their white colleagues to do things they were supposed to do or could do, Thai colleagues would assign other Thai colleagues

to do it for them. This resulted in the white colleagues feeling as if they had been given a privileged status like, as in the excerpt below:

“Sometimes I feel like people treat me like God. Like, hmm, they will expect someone like (name of a Thai person) to be helping everything, but they don’t expect me to do anything. It makes me feel like I have some kind of status.” (K5).

In excerpt above, K5 compared her situation to a Thai colleague with the same job. The Thai colleague was assigned many tasks but K5 explained that she was not asked to do anything. In her words, K5 felt that Thais treated her like “God”. They knew that she could do what the Thai person was asked to do. K5 worked at a university, but all the white schoolteachers also reported similar experiences and that they did not enjoy being pampered. They instead wished that they had been more involved and part of the group. K5 felt that the positive differential treatment actually *“makes me feel like I’m not included”*.

Meanwhile, things were very different for Asian English teachers as they were not bestowed the ‘God-like’ status like as the white native English teachers. Accounts from Asian colleagues show that they were asked to do a number of things by Thai colleagues, while their white native English teacher colleagues were given freedom to choose what to do.

“When there are activities, when they tell the Filipinos ‘Oh you should come to join the meeting... to join the camp...to join the workshop’. But the farangs said ‘Oh I’m not free’, ‘Oh we are going somewhere’” (K8).

All the non-Thai Asian teachers echoed what K8 said to different extents. Thai colleagues expected all of them to join and organise activities. In one instance, K6 was requested to join a weekend activity while the white native English teacher colleague was not asked to. To the Asian teachers, it appeared that they were at their Thai colleagues’ disposal and they could clearly see how their Thai colleagues treated them differently compared to their white colleagues.

3 Profiling-related differential treatment

The foreign teachers’ personal accounts of differential treatment show that being a native English speaker gave them an automatic qualification to work as English teachers. The data suggests that “nativeness” was more important than actual academic qualifications. This prejudice was revealed in the account given by K2:

“It was interesting like when I first came here. My first job I thought I’d have an interview like jobs in America. But when I showed up, they saw me and they said, ‘When can you start working?’. Didn’t ask me any questions. They just saw me and they’re like ‘Good!’. So that’s the positive discrimination. They don’t care about my experiences, my skills, my abilities, can I teach? They just like, ‘When can you start?’ just by looking at me. Lol. It was crazy. I was so shocked” (K2).

Due to the great demand for native speakers of English, many educational institutions did not ask for the teachers’ qualifications. As K2 experienced, *“They just saw me and they’re like “Good!”*, implying that their appearance as a white person was sufficient for them to get the job. According to the participants, looking white is equated with being a native English speaker, regardless of where they are from. Unfortunately, none of the research participants were African American, so their experiences within the Thai education system are unknown. However, from the data it is clear that biased profiling has a role in the recruitment process in some school contexts, which subsequently has unfortunate consequences for non-Thai Asian English teachers.

The preference for white teachers negatively affects job seekers from countries where English is used as either a second language or a foreign language.

“Even I already put it in my CV and in my cover letter that I’m Filipino, but they asked me again, ‘What is your nationality?’ and I replied, ‘I’m Filipino’. And they replied to me like ‘Oh! Sorry but we do not accept other nationalities apart from the US, UK, New Zealand, Australia’. So you know, I failed and I feel bad” (K7).

K7’s account shows that nationality or nativeness was used as the primary criterion for recruitment. Being Asian can mean it is not possible to get a job in some school contexts. The experience of being rejected based on her nationality and informed that only people from Anglophone countries would be hired was a nightmare for K7. Other Asian teachers did not have direct experiences of differential treatment like K7, but they recalled difficulty in finding a job. Meanwhile, such difficulties were not reportedly faced by any of the participants from preferred Anglophone countries.

Discussion

This study focuses on foreign English teachers’ first-hand experiences of the differential treatment they received from Thai colleagues and students. Their recounts of specific events in which they perceived themselves to be treated differently indicate that they all experienced implicit and explicit differential treatment, while some teachers recalled profiling-related differential treatment. None of the reported differential treatment found in the research were related to organisational processes, which can be difficult to investigate due to the secrecy of hiring and promotion processes. Two important points will be discussed from the findings.

First, there is an ingroup-outgroup relationship between the foreign English teachers and their Thai colleagues and Thais in general. This relationship meant that the foreign English teachers experienced implicit and explicit differential treatment in non-ELT contexts (see Allport, 1954; Cortina, 2008; Deitch, et al., 2003; Dipboye & Halverson, 2004; Dovidio & Hebl, 2005; Fiske, 1998; Gutek, Cohen, & Tsui, 1996; Rowe, 1990). This appears obvious due to the different nationalities of the Thai and non-Thai staff, regardless of whether they appear white or Asian. This relationship may account for the different treatment that the foreign English teachers received from Thais and non-English teaching colleagues. Yet when considering ELT as a profession, English teachers all in theory belong to the same social group of “English people” (Evan, 1993) and should therefore be treated similarly, for instance by inviting foreign teachers to meetings conducted in English to ensure that everyone can understand. The fact that the foreign English teachers in the present study received different treatment indicates that the profession might have less influence on the formation of an in-group and outgroup relationship than nationality. This is undoubtedly a consequence of foreign teachers being considered as ‘others’ in the profession in terms of daily work and life, which therefore requires being addressed to improve the ELT profession in Thailand. Nevertheless, other explanations may account for the foreign teachers’ perceived different treatment, for instance they may be excluded from meetings on curriculum-related matters due to their unrelated qualifications since it is generally known that most of foreign teachers in Thailand do not have an ELT-related degree. This may be a type of resistance to linguistic imperialism (Canagarajah, 1999), in which Thai teachers sought to take absolute control of ELT matters in Thai institutions by limiting the influence of the native English speakers. There is still much to explore about what helps maintain the in-group and outgroup relationship, as well as how diverse foreign English teachers identify themselves, especially how they understand themselves in the ELT profession in Thailand and how they are perceived by Thais.

Second, native-speakerism influences some aspects of ELT, with relative favouritism towards white English teachers. This is clearly the result of biased profiling (Gutek, Cohen, & Tsui, 1996). Indeed, being considered to be a white native English speakers may make it easier to find employment (Waldinger & Lichter, 2003) and offer more freedom at work. Meanwhile, having a “white” appearance has become an indicator for being qualified as an English teacher. Moreover, American, British, and Australian nationalities help to create a desirable profile for job candidates, with those coming from Anglophone countries deemed to be competent teachers even before starting their job.

Due to the small size of the present study the results cannot be generalised, but the findings raise questions about the pervasiveness of this belief about native English speakers in Thai schools, universities, and Thai society in general. Another finding is that while the white teachers received relatively more freedom and special status at work, the Asian foreign teachers lacked such privileges. Whether this suggests a hierarchy of different English speaking people in ELT in Thailand is a moot question, and it is certainly an important question to improve the ELT profession in Thailand.

Suggestion

The data collection methodology utilised is the main limitation of this study. Although the interviews were expected to reveal detailed stories, the nature of the stories in which the participants were treated differently from Thais is a sensitive topic. This meant that the data largely consisted of short recollections of separate events and at times involved the foreign teachers’ own justifications for their different treatment. The lack of specific detail in the stories limited the description thickness, which is preferred for this type of study. Future research may consider using a more diverse data collection methodology to acquire more detailed accounts. Future studies are also recommended to examine Thai teachers’ perspectives and include foreign teachers from different countries.

Bibliography

- Allport, G. (1954). *The nature of prejudice*. Cambridge, MA: Addison-Wesley.
- Bishop, P., Phusion, T. & Malasri, A. (2016). The development of evaluation indicators for foreign teachers teaching English subject in the basic education level of Thailand. *Journal of Educational Measurement Mahasarakham University*, 22(2), 247-261.
- Blommaert, J. (2010). *The sociolinguistics of globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1977). The economics of linguistic exchanges. *Social Sciences Information*, 16(6), 645-668.
- Canagarajah S. (1999). *Resisting linguistic imperialism*. Oxford: Oxford University Press.
- Chandang, M. & Sumettikoon, P. (2017). A study of foreign teacher’s management of private bilingual schools in Bangkok metropolis. *OJED*, 12(1), 402-416.
- Cortina, L. M. (2008). Unseen injustice: incivility as modern discrimination in organizations. *Academy of Management Review*, 33(1): 55-75.
- Crocker, J., Major, B. & Steel C. (1998). Social stigma. In D.T. Gilbert, S.T. Fisk & G. Lindzey (EDs), *The handbook of social psychology*, Vol. II (4th ed.). New York: McGraw-Hill, 504-53.
- Crystal, D. (1997). *English as a global language*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Deitch, E.A., Barsky, A., Butz, R.M., Chan, S., Brief, A.P., and Brabdley, J.C. (2003). Subtle yet significant: The existence and impact of everyday racial discrimination in the workplace. *Human Relation*, 56(11): 1299-1324.

- Dipboye, R.L. & Halverson, S.K. (2004). Subtle and (and not so subtle) discrimination in organizations. In: Griffith RW and O' Leary-Kelly AM (eds) *The dark side of organizational behavior*. San Francisco, CA: Jossey-Bass, 131-158.
- Dovidio, J.F. & Hebl, M.R. (2005) Discrimination at the level of the individual: Cognitive and affective factors. In: Dipboye, R.L. and Colella, A. (eds) *Discrimination at work: the psychological and organizational bases*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 11-35.
- Essed, P. (1991). *Understanding everyday racism*. Newbury Park, CA: Sage.
- Evans, C. (1993). *English People: the Experience of teaching and learning English in British Universities*. Buckingham: Open University.
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis*. Boston: Addison Wesley.
- Fiske, S.T. (1998). Stereotyping, prejudice, and discrimination. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), *The Handbook of social psychology* (p. 357-411). New York: McGraw-Hill.
- Gleeson, T. (2012). Developing a training program for foreign teachers teaching English language at the secondary education level according to the standards of teaching profession in Thailand. *EAU Heritage Journal*, 2(1), 35-42.
- Grin, F. (2001). English as economic value: facts and fallacies. *World Englishes*, 20(1), 65-78.
- Gutek, B. A., Cohen, A.G., & Tsui, A. (1996). Reaction to perceive sex discrimination. *Human Relation*, 49(6), 791-813.
- Holliday, A.R. (2005). *The struggle to teach English as an international language*. Oxford: Oxford University Press.
- Hoy, T. (2009). To their fullest potential: job satisfaction and foreign university teachers in Thailand. *Journal of Studies in the English Language*, 4.
- Ketkaew, O. (2011). *Cross-cultural communication challenges experienced by American missionaries working in Thailand*. (Master's theses, Ubon Ratchathani University).
- Mackey, A. & Gass, S.M. (2005). *Second language research: methodology and design*. New York: Routledge.
- Park, J.S-Y. & Wee, L. (2014). *Markets of English: linguistic capital and language policy in a globalizing world*. London: Routledge.
- Park, J.S-Y. (2011). The Promise of English: linguistic capital and the neoliberal worker in the South Korean job market. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 14(4), 443-455.
- Phillipson, R. (1992). *Linguistic imperialism*. Oxford: Oxford University Press.
- Sipe, M.D. (2011). The effects of cross-cultural issues on language learning in Thai classrooms. *HRD Journal*, 2(2), 98-108.
- Smalley, W. A. (1994). *Linguistic diversity and national unity: language ecology in Thailand*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Vandenhoe, W. (2005). *Non-discrimination and equality in the view of the UN human rights treaty bodies*. Oxford: Intersentia.
- Waldinger, R., & Lichter, M. I. (2003). *How the other half works: immigration and the social organization of labor*. Berkeley: University of California Press.

**การมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านชีวะหลาน จำกัด
อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี**
**Activity Participation of Agricultural Cooperative Member
in Ban Chiawlan Limited, Ban Takhun District, Surat Thani Province**

สุดารัตน์ วาเรศ, กอบกิตต์ สุวรรณโชติ, เบญจ พงษ์พชร, วรพันธ์ ทองมัน¹

Sudarat Wares, Kobkit Suwanachot, Ben Pompoltam, Worapun Thongmugmun

พระปลัดวิสุทธิศรี เทียนวิเศษ, บัวบุษรา อัครศรุตพิงค์, ณัฐวัฒน์ สุดประเสริฐ¹

Phraku Udomcharuwan Teanviset, Vuabutsara Akarasrutlpong, Natthawattana Sudprasert

E-mail: Detchat2508@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านชีวะหลานจำกัด 2) เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านชีวะหลานจำกัด ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาการเป็นสมาชิกต่างกัน 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหา และแนวทางแก้ไข การมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านชีวะหลานจำกัด เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานด้วยการหาค่าสถิติ t-test และ F-test รวมถึงการเปรียบเทียบรายคู่โดยใช้ Scheffe method

ผลการวิจัย พบว่า การมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านชีวะหลานจำกัด โดยรวม อยู่ในระดับปานกลางเมื่อจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาการเป็นสมาชิก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านธุรกิจขาย ด้านธุรกิจซื้อ และด้านการรับฝากเงิน อยู่ในระดับปานกลางผลการเปรียบเทียบ การมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านชีวะหลานจำกัด ตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาการเป็นสมาชิก แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านชีวะหลานจำกัด คือ ควรช่วยเหลือกลุ่มสมาชิกได้กู้เงินดอกเบี้ยต่ำ รวบรวมผลิตผลทางการเกษตรของสมาชิกสหกรณ์ขายสู่ตลาด รับฝากเก็บรักษาสินค้าหรือการจัดหาตลาดขายผลิตผลของสมาชิก เพื่อจะได้ราคาดีกว่าและเป็นการป้องกันกดราคาสินค้าทางการเกษตรจากพ่อค้าคนกลางควรสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับสมาชิกในเรื่องของการซื้อเครื่องอุปโภคบริโภค และเครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตรโดยรวมกันซื้อเป็นจำนวนมาก หรือซื้อในราคาขายส่ง ควรสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับสมาชิกในเรื่องเกี่ยวกับระเบียบการและขั้นตอนของการออมทรัพย์ การฝากเงิน ดอกเบี้ยเงินฝาก อันจะให้สมาชิกมีความรู้ความเข้าใจ และส่งผลให้การดำเนินชีวิตของสมาชิกมีความเจริญก้าวหน้า ต่อไป

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมกิจกรรม, สมาชิกสหกรณ์การเกษตร, บ้านชีวะหลาน

Abstract

This Thematic Paper has the objectives as follows 1) to study activity Participation of Agricultural Cooperative Members in Ban Chiawlan Limited. 2) to compare with activity Participation of Agricultural Cooperative Members in Ban Chiawlan Limited, that have different gender, age, educational levels and period of members 3) to study the suggestions on problems and correct the ways for activity Participation of Agricultural Cooperative Members in Ban Chiawlan Limited. The statistics using data

¹ นักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

analysis were percentage, mean, standard deviation. Test the hypothesis with statistical evaluation of t-test and F-test including pair of comparison using Scheffe method.

The research results found that: Activity Participation of Agricultural Cooperative Members in Ban Chiawlan Limited, in overview was in moderate level separating as gender, age, educational levels and period of members. When considering as each aspect found that aspects of credit business, business sells, business buys, and deposit the money in overview and each aspect were in moderate level. The comparative results for activity Participation of Agricultural Cooperative Members in Ban Chiawlan Limited, separating as gender, age, educational levels and period of member found that were different statistically significantly at level 0.001.

The suggestions on problems and correct the ways for activity Participation of Agricultural Cooperative Members in Ban Chiawlan Limited, should help members testifies to borrow money low interest. should manage in about the way agriculture produce of cooperative members for collect to the market or undertake to deliver keep the produce or the arrangement for business to sell the produce of a members for was good price better sell by oneself. And the prevention lowers the price way agriculture goods from the middleman. should train the understanding with a members in about consumer goods buying. and the tool in the agriculture by generally buy greatly or buy in the wholesale price. should train the understanding with a members in about the regulations and the step of the saving, money entrustment, deposit interest. will be a member to get omniscient the understanding and cause the way of members life has the progress in the future.

Keywords: Activity Participation, Agricultural Cooperative Members, Ban Chiawlan

บทนำ

สหกรณ์เป็นองค์กรนิติบุคคลที่สมาชิกสมัครใจจะร่วมกันดำเนินการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ภายใต้อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์ ขบวนการสหกรณ์ประกอบด้วยบุคคลหลากหลายอาชีพทั้งภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร สหกรณ์ที่จดทะเบียนตามกฎหมายพระราชบัญญัติสหกรณ์ จำแนกได้ 7 ประเภท คือ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ประมง สหกรณ์นิคม สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์บริการ สหกรณ์เครดิตยูเนียน กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ได้ประเมินภาวะทางเศรษฐกิจทางการเงินของสหกรณ์ในรอบปี 2549 จำนวนทั้งสิ้น 5,744 แห่ง มีสมาชิก 8.93 ล้านคน มีทุนดำเนินงาน 791,516 ล้านบาท ดังนั้นขบวนการสหกรณ์จึงเป็นองค์กรประชาชนที่มีกฎหมายรองรับกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ และหากขบวนการสหกรณ์สามารถพัฒนาจนเกิดความเข้มแข็ง ย่อมเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของเศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศได้เป็นอย่างดี

สหกรณ์การเกษตร คือ องค์กรที่ผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตรรวมกันจัดตั้งขึ้น และจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลต่อนายทะเบียนสหกรณ์ตามกฎหมาย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพของสมาชิกและช่วยยกฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิก (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2554)

สหกรณ์การเกษตรจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของบรรดาสมาชิกโดยวิธีช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักสหกรณ์ รวมทั้งในข้อต่อไปนี้ จัดหาวัสดุการเกษตรและเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นมาจำหน่ายแก่สมาชิกรวบรวมผลผลิตผลการเกษตร ผลิตภัณฑ์และบริการของสมาชิกมาจัดการขายหรือแปรรูปออกขายโดยซื้อหรือรวบรวมผลผลิตจากสมาชิกก่อนผู้อื่นจัดให้มีเงินกู้หรือสินเชื่อแก่สมาชิก เพื่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีพ ส่งเสริมการออมทรัพย์ของสมาชิก ส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกและชุมชนร่วมกับกับสหกรณ์อื่น สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ชุมนุมสหกรณ์ องค์กร ชุมนุมภาคเอกชน และหน่วยงานของรัฐเพื่อส่งเสริมและปรับปรุงกิจการของสหกรณ์ ส่งเสริมและเผยแพร่อาชีพการเกษตร หัตถกรรม อุตสาหกรรมในครัวเรือนหรือการประกอบอาชีพอย่างอื่นในหมู่สมาชิกและครอบครัวสมาชิก รวมทั้งการส่งเสริมความรู้ในการผลิตทางอุตสาหกรรม เพื่อให้สมาชิกมีอาชีพและรายได้ที่มั่นคง

สหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลาน จำกัด เดิมชื่อ สหกรณ์เขื่อนเขี้ยวหลาน จัดทะเบียนตามพระราชบัญญัติ สหกรณ์ พ.ศ. 2551 เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2530 จำนวนสมาชิกแรกตั้ง 112 คนและมีทุนของจดทะเบียน 1,650 หุ้น คิดเป็นเงิน 16,500 บาท ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 578 คน มีทุนเรือนหุ้น 107,014 หุ้น คิดเป็นเงิน 1,070,140 บาท มีคณะกรรมการดำเนินงาน จำนวน 15 คนผู้ตรวจสอบกิจการ 3 คน และมีพนักงานเจ้าหน้าที่สหกรณ์ 20 คน ดำเนินกิจกรรมเพื่อให้บริการกับสมาชิกหลายอย่างด้วยกัน ดังนี้ธุรกิจสินเชื่อธุรกิจรับฝากเงินธุรกิจรวมซื้อธุรกิจรวมขายการให้การศึกษาอบรมแก่สมาชิกส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมกลุ่มอาชีพแก่สมาชิกและครอบครัวสมาชิกการดำเนินงานของสหกรณ์มุ่งสนองความต้องการของสมาชิกเพื่อให้สมาชิกมีความกินดี อยู่ดีมีสันติสุขในสังคม

สหกรณ์การเกษตรเขี้ยวหลาน จำกัด ประสบกับปัญหาในเรื่องของสมาชิกที่ยังไม่เข้าร่วมกิจกรรมของสหกรณ์ในหลายๆกิจกรรม จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยซึ่งทำหน้าที่หัวหน้างานบริหารมีความสนใจที่จะทำโครงการ ศึกษาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลาน จำกัด อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับ 1) ด้านการธุรกิจสินเชื่อ 2) ธุรกิจขาย 3) ธุรกิจซื้อ 4) การฝากเงินกับสหกรณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสหกรณ์ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลานจำกัด อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลานจำกัด อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานีที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาการเป็นสมาชิก ต่างกัน
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหา และแนวทางแก้ไขการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลานจำกัด อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตของการวิจัย
  - 1.1 ขอบเขตด้านประชากรได้แก่ สมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลาน จำกัด อำเภอบ้านตาขุน จังหวัด สุราษฎร์ธานี ที่มีสมาชิกจำนวนทั้งสิ้น 578 คน
  - 1.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ การมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลาน อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านธุรกิจสินเชื่อ 2) ด้านธุรกิจขาย 3) ด้านธุรกิจซื้อ 4) ด้านการรับฝากเงิน
  - 1.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลาน จำกัด อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว สามารถสร้างกรอบแนวคิด ตามแนวคิดทางด้านสหกรณ์ ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์รวมถึงแนวคิดเกี่ยวกับ ระบบสหกรณ์กับการพัฒนาประชาธิปไตยของ บุญมี จันทรวงศ์ (2543) ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลต่าง ๆ มากำหนดตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาการเป็นสมาชิก รวมถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ประกอบด้วย ด้านธุรกิจสินเชื่อ ด้านธุรกิจขาย ธุรกิจซื้อ และธุรกิจรับฝากเงิน
3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
  - 3.1 ประชากร ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ สมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลาน จำกัด อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานีจำนวน 578 คน
  - 3.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างสุตรเครซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) (ธานีรินทร์ ศิลปจารุ, 2550) ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ สมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลาน จำกัด อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 240 คน
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) ซึ่งมีขั้นตอนการสร้างแบบสอบถาม ดังนี้

4.1 ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีรวมทั้งเอกสาร บทความ ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 4.2 สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ครอบคลุมขอบเขตการศึกษาวิจัยโดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็น 2 รูปแบบ คือ คำถามปลายปิด (Close-ended Question) และคำถามปลายเปิด (Open-ended Question) ประกอบกัน ซึ่งเป็นการดัดแปลงเครื่องมือจากแบบสอบถามที่ได้เคยผ่านการตรวจสอบหาความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability)

4.3 นำเครื่องมือที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ตรวจสอบ แก้ไข ปรับปรุงให้ถูกต้องและชัดเจน เหมาะสม ทั้งเนื้อหาสาระ และการใช้ถ้อยคำสำนวนภาษา เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4.4 นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านพิจารณาตรวจสอบเนื้อหาความชัดเจนของแบบสอบถามและให้ข้อเสนอแนะเพื่อทำการแก้ไขให้ดีขึ้นในการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ผู้วิจัยหาดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item – Objective Congruence : IOC) โดยออกแบบสำรวจให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาข้อคำถามแต่ละข้อในเครื่องมือวัด ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.932

4.5 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try - Out) กับสมาชิกสหกรณ์ที่ไม่ใช่ประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.9301

4.6 ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามความคิดเห็นของประชากรกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลานจำกัด อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่ได้ทดลองใช้และปรึกษาร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์พร้อมนำไปใช้กับประชากรกลุ่มตัวอย่าง ต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้นำวิเคราะห์ด้วยคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ซึ่งในการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลานจำกัด อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามลำดับดังนี้

5.1 ปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างนำมาวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ และการหาค่าร้อยละ (Percentages)

5.2 ข้อมูลของแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลานจำกัด อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานีนำมาวิเคราะห์โดยหาค่าของคะแนนค่าเฉลี่ยความคิดเห็น ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

5.3 การวิเคราะห์ข้อมูลหาความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลานจำกัด อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานีโดยการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติใช้ t-test และ F- test รวมถึงการเปรียบเทียบรายคู่โดยใช้ Scheffe method (สงศรี ชมพูนุช, 2549) ซึ่งเป็นวิธีการทางสถิติที่ใช้ทดสอบความแตกต่าง เพื่อพิจารณาความแตกต่างกันระหว่างตัวแปรอิสระ และตัวแปรตาม

5.4 วิเคราะห์ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลาน จำกัดจังหวัดสุราษฎร์ธานีโดยใช้วิธีการแจกแจงความถี่

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า

1.1 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 135 คน คิดเป็นร้อยละ 56.3 เพศชาย จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 43.7

1.2 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุ 30-50 ปี จำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 52.5 รองลงมาอายุ 51 ปีขึ้นไปจำนวน 84 คน คิดเป็นร้อยละ 35.0 และน้อยที่สุด ต่ำกว่า 30ปี จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ตามลำดับ

1.3 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาประถมศึกษาจำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 50.4 รองลงมาได้แก่ ระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น /ปวช.จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 และน้อยที่สุดระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวส ขึ้นไปจำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 24.6 ตามลำดับ

ที่มีระยะเวลาการเป็นสมาชิก 1-5 ปีมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระยะเวลาการเป็นสมาชิก 6-10 ปีมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า สมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระยะเวลาการเป็นสมาชิก 1-5 ปีมีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์ด้านธุรกิจสินเชื่อมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาด้านธุรกิจขายมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และด้านธุรกิจซื้อมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลางสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระยะเวลาการเป็นสมาชิก 6-10 ปี พบว่า มีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์ด้านธุรกิจสินเชื่อมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาด้านการรับฝากเงินมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และด้านธุรกิจซื้อมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลางสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกมากกว่า 10 ปีขึ้นไปพบว่า มีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์ด้านธุรกิจสินเชื่อมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาด้านการรับฝากเงินมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และด้านธุรกิจซื้อมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลาง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านเชียงหวานจำกัด อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้แยกอภิปรายผล ตามวัตถุประสงค์ และสมมติฐานของการวิจัย ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์โดยรวม พบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการรับฝากเงิน มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาด้านธุรกิจสินเชื่อมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ด้านธุรกิจขาย และที่สุดด้านธุรกิจซื้อมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลางสาเหตุที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสมาชิกสหกรณ์ มีความร่วมมือต่อกิจกรรมต่างๆของสหกรณ์นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานต่างๆ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในหลักการ และวิธีการสหกรณ์ประสบการณ์ทางสหกรณ์ สิ่งแวดล้อม และประสบการณ์เดิมของสมาชิกนั้น ผู้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสหกรณ์ดี เคยมีประสบการณ์เป็นสมาชิกสหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จมาก่อน หรือเคยได้รับความพึงพอใจจากบริการด้านอื่นๆของสหกรณ์มาก่อน แม้ว่าผลการวิจัยจะมีค่าเฉลี่ยทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลางก็ตาม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เรืองยศ นันทเสน (2532) ที่กล่าวว่า ผู้ที่มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีเคืองแค้นแค้น มักจะมีความสนใจเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสหกรณ์ในทางตรงข้ามสมาชิกที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจในหลัก และวิธีการสหกรณ์ดีพอ หรือเคยมีประสบการณ์ในสหกรณ์ที่ล้มเหลวมาก่อน หรือมีสภาพความเป็นอยู่ และการทำมาหากินที่สุขสบายดี มักมีทัศนคติที่ไม่ดี หรืออยู่เฉยๆ ต่อสหกรณ์ และมักไม่ค่อยให้ความสนใจ หรือเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของสหกรณ์เท่าที่ควร

2. ผลการวิเคราะห์โดยรวมและรายด้านจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาการเป็นสมาชิก พบว่า ทั้งเพศชาย และเพศหญิง มีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง สมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีอายุ 51 ปีขึ้นไปมีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์โดยรวมมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีอายุ 30-50 ปี มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปีมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลางสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวส. ขึ้นไปมีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่สูงสุดในระดับปานกลาง รองลงมาสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น/ปวช. มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษามีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลาง สมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกมากกว่า 10 ปีขึ้นไปมีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์โดยรวมมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระยะเวลาการเป็นสมาชิก 1-5 ปีมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระยะเวลาการเป็นสมาชิก 6-10 ปีมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งผลของการวิจัยทั้งโดยรวม และด้านธุรกิจสินเชื่อ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

2.1 ด้านธุรกิจสินเชื่อ จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาการเป็นสมาชิก พบว่า สมาชิกสหกรณ์การเกษตร เพศชายและเพศหญิงมีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์ด้านธุรกิจสินเชื่อโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง สมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีอายุ 51 ปีขึ้นไปมีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์โดยรวมมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีอายุ 30-50 ปี มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปีมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลาง สมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น/ปวช.มีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์โดยรวมมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวส. ขึ้นไปมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษามีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลาง สมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระยะเวลาการเป็นสมาชิก

1-5 ปี มีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์ด้านโดยรวมนี้อายุเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกมากกว่า 10 ปีขึ้นไปมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระยะเวลาการเป็นสมาชิก 6-10 ปีมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลางสาเหตุที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้ ทั้งนี้เนื่องจาก สมาชิกสหกรณ์การเกษตร ต้องการให้สหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลานจำกัด อำเภอบ้านตาขุนเห็นประโยชน์ที่สมาชิกคาดว่าจะได้รับจากสหกรณ์ เป็นสิ่งจูงใจที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจที่จะร่วมมือ หรือไม่ร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ของสหกรณ์ โดยทั่วไปถ้ามีสมาชิกคาดว่าผลประโยชน์ที่เขาคาดว่าจะได้รับ จากการเข้าร่วมกิจกรรมใดกับสหกรณ์จะน้อยกว่าหรือไม่ดีไปกว่าผลประโยชน์ที่เขาจะได้รับจากการทำกิจกรรมนั้น โดยลำพังแต่ผู้เดียวแล้วเขามักจะไม่สนใจเข้าร่วมในกิจกรรมนั้นๆ ในทางตรงกันข้ามสมาชิกจะให้ความสนใจ และอยากเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสหกรณ์ที่เขาคาดว่าจะได้รับผลประโยชน์มากกว่าการที่จะเข้าไปทำกิจกรรมนั้นโดยลำพัง

2.2 ด้านธุรกิจขายจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาการเป็นสมาชิกโดยรวม พบว่า สมาชิกสหกรณ์การเกษตร เพศชายและเพศหญิงมีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์ด้านธุรกิจขายโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง สมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีอายุ 51 ปีขึ้นไปมีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์โดยรวมมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีอายุ 30-50 ปี มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปีมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลาง สมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวส. ขึ้นไปมีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์โดยรวมมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระดับการศึกษาระดับศึกษามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น/ปวช. มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลาง สมาชิกสหกรณ์การเกษตรมีระยะเวลาการเป็นสมาชิก 1-5 ปี มีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์โดยรวมมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระยะเวลาการเป็นสมาชิก 6-10 ปีและระยะเวลาการเป็นสมาชิกมากกว่า 10 ปีขึ้นไปมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเท่ากันอยู่ในระดับปานกลางสาเหตุที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้ ทั้งนี้เนื่องจาก สมาชิกสหกรณ์การเกษตรต้องการให้สหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลานจำกัด อำเภอบ้านตาขุนต้องการเห็นสมาชิกสหกรณ์เป็นเจ้าของ และมีสิทธิที่จะเป็นกรรมการสหกรณ์และควบคุมกิจการสหกรณ์เท่าเทียมกันทุกคน ดังนั้นหน้าที่เบื้องต้นของสหกรณ์ได้แก่การจัดบริการสนองความต้องการของสมาชิก สมาชิกจึงมีความจำเป็นที่จะต้องคอยติดตามกิจการของสหกรณ์ และติดต่อกับสหกรณ์ด้วยตนเองอยู่เสมอ โดยปกติสมาชิกส่วนใหญ่จะไม่ทราบถึงหน้าที่ความรับผิดชอบของตนที่จะพึงมีต่อสหกรณ์ จึงเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินที่จะต้องช่วยให้สมาชิกได้เข้าใจถึงบทบาทของสมาชิกในการจัดการสหกรณ์ และจะต้องหาทางและเปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงออกถึงความจำเป็นและความความต้องการของเขา เพื่อจะได้จัดการสหกรณ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก

2.3 ด้านธุรกิจซื้อ จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาการเป็นสมาชิกโดยรวม พบว่า สมาชิกสหกรณ์การเกษตรเพศชายและเพศหญิงมีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์ด้านธุรกิจซื้อโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง สมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีอายุ 51 ปีขึ้นไปมีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์โดยรวมมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีอายุ 30-50 ปี มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปีมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลาง สมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวส. ขึ้นไปมีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์โดยรวมมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น/ปวช. มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระดับการศึกษาระดับศึกษามีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลางสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกมากกว่า 10 ปีขึ้นไป มีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์โดยรวมมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระยะเวลาการเป็นสมาชิก 1-5 ปีมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระยะเวลาการเป็นสมาชิก 6-10 ปีมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลางสาเหตุที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้ ทั้งนี้เนื่องจาก สมาชิกสหกรณ์การเกษตรต้องการให้สหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลานจำกัด อำเภอบ้านตาขุน มีการส่งเสริมความเป็นอยู่ของสมาชิกให้สมาชิกสหกรณ์การเกษตรให้มีชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิม ด้วยการสมาชิกจะซื้อสิ่งของได้ในราคาถูกกว่าการซื้อด้วยเงินสด หรือราคาในท้องตลาดทั่วไป

2.4 ด้านการรับฝากเงินจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาการเป็นสมาชิกโดยรวม พบว่าสมาชิกสหกรณ์การเกษตร เพศชายและเพศหญิงมีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์ด้านการรับฝากเงินโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีอายุ 30-50 ปีมีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์โดยรวมมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีอายุ 51 ปีขึ้นไปมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และสมาชิกสหกรณ์

การเกษตรที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปีมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลาง สมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวส.ขึ้นไปมีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์โดยรวมมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา สมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระดับการศึกษาประถมศึกษา และระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น/ปวช. มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเท่ากันอยู่ในระดับปานกลาง สมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกมากกว่า 10 ปีขึ้นไป มีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์โดยรวมมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระยะเวลาการเป็นสมาชิก 1-5 ปีมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีระยะเวลาการเป็นสมาชิก 6-10 ปีมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลางสาเหตุที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสมาชิกสหกรณ์การเกษตรยังขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์ด้านการรับฝากเงินกับสหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลานจำกัด อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานีซึ่งการมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรมีส่วนสำคัญในการที่จะพัฒนาระบบสหกรณ์ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่ว่า สหกรณ์การเกษตรดำเนินธุรกิจแบบอเนกประสงค์ เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกดำเนินธุรกิจร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และช่วยเหลือส่วนรวม โดยใช้หลักคุณธรรม จริยธรรมอันดีงามตามพื้นฐานของมนุษย์ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกและส่วนรวมให้มีคุณภาพที่ดีทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากการศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลานจำกัด อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานีโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้
  - 1.1 ด้านธุรกิจสินเชื่อสหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลานจำกัด ควรดำเนินการหาทุนโดยวิธีการต่างๆ เช่น การเรียกทุน สะสมเงินสมรอง กู้เงินจากสถาบันการเงินต่างๆ หรือแหล่งเงินอื่น เพื่อช่วยเหลือกลุ่มสมาชิกสหกรณ์ซึ่งเป็นการให้สมาชิกได้กู้เงินระยะปานกลางกับสหกรณ์รวมถึงการกู้ในระยะอื่นด้วย
  - 1.2 ด้านธุรกิจขาย สหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลานจำกัด ควรสนับสนุน และส่งเสริมให้สมาชิกการเกษตรบ้านเขี้ยวหลาน จำกัดได้รับเงินเฉลี่ยคืนจากการขายยางพาราและปาล์มน้ำมันกับสหกรณ์
  - 1.3 ด้านธุรกิจซื้อ สหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลานจำกัด ควรสนับสนุน และส่งเสริมให้สมาชิกการเกษตรบ้านเขี้ยวหลาน จำกัดได้รับเงินเฉลี่ยคืนจากการซื้อสินค้ากับสหกรณ์
  - 1.4 ด้านการรับฝากเงิน สหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลานจำกัด ควรสนับสนุน และส่งเสริมให้สมาชิกการเกษตรบ้านเขี้ยวหลาน จำกัดชักชวนให้เพื่อนสมาชิกฝากเงินกับสหกรณ์โดยชี้ให้เห็นข้อดี คือสหกรณ์ไม่หักภาษีจากดอกเบี้ยเงินฝาก
2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยจากการศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านเขี้ยวหลานจำกัด อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย ดังนี้
  - 2.1 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ บทบาทของสหกรณ์การเกษตรในการสนับสนุน และส่งเสริมให้สมาชิกสหกรณ์การเกษตรได้รับเงินเฉลี่ยคืนจากการขายยางพารา และปาล์มน้ำมันกับสหกรณ์
  - 2.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมของสหกรณ์การเกษตรในดำเนินการหาทุนโดยวิธีการต่างๆ เช่น การเรียกทุน สะสมเงินสมรอง กู้เงินจากสถาบันการเงินต่างๆ หรือแหล่งเงินอื่น เพื่อช่วยเหลือกลุ่มสมาชิกสหกรณ์ซึ่งเป็นการให้สมาชิกได้กู้เงินระยะปานกลางกับสหกรณ์
  - 2.3 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์ในการฝากเงินกับสหกรณ์

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2554). *การสหกรณ์ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.
- ธำนิษฐ์ ศิลปจารุ. (2550). *วิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ*. กรุงเทพฯ: วี.อินเตอร์.
- บุญมี จันทวงศ์. (2543). *ระบบสหกรณ์กับการพัฒนาประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุม สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- เรืองยศ นันทเสน. (2532). *การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการทำธุรกิจกับสหกรณ์ของสมาชิก: ศึกษาเฉพาะกรณีของสหกรณ์การเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน*. กรุงเทพฯ: กองวิชาการ กรมส่งเสริมสหกรณ์.
- สงศรี ชมพวงค์. (2549). *การวิจัย*. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.

**เปรียบเทียบการอธิบายจิตปัสสร์ในพระไตรปิฎก
อรรถกถา และนักวิชาการพุทธศาสนาเถรวาท
A Comparative Explanation on the Pure Mind
in Theravada Buddhist Tipitaka, Commentaries and Scholars**

พระมหารังสรรค์ อธิวฑฒโน (ชัยสมภาร)¹

Phramaha Rungsan Dhirawaddhano

E-mail: Rs.wbh2015@gmail.com

บทคัดย่อ

คำว่า จิต ตามรูปศัพท์ หมายถึง ธรรมชาติที่คิด คือ รับรู้อารมณ์ โดยคุณลักษณะ จิตมีความผ่องใส ที่เรียกว่า “จิตประภัสสร” ตามทัศนะของพระพุทธรศาสนาเถรวาท จิตประภัสสร หมายถึง จิตที่ผุดผ่อง หรือ มีรัศมีอันชานออกมา เปรียบเหมือนน้ำใสสะอาดบริสุทธิ์ เปรียบเหมือนแสงไฟที่ส่องสว่าง แต่สภาวะที่จิตผ่องใสตามธรรมชาตินี้ ยังไม่บริสุทธิ์ ปราศจากอนุสัยกิเลสที่เป็นมลทินละเอียด ตกตะกอนนอนเนื่องในสันดาน ถ้าหากเป็นจิตที่บริสุทธิ์แท้ ก็ไม่ขุ่นมัวหรือ กระเพื่อมไหว เพราะถูกกระตุ้นด้วยพลังอุปกิเลส อันที่จริง จิตประภัสสร เป็นจิตปกติเมื่ออยู่ในสภาวะนิ่งไม่แกว่งไกว ก็ยังรักษาความใสเอาไว้ขณะที่ยังมีสารแขวนลอย (อนุสัย) นอนตกตะกอนในชั้นล่าง แต่เมื่อจิตถูกอุปกิเลสเข้ามารบกวน กระตุ้นทำให้เสียสภาวะนิ่ง ดวงจิตก็ขุ่นมัวเศร้าหมองด้วยอนุสัยที่ฟุ้งขึ้นมาและด้วยอุปกิเลสที่เข้ามาแปดเปื้อนด้วย ลักษณะสภาวะจิตเป็นเช่นนี้ จิตประภัสสรก็คือภวังคจิต ถึงจะมีความบริสุทธิ์โดยธรรมชาติ แต่พอถูกกิเลสที่จรเข้ามา กระตุ้นก็จะเศร้าหมองไป เปรียบเหมือนมารดาบิดา หรืออุปัชฌาย์และอาจารย์ ซึ่งเป็นที่ผู้สมบุรณ์ด้วยอาจารย์และความ ประพฤติ แต่กลับมามีความเสื่อมเสียชื่อเสียง เพราะการกระทำที่ไม่ดีของบุตรสัทธินิหาริก และ อันตเววลิก บริวาร รอบตัว เมื่อจิตเศร้าหมองต้องอบรมจิตด้วยสติปัฏฐาน 4 จิตประภัสสรก็จะเป็นกุศลญาณสัมปยุตจิต สามารถพัฒนาไป เป็นมรรคจิต ผลจิตจิต กำจัดกิเลสทุกชนิดมีสภาพบริสุทธิ์สะอาด เป็นจิตของพระอรหันต์ต่อไป

คำสำคัญ: จิตประภัสสร, พระพุทธรศาสนาเถรวาท

Abstract

The word Citta or Mind, means the state that is thoughtful, i.e., that is the recognition of the objects. By its nature, it is the brightness called "the pure Mind. According to concept of Theravada Buddhism, the pure Mind denotes the mind that has flawed or radiated like the pure clear water or like a light that illuminates. But the as such Mind's naturally pure state is not at total pure without any defilement which is the impure or sedimentation in the internal nature. If it is really pure, that mind would not be gloomy or trembling because of being motivated by the power of defilements.

Truly, this is a normal mind, being in the stand still not swinging. It is still looking clear, while having suspensions. But when it is disturbed and stimulated shacking to the state of motion by the coming defilements, it is impurified. Having kept with this nature, the pure mind is the same as the life-continuum consciousness. Even though by its nature, it is look pure, but when the defilement arose, it changes to be impure. It is like the parents, preceptor and teacher, those are well trained manner and behavior, but they were returned to discredit because of the bad deeds of their children, their disciples as their colleagues. When the mind is impure, it has to train with the 4 Foundations of Mindfulness.

¹ อาจารย์ประจำโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดบ้านโง้งหลวงอำเภอบ้านโง้ง จังหวัดลำพูน

Having trained so, it will be a charity and develop into a higher Maggacitta (Path Consciousness and Phalacitta). That Citta eliminates all kinds of defilements. It is clean and pure which is the Citta of the Noble One.

Keywords: the Pure Mind, Theravāda Buddhism

บทนำ

ธรรมชาติได้สร้างสรรค์ให้คนเรามีทั้งร่างกาย และจิตใจ ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีค่ามหาศาล ทุกอริยาบถ ทุกกิจกรรม ในชีวิตประจำวันของเรา แมดูเหมือนจะเป็นเรื่องของร่างกายล้วน ๆ แต่แท้ที่จริงแล้ว มีเรื่องของจิตใจมาเกี่ยวข้องด้วยตลอดเวลา ในแต่ละขณะ แต่ละการกระทำ ไม่ว่าเราจะชอบหรือไม่ชอบ ดีใจหรือเสียใจ กล้าหรือกลัว ชั่วหรือดี ย่อมเกิดแต่จิตทำให้เป็นไปทั้งสิ้น เรื่องของจิตจึง เป็นเรื่องที่ส่งผลต่อความปกติสุข และความทุกข์ของชีวิต ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าจิตใจมีความสำคัญและมีคุณค่าต่อชีวิตของคนเราเป็นอย่างยิ่ง

แนวคิดเรื่องจิตในพระพุทธศาสนาเถรวาทถือว่า เป็นธรรมชาติชนิดหนึ่งที่เป็นนามธรรมไม่มีรูปร่างอาศัยอยู่ในร่างกายของสัตว์ทั้งหลาย มักคันรน กวัดแกว่ง รักษายาก ห้ามได้ยาก มักตกไปในอารมณ์ที่ตนปรารถนา เกิดเร็ว ดับเร็ว เทียบไปไกลและเทียบไปดวงเดียว (ขุ.ธ.อ.(บาลี) 1/215/216) แต่เป็นธรรมชาติที่ฝึกได้ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “จิตที่คันรน กวัดแกว่ง รักษายาก ห้ามยาก ผู้มีปัญญาสามารถควบคุมให้ตรงได้ เหมือนช่างศรดัดลูกศรให้ตรง ฉะนั้น จิตนี้ ย่อมคันรนไปมาเหมือนปลาที่ถูกยกขึ้นจากน้ำโยนไปบนบก ฉะนั้น ดังนั้น ผู้มีปัญญาจึงควรละบ่วงแห่งมาร” (ขุ.ธ. (บาลี) 25/33/22) จิตนี้เป็นธรรมชาติที่รู้อารมณ์ คือรับอารมณ์อยู่เสมอ เรียกว่า “รู้อารมณ์” ดังข้อความที่ว่า “ธรรมชาติที่ชื่อว่า จิต เพราะคิด อธิบายว่ารู้อารมณ์” และจิตนี้ มีชื่อต่างๆ ที่เรียกขานกันถึง 10 ชื่อ ดังปรากฏในอัมมสังคณีว่า “จิต มโนมานัส หทัย ปันพระ มนายตนะ มนินทริย วิญญาน วิญญานขันธ มโนวิญญานธาตุ ที่เหมาะสมกันในสมัยนั้น” นี่ชื่อว่า จิตที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น” ดังนั้น ชื่อของจิตทั้ง 10 ประการ ดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ก็เป็นอย่างเดียวกันนั่นเอง แต่ที่เรียกชื่อไปต่าง ๆ กันนั้น ก็เพราะทำหน้าที่ต่างกันเหมือนกับคนคนเดียวกันทำหน้าที่หลายอย่าง เช่น เป็นผู้ชาย ซึ่งเป็นพ่อของลูก ๆ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ทำหน้าที่เป็นครูบ้าง เป็นผู้อำนวยการบ้าง เป็นประธานบ้าง เป็นลุงบ้าง เป็นตาบ้าง เป็นต้นตามหน้าที่และภาวะของตน ดังคำอธิบายในคัมภีร์อรรถกถาอัญญาสาสนีแห่งอัมมสังคณีว่า “ธรรมชาติโดยย้อมคิด ธรรมชาตินั้น ชื่อว่า จิต, ธรรมชาติใด เมื่อน้อมไปสู่อารมณ์ก็รู้อยู่ ธรรมชาตินั้น ชื่อว่า มโน ใจนั่นเอง ชื่อว่า มนัส ธรรมชาติใดรู้ ธรรมชาตินั้น ชื่อว่า วิญญาน ฯลฯ ขันธคือ วิญญานนั่นเอง ชื่อว่า วิญญานขันธ มนัสที่เป็นธาตุชนิดหนึ่ง ซึ่งรู้อารมณ์ ชื่อว่า มโนวิญญานธาตุ” (อภิ.สง.อ. (บาลี) -/191-192)

เนื่องจากพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทในไทยเราได้รับอิทธิพลเรื่องจิตประภัสสรจากต่างนิกายมากเกินไป และยังมีนักปราชญ์ฝ่ายเถรวาทได้ยกคำว่าจิตประภัสสรนี้มาอธิบายอย่างพิสดาร จริงอยู่ มีพุทธพจน์ที่ว่า “จิตนี้ประภัสสร แต่จิตนั้นแลเศร้าหมอง เพราะอุปกิเลสที่เกิดขึ้นภายหลัง” (อง.เอกก. (บาลี) 20/49-52/96) ความตรงนี้อาจทำให้เข้าใจได้ว่า จิตประภัสสรมีมาตั้งแต่ดั้งเดิม หรือ จิตจะประภัสสรได้ก็ต่อเมื่อเข้าถึงอปปนสมาธิ จึงจะรู้ได้ว่าเคยเศร้าหมอง เพราะมีอุปกิเลสมาพ้องพานท้านพุทธทาสได้กล่าวไว้ว่า “จิตนี้ตามธรรมชาติแท้ๆ มันก็มีได้มีกิเลสติดมา นับเป็นจิตที่เกลี้ยงที่ว่างจากกิเลส ก่อนแต่ที่จะเกิดกิเลส มีลักษณะประภัสสร” (พุทธทาสภิกขุ, 2550, น. 43) และ “หากมันไม่มีความรู้เรื่องเจโตวิมุตติ ไม่มีความรู้เรื่องปัญญาวิมุตติสำหรับจะควบคุมไม่ให้เกิดกิเลส” ตรงนี้ทำให้ความได้ว่าทุกคนเมื่อเกิดมานั้นย่อมมีจิตประภัสสรอยู่เดิมแล้ว และถ้าเป็นเช่นนั้นจริงกิเลส หรืออนุสัยกิเลสทั้งหลายนั้นเกิดขึ้นมาจากตรงไหน และเกิดขึ้นได้อย่างไร ในขณะเดียวกัน ผู้ที่ตีความว่าจิตไม่บริสุทธิ์มาแต่เดิมก็ตั้งคำถามว่า แสดงว่าจิตเศร้าหมองโดยธรรมชาติ แล้วความเศร้าเกิดเมื่อไร เป็นเนื้อเดียวกับจิตใช่หรือไม่ ถ้าเป็นเนื้อเดียวกับจิตแล้วเรากำจัดกิเลสได้อย่างไร เหมือนน้ำกับความสกปรกเป็นเนื้อเดียวกัน จึงทำให้เกิดคำถามต่อไปอีกว่า แนวความคิดของจิตประภัสสรที่ถูกทำให้เศร้าหมองเกิดขึ้นมาจากตรงไหนได้อย่างไร และตามความหมายของนิกายเถรวาทนั้นเป็นอย่างไร

ขณะที่เป็นภวังคจิต ดำรงสภาพความเป็นบุคคลนี้อยู่ อารมณ์ของโลกนี้ไม่ปรากฏ ไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่น ไม่ได้สัมผัสไม่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส เพียงชั่วขณะที่จิต ไม่รู้อารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจนั้น ไม่มีกิเลสประการต่างๆ เกิดขึ้น ทำกิจหน้าที่

ดังนั้น ขณะที่ เป็นภวังคจิต จึงกล่าวว่า เป็นจิตประภัสสรด้วย ขณะที่ไม่มีกุศลเกิดขึ้น มีกุศลจิตและภวังคจิต ขณะนั้นจิตผ่องใส ผ่องใสเพราะไม่มีกิเลสเกิดขึ้นร่วมด้วยในขณะนั้น เพราะกิเลสเป็นสภาพธรรมที่เศร้าหมอง จิตที่

ประภัสสรจึงมีจริง ผู้เขียนได้กำหนดกรอบการศึกษาในบทความเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์อยู่ 2 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องจิตประภัสสรในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการอธิบายจิตประภัสสรในไตรปิฎก อรรถกถา และนักวิชาการพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในการเข้าใจเรื่องจิตประภัสสรและจิตเดิมแท้อย่างถูกต้อง อันจะนำไปสู่จุดหมายแห่งการประพฤติปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องต่อไป

ความหมายของจิตประภัสสร

คำว่า “จิตประภัสสร” สามารถแบ่งออกเป็น 2 คำ ได้แก่ คำว่า “จิต” และคำว่า “ประภัสสร” ในคัมภีร์อภิธรรมมัตถกถาวิณี ท่านพระอนุรุทธาจารย์ได้ให้ความหมายของคำว่า “จิต” ดังต่อไปนี้ คือ ความหมายว่า คิดหรือรู้ อารมณ์ มีข้อความรองรับไว้ว่า “ธรรมชาติโดยองค์คิด อธิบายความว่า ย่อมรู้แจ้งอารมณ์” ความหมายว่า ก่อหรือสร้าง มีข้อความรองรับว่า “ที่ชื่อว่าจิตเพราะก่อ/สร้างให้จิต” ความหมายว่า เก็บ หรือสั่งสม มีข้อความรองรับว่า “ที่ชื่อว่าจิตเพราะสั่งสมสันดาน (การสืบต่อ) ของตน หรือที่ชื่อว่า จิต เพราะสั่งสมไว้ด้วยกรรมและกิเลส” ความหมายว่า วิจิตร มีข้อความรองรับว่า ที่ชื่อว่า จิต เพราะรักษาไว้ซึ่งความวิจิตร หรือ ชื่อว่าจิต เพราะมีอารมณ์อันวิจิตร หมายถึงจิตทั้งตัวของจิตเองและอารมณ์ที่จิตปรุงแต่งขึ้น (อภิ.สง.อ. (บาลี) -/110)

จากความหมายของจิตดังกล่าวข้างต้นนี้ สามารถนิยามความหมายได้ถึง 4 ประการด้วยกัน ได้แก่ 1) คิด 2) ก่อหรือสร้าง 3) สั่งสม 4) วิจิตร เมื่อรวมกันเป็นการต่อเนื่องจะได้ความว่า การรับรู้ถึงสิ่งที่มากระทบซึ่งเรียกชื่อว่า อารมณ์ แล้วก่อหรือสร้างอารมณ์นั้นให้เป็นเรื่องราวอย่างต่อเนื่องแล้วนำไปเก็บหรือสั่งสมเรื่องนั้นไว้ ต่อมาก็แสดงความเป็นจิตที่สั่งสมไว้ในตัวเองออกมาและแปรอารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ขึ้นมาใหม่อีก ดังที่ท่านพระโสภณมหาเถระ (มหาสิสยาตอ) ได้ให้ความหมายแบบรวมไว้ว่า จิต คือ สภาวะรู้สิ่งต่างๆ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ โดยผ่านทวารหรือประตู 6 บานเหมือนคนอยู่ในบ้านนั่งดูสิ่งที่อยู่นอกบ้านผ่านประตู การรู้สีผ่านตาเป็นการเห็น การรู้เสียงผ่านหูเป็นการได้ยิน การรู้กลิ่นผ่านจมูกเป็นการรู้กลิ่น การรู้รสผ่านลิ้นเป็นการลิ้มรส การรู้สิ่งที่ผ่านร่างกายเป็นการสัมผัส และการรับรู้ทางใจเป็นการนึกคิด (พระโสภณมหาเถระ, 2549, น. 265)

ส่วนคำว่า “ผุดผ่อง” และ “ปภัสสร” ที่ยกมาข้างต้น มีความหมายเหมือนคำว่า “อาภัสสร-พรหม” ซึ่งมีรากศัพท์คล้ายกัน แปลว่า พรหมผู้มีรัศมีแผ่ออกมา ดังประโยคที่ว่า “จิตตโชตนนติ จิตตสสพภัสสรภาวณํ แปลว่า ที่ชื่อว่า การทำจิตให้สว่าง คือการทำจิตให้เป็นประภัสสร”¹³ และประโยคที่ว่า “ปภัสสรานิติ ปภาสสนีลัน ชุตินมตานิติ วุตตํ โหติ แปลว่า บทว่า ปภัสสรานี คือเปล่งประกายเป็นปกติ กล่าวคือ มีความโชติช่วง” (ขุ.จู.อ. (บาลี) 1/134) นอกจากนี้มีศัพท์วิเคราะห์ตามหลักไวยากรณ์บาลี ที่ชี้ให้เห็นความสว่าง ดังเช่นประโยคที่ว่า “ปภา สรติ เอตสฺมาติ ปภัสสโร แปลว่า สิ่งที่มีชื่อว่าประภัสสรเพราะเป็นที่แผ่ออกมาของรัศมี” (พันธุรี ป. หลงสมบุญ, 2540, น. 449) หรือแปลว่า “ผู้เป็นแดนชานออกแห่งรัศมี (ปภา บทหน้า สร ธาตุในความหมายว่า ชานออก อ ปัจจัย, ช้อน สฺ ลบสระที่สุทธาตุ) และประโยคที่ว่า “ปภัสสโรสสอตถิติ แปลว่า ผู้รัศมีอันชานออก (ปภัสสร+ณ)” (พระธรรมกิตติวงศ์, 2550, น. 402)

จิตประภัสสรในพระไตรปิฎก

เมื่อทราบถึงความหมายของจิตประภัสสรแล้ว ประเด็นต่อมาคือ จิตประภัสสรในพระไตรปิฎกเป็นอย่างไร ผู้เขียนจึงขอศึกษาวิเคราะห์จิตประภัสสรในพระไตรปิฎกต่อไปนี้

พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงจิตประภัสสรว่า “ภิกษุทั้งหลาย จิตนี้ผุดผ่อง แต่จิตนั้นเศร้าหมองแล้ว เพราะอุปกิเลสที่จรรมา” (อง.เอกก. (บาลี) 20/49/9)

จากพุทธพจน์ที่ยกมาข้างต้นนี้จะเห็นว่า พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงจิตในจุดเริ่มที่ว่า “จิตนี้ผุดผ่อง” คำว่า ผุดผ่อง หมายถึง จิตที่ยังใสสะอาด บริสุทธิ์ หรือจิตที่มีรัศมี มีแสงสว่างชานออกมา ซึ่งแสดงว่า จิตประภัสสรนั้น เป็นจิตที่ยังมีความใสสะอาด เปรียบเหมือนน้ำที่ยังใสสะอาดอยู่ในเบื้องต้นยังไม่มีสิ่งใด เช่น ฟุ่นละออง เป็นต้น มาเจือปน และจิตประภัสสรนั้น มีกระบวนการทำงานอยู่ตลอดเวลา คือ การเกิดดับอยู่ตลอดทั้งคืนและวัน ดังมีพุทธพจน์ว่า “ตถาคตริยกลิงนี้ว่า จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญานบ้าง จิตเป็นต้นนั้น ดวงหนึ่งเกิดขึ้น ดวงหนึ่งดับไปตลอดทั้งคืนและวัน เปรียบเหมือนลิงเมื่อเที่ยวไปในป่าเล็กและป่าใหญ่จับกิ่งไม้ ปล่อยกิ่งไม้แล้ว ย่อมจับกิ่งอื่น ปล่อยกิ่งนั้นแล้วย่อมจับกิ่งอื่นต่อไป ฉะนั้น ตถาคตจึงเรียกสิ่งนี้ว่า จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญานบ้าง จิตเป็นต้นนั้น ดวงหนึ่งเกิดขึ้น ดวงหนึ่งดับไปตลอดทั้งคืนและวัน” (ส.นิ. (ไทย) 16/61/116)

จิตประภัสสรในอรรถกถา

จิตประภัสสรในพระไตรปิฎกนั้น เป็นจิตที่ผุดผ่องตามปกติเหมือนน้ำใสสะอาด แต่ในช่วงที่ทำงาน ซึ่งมีอยู่ 4 ระดับ เช่น ระดับกามาวจร เป็นต้น ได้ถูกเจตสิกธรรมฝ่ายชั่ว คือ อุปกิเลสที่จรมาซึ่งต้องทำงานร่วมกับจิต หรือปรุงแต่งจิต ทำจิตให้เศร้าหมองที่เรียกว่า ใจชั่ว ซึ่งพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมออกมาทางกายและวาจา ดังที่พระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า

ใจ หมายถึงจิต 4 ระดับ คือจิตระดับกามาวจรภูมิ จิตระดับรูปาวจรภูมิ จิตระดับอรุฬาวจรภูมิ และจิตระดับโลกุตตรภูมิ แต่ในที่นี้หมายถึงจิตที่มีโทษนี้ประกอบด้วยปฏิกุสะ เดิมทีเดียวจิตนั้นเป็นภวังคจิต คือเป็นจิตที่ผ่องใส (ปภัสสรจิต) แต่เมื่อถูกเจตสิกธรรมฝ่ายชั่วกล่าวคือ อุปกิเลสธรรมจรมากระทบเข้า ก็กลายเป็นจิตเศร้าหมองที่เรียกว่า ใจชั่ว ซึ่งพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมออกมาทางกายและวาจา (ขุ.ธ.อ. (บาลี) 1/20)

พระอรรถกถาจารย์ได้ขยายความจากพุทธพจน์เกี่ยวกับ "จิตประภัสสร" (อง.เอกก. (ไทย) 20/49/9) ว่า ภวังคจิตแม้จะบริสุทธิ์โดยธรรมชาติ (ปกติบริสุทธิ์) ก็ถือว่าเป็นอันเศร้าหมอง เพราะอุปกิเลสที่จรมา ซึ่งเกิดขึ้นเพราะจิตสทรรคด้วยกิเลสมีโทษเป็นต้น อันมีความกำหนดขัดเคืองและความหลงเป็นสภาวะ ในขณะที่ขณะจิต เหมือนมารดาบิดาและอุปัชฌาย์อาจารย์ผู้สมบูรณ์ด้วยอาจารย์ (แต่) กลับมาได้ความเสียชื่อเสียง เพราะบุตรเป็นต้น ฉะนั้นแล (อง.เอกก.อ. (บาลี) 1/49/53)

จากข้อความที่ยกขึ้นมาข้างต้น คำว่า "จิตประภัสสร" ในที่นี้ท่านหมายถึง "ภวังคจิต" ซึ่งมีความหมายว่า จิตที่เฝ้าองค์แห่งภพ หรือจิตที่รักษาความสืบเนื่องของชีวิต คือตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงจุติ (คือเกิดมาจนกระทั่งตายไป) มีความสะอาดบริสุทธิ์โดยธรรมชาติ (ปกติบริสุทธิ์) ที่เรียกว่า "ประภัสสร" แต่พอถูกกิเลสที่จรเข้ามาก็เศร้าหมองไป คือในช่วงเวลาที่จิตรับอารมณ์ (ขวนวิธิ) ท่านจึงเปรียบเทียบกับมารดาบิดาและอุปัชฌาย์อาจารย์ผู้สมบูรณ์แบบหรือเพียบพร้อมด้วยอาจารย์หรือมารยาทดีงาม แต่ต้องมาเสียชื่อเสียง เพราะบุตรเป็นต้น ซึ่งหมายความว่า มารดาบิดาและอุปัชฌาย์อาจารย์ผู้ซึ่งเพียบพร้อมด้วยความประพฤติดีงามต้องเสื่อมเสียชื่อเสียงจากที่เคยเป็นคนดีมาก่อนเพราะการกระทำของบุตรและสัทธิวิหาริกอันเหลวลิก ถึงแม้ความเสียชื่อเสียงไม่ได้เกิดขึ้นภายในตัวมารดาบิดาและอุปัชฌาย์อาจารย์ก็จริง แต่ก็ส่งผลกระทบมาถึงตัวท่านเช่นกัน เพราะบุตรและสัทธิวิหาริกอันเหลวลิกอยู่ในการดูแลของท่าน คือท่านก็ถูกตำหนิได้ว่าไม่สั่งสอนอบรมบุตรและสัทธิวิหาริกอันเหลวลิก ดังนั้น ภวังคจิตที่บริสุทธิ์โดยปกติ (ธรรมชาติ) อยู่แล้ว แต่กิเลสเข้ามาทำให้จิตเศร้าหมองไป ในช่วงเวลาที่ภวังคจิตทำงานส่งต่อถึงวิถิจิต คือตั้งแต่อดีตภวังคมาถึงช่วงวิภูฏัพพะจิต (จิตที่ตัดสินใจอารมณ์) ถือว่าระหว่างนี้จิตยังมีความบริสุทธิ์ตามธรรมชาติของตนอยู่ เพราะจัดเป็นวิปากพันวิถิ กิริยาจิต วิปากจิต และกิริยาจิต แต่พอถึงช่วงขวนจิต (จิตที่เสพอารมณ์) จิตจึงถูกทำให้เศร้าหมองด้วยกิเลสต่างๆ ที่จรเข้ามา ในช่วงขวนจิตนี้ถือว่า เป็นช่วงกระบวนการทำงานของจิต ซึ่งไปรับอารมณ์เข้ามาทางทวาร ถ้าความเศร้าหมองเกิดขึ้นเฉพาะช่วงขวนจิตตามคำอธิบายของท่านพระอรรถกถาจารย์ ก็แสดงว่าภวังคจิตเศร้าหมองในช่วงรอยต่อที่จะขึ้นสู่ขวนจิตนั่นเอง ภวังคจิต มีอยู่ 3 คือ อดีตภวังค์ ภวังคจลนะ และภวังคบุพเพทนะ ตั้งแต่ภวังคจิตทั้ง 3 มาถึงวิภูฏัพพะจิตนี้ ถือว่าเป็นจิตประภัสสรอยู่ ดังตัวอย่างกระบวนการของจิตทางปัญจทวารวิถิ อติมหันตารมณ์ เช่น โสตทวาร (ทางหู) เป็นอดีตภวังค์จากอดีตอารมณ์ (หรือสิ่งเร้า) ที่มากระทบทางหูจะก่อให้เกิดการหวนไหวต่อภวังค์เก่า หรือภวังค์เกิดจนกลายเป็นภวังค์ใหม่ (หมายเลข 1) เป็นภวังคจลนะ หรือภวังค์ไหว จิตเตรียมที่จะอารมณ์เก่าเพื่อจับอารมณ์ใหม่ที่มากระทบ (หมายเลข 2) วัฏฏะดับจิต ตัดกระแสภวังค์เก่าจะขึ้นวิถิแล้ว แต่ยังมีได้พันจากภวังค์ (หมายเลข 3) ปัญจทวารวิชชนะ หรือประตูรับอารมณ์ทั้ง 5 อันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย (หมายเลข 4) ในกรณีนี้เป็นตัวอย่างของเสียงที่มากระทบกับหูคือโสตวิญญานหมายความว่า เสียงได้เกิดขึ้นทางหูแล้ว ขึ้นนี้มีเพียงรู้แต่ได้ยินเท่านั้น ยังไม่รู้ว่าเป็นเสียงอะไร หรือเรื่องอะไร (หมายเลข 5) สัมปฏิจฉัน จิตดวงนี้เพียงแต่รับอารมณ์ต่อจากโสตวิญญานเพื่อส่งมอบให้สันตริณะ พิจารณา (หมายเลข 6) สันตริณะ ได้แก่การพิจารณาอารมณ์เพียงแต่พิจารณาเท่านั้น เช่น พิจารณาว่าเป็นเสียงดีหรือไม่ดี (หมายเลข 7) วิภูฏัพพะ หมายความว่า ตัดสินอารมณ์เด็ดขาดแล้วว่า เสียงที่มากระทบนั้นจะทำให้จิตเป็นกุศลหรืออกุศลเป็นบุญหรือบาป ถ้าเปรียบเทียบกับคนก็เหมือนผู้พิพากษาคัดสินคดีว่า ผิดหรือไม่ผิด เมื่อตัดสินลงไปแล้ว โจทก์จำเลยไม่อาจโต้แย้งได้เลย (หมายเลข 8) ขวนะ หมายถึง การเสพอารมณ์หรือกินอารมณ์เมื่อวิภูฏัพพะตัดสินแล้วก็ลงมือกินทันที ถ้าเป็นเสียงที่ดี เช่น ค่ายก้องชมเชยก็เกิดความยินดี ถ้าเป็นเสียงต่ำก็โกรธ บาปหรือบุญอกุศลหรือกุศล โสกะ โทสะ โมหะ หรือโอโสกะโอโทสะ โมหะ ก็เกิดขึ้นที่ขวนะทั้ง 7 ดวงนี้ (หมายเลข 9) จิตดวงอื่นจะไม่เกิดเป็นบาปเป็นบุญ ส่วนตทาลัมพะจะเป็นจิตที่รับหรือห่วงอารมณ์ต่อจากขวนะหลังจากนั้นจิตก็เป็นภวังค์ต่อไป (หมายเลข 16 และ 17) หนูนเวียนกันอยู่อย่างนี้เป็นวิถิจิตเกิดขึ้น 17 แล้วก็เป็นภวังค์ต่อไป "ภวังคจิตแม้จะเกิดติดต่อกันนับไม่ถ้วน แต่ขณะที่จิตรับ

อารมณ์ก็มีภวังคจิตเกิดขึ้นเพียง 2 ขณะ (ดวง) เท่านั้น คือ 1) ขณะก่อนรับอารมณ์ 2) ขณะรับอารมณ์เสร็จแล้ว” (พระพุทโธสเถระ, 2553, น. 32-33)

จิตประภัสสรในทัศนะของนักวิชาการปัจจุบัน

1. พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงจิตประภัสสรไว้ว่า “จิตนี้โดยธรรมชาติของมันเอง มิใช่เป็นสภาวะที่แปดเปื้อนสกปรก หรือมีสิ่งเศร้าหมองเจือปนอยู่ แต่สภาพเศร้าหมองนั้นเป็นของแปลกปลอมเข้ามา ฉะนั้น การชำระจิตให้สะอาดหมดจดจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้” ท่านจึงได้นิยามความหมายของภวังคจิตเพิ่มเติมจากที่พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายไว้ ดังความต่อไปนี้

ภวังคจิต แปลว่า จิตที่เป็นองค์แห่งภพ ซึ่งเกิดดับสลับกันไปตลอดเวลา ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบชีวิตของเรา คือตลอดชีวิต พุทธภาษาเป็นภาษารูปธรรมหรือภาษาตัวตนว่า เป็นจิตยืนพื้น ใกล้กับคำที่ท่านใช้ว่าเป็น “ปกติจิต” ภวังคจิตนี้เป็นจิตที่เป็นวิบาก เมื่อมันเกิดดับสลับอยู่ตลอดชีวิตของเรา จึงเท่ากับเป็นผลรวมแห่งกรรมทั้งหมดของเรา พุทเป็นภาษารูปธรรมหรือภาษาตัวตนว่าเป็นที่เก็บสะสมผลกรรมของเรา หรือทุกอย่างที่เกิดขึ้นเป็นไปในชีวิตของเรา หรือเป็นที่ประมวลผลแห่งการแก้ไขปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในตัวเรา เท่าที่ทำได้และได้ทำมาทั้งหมดในชีวิต (พระพรหมคุณาภรณ์, 2553, น. 168-169)

ภวังคจิตตามคำอธิบายของพระพรหมคุณาภรณ์คล้ายคลึงกับแนวคิดเรื่องอาลัยวิญญาณของนิคายโยคอาจารย์มาก โดยเฉพาะที่ท่านบอกว่าภวังคจิต “เป็นจิตยืนพื้น” คล้ายกับความหมายของคำว่า “มูลวิญญาณ” (จิตมูลฐาน) ซึ่งเป็นอีกชื่อหนึ่งของอาลัยวิญญาณ และที่ท่านบอกว่า “เป็นผลรวมแห่งกรรมทั้งหมดของเรา...เป็นที่เก็บสะสมผลกรรมของเราหรือทุกอย่างที่เกิดขึ้นเป็นไปในชีวิตของเรา” ก็คล้ายกับความหมายของคำว่า “สรรพพิชกะ” (จิตที่สังสมพิชะทั้งปวง) ซึ่งเป็นอีกชื่อหนึ่งของอาลัยวิญญาณเช่นเดียวกัน

2. พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) มีแนวคิดและได้อธิบายเรื่องจิตเดิมแท้ไว้ว่า “จิตนี้เป็นประภัสสร คือสะอาดอยู่ สว่างอยู่ สงบอยู่ แต่พอกิเลสเกิดขึ้น มันก็สกปรกมืดมัว กระวนกระวาย แสงสว่างทางวัตถุ เช่น ดวงอาทิตย์ มันมีอยู่ ถ้าอย่ามีอะไรมาบังดวงอาทิตย์ แสงก็ส่องสว่างอยู่เรื่อย เดียวนี้โลกเรามันถูกบังด้วยเหลี่ยมหนึ่งของโลก มันก็มีมืดอยู่ด้านนี้ เรียกว่ามืดมันมีอะไรมาบังมันก็มีมืด เอาของบังออกเสียมันก็สว่าง สว่างนั้นคือของเดิม มืดนี้มาใหม่เหมือนกับสะอาดนี้ของเดิมสกปรกนี้มาใหม่” (พุทธทาสภิกขุ, 2550, น. 86)

คำสอนของพระธรรมโกศาจารย์ หรือท่านพุทธทาสภิกขุเรื่อง “จิตเดิมแท้” หรือ “พุทธ-ภาวะ” ท่านมองถึงความสอดคล้องกันระหว่างแนวคิดของเซนกับของเถรวาท ดังข้อความที่ว่า

จิตเดิมแท้คำแรก คือจิตที่เป็นธรรมชาติจิต เป็นธาตุของจิต เป็นของเดิมแท้ ก่อนแต่ที่จะถูกปรุง ชีวิตประกอบด้วยจิตชนิดที่ยังไม่มีการปรุง เพราะมันปรุงไม่เป็น มันยังไม่ถูกปรุง นี่ก็เรียกว่าจิตเดิมแท้ จนกว่าจะถูกปรุงเป็นจิตใหม่คือเป็นจิตที่มีกิเลส...ที่นี้เดิมแท้มันมีคุณสมบัติคือรู้อะไรได้ นี่เรียกว่ามันประภัสสร มันมีรัศมี มีความเรืองแสงเป็นประภัสสร เพราะมันไม่ถูกหุ้มห่อด้วยอะไร ไม่ถูกห่อหุ้มด้วยกิเลส ไม่ถูกห่อหุ้มด้วยผลของกิเลส คือความดีความชั่ว เป็นต้นมันจึงเรืองแสงได้เหมือนเพชร เพชรอย่างดีในตัวมันเอง มันมีรัศมีอยู่ในตัวมันเอง มันเรืองรัศมีของมันได้ แต่ถ้าเอาโคลนไปหมกเสีย มันก็รัศมีไม่ออก นี่เรียกว่ามันไม่เดิมแท้ มันไม่ประภัสสรถ้าว่ามันผิดจากเดิมแท้ หรือไม่ประภัสสรแล้ว เราเรียกว่าผิดปรกติแล้ว (พุทธทาสภิกขุ, 2550, น. 84-86)

3. ศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรมทา ได้กล่าวไว้ในงานศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธศาสนานิกายเซนไว้ว่า “เมื่อกล่าวถึงเนื้อแท้ของจิต (Essence of mind) เนื้อแท้ที่ว่างบริสุทธิ์ แม้จะมีอาสว-กิเลสหุ้มห่อจิต แต่เนื้อแท้ของจิตก็ยังบริสุทธิ์อยู่เสมอ ในการทำความเข้าใจธรรมชาติของจิต เราต้องแยกจิต (Mind) ออกจากเนื้อแท้ของจิต (Essence of mind) สองสิ่งนี้เป็นคนละเรื่องกัน จิตอาจเศร้าหมองได้ แต่เนื้อแท้ของจิตไม่มีวันเศร้าหมอง จิตอาจสกปรกได้ แต่เนื้อแท้ของจิตไม่มีวันสกปรก” (สมภาร พรมทา, 2546, น. 34)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า จิตประภัสสรก็คือจิตเดิมแท้ หมายถึง เนื้อแท้ของจิตซึ่งแบ่งแยกเป็นคนละส่วนจากอาสวกิเลส และมีลักษณะบริสุทธิ์ สะอาด สว่าง หรือประภัสสร

การวิเคราะห์เปรียบเทียบคำอธิบายจิตประภัสสรในพระไตรปิฎก อรรถกถา และของนักวิชาการ

จิตประภัสสรในพระไตรปิฎก ประเด็นที่เหมือนกัน จิตประภัสสรเป็นจิตที่ปกติ ยังไม่ได้ไปรับอารมณ์อะไรมา ดังพุทธพจน์ ว่า “ภิกษุทั้งหลาย จิตนี้ผุดผ่อง” จิตเดิมแท้ เป็นรากฐานที่อยู่ในภาวะธรรมชาติล้วนๆ ซึ่งมีความบริสุทธิ์ประภัสสร โดยธรรมชาติ เป็นครรภแห่งพระตถาคต (ตถาคตครรภ) ดังความในลังkawatarสูตรว่า “จิตเป็นประภัสสรโดยธรรมชาติ เป็นตถาคตครรภ มีความงดงาม ประเด็นที่แตกต่างกัน คำอธิบายลักษณะของจิตที่ถูกอุปภิเลสเข้าแทรกทำให้จิตประภัสสร และจิตเดิมแท้แตกต่างกัน ดังประเด็นที่ว่า “... จิตนั้นเศร้าหมองแล้ว เพราะอุปภิเลสที่จรมา” กับ “... ถูกอุปภิเลสและมนัสเพนตน (ทำให้เศร้าหมอง) ประกอบด้วยตัวตนอันพระผู้เลิศด้วยวาตะแสดงไว้แล้ว” คำว่า อุปภิเลส” ฝ่ายเถรวาท หมายถึง สิ่งที่ทำให้จิตประภัสสรเศร้าหมองมีอยู่ 3 ชั้น คือ (1) กิเลสสามัญ คือ กิเลสอย่างละเอียด (2) กิเลสอย่างกลาง (ปริยฐานกิเลส) คือ กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุจจะ วิวิกิจฉา (3) กิเลสอย่างหยาบ (วิติกมกิเลส) คือ กิเลสที่เกิดขึ้นและออกมาเป็นพฤติกรรมทางกายและวาจา

จิตประภัสสรในอรรถกถา ประเด็นที่เหมือนกัน จิตประภัสสร ก็คือภวังคจิต ไตแก มโน (ใจ) ภายในมโนทวาร ภวังคจิตเป็นปกติจิตหรือปกติมโน มีลักษณะประภัสสรคือขาวบริสุทธิ์ แต่ถูกอุปภิเลสที่จร มาทำให้เศร้าหมอง ภวังคจิตเป็นชื่อเรียกขณะจิตหนึ่ง ในจำนวน 17 ขณะ มีธรรมชาติเป็น อภัยกฤต คือไม่เป็นบุญไม่เป็นบาป หรือไม่เป็นผลของอะไร แต่มีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นองค์ของภพชาติหรือเป็นที่เก็บสังขณีสัยสันดาน ประเด็นที่แตกต่างกัน จิตประภัสสร เป็นภวังคจิตมีสภาพเป็นกลางๆ หรือ อภัยกฤต พรหมที่จะเปลี่ยนเป็นกุศลหรืออกุศล จิตประภัสสรในอรรถกถา หมายถึง “ภวังคจิต” หมายถึง จิตที่เป็นองค์แห่งภพ หรือจิตที่รักษาความสืบเนื่องของชีวิต คือ ตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงจุติ (คือเกิดมาจนกระทั่งตายไป) มีความสะอาดบริสุทธิ์โดยธรรมชาติ (ปกติบริสุทธิ์) ซึ่งแตกต่างจากจิตเดิมแท้กับกิเลสแยกออกจากกัน เรียกว่า “ประภัสสร” แต่พอถูกกิเลสที่จรเขามา ก็ เศร้าหมองไปในช่วงเวลาที่ได้รับอารมณ์ (ชวนวิถิ) ทานจึงเปรียบเทียบว่า “เหมือนมารดาบิดาและ อุปชฌายาจารย์ผู้สมบูรณ์ด้วยอาจารย์ แต่กลับมามีความเสียชื่อเสียงเพราะบุตรเพนตน ฉะนั้นแล”

จิตประภัสสรของนักวิชาการ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ให้ทัศนะเกี่ยวกับจิตประภัสสรเริ่มจากความหมายของจิตว่า จิตคือสิ่งที่คิดถึงเรื่องราว โดยได้แนวคิดมาจากคัมภีร์อริยธรรมสังคหะที่ทานขยายความไว้ว่า จิตคือ ธรรมชาติที่คิดถึงอารมณ์ คือ สิ่งที่จิตคิด 6 ประการ ไตแก รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และธรรมารมณ์ (จินตภาพ) เมื่อจิตคิดถึงสิ่งใดก็ตามจะประกาศเปิด เผยสิ่งนั้นให้ปรากฏแก่โลก ถ้าโลกนี้ไม่มีจิต สิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ก็ไม่มีใครรับรู้ สิ่งเหล่านั้นก็เหมือนไม่มี เช่น ต้นหญ้าไมรู วาตัวเองอยู่บนแผ่นดิน แผ่นดินก็ไมรูว่ามีภูเขา ภูเขาก็ไม่รูว่ามีลำธารอยู่ข้างๆ ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ในความหลับใหล เพราะไม่มีการรับรู้ซึ่งกันและกัน แต่เพราะความที่โลกนี้มีจิต ความมีอยู่ของสิ่งต่างๆ จึงถูกประกาศเปิดเผยออกมา จิตจึงเหมือนแสงไฟส่องสว่างโลกนี้ จิตคิดไปทางใดโลกก็ถูกเปิดเผยไป ทางนั้น ทานได้เปรียบเทียบจิตประภัสสรเหมือนกับไฟสปอตไลท์ว่า “เช่นเดียวกับเวลาที่เร้าขึ้นเฮลิคอปเตอร์ในคืนเดือนมืด เฮลิคอปเตอร์บินอยู่เหนือภูเขา เราฉายไฟสปอตไลท์ลงบนยอดเขา แสงไฟสปอตไลท์พุ่งไปที่ใด ที่นั้นก็ถูกเปิดเผยให้ปรากฏออกมา” การที่เปรียบเทียบอย่างนั้น เพราะทาน แปลคำว่า ประภัสสร คือ ส่องสว่าง โดยยกหลักฐานจากพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย จิตนี้ผุดผ่อง แต่จิตนั้นเศร้าหมองแล้ว เพราะอุปภิเลสที่จรมา” นอกจากนี้ ทานยังมองถึงจิตประภัสสรที่กลายเป็นจิตเศร้าหมองเพราะอุปภิเลสที่จรมา จิตได้ชื่อว่าประภัสสร เพราะสามารถส่องสว่างสิ่งต่างๆ ให้ปรากฏในโลก จิตเหมือนแสงไฟ ฉายสาดส่องไปในที่มีมืดมิดแล้ว เปิดเผยสิ่งต่างๆ บางครั้งแสงไฟอาจเปลี่ยนสีไปตามสีของกระจกที่ครอบดวงไฟ ถ้ากระจกสีเขียว แสงไฟจะเป็นสีเขียว ถ้ากระจกครอบสีแดง ไฟจะมีสีแดงและภาพของสิ่งที่ถูกเปิดเผย และภาพของสิ่งของที่ถูกเปิดเผยก็จะเป็นสีแดงเช่นกัน ถ้ากระจกสีขาวสดใส แสงก็จะประภัสสรผ่องใส ภาพที่ส่องไฟไปกระทบก็มิถูกบิดเบือน (พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2548, น. 173)

สรุป

กล่าวได้ว่า จิตประภัสสรของนิกายเถรวาท หมายถึง จิตที่ผุดผ่อง หรือมีรัศมีอันสว่างออกมา เป็นสิ่งที่คิดถึงเรื่องราวต่างๆ คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และธรรมารมณ์ ที่ผ่านมาจากตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ซึ่งยังผุดผ่องตามปกติอยู่ เปรียบเหมือนน้ำใสสะอาดบริสุทธิ์ หรือมีแสงสว่างอยู่เป็นนามธรรมที่สามารถรู้อารมณ์หรือสิ่งที่มากระทบ ในขณะที่เป็นเพียงสภาพการเห็น การได้ยินการรู้กลิ่น การลิ้มรส การถูกต้องสัมผัส และการนึกคิดเท่านั้น แต่สามารถส่องสว่างสิ่งต่างๆ ให้ปรากฏในโลก และโลกนี้มีอยู่เพราะถูกจิตประกาศเปิดเผยออกมา เปรียบเหมือนแสงไฟส่องสว่าง

โลกนี้เพราะเมื่อจิตคิดถึงสิ่งใดก็ตามจะประกาศเปิดเผยสิ่งนั้นให้ปรากฏในโลก ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสถึงจิตในพระไตรปิฎกว่า เป็นธรรมชาติที่ผุดผ่อง (ประภัสสร) และตรัสเรียกชื่อของจิตอยู่ 3 อย่าง คือ จิตมโน วิญญาน ซึ่งเป็นการทำงานของจิตโดยเปรียบเทียบกับลิง ในการทำงานของจิตที่ชื่อว่า มโน เป็นจิตที่สามารถส่งกายและวาจาให้เป็นไปตามอำนาจของตน และการทำงานของจิตที่ชื่อว่า วิญญานเป็นการทำหน้าที่ในการรับอารมณ์ทางปัญจทวารและมโนทวาร พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายจิตประภัสสรว่า คือภวังคจิตที่บริสุทธิ์โดยปกติ แต่ก็เศร้าหมองเพราะอุปกิเลสที่จรเข้ามา เหมือนมารดาบิดาและอุปฌาย์อาจารย์ผู้สมบูรณ์ด้วยอาการจะแต่เสียชื่อเสียงเพราะบุตร เป็นต้น ซึ่งมีพฤติกรรมไม่ดี

ฝ่ายเถรวาทในอรรถกถาเห็นว่า จิตประภัสสร ได้แก่ ภวังคจิตเป็นชื่อเรียกขณะจิตหนึ่งในจำนวน 17 ขณะ เป็นปกติจิตหรือปกติมโน มีลักษณะประภัสสร คือ ขาวบริสุทธิ์ แต่ถูกอุปกิเลสที่จรมาทำให้เศร้าหมอง มีธรรมชาติเป็นอัพยาภุต คือ ไม่เป็นบุญไม่เป็นบาป หรือไม่เป็นผลของอะไร แต่มีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นองค์ของภพชาติหรือเป็นที่เก็บสังขณีสัยสันดาน ฝ่ายเซนซึ่งถือตามแนวคิดของนิกายโยคอาจารย์เห็นไม่ได้แตกต่างจากเถรวาท คือ เรื่องอาลัยวิญญานถือว่าเป็นมูลฐานของโลกและปรากฏการณ์ สรรพสิ่งเป็นเงาหรือพหุติภาพของอาลัยวิญญาน ซึ่งมีสภาพเป็นอัพยาภุต มีหน้าที่ เก็บ ก่อ ปรงแต่ง คำว่า เก็บ คือเก็บพีชะของสรรพสิ่งไว้ ก่อ คือสร้างพหุติภาพต่างๆ ปรงแต่ง คือสร้างโลกและความรู้ทั้งหลาย อาลัยวิญญานเป็นฐานแรกและที่สำคัญที่สุดในกระบวนการปฏิบัติทางแห่งโลก เป็นแหล่งกำเนิดของสรรพวิญญาน ทำหน้าที่เป็นห้องเก็บพีชะของสรรพธรรมเรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า สรวพิชกจิต หรือวิปากจิต เพื่อรองรับผลกรรมที่ตกตะกอน

ทั้งจิตเดิมแท้และจิตประภัสสรซึ่งมีลักษณะของความบริสุทธิ์เป็นพื้นฐาน แต่ก็ยังสามารถถูกกิเลสรบกวนได้อยู่ เนื่องจากจิตของมนุษย์ปุถุชนทั่วไปจะยังไม่ได้ถูกพัฒนาไปถึงจุดที่จะสามารถแยกกิเลสออกจากจิตตนได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นกระบวนการทำงานของจิตจะดำเนินต่อไปเป็นวงจรโดยจิตทำงานขึ้นรับอารมณ์ทางอายตนะตามขั้นตอนการคิด ก่อ เก็บ วิจิตรและถูกทำให้เศร้าหมองด้วยกิเลสต่างๆ ซึ่งก็นำไปสะสมไว้ในจิตเหมือนเป็นตะกอนตกค้าง ซึ่งถ้ามีอารมณ์เข้ามาสัมผัส ตะกอนกิเลสเหล่านี้จะขึ้นมาทำงานทันทีและดำเนินต่อไปไม่รู้จบ ซึ่งทั้งสองนิกายมีชื่อที่ใช้เรียกอธิบายในเรื่องนี้แตกต่างกันไป เช่น จิตกับอาลัยวิญญาน มโนกับมณัส หรือกิเลสกับพีชะ เป็นต้น แต่หน้าที่ในการทำงานมีความเหมือนกัน หรือการอธิบายธรรมในเรื่องของจิตกับกิเลสที่จรมาก็เช่นกันกล่าวคือ “จิตประภัสสร” กับ “กิเลสที่จรมาน” หรือ “กระจุก” กับ “ฝุ่นธุลี”

จิตประภัสสร คือ จิตดั้งเดิม หรือ จิตเดิมแท้ของมนุษย์ทุกคน เมื่อเกิดร่างกายขึ้นมา ก็เกิดจิตขึ้นมาด้วย เมื่อจิตเกิดมาใหม่ๆ จะยังไม่มีความคิดถึงว่าตนเอง ไม่มีความเป็นชายหรือหญิง ฯลฯ มีแต่จิตที่เพียง “รับรู้และรู้สึก” ได้เท่านั้น นี่คือการจิตดั้งเดิมของมนุษย์ทุกคนที่เหมือนกัน ที่เรียกว่า จิตประภัสสร แต่เมื่อจิตได้รับรู้สิ่งต่างๆ ผ่านตา หู จมูก ลิ้น และกายจากภายนอกที่แตกต่างกัน ก็เริ่มมีความทรงจำมากขึ้น เมื่อมีความจำมาก ก็เกิดการปรงแต่งทางจิตมากขึ้น ด้วย แล้วก็เกิดความคิดถึงว่ามีความแตกต่างกับคนอื่นตามมา ในที่สุดเมื่อยึดถือ จิตมันก็เป็นทุกข์ เพราะสิ่งทั้งหลายของโลก มันยึดถือหรืออยากให้เป็นไปตามที่เราอยากให้เป็นไม่ได้เสมอไป ต่อเมื่อเข้าใจเรื่องจิตประภัสสรแล้ว และปฏิบัติจนจิตกลับคืนสู่จิตดั้งเดิมได้แล้ว จิตก็จะหลุดพ้นจากความยึดถือว่ามีความแตกต่างกับคนอื่น เมื่อจิตหลุดพ้น มันก็ไม่เป็นทุกข์ เมื่อไม่มีทุกข์ มันก็สงบเย็น (นิพพาน)

เอกสารอ้างอิง

- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2548). *ตามรอยธรรมครบ 50 ปี*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2553). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ สหธรรมิก.
- พุทธทาสภิกขุ. (2550). *จิตนี้ประภัสสร*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2550). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด ศัพท์วิเคราะห์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เลี้ยงช้าง.
- สมภาร พรหมทา. (2546). *พุทธศาสนานิกายเซนการศึกษาเชิงวิเคราะห์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รูปแบบการเขียนบทความลงวารสาร

• รูปแบบการเขียนบทความวิจัย (ใช้ฟอนต์ TH SarabunPSK)

ชื่อเรื่อง(ภาษาไทย) (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt)

ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ)

(เว้น 1 บรรทัด ขนาด 16 pt)

ตัวอักษรขนาด
14 ptชื่อผู้เขียนบทความภาษาไทย ¹

ชื่อ (ผู้เขียนบทความ) ภาษาอังกฤษ

E-mail: ABC@mail.com

ชื่อที่ปรึกษา(ภาษาไทย) (ถ้ามี) ²

ชื่อที่ปรึกษา (ภาษาอังกฤษ)

ชื่อที่ปรึกษาร่วม(ภาษาไทย) (ถ้ามี) ³

ชื่อที่ปรึกษาร่วม (ภาษาอังกฤษ)

(เว้น 1 บรรทัด ขนาด 16 pt)

บทคัดย่อ (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หนา)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว)(ประมาณ 300 คำ) (ขนาด 14 pt)

คำสำคัญ: ก, ข, ค (ไม่ควรเกิน 5 คำ)

Abstract (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หนา)

(สอดคล้องกับภาษาไทย) (ขนาด 14 pt)

Keywords: A, B, C (ไม่ควรเกิน 5 คำ)

บทนำ (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หนา)

(ความเป็นมา ความสำคัญ และเหตุผลในการทำวิจัย) (ขนาด 14 pt)

วัตถุประสงค์ (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หนา)

(วัตถุประสงค์) (ขนาด 14 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หนา)

(ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล) (ขนาด 14 pt)

สรุปผลการวิจัย (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หนา)

(ตอบวัตถุประสงค์) (ขนาด 14 pt)

อภิปรายผลการวิจัย (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หนา)

(อภิปรายเฉพาะประเด็นสำคัญ) (ขนาด 14 pt)

ข้อเสนอแนะ (ตัวอักษรหนา ขนาด 14 pt หนา)

(ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย) (ขนาด 14 pt)

เอกสารอ้างอิง (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หนา)

(เฉพาะที่ปรากฏในบทความเท่านั้น) (ขนาด 14 pt)

¹ นักศึกษา หลักสูตร... , 2558 (ตัวอักษรเอียง ขนาด 14 pt)² อาจารย์ประจำหลักสูตร... (ตัวอักษรเอียง ขนาด 14 pt)³ อาจารย์ประจำหลักสูตร... (ตัวอักษรเอียง ขนาด 14 pt)

- รูปแบบการเขียนบทความวิชาการทั่วไป (ใช้ฟอนต์ TH SarabunPSK)

ชื่อเรื่อง(ภาษาไทย) (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt)

ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ)

(เว้น 1 บรรทัด ขนาด 16 pt)

ตัวอักษรขนาด 14 pt

ชื่อ (ผู้เขียนบทความ) ภาษาไทย ¹

ชื่อ (ผู้เขียนบทความ) ภาษาอังกฤษ

E-mail: ABC@mail.com

(เว้น 1 บรรทัด ขนาด 16 pt)

บทคัดย่อ (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หนา)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว) (ประมาณ 300 คำ) (ขนาด 14 pt)

คำสำคัญ: ก, ข, ค (ไม่ควรเกิน 5 คำ)

Abstract (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หนา)

(สอดคล้องกับภาษาไทย) (ขนาด 14 pt)

Keywords: A, B, C (ไม่ควรเกิน 5 คำ)

เนื้อหา (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หนา)

(เนื้อหาตามประเด็นที่นำเสนอ) (ขนาด 14 pt)

สรุป (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หนา)

(สรุปสาระสำคัญของบทความตามเนื้อหาที่ได้กล่าวมา) (ขนาด 14 pt)

เอกสารอ้างอิง (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หนา)

(เฉพาะที่ปรากฏในบทความเท่านั้น) (ขนาด 14 pt)

---

¹ นักศึกษา หลักสูตร... (ตัวอักษรเอียง ขนาด 14 pt)

ขั้นตอนการทําวารสาร มมร วิชาการล้านนา

- ตอนที่ 1 รับผิดชอบต่อผู้เขียน (และหรือผู้ที่สนใจส่งบทความ)
- ตอนที่ 2 ตรวจสอบรูปแบบตามที่กองบรรณาธิการกำหนด
- ตอนที่ 3 ให้ผู้เขียนนำไปแก้ไข (ถ้ามี)
- ตอนที่ 4 สรรหาผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ
- ตอนที่ 5 ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ
- ตอนที่ 6 ให้ผู้เขียนนำไปแก้ไขตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิแนะนำ (ถ้ามี)
- ตอนที่ 7 กรณีที่ผู้เขียนแก้ไขไม่ได้ให้ไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา (ถ้ามี)
- ตอนที่ 8 บรรณาธิการตอบรับผ่านการพิจารณาบทความจากผู้เขียนบทความ
- ตอนที่ 9 จัดหน้าสารบัญในการจัดพิมพ์
- ตอนที่ 10 ส่งโรงพิมพ์และนำเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์

หลักเกณฑ์การเสนอบทความจากงานวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร

1. เป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อน
2. เป็นบทความวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ด้านสังคมศาสตร์ ศาสตร์ ศาสนาและปรัชญา
3. ภาษาไทยและอังกฤษผ่านการตรวจความถูกต้องทางภาษาก่อนส่งกองบรรณาธิการ
4. ทุกบทความต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้บทคัดย่อภาษาไทยอยู่ก่อนบทคัดย่อภาษาอังกฤษ
5. ในกรณีที่บทความไม่ผ่านการพิจารณา กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนบทความทราบ

หลักเกณฑ์ในการเขียนเอกสารอ้างอิง

ใช้รูปแบบการเขียนบรรณานุกรมแบบ APA (American Psychological Association style) 6th edition

1. การเขียนอ้างอิงในเนื้อหา

1.1 การอ้างอิงหน้าข้อความ ชื่อผู้แต่ง/(ปีที่พิมพ์)...

ตัวอย่าง แสง จันทร์งาม (2539) ได้ให้ความหมายของการปฏิบัติกรรมฐาน.....

1.2 การอ้างอิงหน้าข้อความ .... (ชื่อผู้แต่ง,/ปีที่พิมพ์,/น.)

ตัวอย่าง เพียงแต่ทำให้จิตใจปลอดโปร่ง ผ่องใส เป็นกุศลจิตเกิดขึ้นชั่วครู่หนึ่ง ๆ พร้อมกับความรู้เล็กน้อยเท่านั้น (พระสัทธัมมโชติกะ, 2510, น. 55)

2. การเขียนเอกสารอ้างอิงส่วนท้ายเรื่อง

2.1 หนังสือ

ชื่อผู้เขียน./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อหนังสือ/(ครั้งที่พิมพ์)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

กรณีไม่มีชื่อผู้เขียน ชื่อหนังสือ/(หน้า/เลขหน้า)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

ในกรณีที่ชื่อผู้เขียนมีจำนวนตั้งแต่ 2 คน (ผู้เขียน1 และ ผู้เขียน2)

ในกรณีที่ชื่อผู้เขียนมีจำนวนตั้งแต่ 3-7 คน (ผู้เขียน1, ผู้เขียน2, ผู้เขียน3, ผู้เขียน4, ผู้เขียน5, ผู้เขียน6 และ ผู้เขียน7)

ในกรณีที่ชื่อผู้เขียนมีจำนวนตั้งแต่ 8 คน (ผู้เขียน1, ผู้เขียน2, ผู้เขียน3, ผู้เขียน4, ... ผู้เขียน8)

ตัวอย่าง

แสง จันทร์งาม. (2544). *พุทธศาสนาวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.

2.2 บทความ

ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/ชื่อบรรณาธิการ/(บรรณาธิการ)./ชื่อหนังสือ/(ครั้งที่พิมพ์)./(หน้า/เลขหน้า)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

ชัตติยา กรรณสูตร. (2547). การสังเคราะห์ผลการศึกษาวิจัยคุณธรรม พฤติกรรมความซื่อสัตย์ของคนไทย: การเชื่อมโยงสู่นโยบาย. ใน ชัตติยา กรรณสูตร, เสวนาจิต รัตนวิจิตร, ธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และขวัญรัก สุขสมฤทธิ์ (บรรณาธิการ). *รายงานการวิจัยคุณธรรมพฤติกรรม ความซื่อสัตย์ของคนไทย*. (น. 9-125). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

2.3 วิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์และสารนิพนธ์

ชื่อผู้ทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์และสารนิพนธ์./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์และสารนิพนธ์./ (ระดับวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์และสารนิพนธ์./ ชื่อมหาวิทยาลัย).

ตัวอย่าง

นพพร ไทยเจริญ. (2549). การสร้างชุดการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เรื่อง ดินและหิน ในท้องถิ่นสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา).

2.4 บทความในวารสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร./ปีที่หรือเล่มที่/(ฉบับที่(ถ้ามี))./เลขหน้า.

ตัวอย่าง

มะลิวรรณ โคตรศรี. (2548). การพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วารสารวิจัยและวัดผลการศึกษา, 3(1), 32-48.

2.5 รายงานการวิจัย

ชื่อผู้เขียน./ (ปีที่เผยแพร่)./ชื่อเรื่อง/(รายงานการวิจัย)./สถานที่พิมพ์/สำนักพิมพ์

ตัวอย่าง

พระมหาภาสิต สุวรรณดี (สุภาสโร). (2547). การรักษาศีล 5 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย พ.ศ. 2547 (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.

2.6 เว็บไซต์

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่เผยแพร่)./ชื่อเรื่อง./สืบค้น/วัน/เดือน/ปี./จาก/แหล่งสารสนเทศ.

ตัวอย่าง

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร. (2547). จิตสำนึกและวิญญาณของคนสอนครู. สืบค้น 15 มิถุนายน 2548, จาก <http://www.km.rikp.ac.th>

Aron, Arthur. (2008). *Love: What Is It, Why Does It Matter, and How Does It Operate*. Retrieved 28 July 2561, from <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1111/j.1745-6916.2008.00065.x?journalCode=ppsaa>

2.7 บทความในหนังสือพิมพ์

ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปี/เดือนที่พิมพ์/วันที่/เดือน)./ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์./หน้า/เลขหน้า.

ตัวอย่าง

โกวิท โพธิสาร. (2549, 4 สิงหาคม). สัมผัสโลกวิทยาศาสตร์ นวัตกรรมใหม่ล่าสุด งานสัปดาห์วิทยาศาสตร์'49. มติชน, น. 33.

2.8 รายงานการประชุมวิชาการ หรือการสัมมนาทางวิชาการ

ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/ชื่อเอกสารการประชุมหรือสัมมนา. (หน้า/เลขหน้า). / สถานที่พิมพ์/สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

นิตย์ ไรจน์รัตนวณิชย์. (2549). การศึกษาวิเคราะห์และออกแบบระบบการตรวจสอบคุณภาพภายในสถานศึกษาสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา. ใน เวทีนำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 3 (น. 48-50). นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.

2.9 บทความในนิตยสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ/(ปีที่พิมพ์/วันที่/เดือน)/ชื่อบทความ/ชื่อนิตยสาร/ปีที่หรือเล่มที่/เลขหน้า.

ตัวอย่าง

ศุภรา กันตะพัฒนา. (2549, 1 สิงหาคม). เยียวยาหัวใจดวงน้อย ด้วยสองมือแม่. ชีวจิต, 8, 26-31.

2.10 เอกสารของหน่วยงานที่ไม่เป็นเล่ม

ชื่อหน่วยงาน/(ปีที่พิมพ์/วันที่/เดือน)/ชื่อของเอกสาร/เลขที่ของเอกสาร (ถ้ามี).

ตัวอย่าง (จดหมายเหตุ)

กรมศิลปากร. (2445, 27 พฤศจิกายน). ลายพระหัตถ์กรมหลวงดำรงราชานุภาพกราบทูลกรมหลวงเทเวศร์วัชรโรปกการ. เลขที่ 3/197.

ตัวอย่าง (คำสั่ง)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2549, 21 มีนาคม). เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัย. คำสั่งที่ 0577/2549.

ตัวอย่าง (ประกาศ)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2549, 23 มิถุนายน). เรื่องเกณฑ์การทดสอบและการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษ สำหรับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา (ฉบับที่ 2). ประกาศมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

2.11 ราชกิจจานุเบกษา

ชื่อกฎหมาย/(ปี/วันที่/เดือน)/ราชกิจจานุเบกษา/เล่ม/ตอนที่/หน้า/เลขหน้า.

ตัวอย่าง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542. (2542, 15 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 135 ตอนที่ 33. หน้า 42-48.

2.12 การสัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์/(ปี/วันที่/เดือน)/สัมภาษณ์โดย/ชื่อผู้สัมภาษณ์/[การบันทึกเสียง]/ตำแหน่ง(ถ้ามี)/สถานที่.

ตัวอย่าง

มทิสร มังคลรังศรี. (2549, 4 สิงหาคม). สัมภาษณ์โดย เอมันรัฐ เชมราช [การบันทึกเสียง]. รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี, ราชบุรี.

2.13 เอกสารทุกประเภทที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์ ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์

ตัวอย่าง (ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง)

รอบรู้ล้านนาชาติ. (2549). กรุงเทพฯ: ภัทรินทร์.

ตัวอย่าง (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์และไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์)

ส. กลิ่นหอมหวล. (ม.ป.ป.). แม่คะนึ่งน้ำค้างแข็ง คืออะไร. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.